AVGVSTINI PALLAVICINI FRANCISCI F.

Patricij Genuensis

EXPLANATIO PARAPHRASTICA

In Libros Aristotelis de Anima.

In hac secunda editione ab Auctore recognita, & castigata.

Ad Illustriss.^mum & Reuer.^mum S. R. E. Card.^lem

ROBERTVM BELLARMINVM.

GENVAE.

Ex Typographia Iosephi Pauoni. MDCXIII.

Permittentibus Superioribus.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISS.

S. R. E.

CARDINALI

ROBERTO BELLARMINO

Augustinus Pallauicinus. F.

FElicitatem alius alio modo & ſuopte ingenio quiſque terminet. Certũ eſt, Cardinalis Ampliſſime, intellectus vi homines cõſtitui, ac à cæteris animantibus diſtare. Hanc verò perfici, dum veritatem, quæ ipſius bonum eſt, contem-

platur, nemo ambiget, cùm tacitus omnium consensus in hoc conspirauerit, teste Philosopho, vt quilibet natura scire desideret, cùm etiam pueri in ipso vitæ rudimento, dum anilibus fabellis imbuuntur, causas quærant. Eapropter solus sapit, (debacchetur inuidia, neque enim ea carere licet, dum tam superba peragitur censura) qui veritatem consectando in ea sui parte perfici curat, vnde humanitas homini prouenit, & totius hominis absoluta perfectio deriuatur. Nemo igitur inficiabitur hunc verè fœlicem esse, cùm fœlicitas perfectionem inuoluat, & præter eam sit nihil. Immo hinc triumphorum omnium lauream adeptum maiorem (quando plus est humani ingenij terminos in tãtum promouisse, quàm imperij) mirari subit Aristotelē, qui hac sola ratiocinatione ductus Dei Opt. Max. fœlicitatem deprehendit sui ipsius contēplatione finitam. Admitto, quod si verum facere iudicium volumus, ac repudiata omni ambitione decernere, mortaliũ nemo est fœlix, atq; indulgenter cum eo decerni

cerni, qui iure dici non infęlix poteſt. Hunc ipſiſſimum illum eſſe, vel ex nolente extorquęam, qui fœlicitatem extrà telum fortunæ locat, cuius ne illa laceſſat, metu ſemel recepto quęcumq; fugatur fœlicitas. Adoptetur patriæ oppugnatione, & ciuili ſanguine in Fœlicis cognomento aſſumptus Sylla, dum torqueatur, quòd Capitolium non dedicauerit, dum metuat, ne popularis aura, militum fauor, Senatus auctoritas inter tot proſcriptorum filios eum deſtituat, & iuſtę patriæ, & ciuiũ vltioni tradat. Veritatis autē nullibi fæcundiorem ſegetem rerũ naturæ contēplatione palam eſt, in qua licèt nihil videri poſſit ſuperuacaneum, & audiendus ſit Plinius perhibens rerum naturã nuſquam magis, quàm in minimis totam eſſe, veruntamen eius vim, & maieſtatem in hominis animo, veluti totius naturæ compendio ſtatuas licet, quæ veluti Diuinæ mentis participatio quędam corpuſculum illud informe in vtero fœtę mulieris primùm nacta viuificat, miroq; diſponit opificio, diſpoſitũ opportuno tempore in lucem educit, edu-

platur, nemo ambiget, cùm tacitus omnium consensus in hoc conspirauerit, teste Philosopho, vt quilibet natura scire desideret, cùm etiam pueri in ipso vitæ rudimento, dum anilibus fabellis imbuuntur, causas quærant. Eapropter solus sapit, (debacchetur inuidia, neque enim ea carere licet, dum tam superba peragitur censura) qui veritatem consectando in ea sui parte perfici curat, vnde humanitas homini prouenit, & totius hominis absoluta perfectio deriuatur. Nemo igitur inficiabitur hunc verè fœlicem esse, cùm fœlicitas perfectionem inuoluat, & præter eam sit nihil. Immo hinc triumphorum omnium lauream adeptum maiorem (quando plus est humani ingenij terminos in tãtum promouisse, quam imperij) mirari subit Aristotelẽ, qui hac sola ratiocinatione ductus Dei Opt. Max. fœlicitatem deprehendit sui ipsius contẽplatione finitam. Admitto, quod si verum facere iudicium volumus, ac repudiata omni ambitione decernere, mortaliũ nemo est fœlix, atq; indulgenter cum eo decerni

cerni, qui iure dici non infęlix poteſt. Hunc ipſiſſimum illum eſſe, vel ex nolente extorqueam, qui fœlicitatem extrà telum fortunæ locat, cuius ne illa laceſſat, metu ſemel recepto quęcumq; fugatur fœlicitas. Adoptetur patriæ oppugnatione, & ciuili ſanguine in Fœlicis cognomento aſſumptus Sylla; dum torqueatur, quòd Capitolium non dedicauerit, dum metuat, ne popularis aura; militum fauor, Senatus auctoritas inter tot proſcriptorum filios eum deſtituat, & iuſtę patriæ, & ciuiũ vltioni tradat. Veritatis autẽ nullibi fæcundiorem ſegetem rerũ naturæ contẽplatione palam eſt, in qua licèt nihil videri poſſit ſuperuacaneum, & audiendus ſit Plinius perhibens rerum naturã nuſquam magis, quàm in minimis totam eſſe, veruntamen eius vim, & maieſtatem in hominis animo, veluti totius naturæ compendio ſtatuas licet, quæ veluti Diuinæ mentis participatio quędam corpuſculum illud informe in vtero fœtę mulieris primùm nacta viuificat, miroq; diſponit opificio, diſpoſitũ opportuno tempore in lucem educit, edu-

ctum alit; alitum in modum perfectissimū auget, auctum (quantum in ipsa est) æternùm reparando conseruat, nunquam senescens; nunquàm deficiens, nullisq; terminis circumscripta: sed modò ancillante ipsiusmet corpore, externisque rebus per sensus, veluti per augustissimos aditus rerum imagines intromittendo percipit, perceptas exprimit, expressas nullo cogente Deo ad sui ipsius libitum optat, vel aduersatur; modò (quod magis mirere) rebus remotis, sed sola similitudinū reputatione circà easdē, nō secus ac præsentes versatur; modò (quod supra omnem taxationē est) Deum ipsum æmulata seipsam aciem reflectendo contēplatur; & Prothei fabulas fide, & miraculo superans polypi instar in easdē ipsas res cognoscendo se transformat. Vnde meritò à Philosopho nostro dictum deprehendas hominis animam potestate omnia esse. Hæc, & cætera functionum munera, Cardinalis Illustrissime, Aristoteles suis tribus libris, quos de anima inscripsit, persequutus est, vt nosti, sed suo more subobscurè; immorta-

litatem

litatem illis hac via prorogari arbitratus (nulla enim in parte operosior ei vita fuit) & quantum viribus naturæ potest, in omnibus rem acu tetigit. Fateor in aliquibus, quæ immortalitatem animę tangunt, illum longè aberrasse. Nec caret patrocinio; viribus naturę altiùs attolli nequiuit, mortales in præmiū castigante Natura, ne animal à lachrymis, vinculisq; vitam auspicatum, & adhuc superbū reputatione futurę immortalitatis superbiret licètiùs. Hos ego de morte paraphrasticè sum commentatus, non vt dolium in Cranio volutem, sed vt aliqua ex parte eorum industriam sublęuem, qui his addicti non sectantur vulgaria. Tibi potissimum, Cardinalis Amplissime, dicatos volui, vt quibus fidus socius in Peripatetica Philosophia adfui, porticum ipsam verborum, sententiarumque vepribus obsitam liberando, eisdē consultor adessęm fatiscentis vastos hiatus præcauendo, ostendendoq; perfugia, cùm iniquum planè sit, quos ope iuuerim, consilio destituisse, nisi videri velim idcò iuuisse, vt perderem. Tu igitur (ea

enim es sapientia, vt possis, eâ animi, morumq; facilitate, vt velis) eos manu apprehensos per sacros Theologiæ cãpos Dei reuelatione cõplanatos, inoffenso pede perducendo docebis; spirandi ratione hominem à cęteris animantibus distare, vitamq; morte iterari, ne dicam auspicari, & dulce quidem esse viuere, sed dulcius secundũ rationẽ vixisse, auiditatemq; nunquam desinendi mortalium pectoribus ingenitam frustrà non esse, sed immortalitate terminari. Nec purpura illa nigrantis rosæ colore sublucens à fulgore eorum oculos tantũ perstringet, quantum mores à benignitatę animos allicient, cùm nihil aliud in te mutauerit fortunę amplitudo, nisi vt prodesse tantumdem posses, & velles. Id quod etiam me in hoc proposito nominatim dicandi tibi hos meos labores confirmauit. Nam aliàs, cùm publica sit eruditorum reiectio, Tullij testimonio, reiecissem potissimùm te, virum illum, qui pręconium omne infra Illustrissimũ nomẽ CARDINALIS BELLARMINI ingenij virib' posuisti. Hac fiducia es in hoc

albo

albo, non iudex, sed aduocatus. Et licèt maiorem te sciam, quàm vt descensurum huc putem, solo nominis patrocinio securus ero. Id largire, vt præfigere tantùm liceat. Nec mirere iam præfixisse; is ergà me semper fuisti, dum Romæ commorabar, vbi sæpiùs me in tuos familiares excepisti, vt præoccupare audeam veluti concessa, quæ nondum petij. Vale, præcarer interim à Deo Optimò Maximò id, quod vniuersæ Reipublicæ Christianæ fructuosissimum futurum spero, nisi cognoscerem id tibi fore æquè grauissimum.

AD

AD LECTOREM

INGENVE professum me veritatis sectatorem res arguet. Inconstantiæ ingruat nota quantauis licet, dũ per me veritas illustrior fiat. Inanis haud vmbra gloriæ, ingenijq; fama leuis ad philosophandum me duxit, sed amor dũtaxat veritatis, eamq; mortalibus aperiendi cupido, quos nec aliorum vana commenta detinent, nec delirantium acclamationes eleuant. Peruolui, amicissime Lector, quæ nuperrimè ex Aristotele de anima mea feci. In quibusdam iudicio meo lapsum me deprehendi. Res ipsa emendationem, institutum meum nouam editionem postulabant. Non destiti, neutrum fraudaui. Eadem denuo non paucis immutatis (an in melius ipse cognosces) tibi prodeunt. Perfeci ne? Pingebat inter colores senex factus ille, & post mortem pingebat adhuc. Summam admouisse manum rei difficillimæ quã profiteri audeam tricennarius ego non video. Sed illud subijt. Operæ ne pretium in vnius Aristotelis sensibus euulgandis ætatem insumere? Iniuria sapientiæ immensa spatia intra vnius doctrinæ cancellos includi. Satis absre in vnius verba iurare solam veritatem sectantes. Sic statuo. Quemadmodum equi pullus, nunc ima vallium, nunc summa collium, nunc immensa camporum, nullo duce, nullo fræno peragrans, nullo fructu vorticosa tranat flumina, saltu in-

tu inuia superat, impetu prosternit obuia, seq; tandem praecipitem agit: sic humani ingenij vis, dum proprijs viribus, impetuque suo naturae immensitatem comprehendere, intimosque illius recessus penetrare nititur, inauditos, absurdosq; rerum conceptus format, inque falsas opiniones, erroresq; inextricabiles incidit. Quis ferat ingenij abortus, & monstra illa caelestes quidem globos consistere, terram autem rotari, humorem igni, aquae calorem inesse, lumen corporea tardum mole, lapides anima vegetes peierare? Quas faces, Deus bone, praeferre potuit veritati, qui ita subtiliter nugatur, ac delirat? Effraenis, ac sine duce ingenij haec sunt inditia. Quod si acres spiritus, inexaustas vires fraeno comprimas, duce dirigas, apertam, certamq; praemonstrante viam in speculandis, venandisq; rerum causis, & perpetua, firmaq; tradente principia, hisce humana mens fulta, arripiens illam, destinatam attinget metam, arcanaque naturae non tantùm inspiciet, sed plane assequetur. Ad hanc properātibus metam Aristoteles Dux summus. Illum enim, si eius scripta peruoluas, enixam fuisse comperies naturam, vt quae vulgò scire occultauit, panderet ijs, qui rerum contemplationi addicti, sapientiae dignitate, caeteris mortalibus dominari, Diuinaeque fieri consortes naturae cuperent. Et quamquam haud minute persequatur omnia, quae in hac rerū vniuersitate aspectamus, quaeque admirabilem mundi machinam exornant, ac perficiunt, exactissima tamen docet principia, ex quibus omnium facile naturam assequi licet, quae ad sui cognitionem humanum sunt apta ingenium trahere. Statuas ergò, amice Lector, caecum, qui sine duce, lippum, qui sine Aristotele philosophiae immensa spatia capessit, & irridendos, qui pridie apud se natam veritatem mortalium stolidissimi producunt. Vale.

VIN-

VICENTIVS DOMINICVS PANORMITANVS S. T. & V. I. D.

Authori amicissimo suo.

QVO te sublimis corripis æthere
Terras perosus? quo rapidum celer
Callem fatigas? quod volentem
Abripuit super astra numen?
Ah quid vocantem sollicita prece
Fugis sodalem? Te Sicula procul
Suspirat ex ora, laborum
Te pelago reuolutus ardet.
Tu cæca rerum principia, & modos,
Motusq; causas, & celerem poli
Perstringis orbem: non labori,
Sol oriens, fugiensq; mentem
Subducit ægram. Lætus honoribus
Spernit remissas ire animus vias,
Nec pallet aduersus frementes,
Quem melior leuat aura cœlo.
Illustre laudum nomen in exteros
Educis orbes: nec patrio magis
Honore fulges, nec priorum
Te melius decorauit ætas,
Quam te ipse tollis. Perge libentius
Arcana terris pandere numina,
O magne naturæ Sacerdos,
PALLADIA decorande lauro.
Cape hæc Sodalis munera, candidi
Faces amoris, quem rapuit tui
Cùm Roma concordes foueret,
Et studijs agitaret æquis.

AVGVSTINI PALLAVICINI EXPLANATIO PARAPHRASTICA.

IN LIBRVM PRIMVM DE ANIMA.

OMNIS [1] contemplatiua cognitio inter ea, [a] quæ insitam, & radicatam bonitatem habent, ac proinde honore sunt digna collocatur; [2] eaque censeri alia prestantior cognitio debet, quæ [3] aut exacta demonstrandi ratione excellit, aut circa melius, & mirabilius versatur obiectum. Quoniam igitur illam scientiam, quæ & exactis rationibus vtitur, & excellens contemplatur obiectum, inter primas, ac præcipuas esse collocandam scientias arbitramur: [4] quæ autem in natura animæ cõtemplanda occupata scientia est, tum nobilitate obiecti, qua omnes alias præter Diuinam superat scientias, tum exa-

Tex. 1.
1 Bonorum, & honorabilium notitiam opinantes,
a *S.Th.*

2 magis autem alteram altera,

3 aut secundum certitudinẽ, aut ex eo quod, & meliorũ, & mirabiliorum est:

4 propter vtraque hæc

cto, exquisitoque demõstrationum vsu, quæ in animam, vt in primam, & adæquatam omnium causam, quibus animata innotescunt corpora, resoluuntur, excellens, atque egregia est, 5 consentaneum erit ipsam, si omnium scientiarum pręstantissima non sit, inter primas tamen, ac præcipuas numerari.

5 animæ historiam rationabiliter vtique in primis ponemus.

Nec vero 1 interna solũ bonitate excellens est scientia de anima, sed eã quoque in aliorum vtilitatem maxime diffundit. Nam & ad omnes confert scientias, a quæ intellectus percipientes naturam addiscunt causas, quibus primorum principiorum ingeneretur cognitio, 2 & magno potissimum scientiæ naturali adiumẽto est, 3 cum anima b internum, ac formale sit animalium principium, in quorum cognitione scientia naturalis præcipue versatur.

Tex. 2.

1 Videtur autem & ad veritatem omnem cognitio ipsius multum conferre:

a Auerroes:

2 maxime autem ad naturã.
3 Est enim tanquam principium animalium.
b S.Th.

Nostrum autem 1 in hac tractatione præcipuum intentum est, & contemplari, & cognoscere naturam, ac substantiam animæ. 2 Deinde verò operationes, & affectiones, quæ ipsam consequũtur inuestigandæ sunt. 3 Quarum aliæ quidem propriæ animæ passiones esse videntur, cum determinatam corporis partẽ non habeant, in qua insint, easque proinde putent homines ab anima sine vllo corporis adiumẽto fluere, alię 4 vero animæ, & corpori communes sunt, & ani-

Tex 3.

1 Quærimus autem contemplari, & cognoscere naturam ipsius, & substantiam.
2 Postea quęcumque accidũt circa ipsam.
3 Quorum alia quidem propriæ passiones videntur,

4 alia autem communes, & animalibus propter illam inesse.

& animalibus propter illam insunt, quæ non solum corporea adiuuante virtute fiunt, sed certam quoque partem corporis habent, in qua, vt in proprio subiecto recipiuntur.

Perdifficile [1] autem est, maximeque arduum animæ naturam, & quidditatẽ cognoscere, atque hoc non modo contingit, si perfectam de ipsa scientiam inquiramus, sed etiam si leui dumtaxat, ac debili cognitione cõtenti simus. Hæc vero difficultas, & essentiam animæ cõtemplantibus accidit, & viam quoque, ac methodum speculantibus, qua animæ quidditatem inuestigare oporteat. [2] Cum enim quæstio, qua substantiam, & quidditatem animæ quærimus alijs quoque multis competat rebus (non enim fortasse omnium rerum definitiones ignotæ sunt, ac methodo indigent) [3] existimabit fortasse aliquis vnam esse methodum, quæ nobis ad rerum omniũ essentiam, ac substantiam declarandam inseruiat; [4] præsertim cum videat omnia accidentia propria vnica methodo, nempe demõstratione cognosci. [5] Hoc autem si verum est, hanc vnam methodum inuestigare oportebit, qua rerum essentias, ac naturas indagare possimus; quam tamen ob sententiarum diuersitatem inuenire difficile admodum erit.

Si [1] verò non vna quædam, & com-

Tex. 4.

1 Omnino quaque autem, & omnino difficillimorum est accipere aliquam fidem de ipsa

2 Cum enim sit quæstio communis, & multis alijs, dico autem eam, quæ circa substantiam, & ipsius quid est,

3 fortassis alicui videbitur vna quædam methodus esse de omnibus, de quibus volumus cognoscere substãtiam,

4 sicut, & eorum, quæ secundum accidens propriorũ demonstratione.

5 Quare quærendum vtique erit methodum istam.

Tex. 5.

1 Si autem non est vna quæ-

munis methodus sit, qua rerum defini tiones declarentur, sed pro rerũ varieta te varia quoq; existat methodus, [2] adhuc maior difficultas vrget: difficile enim erit explicare, quæ methodus cuique rei conueniens sit. [3] Quod si nulla in reperienda methodo difficultas accidat, sed manifestum sit demonstrationem, aut diuisionem, aut aliquã aliam methodum ad cuiusque rei definitionẽ inuestigandam necessariam esse, [4] non leuis tamen remanet difficultas in quærendis partibus, genere videlicet, ac differentia, ex quibus definitio constet, [5] cum rebus diuersis principia quoq; proxima diuersa competant, veluti numeris, ac superficiebus. Sed quoniam communis hæc est in venandis rerum definitionibus difficultas, quæ in peculiari animæ definitione tradenda occurrunt difficultates examinandæ sunt.

Primum [1] ergò necesse est distinctè cognoscere, [a] in quo prædicamento, ac genere sit anima collocanda, vtrum scilicet substantia sit, an qualitas, aut quãtitas, aut etiam aliquod aliud diuersum prædicamentum. Et quamuis supremũ animæ genus inuentum fuerit, erit tamen in proximo discernẽdo genere difficultas. Cum enim quodlibet prædicamentum per potentiam, & actum diuidatur, iure dubitabimus, [2] vtrum anima

dam, & cõmunis methodus de ipso quid est,

2 adhuc difficilior fit ipsa negociatio: oportebit enim accipere circa vnumquodque quis modus.

3 Si autem manifestum sit, vtrum demõstratio aliqua sit, aut diuisio, aut etiam aliqua alia methodus,

4 adhuc multas habet dubitationes, & errores, ex quibus oportet quærere.

5 Alia enim aliorum principia. sicut numerorum, & planorum.

Tex 6.

1 Primum autẽ fortassis necessariũ est diuidere in quo generũ, & quid sit: dico autem vtrũ hoc aliquid, & substãtia sit, an qualitas, aut quãtitas, aut etiã quoddã aliud diuisorum prædicamentorum.

a *Simplicius*.

2 Adhuc autem vtrum eorũ, quæ in potentia sunt, an ma-

ma

ma in eo collocetur, vt ens in potentia, [b] hoc est, vt materia, & compositum, an verò, vt actus quidam, seu vt forma ad proprium esse animæ cõtracta. [3] Horum enim vtrum dicatur maximè interest. Atque hæ in quęrendo animæ genere difficultates occurrunt.

Sed [1] considerandum præterea est, [a] vtrum anima in partes loco distinctas diuisa sit, an non, ita vt rationalis quidem in cerebro, irascibilis in corde, cõcupiscibilis verò in hepate ponatur.

[2] Deinde inuestigandum est, vtrum omnes viuentium animę eiusdē speciei sint, an non, [3] & si eiusdem speciei non sunt, vtrum sola specie differant, an etiam genere. [4] Necesse autem est has quæstiones examinare, ne in antiquorum philosophorum errorem incidamus, qui animam specię dumtaxat vnam esse existimantes, cum de humana loquerentur anima, de omni se anima fuisse loquutos putabant.

Quod [1] si animas solo genere conuenire statuatur, quærendum necessario est, vtrum anima genus vniuocum sit, vnamq; habeat naturam, sicut animal, quod relatum ad proprias species vniuocum dicitur genus, [2] an verò sit genus analogum, diuersamq; proinde cõtentæ species naturam obtineant, quemadmodum equus, canis, homo, & Deus, seu

gis actus quidam sit.
b Simplicius.

3 Differt enim non parum.

Tex. 7.
1 Considerandum autem, & si partibilis sit, an impartibilis.
a Auerroes.

2 Et vtrum sit similis speciei omnis anima, an non.

3 Si autem nõ similis speciei, vtrum specie differunt, an genere.
4 Nunc enim dicẽtes, & quærentes de anima, de humana solum videntur intendere.

Tex. 8.
1 Cauendum autem est, vt nõ lateat, vtrum vna ratio ipsius est, sicut animalis,

2 an secũdum vnum quodq; altera, vt equi, canis, hominis, Dei.

seu cœleste corpus, quæ communi animalis nomine tanquam analogo appellantur. [3] Hoc verò modo [a] sumptū animal, quatenus vniuersale quid est, inferiora hæc analogata cōprehendens, aut nihil est, vnicam minimè realem denotans naturam, quæ hoc nomine significetur, [4] aut posterius est, quoniã si quid sit, pura tantummodo vox esse potest, quæ rebus posterior existens, quem ex proportione multorū elicuit anima conceptum significat. [5] Atq; hoc similiter omnibus contingit, quæ analogice de suis inferioribus dicuntur. Ex quibus manifestum est, si animam genus analogum esse dicamus, vnicam ad eius naturam explicandam definitionem haud quaquam sufficere, sed singularum quoque specierum definitiones afferendas esse: quas tamen non sine summo labore assequi licebit.

Præterea [1] si in corpore animalis plures animæ distinctæ non sunt, quarum vna viuificet caput, alia cor, & alia hepar, sed vna tantūmodo existens in plures veluti partes, ac potētias diuiditur, vtrum prius quærendū est de anima cōmuniter sumpta, an de partibus ipsius? [2] Difficile autem est determinare quænam harum partium animæ ab inuicem distingui, ac separari queant.

Sed [3] non leuis difficultas est, vtrum prius

3 Animal autem vniuersale aut nihil est,

a Alexander lib. 1 nat. quæst. cap. 11.

4 aut posterius.

5 Similiter autem & si quod commune aliud prædicetur.

Tex 9.

1 Amplius autem si non multæ animæ, sed partes, vtrum oportet quærere prius totam animam, an partes.

2 Difficile autem, & harum determinare quales aptæ natæ sint alteræ ab inuicem esse.

Tex. 10.

3 Et vtrū partes oportet quæ-

prius de ipsis animæ partibus agendum sit, an verò de operationibus ipsarum; [2] vt an tractatio de intellectione, & sensatione antecedat tractationem de intellectu, ac sensu, sicq; in alijs contingat, an vero potius contrarium accidat. [3] Quod si prius de operationibus agendũ est, dubitabit etiam aliquis, [a] vtrum determinandum sit prius de obiectis, quæ animæ potentias, ea quæ inter agens, ac patiens est oppositione respiciunt, an verò de ipsis partibus, ac potẽtijs, quibus anima operari apta est, [4] vt an prius obiecta sensibilia, & intelligibilia, quàm sensitiuam, atque intellectiuam potentiam pertractare oporteat.

Rationabilis [1] autem hæc disputatio est. [a] Etenim cognitio essentiæ subiecti, quæ nobis definitione innotescit, maxime confert ad causas affectionum inuestigandas, quæ ipsũ consequuntur subiectum, [2] quemadmodum in Mathematicis contingit, in quibus definitiones superficiei, & lineæ, siue rectæ, siue obliquæ, prima principia sunt, quæ ad demonstrandũ tres angulos trianguli duobus rectis æquales esse præcognoscere oportet. [3] Sed etiam vice versa magna ex parte accidentia, quatenus ex ijs proprio attributa subiecto iuhærere cognoscimus, conferre videntur ad subiecti essentiam cognoscendam, à qua tamquã à cau-

...ere prius, an opera ipsarũ

2 ut intelligere, an intellectũ, & sentire, an sensitiuum, similiter autem & in alijs.

3 Si autem opera prius, verũ vtique dubitabit aliquis, si opposita prius his quærendũ,

a Auerroes S. Th.

4 sicut sensibile sensitiuo, & intelligibile intellectiuo.

1 Videtur autem non solum ipsum quid est cognoscere vtile esse ad cognoscendas causas accidentium substantijs,

a Auerroes.

2 sicut in Mathematicis quid rectum, & quid obliquũ, aut quid linea, & planum ad cognoscendũ quot rectis trianguli angulis sunt æquales:

3 sed & è contrario accidentia conferunt secundum magnam partem ad cognoscendum ipsum quid est.

4 Cum enim habemus redde re secūdum imaginationem de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus,

b Philoponus.

5 tunc & de substantia habebimus dicere aliquid quā optime.

c Themistius.

6 Omnis enim demōstrationis principium est ipsū quid est.

7 Quare secundum quascumque definitiones non contingit accidētia cognoscere, sed neque coniectare de ipsis facile, manifestum quod dialecticæ dictæ sunt, & vanæ omnes.

Tex. 12.

1 Dubitatio nem autē habēt,

à causa dependent. 4 Cum enim imperfectam aliquam, b & confusam, vel omnium, vel plurium accidentium cognitionem habemus, 5 tum ea subiecti c definitio nobis innotescit, quam humana permittēte cōditione cognoscere licet. Hæc verò quæ diximus manifesta esse videntur. 6 Nam subiecti essentia primum est principium, à quo omnis demonstratio dependet, seu causa omnium accidentium, quæ demonstrari possunt: ex hac autem connexione, quæ inter causam, & effectus est, non modo cognita causa ignotos cognosci effectus contingit, sed etiam notis effectibus ignotam nobis innotescere causā accidit. 7 Quare definitiones illæ, per quas haudquaquam accidentia innotescunt, quibusue facile nō possumus imperfectam saltem accidentium cognitionem consequi, vanæ, ac dialecticæ sunt, nec per essentialia attributa, sed solum per accidentalia esse traditæ videntur; siquidem vera, & propria subiecti definitione habita facile possunt accidentia ob essentialem cōnexionem cum sua causa cognosci. Iure igitur optimo inuestigādum est, verū à partibus animę ad operationes per demonstrationem à priori, an verò ab operationibus ad partes per demonstrationem à posteriori procedendum sit.

Sed 1 dubium maximū vrget de operatio-

rationibus animæ, an ſint omnes communes corpori, & ab ipſo dependeant, an aliquæ ſint animæ propriæ, quæ ſine vllo corporis adiumento fiant. [2] Hanc enim quæſtionem ſoluere neceſſarium quidem eſt, tum ad ipſas operationes cognoſcendas, tum etiam ad eſſentiam animæ inueſtigandam: ſed plures tamen difficultates habet. [3] Nam perſpicuum eſt aliquas paſsiones animam ſine corpore, neque agere, neque pati, vt iraſci, confidere, appetere, & omnino ſentire; ſiquidem affectiones animæ ſenſitiuæ, non ſolum ſine corpore non fiunt, ſed in ipſo quoq; recipiuntur. [4] Intelligere autem, quia certam corporis partem non habet, in qua fiat, propria animæ videtur operatio, quæ ſine vlla corporis functione fiat. [5] Attamen ſi intellectio imaginatio quædam eſt, aut ſine imaginatione non fit, etſi in ſola recipiatur anima, abſque corpore tamen eſſe non poterit. Quapropter difficile admodum eſt explicare, quo modo operationes animæ propriæ, aut communes ſint.

Neceſſe autem eſt ad eſſentiam animæ cognoſcendam hanc determinare quæſtionem, cum ex ea animæ ſeparabilitas, aut inſeparabilitas à corpore cognoſcatur.

Nam [1] ſi aliqua ſit animæ operatio pro-

& paſſiones animæ, vtrum ſint omnes communes, & habentis, an ſit aliqua, & ipſius animæ propria.

2 Hoc enim accipere quidē neceſſarium eſt, non autem facile.

3 Videtur autem plurimarū nullum ſine corpore pati, neq; agere, vt iraſci, confidere, deſiderare, omnino ſentire.

4 Maxime autem aſſimilatur proprio ipſum intelligere:

5 Si autem eſt & hoc imaginatio quædam, aut non ſine imaginatione, nō continget vtique hoc ſine corpore eſſe.

Tex. 13.

1. Si igitur eſt aliqua animæ

operatio, aut passionum propria, continget vtique ipsam separari.

a Philoponus. S. Th.

1 Si verò nulla est propria ipsius, non vtique erit separabilis,

3 Sed sicut recto, in quantum rectum, multa accidunt, vt tangere æneam sphæram secundum punctum, non tamé tanget hoc separatum ipsum rectum.

4 Inseparabile enim, siquidem semper cum corpore quodam est.

propria, a quæ corpore non indigeat; ipsam vtique animam separari, & à corpore seiunctam existere continget. 2 Si verò nulla est propria ipsius operatio, sed omnis egeat corpore, inseparabilis ab eo erit, eoq; præciso consistere nullo modo poterit. Neque enim ociosum quicquam in natura omni prorsus actione destitutum esse potest. Manifesto hæc ex mathematicis deducto exemplo confirmantur. 3 Nam sicut lineæ rectæ, quatenus recta est ab omni sensibili materia seiuncta, multa competunt, vt æneam sphœram in puncto tangere, quam tamen in solo existens corpore sensibili tangere potest, 4 siquidem corpori coniuncta semper est, & ab eo separari nequit: ita si omnes animæ operationes à corpore dependeant, eo præciso, nec operari anima, nec consistere vllo modo poterit.

At ex eo quoque tractationis de anima, eiusque operationibus augetur difficultas, quod in earum definitionibus sumenda materia est, quæ obscuritatem parere, ac tenebras offundere apta est.

Tex 14.

1 Videntur autem & animæ passiones omnes esse cū corpore, ira, mansuetudo, timor, misericordia, confidētia, adhuc gaudium, & amare, & odisse.

a Philoponus Themistius,

Etenim 1 certum est a omnes affectiones, & operationes animæ corpori communes esse, atque ab eo dependere, vt ira, mansuetudo, timor, misericordia, confidentia, gaudium amor, &

odium,

odium, [2] quandoquidem his existentibus affectionibus aliquo semper modo pati corpus contingat. [3] Hoc autem manifesta comprobatur experientia. Nam videmus aliquos homines, etsi validæ, ac manifestæ perturbationum existant causæ, quæ agitare animum, ac vehementer commouere aptæ sint, nihilominus tamen nec irasci, nec timere vllo modo posse. [4] Alios verò sæpè conspicimus, qui paruis etiam, ac debilibus existentibus causis facile mouentur, & grauiter excandescunt; [5] quemadmodum accidit ijs, quorum turget corpus, & similem affectionem habet, quam ira correpti patiuntur. Hæc verò ex varia qualitatum mixtione, ac tẽperie proficisci nemini dubium esse potest. Qui enim tẽperiem qualitatum ad bilem magis vertentem habet, facillime exardescente sanguine leuissima de causa ad iram excitatur: qui verò mixtionem qualitatum nactus est, cui maior insit pituitæ copia, inepto ad concipiendum calorem existente sanguine valida etiã de causa minimè irasci potest. [6] Sed manifestius id quoq; ostendunt ij, qui nullo etiam existente obiecto moueri, ac perturbari solent. [7] Quidam enim præsente nullo terribili obiecto ob maximam atræ bilis copiam, spirituumq; defectum perpetuo timent: quidam ve-

2 Simul enim cum his patitur aliquid ipsum corpus:

3 Indicat autẽ aliquãdo quidem à validis, & manifestis passionibus accidentibus nihil exacerbari, aut timere.

4 aliquando autem & à paruis, & debilibus moueri,

5 cum accenditur corpus, & se habet sic, vt cum irascitur.

6 Adhuc autem magis hoc manifestum.

7 Nullo enim terribili contingente in passionibus fiunt ijs, quæ timentis.

rò ob calidum, ac biliosum sanguinem ira semper commoti esse videntur. Hęc veritas non in solis operationibus animæ locum habet, quæ ad facultatem appetitiuam spectant, sed etiam in ijs, quæ ad cognoscitiuam animæ facultatem pertinere videntur. Nam experimur homines ob variam temperiē qualitatum, varia quoque intelligendi ratione vti. Alij enim acumine ingenij, & dicendi facultate præstant, aliorum verò & in speculando imbecillitas, & in dicēdo ineptitudo perspicua est. Quod certè discrimen, non ex alio, quam ex varia mixtione qualitatum, & corporis ad cognoscentis animæ operationes deseruientis constitutione oritur. [8] Ex quibus manifestum est harum animę affectionum essentias, ac naturas à materia pendere, & absq; ea consistere non posse, cum ex diuersitate ipsius variæ in corporibus affectiones, atque operationes contingant.

8 Si autem sic habet, manifestū quod passiones rationes in materia sunt.

Tex. 15.

1 Quare definitiones tales: vt irasci motus quidam existit talis corporis, aut partis, aut potentiæ, ob hoc, huius gratia.

Quapropter [1] definitiones operationum animæ per materiā tradendæ sunt, vt si iram definire velimus, dicendum est ipsam quandam esse commotionem talis corporis, aut partis, aut potentiæ ab aliqua externa causa prodeuntē alicuius rei gratia factā. Atq; eodem modo in omnibus alijs operationum animæ definitionibus procedendū est. [2] Quoniam

2 Et propter hæc iam Natu-

niam igitur, & anima, eiusque operationes à materia dependentes per materiam definiendæ sunt, manifestum est ad naturalem philosophum pertinere de omni, aut aliqua certè anima considerare, cum proprium naturalis philosophi munus sit de ijs agere, quæ à materia secundum propriam essentiam, ac naturam dependent.

Aduertendum autem est, [1] accidentia naturalia differenter à Philosopho naturali, ac Dialectico definiri. [2] Si enim ira definienda sit, [a] Dialecticus dicet, eam esse appetitum retribuendi iniuriam, aut aliquid aliud huiusmodi: [3] naturalis autem Philosophus iram sanguinis, aut spirituum excitatum in corde feruorē esse affirmabit. [4] Ex his Philosophus naturalis assignat materiam, quæ sanguis, & cor est, Dialecticus verò formam tantum, seu essentiam affert, [5] vltionis enim appetitus, aut aliud huiusmodi ratio est, & essentia ipsius iræ. [6] Sed hæc forma, si esse debet, statutam quandam sensibilem requirit materiam sine qua esse, aut bene intelligi non potest. Quare si in definitione non exprimatur materia, non erit essentia perfecte declarata essentiali formæ conditione omissa. [7] Præterea vt manifestius nostrum explicemus intentum, definitio domus per solam formam tradetur, si dica-

ralis est considerare de anima, aut omni, aut huiusmodi.

Tex. 16.

1 Differenter autem definiet Naturalis, & Dialecticis vnū quodq; ipsorum.

2 Vt ira quid est: hic enim appetitum recōtristationis, aut aliquid huiusmodi,

a Themistius Auerroes S. Th.

3 ille autem feruorem sanguinis, aut calidi circa cor.

4 Horum autem hic quidem assignat materiam, ille verò formam, & rationem.

5 Ratio enim hæc ipsius rei.

6 Necesse autem hanc esse in materia huiusmodi, si erit,

7 Sicut domus, hæc quidem ratio talis fuerit, quod operimentum prohibens corruptionem à ventis, imbribus, & æstibus.

dicamus eam operimentum esse prohibens corruptionem à ventis, imbribus, & aestibus. [8] Ex sola autem materia definietur, si ex lateribus, lapidibus, & lignis eius definitio constituatur. [9] Perfecta verò definitio erit, quæ non solam formam in materia, sed externam quoque finalem causam exprimat, vt si dicamus, domum operimentum esse in lapidibus, lateribus, & lignis propter ventos, aestus, & imbres. [10] Quænam igitur ex his definitionibus ad Philosophum naturalem pertinebit? [11] vtrum illa, quæ per solam materiam omissa forma traditur, an quæ solam inuoluit formam? [12] an magis illa, quæ ex vtrisque constat? Certè quæ tam ex materia, quā ex forma constat, naturalis Philosophi definitio erit. [13] At duæ reliquæ definitiones ad quem pertinebunt artificem?

Necesse [1] est aliquem esse, qui formas, & passiones existentes in materia sensibili consideret, quatenus neque etiam intellectu à materia sensibili separabiles sunt [2] Et hic solus Philosophus naturalis est, qui circa omnes passiones, & operationes versatur, quæ à materia sensibili abstrahi non possunt, & corpori naturali, quatenus naturale, conueniunt. [3] Alias autem affectiones, ac formas, [a] quæ huiusmodi non sunt pertractant alij. Et illas quidem quas naturalis con-

tem-

8 Hæc autem dicit lapides, & lateres, & ligna.

9 Alia verò in his formam propter ista.

10 Quæ igitur naturalis harum?

11 Vtrum quæ circa materiā, rationem autem ignorans, an quæ circa rationem solū?

12 An magis quæ ex vtrisq;?

13 Illarum autem quæ vtraque?

Tex. 17.

1 An non est aliquis, qui circa passiones materiæ non separabiles, neq; in quantum separabiles?

2 Sed naturalis circa omnes quæcunque talis corporis, & huiusmodi materiæ operationes, & passiones sunt.

3 Circa quascumque autem, quæ non sunt huiusmodi, alius Et circa aliquas quidem & artifex, vt Faber, aut Medicus.

a Auerroes .S. Th.

templatur Philosophus, considerat artifex, vt Faber, aut Medicus, qui res naturales non quatenus tales, sed quatenus nostrę subijciuntur voluntati pertractant. 4 Formas autem, quas re ipsa à materia haudquaquam separare licet, non quatenus corporis sensibilis passiones sunt, sed quatenus cogitatione, ac mente separari possunt, Mathematicus considerat. 5 Eas verò quæ penitus à materia separatæ sunt, Diuinus contemplantur Philosophus. Ex his patet, cum definitio per solam formam tradita ad Mathematicum, ac Diuinum spectet Philosophum (veram autem, ac perfectam definitionem intelligo, quæ propriam rei essentiam exprimat, quoniam Dialectica definitio, etsi in naturalibus per solam tradatur formam, externa tantum, atque accidentalia significans imperfecta, ac diminuta est) patet inquam, eam definitionem, quæ per solam materiam tradi posset, nullius disciplinæ propriam esse. Cum enim res per materiam non actu, sed in sola potentia constituantur, per formam verò essentiam, & proprium obtineant actũ, quo ad certam naturam contractę separantur ab alijs, ac secernuntur, quid mirum si nulla existat disciplina, quæ propriam quidditatem rerum inuestigans per solam definiat materiam? Omnis enim

4 Ipsarum autem non separabilium quidem, in quantum autem non talis corporis passiones, sed ex remotione Mathematicus.

5 Secundum autem quod separatæ primus Philosophus.

nim ad essentiam, ac formam venandam ordinata cognitio est, ipsamque imitatur naturam, quæ materiam haud quaquam generando efficere, sed ipsam tantummodo formam producere intendit.

Tex. 18.
1 Sed redeundũ est vnde sermo: dicebamus autem quod passiones animæ non separabiles à naturali materia animalium, in quantum tales existunt, ira, & timor,

2 et non sicut linea, & planũ.

Sed [1] iam, vt redeamus ad nostrum præcipuum intentum, illud ex dictis necessario statuendum est, affectiones animæ à naturali, ac sensibili animalium materia essentialiter, & quatenus tales sunt, separabiles non esse, sicut ira, & timor. [2] Nam linea, & superficies, licet in materia sint, ab ea tamen secundnm propriam essentiam, atq; naturam accepta minimè dependent.

Iam verò studiosorum animis ad scientiam de anima ob eius præstantiam vtilitetem, ac difficultatem diligenti, assiduoque studio quęrendam excitatis, atq; inflammatis, naturam, & essentiam animæ contemplari aggrediamur.

Tex. 19.
1 Intendentes autẽ de anima necesse est simul dubitantes de ijs, quibus abundare oportet, pertranseuntes priorum opiniones comprehendere, quicunque aliquid de ipsa enunciauerunt, vt bene quidẽ dicta accipiamus, si vero aliq̃d nõ bene, hoc euitem⁹.

Quoniam [1] igitur naturam, & substantiam animæ inuestigare, & cognoscere intendimus, dubitare de his, ac disputare cupientes, quæ speculando inuenire, ac scire oportet, necessarium prius est antiquorum Philosophorum opiniones, qui de anima aliquid nobis, aut inueniendo, aut scribendo, & commentando tradiderunt examinare, vt vera quidem, recteq; ab ijs dicta comprobemus, falsa autem, ac male tradita reij-

ta reijciamus. [2] Et quidem congruum, aptumq; huius nostræ inquisitionis capiemus exordium, si prius afferemus ea, quæ maximè videntur animæ suapte natura competere. Animæ igitur sensum, ac motum ab interno exeuntem principio secundum propriam naturam inesse communis fere omnium consensus approbare videtur, [3] cum ea quæ habent animam sensu, ac motu ab ijs, quæ sunt anima destituta, præcipue differant. [4] Quapropter his duobus veluti fundamentis innixi antiquiores Philosophi essentiam animæ inuestigare conati sunt.

Nam [a] qui animæ naturam medio inuestigarunt motu, communiter supponunt, id esse animam, quod maximè, ac primo mouet. [2] Atque fieri non posse existimantes, vt id aliud quicquam moueat, quod non mouetur, aliquid eorũ esse animam arbitrati sunt, quæ proprio cientur motu. [3] Sic Democritus ignem quendam, & calorem esse animam dicit. [4] Cum enim infinita quædam ingenita, & indiuisibilia statueret corpuscula, quę atomos appellabat eiusdem quidem essentiæ, ac naturæ, sed varijs prædita figuris, quæ sphæricam obtinerent figuram animæ naturam constituere putabat. [5] Atque indiuisibilia hæc corpora, [a] & ijs, quæ ramenta dicimus assimilabat corpusculis, turmatim fenestris in

2 Principium autẽ quæstionis præponere quæ maxime videntur ipsi inesse secundũ naturam.

3 Animatum igitur ab inanimato duobus maximè differre videtur, motu, & sensu.

4 Accepimus autem & à Progenitoribus fere duo hæc de anima.

Tex. 20.

1 Dicunt enim quidam, & maximè, & primo animam esse id, quod mouet.

2 Existimantes autẽ quod nõ mouetur ipsum non cõtingere mouere alterum, eorum quæ mouentur, aliquid animam sic arbitrati sunt esse.

3 Vnde Democritus quidem ignem quendam, & calorem dicit esse ipsam.

4 Infinitis enim existentibus figuris, & atomis, quæ speciei rotundæ, ignem, & animam dicit.

5 Vt in aëre quæ dicuntur ramenta, quæ videntur in radijs qui per fenestras.

a Simplicius Philoponus. S.Th.

Sole adapertis per ipsos reciprocantibus radios, [6] & rerum omnium, quæ ortui, atque interitui sunt obnoxia elementa, ac semina esse existimabat. [7] Cui sententiæ Leucippus quoque assentire videtur. [8] Consequenter autē suis principijs corpora, ex quibus animæ constituebant naturam, sphæricam obtinere figuram putabant. [9] Nam sphæricæ figuræ corpuscula angulis transitum impedientibus destituta, celerique proinde lata motu, & omnia permeare corpora, & ea mouere facillime possunt. [10] Quamobrem id potissimum esse animam arbitrantes, quod motum animalibus præstat, iure ipsam ex sphæricis corporibus constare dicebant.

Præterea [1] vita respiratione consistit, aiebat Democritus. Videmus enim cessante respiratione vitam desinere, ac mortem subire, quæ ex animæ dissolutione contingit. Hoc autem quomodo fiat ex allata sententia explicari optimè potest. [2] Quia enim ob aeris frigiditatem ita constringuntur, ac densantur corpora, vt quæ in ijs corpuscula insunt motum animalibus præbentia extrudātur, atque etiam ob continuum, quo cientur motum, nullo etiam excludente è corporibus educuntur, ne fortasse omnibus à corporibus animalium corpusculis expulsis dissoluta deficeret anima,

6 Quarum omni seminarium elementa dicit Democritus totius naturæ.

7 Similiter autem & Leucippus.

8 Horum autem sphærica animam,

9 propterea qđ maximè possunt per totū penetrare huiusmodi figuræ, & mouere reliqua, cū moueātur & ipsa:

10 arbitrantes animā esse id, quod prestat animalibus motum.

Tex. 21.

1 Vnde & viuendi terminum esse respirationem.

2 Constringente enim eo, quod continet corpora, & extrudēte figuras præbentes animalibus motum, ex eo quod nō est ipsas quiescere vnquam,

ma, 3 necessarium fuit noua in respiratione per aeris attractionem corpuscula ingredi, quæ non solum eorum loco succedentia, quorum facta disgregatio fuit, deficientem restituerent animam, 4 sed etiam ea, quæ intus manent corpuscula exire, ac segregari prohiberent, 5 & cum prioribus corpusculis vnita, maioremq; nacta calorem alienum in corpore existens frigus depellerent, cuius constrictione, & compressione interiora extrudi corpuscula solent. 6 Quamdiu ergo respirare poterunt animalia, eo vsque vitam habebunt. Quare cum animalium vita in corpusculorum conseruatione consistat, quæ mediante respiratione contingit, manifestum est, animam ex indiuiduis, ac rotundis corpusculis igneam referentibus naturam componi.

3 auxilium fieri de foris, ingredientibus alijs huiusmodi in respirando.

4 Prohibere enim has, & quę insunt animalibus segregari,

5 simul prohibentes constringens, & comprimens.

6 Et viuere autem, quandiu possunt hoc facere.

Videtur 1 autem Pythagoreorum sententia cũ hac Democriti opinione quodammodo consentire. 2 Nam quidam eorum a indiuidua corpora, quæ ramẽta dicuntur per aerem continuo lata esse animam arbitrati sunt. 3 Alij verò non ipsa indiuidua ramenta, sed eorum causam motricem esse animam dixerunt. 4 Hanc autẽ sententiam ex eo comprobarunt isti Philosophi, quod ramenta hæc summa etiam aeris tranquillitate moueri conspicerent, eaque proinde ad

Tex. 22.

1 Videtur autem & à Pythagoreis dictum eandem habere sententiam.

2 Dixerunt enim quidam ipsorum animã esse, quæ sunt in aere ramenta.

a *Simplicius Philoponus.*

3 Alij autem has mouens.

4 De his autem dictũ est, propterea quod continue videntur moueri, etiam si sit tranquillitas omnimoda.

5 In idem quoq; feruntur & quicunq; dicunt animam esse, quod seipsum mouet.

6 Videntur enim hi omnes existimasse motum maximè proprium esse animæ,

7 et alia quidem omnia moueri propter animam, ipsam autem à seipsa,

8 propterea quod nihil videbant mouens, quod non & ipsum moueatur.

Tex 23.

1 Similiter autem & Anaxagoras animã dicit esse mouẽtẽ, & si quis alius dixit quod totum mouit intellectus.

2 Non tamen penitus, sicut Democritus.

3 Is enim simpliciter dicit, idem esse animam, & intellectum.

4 Verum enim esse quod videtur.

5 Vnde bene fecisse Homerum, quod Hector iacet, aliud sapiens.

6 Non itaq; vtitur intellectu tamquam potentia quadã circa veritatem, sed idem dicit

motum efficiendum, ac suscipiendum apta maximè esse putarent. [5] Eandem quoq; sententiam sequuti sunt, quicumque dixerunt animam id esse, quod seipsum mouet. [6] Videntur enim omnes hi Philosophi communi consensu affirmare, motum animę proprium maxime esse, [7] & alia quidem omnia ab anima moueri, eam autem à seipsa motum habere, [8] propterea quod mouens nullum esse videbant, quod & ipsum quoq; non moueretur.

Similiter [1] autem & Anaxagoras animam rerum omnium motricem esse affirmauit, & si quis alius dixit omnia ab intellectu moueri. [2] Sed tamen cum Democrito haud quaquam consentiebat. [3] Nam Democritus idem simpliciter animam sensitiuam, atque intellectũ esse arbitratus est; [4] siquidem apparens idem, atque verum esse, & quodcumque sensus apprehendit, id veritatem habere dixit. Ex quo necesse est animã sensitiuam ab intellectu non differre, cũ idem hæ potentiæ respiciant obiectum. [5] Vnde recte fecisse Homerum ait, cum inquit: aliud sapiens Hector iacet: sic enim sapere, ac sentire idem esse indicat, cum sensu ob illatum vulnus Hectorem destitutum mente ab alienatum esse dicat. [6] Quare Democritus non vtitur intellectu, veluti potentia, quæ rerũ causas,

sas, atq; exitus cognoscat, sed animam sensitiuam idem, atque intellectum esse affirmat.

At [1] minus clare de anima loquitur Anaxagoras. Etenim multis in locis intellectum bonæ tantum, ac rectæ operationis causam esse dicit, alibi verò ipsum intellectum cum anima sensitiua cõfundere videtur. [2] Omnia enim animalia, & magna, & parua, & nobilia, atque ignobilia intellectu prædita esse dicit, in quibus sensitiuam inesse animam certum est. [3] Sed errat, nam intellectus prudenter operans, non solum omnibus animalibus, sed nec omnibus hominibus inest. [4] Quicumq; igitur animæ naturam, & essentiam medio inuestigarunt motu, id esse animam, quod motiuum maximè est, opinati sunt.

At verò [1] quicumque per cognitionem, ac sensum animæ inquisierunt naturam, communi consensu animam ex principijs ortam esse dicunt. Sed quoniam hæc principia alijs plura sunt, alijs verò vnum; [2] qui plura inuehunt principia animam ex pluribus principijs cõstare asserunt; [3] qui verò vnum tantum, ex vnico ipsam principio esse affirmant. Cum enim omnia principia cognoscat anima, & omnis cognitio per assimilationem rei cognitæ ad cognoscentẽ fiat, hæc similitudo perfecta esse non poterit, nisi

animam, & intellectum.

Tex 24.

1 Anaxagoras autẽ minus explanat de ipsis; multis enim in locis causam eius, quod bene, & recte dicit intellectum, alibi autem intellectũ ipsum esse animam.

2 In omnibus enim ipsũ inesse animalibus magnis, & paruis, & honorabilibus, & inhonorabilibus.

3 Non videtur autem secundum prudentiam dictus intellectus omnibus similiter inesse animalibus, sed neq; hominibus omnibus.

4 Quicunque igitur ad ipsum moueri aspexerunt, hi maximè motiuum esse animam opinati sunt.

Tex 25.

1 Quicunque autem ad ipsũ cognoscere, & sentire ea, quę sunt, isti dicunt animam esse principia.

2 Illi quidem plura facientes hæc.

3 Hi verò vnum hoc.

nisi anima ex omnibus principijs composita sit. 4 Quare Empedocles & animam ex omnibus elementis constare, & horum vnumquodque esse opinatus est. Sic autem inquit.

5 *Terrea pars terras, pars vndea cõspicit vndas.*
Aethera Diuũ Aether, vis ignea ꝓspicit ignes,
Pax pacem monstrat, litem lis aspera sentit.

Ob [1] eandem quoque rationem Plato in Timæo animam ex principijs constitutam esse dicit. [2] Simile enim simili cognoscitur, quare cum anima omnia cognoscat, ex omnibus ipsam principijs rerum constare oportet, vt hoc modo cognoscendo principia, omnia etiam, quæ ex principijs orta sunt, cognoscere possit. [3] Præterea in his quæ de Philosophia, seu bono dicta sunt, determinauit Plato ipsam animam ex idea vnitatis, dualitatis, trinitatis, & quaternitatis constare, eodemq; modo omnia ex his composita esse. Quare cum hæc rerum principia sint, ex principijs necessario constabit anima.

Deniq; [1] intellectus [a] ex vnitate constat, simplici eius existente cognitione, [2] scientia ex dualitate, cum ab vno medio ad vnicam procedat conclusionem, [3] opinio ex trinitate, siquidem ex vno medio conclusionem infert, quæ vera esse, & falsa potest, [4] sensus verò ex quaternitate est, quoniam ipsa corpora sen-

4 Sicut Empedocles quidem ex elementis omnibus, esse autem & vnumquodq; horũ animam, sic dicens.

5 Terra quidem terram cognouimus, aqua autem aquã, Aethere verò Aethera Diuũ, sed igne ignem manifestum; concordiam autẽ concordia, discordiam verò discordia tristi.

Tex. 26.

1 Eodem autem modo & Plato in Timeo animã facit ex elementis.

2 Cognosci enim simile simili, res autẽ ex principijs esse.

3 Similiter autẽ & in ijs, quæ de philosophia dicuntur determinatum est, ipsum quidem animal ex ipsius vnius idea, & ex prima longitudine, & latitudine, & altitudine, alia autem simili modo.

Tex. 27.

1 Adhuc autẽ & aliter intellectum quidem ipsum vnũ,

2 scientiam autem ipsa duo, vnice enim ad vnum,

a Themistius.

3 plani autem numerum opinionem,

4 sensum verò eũ, qui solidi.

ra sensibilia quaternis prædita dimensionibus cognoscit. 5 Numeri autē formæ, ac principia rerum sunt, atque ex vnitate, dualitate, trinitate, & quaternitate tanquam ex elementis constant. 6 Quoniam igitur anima alias quidem res intellectu cognoscit, alias scientia, alias opinione, & alias sensu, ex ijsdem principijs erit, ex quibus conficiuntur numeri. 7 Quare cum numeri sint rerum formæ, ac principia, necessario anima ex principijs rerum, atq; elementis composita erit.

Sed 1 quoniam id esse anima videtur, quod per se motiuum, & cognoscitiuū est, quidam alij Philosophi & cognitione, & motu eius inuestigantes naturā, numerum seipsum mouentem esse animam pronunciarunt. Sic enim vt numerus omnia cognoscit, se ipsam verò mouens alia mouere apta est. 2 Dissentiebant autem Philosophi in quidditate, ac numero principiorum assignando. 3 Nā quidam corporea principia, vt elementa, vel atomos ponebant, quidam incorporea, vt ideas, ac numeros, quidam verò vtraque miscebant, corporea, & incorporea. 4 In statuendo autem numero differebant, quoniam alij vnum omnium dicebant esse principium, alij autem plura.

His 1 suppositis de rerum principijs con-

5 Numeri enim formæ ipsæ, & principia entium dicebātur: sunt autem ex elemētis.

6 Iudicantur autem res, aliæ quidem intellectu, aliæ verò scientia, aliæ autem opinione, aliæ verò sensu.

7 Formæ autem rerum numeri hi.

Tex. 28.

1 Quoniam autem & motiuū videbatur anima esse, & cognoscitiuum, sic quidam cōplexi sunt ex vtrisque enunciantes, animam esse numerum mouentem seipsum.

2 Differunt autem de principijs quæ, & quot sunt.

3 Maxime quidem qui corporea faciunt ab ijs qui incorporea, ab ijs autem qui miscens & ab vtrisque principia enunciant.

4 Differunt autem circa multitudinem: hi enim vnum, illi verò plura dicunt.

Tex. 29.

1 Consequenter autē ad hæc & animam assignant.

consequenter animæ substantiam, ac naturam assignarunt. [2] Etenim rationi cōsentaneum est, id quod suapte natura motiuum maximè est inter principia collocare. [3] Vnde aliqui crediderunt animam esse ignem, [4] quoniam hic tenuissimas habet partes, atque inter cætera elementa simplicitate excellit, [5] seque proinde mouens, alia primò, ac per se mouere aptus est.

Sed [1] clarè magis, ac distinctè pronunciauit Democritus, cognitionis, & motus animæ causam assignans. [2] Quia enim anima, & intellectus idem sunt, hic autem ex primis, & indiuisibilibus corporibus constat, quæ ad rerum omnium constitutionem concurrunt, cognoscitiua erit anima rebus omnibus similis existentes, quæ ob similitudinem tantūmodò cognosci aptæ sunt. [3] Quia verò tenuibus est prædita partibus anima, & sphæricam obtinet figuram, quæ procliuis ad motum præcipuè est, motiua, & mobilis anima suapte natura maximè erit. [4] Hanc autem figuram non modò intellectus, sed ignis quoque nactus videtur.

At [1] Anaxagoras, etsi animam ab intellectu secernere videatur, quemadmodum supra dictum est, sæpè tamen vtrisque perinde, atque vna, & eadem natura vtitur. [2] Verùm intellectum omnium

[2] Motiuum enim secundum naturam primorū existimauerunt non irrationabiliter.

[3] Vnde quibusdam visum est ignem esse.

[4] Etenim hic partibus subtilissimus est, & maximè elementorum incorporeus,

[5] Adhuc autem mouetur, & mouet alia primò.

Tex. 30

[1] Democritus autem elegantius dixit, enuncians propter quid vtrunque horum.

[2] Animam enim & intellectū esse idem, istud autem ex primis, & indiuisibilibus corporibus.

[3] Motiuum autem, & mobile propter subtilitatem partium, & figurarum, figuram autem maximè mobilissimā sphæricam dicit.

[4] Huiusmodi autem esse intellectum, & ignem.

Tex 31.

[1] Anaxagoras autem videtur quidem aliud dicere animā, & intellectum, sicut diximus prius: vtitur autem vtrisque sicut vna natura.

[2] Verūtamē intellectū pōnit

nium maximè rerum principium ponit. 3 Ipsum enim eorum, quæ sunt, simplicem, & immixtum, & purum tantummodò esse dicit. 4 Eidem verò principio & motum, & cognitionem tribuit, cùm intellectum mouisse omnia, atque ordinasse affirmat.

Sed 1 Thales, vt omnes communiter aiunt, motiuum quoddam animam esse opinari videtur, quandoquidem magnetem, quæ mouet, ac trahit ferrum, habere animam dixit. 2 Diogenes autē, quem alij sequuntur, animam aerem esse affirmat. Quia enim aer inter omnia corpora tenuissimas habet partes, & rerum omnium principium est, si aer esse anima dicatur, 3 & cognoscere, & mouere omnia poterit; cognoscere quidē, quatenus ex primo rerum principio cōstat, ex quo omnia fiunt; 4 mouere autem, quatenus ob partium tenuitatem facilè omnia permeare potest. 5 Heraclitus verò, a qui vaporem subtilissimū corpus, & semper fluens rerum naturalium idoneum principium constituit, animam esse vaporem dicit. Quapropter anima, quatenus ex vapore tenuissimo, ac semper fluente constat, motiua est; 6 quatenus autem mouetur, perinde ac omnia, quæ sunt in mundo, ob similitudinem, qua existentia in motū sese respiciunt, rerum omnium cognosciti-

principiū maximè omnium.

3 Solū enim dicit ipsum eorum, quæ sunt, simplicem esse, & immixtum, & purum.

4 Assignat autem vtraq; idē principia, & cognoscere, & mouere, dicens intellectum mouisse omne.

Tex. 32.

1 Videtur autem, & Thales ex ijs, quæ commemorant, motiuum aliquid animā opinari; siquidem dixit lapidē animam habere, quoniam ferrum mouet

2 Diogenes autem, sicut & alij quidem, aerem hunc opinatur omnium subtilissimarum partium esse, & principium.

3 Et propter hoc cognoscere, & mouere animam, secūdum quod quidem primum est, & ex hoc reliqua cognoscere.

4 Secundum quod verò subtilissimum est, motiuum esse.

5 Heraclitus autem principiū esse dicit, siquidem vaporē, ex quo alia constituit, & maximè etiam incorporeum, & fluens semper.

6 Quod autem mouetur eo, quod mouetur, cognosci.

7 In motu autē esse quę sunt, & ille arbitrabatur, & multi.

8 Similiter autem his & Alcmeon opinari videtur de anima: dicit enim ipsam immortalem esse, propterea quod assimilatur immortalibus.

9 Hoc autem inesse ipsi, tanquam semper motæ, moueri autem, & diuina omnia continue semper Lunam, Solem, Astra, & totum cælum.

10 Magis autem onerosorum quidam & aquam existimauerunt, vt Hippon, suadere autem videntur ex genitura quoniam omnium humida est.

11 Etenim redarguit sanguinem dicentes animam, quoniam genitura non est sanguis; hanc autem esse primā animam.

12 Alij autē sanguinem quēadmodum Critias,

13 ipsum sentire animæ maximè proprium opinantes, hoc autem inesse propter naturam sanguinis.

14 Omnia enim elementa iudicē acceperunt, præter terram, hanc autem nullus protulit,

15 nisi aliquis dixit ipsam ex omnibus elementis esse, aut omnia.

Tex. 33.

1 Definiunt autem omnes a-

scitiua est. [7] Entia verò in motu perpetuo esse, & ipse opinabatur, & complures alij censebant. [8] Simili modo, & Alcmeon de anima putasse videtur: ipsam enim quia similis immortalibus est, immortalem esse dicit. [9] Atque hoc idcircò ipsi inesse putat, quia perpetuò cietur motu, quemadmodum corpora cælestia, nempè Luna, Sol, & astra, cęlumq; ipsum, quæ perenni, & continuo circūaguntur motu. [10] Sed quidam rudes Philosophi, vt Hippon, aquam rerum principium esse arbitrati sunt, in hanc certè depulsi sententiam, quia semen ex quo viuentia gignuntur, humidum esse videbant. [11] Eos autem redarguit Hippon, qui sanguinem esse animā dicebant, quia sanguis haudquaquam semem est, quod primam veluti animā, ac vitæ fundamentum esse censebant. [12] Verū alij sanguinē, vt Critias, esse animā dixerunt, [13] animæ propriū maximè sensū esse, ipsumq; animali propter naturā sanguinis competere opinantes. [14] Sed quamuis alij animam dixerint esse ignem, alij aeren, alij aquam, nullus tamen fuit, qui solam terram ob eius crassitiem ad motum ineptam esse animam putarit; [15] nisi fortasse quis animam ex omnibus elementis constare, aut omnia elementa esse affirmauit.

Ex [1] his, quæ dicta sunt, manifestū est,

est, animam tribus, vt ità dixerim, motu, sensu, ac subtilitate ab omnibus antiquis Philosophis definitam esse, [2] atq; hæc omnia ad ipsa principia reduci. [3] Quapropter, & qui media cognitione animæ naturam inuestigarunt, aut ipsa principia, aut ex principijs esse arbitrati sunt. [4] Omnes enim preter vnum Anaxagoram simile simili cognosci existimarunt, ac proinde, [5] quia anima cognoscit omnia, ex omnibus ipsam principijs constitutam esse dixerunt.

Quicumque [1] igitur vnicum statuunt piincipium, animam ex vno constare principio dicunt, vt aere, aut igne. [2] Qui autem plura inuehunt principia, ex illis esse animam conflatam aiunt. [3] Solus Anaxagoras ab omnibus alijs dissentit, intellectum impassibilem esse, & nihil prorsus cum cæteris habere commune affirmans. [4] Hæc autem cum ita se habeant, quomodo, & propter quam causam intellectus omnia cognoscat, neque ille dixit, neque ex dictis colligi potest.

Porro [1] quicumque rerum principia contraria ponunt, ex contrarijs quoque principijs animam constituunt. [2] Quicumque verò vnicam tantum contrarietatem esse dicunt, vt calorem, aut frigus, aut aliquid aliud huiusmodi, ij similiter & animam vnum aliquod horum

nimam tribus, vt ita dixerim, motu, sensu, incorporeo.

2 Horum autem vnũ quodq; reducitur ad principia.

3 Vnde & ipso cognoscere de[illegible] nientes animam, aut elementum, aut ex elementis faciunt.

4 Dicentes similiter inuicem præter vnum, dicunt enim simile cognosci simili.

5 Quoniam enim anima omnia cognoscit constituunt eã ex omnibus principijs.

Tex. 34.

1 Quicumq; igitur vnam aliquam dicunt causam, & elementum vnum, & animã vnã ponũt, vt ignem, aut aerem.

2 Qui verò plura dicunt principia, & animam plura dicũt.

3 Anaxagoras autẽ solus impassibilem esse dicit intellectum, & nihil commune vlli aliorum habere.

4 Huiusmodi autem cum sit, quomodo cognoscit, & propter quam causam, neque ille dixit, neq; ex ijs, quæ dicta sunt, conspicuum est.

Tex. 35.

1 Quicumque autem contrarietates faciũt in principijs, & animam ex contrarijs constituunt.

2 Qui autem alterum cõtrariorum, vt calidum, aut frigidum, aut aliquid huiusmodi aliud, & animam similiter vnum aliquod horũ esse ponunt,

3 Vnde & nomina consequuntur.
4 Qui quidem calidum dicẽtes propter hoc, & viuere nominatum esse.

5 Qui autem frigidum propter respirationem, & refrigerationem vocari animam.
6 Tradita igitur de anima, & propter quas causas dicunt sic, hæc sunt.

Tex. 36.
1 Considerandum autem primum quidem de motu.

2 Fortassis enim non solum falsum est substantiam ipsius huiusmodi esse, qualem ajũt dicentes, animam esse ipsum seipsum mouens, aut potens mouere,
3 sed vnum quoddam impossibilium est inesse ipsi motũ.
4 Quod igitur non necesse sit mouens, & ipsum moueri, prius dictum est.

Tex. 37.
1 Dupliciter autẽ cũ moueatur omne, aut. n. secundũ alterum, aut secundũ seipsum.

esse affirmant. 3 Quapropter, & his apposita aptãt nomina. 4 Nam qui rerum principium esse calidum putant, vitam quæ calore consistit, esse animam dicũt. 5 Qui autem frigidum, respirationem, ac refrigerationem, quæ frigido contingit esse animam censent. 6 Hæc igitur sunt, quæ de natura animæ ab antiquis tradita Philosophis accepimus.

Iam ea reprobare, validisque rationibus vrgere oportet.

Atque vt 1 aptum nostræ disputationis capiamus exordium, eorum prius examinanda sententia est, qui medio motu essentiam animæ inuestigantes, cã mouere dumtaxat arbitrati sunt, cum aliquo se motu ciet. 2 Non enim solum falsum est, animæ substantiam in eo cõsistere, quod seipsam moueat, aut mouere possit, quemadmodũ veteres aiunt Philosophi, 3 sed impossibile omnino, & absurdum censeo aliquem motũ suapte natura animæ competere. 4 Atq; id quidem, quo sententiam hanc asserentes innituntur, nihil mouere posse, nisi proprio cieatur motu, necessarium non esse in superioribus libris dictum fuit.

Hoc igitur omisso, ex ijs non esse animam, quæ per se mota mouent, probare enitendum est.

Dupliciter 1 autem omne quod mouetur, moueri contingit, aut per se,

aut per accidens. [2] Per accidens moueri dicimus ea, quæ ex eo solum mouentur, quod sint in alio quod mouetur, vt ij qui in naui ferũtur; [3] non enim perinde ac nauis, mouentur, sed hæc quidẽ per se mouetur, illi autem per accidens, quatenus in naui sunt, quæ fertur. [4] Hoc autem ex eo manifestum est, quod ratione suarum partium mouetur. Nã id per se moueri dicitur, quod ratione suarum partium mouetur, [5] pedes enim proprio ambulationis motu cientur, & ad ipsorum motum totum per se mouetur animal: [6] at qui in naui sedentes feruntur, nullius ratione partis mouẽtur, sed eò solum quod existunt in naui, quę ventorum impulsu defertur, quare non per se, sed per accidens tantummodo mouentur.

Iam [1] cum id quod mouetur, vt diximus dupliciter moueri dicatur, considerandum est, vtrum anima per se moueri, ac proprium suscipere motũ queat. [2] Primò igitur motus quatuor cum sint, latio, alteratio, auctio, & decretio, aut secundum vnum horum motuum mouebitur anima, aut secundum plures, aut secundum omnes. [3] Atq; si non secundum accidens mouetur, ipsi motus suapte natura, & per se cõueniet. [4] Quare proprium animæ locum tribuere necesse erit; [5] quandoquidem omnes assignati

2 Secundũ alterũ autem dicimus quęcunq; mouentur, eò quod in eo sunt quod mouetur, vt nautæ.

3 Non enim similiter mouentur naui: hæc enim secundũ seipsam mouetur, illi autem eò quod sunt in eo, quod mouetur.

4 Manifestum autem in partibus est.

5 Proprius enim motus pedũ ambulatio est, hæc autem & hominum est.

6 Non inest autẽ nautis tunc.

Tex. 38.

1 Dupliciter itaque dicto ipso moueri, nunc intendimus de anima, si per seipsam mouetur, & participat motu.

2 Quatuor autem motus cũ sint, latio, alteratio, augumẽtum, & decrementum, aut secundum vnum horum mouebitur, aut secundum plures, aut secundum omnes.

3 Si verò mouetur non secundum accidens, natura inerit motus ipsi.

4 Si autem hoc, & locus.

5 Omnes enim dicti motus in loco sunt.

gnati motus, [a] aut ratione subiecti in quo sunt, aut ratione lationis, quam adnexam habent, in aliquo necessario insint loco. At animam in loco per se existere falsum est, ergò proprium, & per se motum animæ competere impossibile est. Certum verò esse videtur animam, quia corporis animati forma est, in materia quidē, minimè autem in loco per se existere.

Sed proprium animæ locum, si per se moueatur, concedendum esse, vlterius probari potest.

Nam [1] si substantia animæ est seipsam mouere, non ipsi per accidens moueri, vt albo, & tricubito inerit. [2] Hæc enim per accidens mouentur, quatenus in corpore insunt, quod mouetur: vnde nullum sibi vendicant locum. [3] At anima per se, & suapte natura mouetur, quare proprium, & per se locum habebit.

Secundo si [1] anima per se, ac natura mouetur, vi quoque moueri potest, & si vi mouetur, & natura moueri potest: quodcumque enim suapte natura mouetur, posse motum violentia pati necesse est [a] si nullum corpus naturaliter motum, nisi quatuor elementa ex antiquorum sententia ponamus. [2] Idem autem de quiete possumus dicere. Nam si anima natura mouetur, & natura quie-

scere

[a] Simplicius 8. Th.

Tex. 39.

1 Si autem est substantia animæ seipsam mouere, non secundum accidens, ipsam moueri ipsi inerit sicut albo, vel tricubito.

2 Mouentur enim & hæc, sed secūdum accidens, cui enim insūt, mouetur illud corpus: vndè non est locus ipsorum.

3 Animæ autem erit siquidē natura motu participat.

Tex 40.

1 Amplius autē si natura mouetur, & violentia mouebitur, & si violentia, & natura.

[a] S. Thomas.

2 Eodem autem modo se habet & de quiete; in quod .n. mouetur natura, & quiescit in hoc natura: in quod autē violentia mouetur, quiescit & in hoc violentia.

ſcere poteſt, & ſi vi mouetur, vi quoq; poteſt quieſcere. At impoſſibile eſt animam violentia moueri, & quieſcere; [3] neque enim etiam fingere volentes facile explicare poſſumus, quales violenti motus, & quietes animæ conuenire poſſint,[b] cum idem ſuapte natura contrarijs, aduerſantibuſque motibus cieri nequeat, impoſſibile ergò erit animã per ſe, ac natura moueri. Tertio ſi anima per ſe mouetur, aut ſurſum mouetur, aut deorſum, ſequitur enim elementorum motum, ex quibus conflata eſt: [4] & ſi quidem ſurſum mouetur, ignis erit, ſi verò deorſum, terra: [5] his enim corporibus hi motus conueniunt. [6] Et eadem ratio eſt de corporibus medijs. At impoſſibiie eſt [c] animam aliquod vnum ex elementis eſſe, quia ſic vno tantum cieretur motu, cum ad omnes tamen partes eam moueri cõtingat, animam ergò vllo motu per ſe moueri impoſſibile eſt.

Quartò ſi [1] anima ex eo quod mouetur, corpus mouet, [a] conſentaneum eſt eodem genere motu mouere corpus, quo ipſa mouetur, & è conuerſo eodẽ ipſam cieri motu, quo ipſum ciet corpus. [2] At corpus ſecundum locum totaliter, aut partialiter mouetur, [3] ergò etiam anima ſecundum ſe totam, vel ſecundum aliquam partem locum mutare debe-

3 Quales autem violenti motus animæ erunt, & quietes, neq; fingere volentibus facile eſt reddere.

b Themiſtius.

4 Amplius autem ſi quidem ſurſum mouetur, ignis erit, ſi verò deorſum, terra.

5 Horum autem corporum motus hi.

6 Eadem autem ratio & de medijs.

c Auerroes.

Tex. 41.

1 Præterea quoniam videtur mouere corpus, rationabile eſt ijs mouere motibus, quibus & ipſa mouetur: ſi autẽ hoc; & conuenientibus eſt dicere verum, quod ſecundum quem corpus mouetur, eo, ipſa.

a Themiſtius.

2 Corpus autem mouetur ſecundum lationem.

3 Quare & anima mouebi-

debebit. 4 Hoc autem si fieri potest, [b] aliquando animam è corpore egredi, ipsumque rursus ingredi continget, cũ in corpore, vt in loco, insit anima, quod mutare quidem, si mouetur necesse est. 5 Hac verò commigratione & mortua animalia reuiuiscere, ac resurgere poterunt, quod tamen absque maximò absurdo concedere non licet. Quare anima non ex eò quod proprio cieatur motu, ipsum mouebit corpus.

tur, sicut corpus, aut tota, aut secundum partes translata.

4 Si autem hoc, & egressam iterum ingredi continget.

b Themistius. S.Th.

5 Ad hoc autem sequetur, vt resurgant mortua animaliũ.

Quinto non [1] ex eo solum per accidens aliquid mouetur, quod in eo insit, in quo per se sit motus, sed etiam quòd ab alio suscipiat motum. [2] Cum enim vi pellitur animal, ab alio vi per accidens moueri dicitur. 3 Iam cui per se, ac essentialiter motus conuenit, ab alio motum recipere nequit, sed ab alio solum moueri poterit, si ei per accidens, minimè autem per se competat motus. At anima ab alio mouetur, pulso enim corpore, & ipsa quoque pellitur, ergò animæ secundum propriam essentiam, ac substantiam moueri non inest, quemadmodum Antiquorum statuebat sententia. Manifesta maior est, 4 nam id quod per se, aut propter seipsum bonum est, nec per aliud, nec alterius gratia bonum esse potest, eadem ergò ratione eò motu, quo aliquid per se mouetur, ab alio haud quaquam moueri contingit.

Tex 42.

1 Motu autem secundum accidens etiam ab altero moueretur.

2 Pelletur enim vtique violentia animal.

3 Non oportet autem cui à seipso moueri inest in substãtia, hoc ab alio moueri, nisi secundum accidens.

4 Sicut neque quod secundũ se bonum, aut propter seipsum quidẽ propter aliud esse, hoc autem alterius causa.

Nec

5 Nec verò quis dicat animam à sensibilibus obiectis eam excitantibus moueri. Nam hoc aliud fortasse genus motus ab eo est, de quo in præsentia loquimur.

Sextò, & [1] vltimò, si anima interno, ac proprio consistat motu, [a] secundum essentiam, ac substantiam mouebitur: [2] at id, quod secundum aliquam formā per se mouetur, ab ea re moueri, atque seiungi oportet, quemadmodum id, quod in loco mouetur, ipsum derelinquit, ac deserit, [3] ergò anima à propria substantia exibit, atque recedet, nisi motu ad accidens terminato cieatur, quod eius consequatur essentiam. [4] Sed motum per se in animæ substantia fieri, ipsamque respicere, quos nostra hæc vrget disputatio aiunt Philosophi. Quapropter si id fatuum asserere iudicemus, animæ essentiæ, ac substantiæ motum competere non posse dicamus oportet.

Iam antiquorum opiniones [a] de motu animæ communiter acceptas reprobare conati sumus. Nunc determinatas quorundam vrgere sententias necesse est.

Quidam [1] ergò asserunt animam id corpus in quo est, eodem mouere modo, quo & ipsa mouetur [2] vt Democritus cum Philippo comędiarum magistro consentiens. [3] Hic enim Dædalum ait

5 Animæ autem maximè dicet aliquis vtique à sensibilibus moueri, siquidem mouetur.

Tex 43.

1 At verò & si mouet ipsa seipsam, & ipsa mouebitur vtique.

2 Quare quoniam omnis motus remot o est eius quod mouetur, secundum quod mouetur,

a Auerroes Themistius Simplicius.

3 & anima remouebitur vtique à substantia, nisi secundum accidens seipsam moueat.

4 Sed est motus substantiæ ipsius per se.

a S. Thomas.

Tex. 44.

1 Quidam autem & mouere animā dicunt corpus, in quo est, sicut ipsa mouetur,

2 vt Democritus similiter dicens Philippo comædiarum magistro.

3 Refert enim Dędalum mo-

bilẽ fecisse ligneam Venerẽ infundẽdo argentum fusile.

4 Similiter autem & Democritus dicit; motus .n. inquit indiuisibiles sphæras, propterea quod aptæ natę sunt nunquam manere, contrahere, & mouere corpus omne.

5 Nos autẽ interrogabimus, si & quiescere facit hoc idẽ.

6 Quomodo autẽ faciet, hoc difficile est, aut etiam impossibile dicere.

7 Omninò autem non si videtur anima mouere animal sed per electionẽ quandam, & intellectionem.

a S. Thomas Auerroes.

Venerem ligneam confecisse, quæ fusili argento infuso agitaret se, ac moueret. 4 Similiter autẽ & Democritus censet, indiuisibiles pilas ex quibus componitur anima, propterea quod suapte natura incessabili, ac perpetuo agitantur motu, ipsum trahere corpus, ac mouete aptas esse. 5 Sed quæri à Democrito potest, vtrum indiuisibiles pilæ, quæ animatum mouent corpus, ipsum quoque stare, & quiescere faciant. 6 At difficile, & impossibile est explicare quomodo quiescentes nunquam pilæ in ipso animali quietem, ac statum efficere possint. 7 Præterea motus, a quo fusile argentum statuam mouet haud quaquã naturalis est, sed violentus, anima verò motu voluntatis, ac intellectus imperio elicito suapte natura proprium ciet corpus, quare non eodem modo, & animo corpus, & fusile argentum statuam mouet.

Tex. 48.

1 Eodem autem modo & Timæus naturaliter ostẽdit animam mouere corpus.

2 Eo enim quod mouetur ipsa & corpus mouere, propterea quod connexa est ipsum.

3 Constitutam enim ex elementis, & dispartitam secundum harmonicos numeros,

4 quatenus connaturalẽ sensum harmoniæ habeat,

Simili 1 modo in Thimęo ostendit Plato animã corpus mouere. 2 Ex eo enim quod ipsa mouetur, corpori adnexam, & alligatam raptu quodam ferre, ac mouere corpus censet. 3 Sed minimè cum Democrito sentiens Plato ait, Mundi animam, de qua in præsentia loquitur, ex elementis, seu numeris harmoniacã habentibus proportionem constitutam esse, 4 vt & ea, quæ requisita sunt harmonia,

monia, ac proportione prædita cognoscat, 5 & corporum cœlestium machina ob motum, quo ab anima rapitur, & circumagitur modulatos, & harmonicos edere sonos, ac proferre queat. 6 Vnde animam efficere Opifex Mundi statuens, ipsam in rectum protensam coegit, atque in circulum flexit. 7 Et cum unum in duos diuisisset circulos duobus in punctis coniunctos, rursus in septem orbes diuisit, Cœli motibus eos, quibus anima cietur motus adaptans.

Sed quæ in hac sententia inuoluit Plato falsa, & absurda esse iudico.

Primò 1 igitur nō rectè dicit animam magnitudinem esse. 2 Atque aduertere necesse est, de sola mundi anima quæ intellectiua est, Platonem loqui. 3 Neque enim de anima sensitiua loquitur, quarum motus minimè conuersio est.

Iam 1 verò intellectus vnus est, & continuus, perinde, ac intellectio, cum potentia actus naturā sequatur, 2 actus verò ab obiecto quod percipit anima, speciem, ac vnitatem habet: ex quo fit intellectionis, atque intelligibilis obiecti eandem ferè vnitatem esse. 3 At obiecta intelligibilia, quoniam ab intellectu cognita sese deinceps sequuntur, non vti magnitudo, & continuum, sed vti numerus vnum sunt. 4 Quare nec intellectus hoc pacto continuus videtur, sed

E 2 aut

5 & vt totum feratur consonantibus lationibus,

6 rectitudinem in circulum flexit.

7 Et cum diuidendo fecit ex vno duos circulos dupliciter connexos, iterum vnum diuisit in septem circulos, tanquam essent cæli lationes animæ motus.

Tex 46.

1 Primum igitur non bene est dicere, animam magnitudinem esse.

2 Eam enim quæ vniuersi, talem esse vult, qualis est vocatus intellectus.

3 Non enim qualis sensitiua est, neque qualis desideratiua: harum enim motus non circulatio.

Tex 47.

1 Intellectus autem vnus, & continuus est, sicut & intellectio.

2 Intellectio autem ipsæ notiones.

3 Hæ autem eo quod consequenter vnum, sicut numerus, sed nō sicut magnitudo.

4 Quapropter neque intellectus sic continuus est, sed aut impers, aut non sicut magni-

tudo aliqua continuus.

5 Qualiter enim intelliget, magnitudo cum sit, qualibet parte sua?

6 Parte autem aut secundum magnitudinem, aut secundum punctum,

7 (si oportet & hoc partem dicere)

8 Si igitur secundũ punctum,

9 hæc autem infinita, manifestum est quod nunquã pertransibit;

10 Si verò secundum magnitudinem, sæpe, aut infinities intelliget idem.

11 Videtur autem & semel contingere.

12 Si autem sufficiat qualibet partium tangere, quid oportet circulo moueri, aut etiam omnino magnitudinẽ habere?

Tex. 48.

1 Amplius quomodo intelliget partibile imperti, aut impers partibili?

a *Themistius. Simplicius Philoponus.*

aut partium omnino expers, aut continuus perinde, ac numerus est. 5 Secundò si intellectus magnitudo sit, quæ cõtactu quodam, & accessu ad obiecta intelligat, quo pacto hæc fieri intellectio possit explicatu esse difficile arbitror. Nam aut intellectus totus obiectum tangendo intelligit, aut singulis partibus. Si totus ad quid erunt partes? Si partibus, aut pluribus, aut vnica dumtaxat. Si vnica solũ, quid facient aliæ? 6 Si pluribus, aut indiuiduis, aut magnitudinem habentibus 7 (si modo partes rei indiuiduæ possint esse). 8 Et quidem si intellectus indiuiduis partibus tangat obiectum, 9 quoniam hæ infinitæ sunt, pertransiri nunquam poterunt, ac proinde nunquam perficietur intellectio. 10 Si verò partibus magnitudinẽ habentibus, quæuis earum infinitas nacta partes, sæpè idem, atque infinities intelliget, 11 cum idem tamen obiectum semel intelligi sufficiat. 12 Quoniam igitur intellectum qualibet partiũ tangere obiectum satis est, necesse non erit intellectum, vt tangat obiecta, in circulũ moueri, aut aliquam prorsus magnitudinem habere.

Tertiò aut 1 intellectus a diuisibilis est, aut indiuisibilis. Si indiuisibilis, quomodo obiecta diuisibilia tanget, iisque poterit adaptari? Si diuisibilis, quomodo

do indiuisibilia tãget obiecta? Cum igitur intellectus suapte natura omnia intelligat, haud quaquam magnitudo erit, quæ tangendo obiectum intellectionem perficiat. [2] Quartò si intellectus circulus est, [b] atque intellectus quidem motus intellectio, circuli autem conuersio dicitur, & intellectio conuersio erit, & intellectus vtique circulus, cuius conuersio intellectio est. [3] At si ita res habet, quoniam perpetua conuersio est, & principio, ac fine caret, perpetua quoq; intellectio, atq; indeficiens suapte natura erit. Quod tamen absurdũ esse clarissime ostendi potest. Nam omnis intellectio, vel practica, vel speculatiua est. Has verò intellectiones suis terminis cõclusas esse oportet. [4] Etenim practica intellectio ad opus tanquã ad proprium terminum, ac finem tendit, nec vlterius progreditur, [5] contemplatiua autem definitione, aut demonstratione terminatur. [6] Et demonstratio quidem à certis ac determinatis dependens principis in illato syllogismo, aut conclusionẽ tanquam in proprio adepto fine quiescit. [7] Quod si quis dicat nõ esse terminatam demonstrationem, sed ex vna conclusione aliam deduci posse, [8] certò sciat circulares non esse demonstrationes, atque in suum principium haud quaquam reflecti, [9] sed medium, exre-

[2] Necessarium autem est intellectum esse circulum hũc intellectus enim motus intellectio, circuli autem circumlatio. Si ergò intellectio, circumlatio, & intellectus vtiq; erit circulus, cuius huiusmodi circumlatio intellectio.

[b] *S. Thomas.*

[3] Semper autem aliquid intelliget, siquidem perpetua circumlatio.

[4] Actiuarũ enim intellectionum termini sunt; omnes.n. alterius causa sunt.

[5] Speculatiuę autem rationibus terminantur similiter: ratio autẽ omnis definitio est, aut demonstratio.

[6] Demonstrationes verò & à principio sunt, & habent quodammodo finem syllogismum, aut conclusionem:

[7] Si autem non terminantur,

[8] sed non reflectuntur iterũ in principium,

[9] accipientes autem semper

medium, & extremitatẽ recte procedunt.

10 Circumlatio autem iterũ in principium reflectitur.

11 Definitiones enim omnes finitæ sunt.

12 Amplius autem, si eadem circumlatio sæpè fiat oportebit sæpè intelligere idem.

e S.Th. Auerroes.

13 Adhuc autem & intellectio assimilatur cuiꝺam quieti, & statui magis, quam motui.

14 Eodem autem modo & syllogismus.

Tex 49.

1 At verò neq; beatum quod non facile, sed violentum.

2 Si autem est motus ipsius non substantia, præter naturam vtiq; mouebitur.

extremumque semper sumentes rectà proficisci: 10 cum illud certum quoque sit motum, si in rectum procedat infinitum esse non posse, sed terminũ aliquando nãcisci. 11 Omnis verò definitio proprium terminum, ac finem habet, cum & supremum inuenire genus, & vltimã assequi differentiam liceat. Quoniam igitur omnis intellectio terminata est, suisque finibus conclusa, circularem esse non posse manifestum est. 12 Quinto in conuersione e vnum, & eundem motũ sæpe redire cõtingit. Si ergò intellectio conuersio est, eadem sæpè intellectio eiusdem obiecti redibit. Quod tamen absurdum esse certissima experientia cõstat. 13 Sexto intellectio quieti magis, & statui, quam motui similis esse videtur: nam quiescendo fit homo sapiens, ac prudens. 14 Et eodem modo syllogismus in quiete magis, quam in motu cõsistit, facto enim syllogismo, quæ fluctuabat mens determinatæ iam conclusioni adhæret. Quare intellectio, nec motus, nec conuersio est.

Vltimò 1 animæ beatitudo in naturali eius operatione consistit, quæ & facillime, & absque violentia fieri possit. 2 Motus verò circulatio, nec animæ substantiam cõstituit, nec ipsi naturalis est, sed eo præter naturam anima cietur, cũ omni prorsus fine, ac termino careat,

quare

quare in hoc motu animæ beatitudo cõsistere nequit. At anima ob solam intellectionem propriam assequitur beatitudinem, non igitur intellectio circularis erit motus. Sed illa quoque Platonis assertio absurda mihi esse videtur, [a] qua animam suis numeris completam corpori adiungi, ac misceri putat. Nam quæcumq; res perfecta, & completa, si propriam amittat operationem, maximè laborat, ac patitur. At anima vnita corpori eam amittit operationem, qua ante vnionem cum corpore fruebatur: Etenim animam in hoc terreno carcere inclusam perfectam operationẽ edere posse negat Plato. [3] Quare maximum laborem patitur anima, cum ita in corpore detinetur, vt ab eo diuelli, ac disiungi nequeat. [4] Atq; hanc proinde vnionem abhorrere, ac fugere maximè deberet; [5] quandoquidem intellectus delectabilem magis, ac beatiorem vitam agat, cum à corpore seiunctus, ac separatus est, vt plerique senserunt Veteres, & non pauci hac tempestate comprobant. Hæc igitur si ita se habent, animam suis numeris absolutam corpori adiungi, vt vitales solum aliquas operationes edere valeat, absurdum, & impossibile esse manifestum est.

Præterea [1] cum ex Platonis sententia immanifesta sit causa, ob quam cœlum con-

[a] *Themistius.*

3 Laboriosum autem est, & commixtum esse corpori nõ potens absolui.

4 Et præterea fugiendum:

5 siquidem melius est intellectui non cum corpore esse, quemadmodum & consuetũ est dici, & multis placet.

Tex. 50.

1 Immanifesta autem est, & cur circulariter fertur cęlũ, causa.

conuersionis agitetur motu, absque ratione Mundi animam cęlesti corpori adnexam, & cum eo rotari simul, ac circumagi dicitur. 2 Nam animæ substantia causa esse nequit, ob quam in circulum feratur cęlum, propterea quod ipsa per accidens tantũmodo circulari cieatur motu Est enim prius anima suapte natura in rectum protensa, postea verò quasi extrinsece in circulum flexa, vt modnlatos, & consonantes edere motus queat. 3 Neque etiam cœleste corpus huius causa motus est, cum motus corporis proprios anima potius, quam ipsum efficiat corpus. Quare causa manifesta non est, ob quam cœlo motum circularem inesse contingat. 4 At verò nec aliquis dicat animam ita mouere cęlum, sicut ipsa mouetur, atque eam in circulum ferri, quia sit melius ipsi moueri, quam stare, & circulari potius, quam alio cieri motu, itaque à Deo procreatam esse, vt eodem motu, quo ipsa mouetur, cœleste quoque ferret corpus. Nam si melius est sic animæ, & cœlo moueri, huius etiam causa assignanda erat. 5 Sed quoniam a reddere causam, ob quam cœlum in circulum feratur, ad aliam magis tractationem spectat, dimittenda in præsentia est.

1 Illud autem absurdum accidere videtur, non modo sententiæ, quam tuetur

2 Neque enim animæ substātia causa est, cur circulariter fertur, sed secundum accidens sic mouetur.

3 Neque corpus causa, sed anima magis illi.

4 At verò neq; quod melius dicitur, & tamen oportebat propter hoc Deũ facere circulariter ferri animam, quia melius sit ipsi moueri, quam manere, moueri autem sic, quam aliter.

5 Qnoniam autem huiusmo di intẽtio est alijs rationibus magis propria, hanc quidem dimittamus nunc.

a S. Thomas.

Tex. 51.

1 Illud autem inconueniens accidit & huic rationi, &

tur Plato, sed pluribus etiam alijs, quas de anima protulerunt Antiqui; [1] quod corpori nectentes animam, eamque in ipso collocantes, nullam reddunt causam, quare in corpore insit anima, nec corpus quomodo affectum, ac dispositum esse debeat ad eam suscipiendam exponunt.

[1] Hæc autem declarare, ac determinare necesse erat. [2] Nam inter agens, ac patiens, & mouens, ac motum proportio aliqua, & communio esse debet, ob quam & hoc quidem agat, illud autem patiatur, & hoc moueat, illud autem moueatur: [3] neq; enim quodlibet agēs, aut mouens casu, ac temere quodcumque mouere, ac transmutare subiectum potest, sed omnis actio à determinato agente in certum, ac prædefinitū subiectum prouenit. Quamobrē necesse vtiq; erat explicare, quæ anima cui corpori vniri, ac iungi deberet.

At [1] veteres in natura animæ demonstranda laborantes, de corpore susceptiuo nihil penitus dicunt, [2] rati fortasse, vt Pythagoricæ aiunt fabulæ, occurrentem, incidentemq; animam sine vllo discrimine occurrens, & incidens posse ingredi corpus. [3] Hoc verò simile portento est, [2] perinde, ac si quis artem fabrilem tibijs vti dicat. [4] Quemadmodū enim ars ijs tantummodo instrumentis

 vtitur,

pluribus, quæ de anima.
2 Copulant enim, & ponunt in corpus animam, nihil vltra determinantes propter quam causam, & quomodo habente corpore.

Tex 52.
1 Et tamen videtur hoc vtiq; necessarium esse.
2 Propter communionē enim hoc quidem agit, illud autē patitur; & hoc quidem mouet, illud autem mouetur.
3 Horum autē nihil inest ad inuicem quibuscumque.

Tex 53.
1 Hi autem solum conantur dicere quale quid sit anima, de susceptiuo autem corpore nihil amplius determināt.
2 Tanquam possibile sit secūdum Pythagoricas fabulas quamlibet corpus ingredi.
3 Similiter itaq; dicunt, atq; si quis dicat Tectonicam in fistulas ingredi.
a Simplicius Philoponus.
4 Oportet enim artem quidē vti instrumentis,

vtitur, quibus intentum perficere opus queat; ita & anima proprio dumtaxat, ac determinato adiungi corpori, vt eas quæ sibi cõpetunt operationes edat, necesse est.

Sed [1] alia quædam opinio de anima tradita est, quæ & multos sectatores habet, & non minor ẽ ijs, quas supra commemorauimus veritatem cõtinet, [2] pluribus [a] tamen rationibus in colloquijs, quos ad communem vtilitatem iactauimus reprobata. [3] Etenim corpora ex contrarijs elementis ad quandam temperiem, ac mediocritatem redactis esse composita existimantes, atque rationẽ, & harmoniã esse, quæ inter se pugnantia elementa certam proportionem, ac temperiem nacta contineat, animam qua humanũ est, ac viuit corpus, quandam esse contrariorum elementorum vnionem, & harmoniam censent.

Primò igitur [1] vt hanc redarguamus sententiam, [a] harmonia ratio, & proportio est, aut ex contrariorum elementorum mixtione consurgens, aut ex eorumdem compositione resultans: [2] at neutrum esse animam possibile est, cum harmonia sit accidens, anima verò substantia, quare anima haud quaquam harmonia esse videtur.

[3] Secundo anima ex communi omnium sententia suapte natura mouet: at harmo-

3 animum autem corpore,

Tex 54.

1 Alia autem quædam opinio tradita est de anima, credibilis quidem multis, & nuli inferior earum quæ dictæ sunt.

2 rationibus tamen quasi pęnis afflicta & in ijs qui in cõmuni fiunt, sermonibus.

a Philoponus.

3 Harmoniam enim quandã ipsam dicunt: etenim harmoniam temperamentum, & cõpositionem esse contrariorũ, & corpus componi ex contrarijs.

Tex 55.

1 Atqui harmonię ratio quędam commixtorum est, aut compositio.

a Auerroes, S. Th.

2 Animam autem neutrum possibile est esse horum.

3 Amplius autem mouere nõ est harmoniæ: animæ autem attribuat hoc omnes,

harmoniæ proprium mouere non est; siquidem alteratis, ac transmutatis contrarijs, perinde ac motis chordis, edentibusque sonum existit; ergò anima elementorum ratio, & harmonia esse nequit.

Tertio per [1] cognitionem harmoniæ [a] accidentia nobis corporum magis, quam animæ innotescunt. Temperata enim qualitatum, & humorum complexione cognita perspectam sanitatis naturam habemus, & sic in alijs affectionibus corporis accidit. [2] At per cognitionem harmoniæ operationes animæ, eiusque accidentia difficile cognoscere possumus. [3] Cuius enim harmoniæ erit sentire, & cuius amare, atque intelligere? Non igitur anima harmonia esse potest, nam id animam statuere debemus, quo eius operationum, & accidentium cognitionem facile assequi valemus.

[1] Quarto harmonia duplex est, alia quidem maximè propria, quæ in compositis, & positionem, ac motum habentibus inest, quorum partes [a] ita simul iunctæ, & colligatæ sunt, vt nihil eiusdem generis intercedat. Sic verò, & perfecta lapidum, ac lignorum in domo construenda compositio, & omnium, quæ artificioso inter se applicatu committuntur, atque iunguntur connexio communi consensu harmonia dicitur.

Tex. 56.

1 Congruit autem magis de sanitate dicere harmoniam, & omnino de corporeis virtutibus, quam de anima.

a S. Thomas, Auerroes.

2 Manifestum autē si quis tentauerit reddere passiones, & opera animę harmonia quadam.

3 Difficile enim harmonice coaptare.

Tex. 57.

1 Amplius autem si dicamus harmoniam in duo respiciētes, maximè quidem proprie magnitudinum in habentibus motum, & positionem cōpositionem ipsarum, cum sic congruunt, vt nihil eiusdē generis suscipiant.

a S. Simplicius, Themistius.

2 Hinc autem & eorum quæ commiscentur, rationem.
b Simplicius S. Thomas.

3 Neutro vtiq; modo rationabile.

4 Composito autem partium corporis multum inuestigabilis existit; multæ enim sūt compositiones partium, & multipliciter.
a S. Thomas.

5 Cuius igitur, & quomodo congruit accipere intellectꝰ compositionem esse, aut & sensitiuum, aut appetitiuum?

Tex. 58.
1 Similiter autem & inconueniens & rationem mixtionis esse animam.

2 Non enim eandem habet rationem mixtio elementorum, secundum quam caro, & secundum quam os.

3 Accidet igitur & multas animas habere, & secundum totum corpus.

2 Alia autem harmonia *b* similitudinē quadam in eorum proportionem flectitur, quæ perfectam alterata, ac refracta mixtionem patiuntur. 3 Iam verò quam ex his harmonijs animam censere oportet? Certè anima esse nequaquam harmonia potest, quæ ex partium compositione resultet. 4 Nam partium *a* in corpore existens ordo valdè manifestus est, facile enim quomodo ossibus ossa, neruis nerui, aliæque alijs iungantur partibus assequi possumus. At ratio qua simul partes animæ aptentur nobis incognita est. 5 Scire enim quo pacto simul sensus, & appetitus adnectantur, & congruant difficilem contemplationē habet. Quare animam impossibile est harmoniam esse, quæ ex partium compositione resultet.

1 Nec *a* verò arbitrandum est animam rationem, & harmoniam esse, quæ ex perfecta contrariorum mixtione consurgat. Nam in diuersis corporis partibus, diuersa elementorum proportio inest, *a* alia enim proportio est secundum quam ex elementis componitur caro, alia verò secundum quam os, nerui, & aliæ constant partes. 3 Si igitur anima elementorum proportio est, & plures in corpore animato inerunt animæ ob varias in eo elemētorum inexistentes mixtiones, & vnumquodque mixtum cor-

pus

pus anima præditum erit; 4 siquidem omnia corpora ex permixtis elementis certam habentibus proportionem constant, 5 mixtionis autem ratio harmonia est, quã esse animam dicunt. Vtrũq; verò absurdum esse, nemo est qui non videat. Quare animam esse rerum compositarum, siue mixtarum harmoniam impossibile est.

Sed 1 quispiam & ab Empedocle qui singulas corporis partes propriam esse nactas rationem, & proportionem censet, non iniuria potest quærere, 2 vtrũ mixtionis ratio, & proportio sit anima, an potius aliquid aliud, quod membris certa proportione astrictis accidat? 3 Præterea vtrum concordia, quam rerum generationis causam esse arbitratur, cuiusuis temerariæ sit mixtionis causa, an eius, quæ certa ratione, ac proportione constet? 4 Et denique vtrum concordia hæc ipsa sit ratio, & proportio, an aliquid ab ea diuersum? 5 Atq; his quæsitis sententiam Empedoclis vrgere possumus, quibus, vt ex dictis patet, difficile admodum responderi potest.

Sed verò hæc opinio, vt diximus, & probabilis esse, & verisimilis videtur.

Nam 1 si anima diuersum quid à mixtione sit, qua de causa carnis, & ossis, aliarumque partium temperie, ac proportione...

4 siquidem omnia ex elemẽtis commixtis sunt,

4 commixtionis autem ratio harmonia est, & anima.

Tex. 59.

1 Postulabit autem hoc vtiq; aliquis & ab Empedocle, vnũquamq; enim ipsarum in ratione quadam dicit esse.
2 Vtrum igitur ratio ipsa anima est, an magis aliquid aliud existens gignitur in membris?
3 Amplius autem vtrum concordia cuiuslibet mixtionis causa, an eius, quæ secundũ rationem?
4 Et hæc vtrũ ratio est an aliquid aliud præter rationem?
5 Hæc igitur habent huiusmodi dubitationes.

Tex. 60.

1 Si igitur aliud à mixtione anima, cur nam vnà cum ipso carnis esse, & aliarum partium animalis tollitur?

portione soluta, ipsa quoque interit, ac deficit anima? [2] Præterea si anima, nec partis cuiuslibet mixtionis ratio, nec totius compositionis proportio est, cur deficiente, abeunteque anima temperies, ac mixtio soluitur, quam corporis harmoniam vocant? Certè si mixtione corrupta occidit anima, & commigrante anima dissipatur mixtio, idem prorsus & anima, & mixtio elementorum esse videntur.

Ex his [1] igitur, quæ dicta sunt, manifestum est animam, nec harmoniam esse, nec in circulũ moueri posse. [2] Sed per accidens tantummodo anima, cum proprium mouet corpus, seipsam quoq; mouet. [3] Alio autem modo fieri nequit vt ipsa motu ad locum cieatur.

At verò [1] potiori iure de motu animæ dubitabit aliquis ad eius respiciens operationes, quam antiquorum iam dictis rationibus vtens. [2] Dicimus enim animam tristari, gaudere, confidere, ac timere, amplius autem irasci, sentire, & cogitare; [3] quæ quidem omnia motus esse videntur. [4] Quapropter ipsam aliquis moueri existimabit.

Verum [1] neque hęc adducere nos potest ratio; vt moueri animam dicamus; [2] Nam etsi has operationes tristari, gaudere, & cogitare, motus esse concedamus; & vnumquodque has affectiones patien-

2 Ad hæc autem si quidem non vnaquęque partium habet animam, si non est anima ratio cõmixtionis, quid est quod corrumpitur, anima deferente?

Tex 61.

1 Quod igitur neque harmoniam possibile est esse animam, neque circulariter moueri, manifestum ex dictis.

2 Secundum accidens autem moueri, vt diximus, est & mouere seipsam, vt moueri quidem id in quo est hoc autem moueri ab anima.

3 Aliter autem non est possibile moueri secundum locũ ipsam.

Tex 62.

1 Rationabilius autem dubitabit vtique aliquis de ipsa, tanquam quæ moueatur, ad huiusmodi respiciens.

2 Dicimus enim animam tristari, gaudere, confidere, timere, amplius autem irasci, & sentire, & cogitare.

3 Hæc autem omnia motus esse videntur.

4 Vnde opinabitur aliquis ipsam moueri.

Tex 63.

1 Hæc autem nõ est necesse.

2 Nam etsi quando tristari,

patiendo moueri dicamus, 3 necesse tamen non est in anima, vt in subiecto absque corporis adiumento inesse, sed ab illa, vt efficiente causa prouenire; 4 siquidem certum est, irasci, ac timere, aut efferuescente in corde sanguine, aut eodem ad intima contracto fieri. 5 At cogitare seu intelligere, aut huiusmodi, aut quid aliud fortasse est, si ab anima absque vllo corporis motu fiat. Quòd si quis aueat scire quibus motibus cieatur corpus, cùm assignatæ ab anima operationes prodeũt, 6 respondeo aliquando corpus latione moueri, vt in gaudio, ac timore, cum maximè dilatatur cor, vt delectabile recipiat obiectũ, aut constringitur, vt noxium propellat, 7 aliquando autem sola alteratione affici, vt in ira, cum accensus ebulit sanguis. 8 Quales autem hæ passiones sint, & quomodo gignantur, alterius disputationis est determinare.

1 Præterea 1 animam a irasci, & gaudere, perindè est, ac si quis eam texere, aut ædificare censeat, at animam texere, aut ædificare non dicimus, quemadmodum nec ædificandi artem ędificare, aut musicam pulsare citharam asserimus; quarę nec irasci animam, & gaudere affirmandum est. 2 Consentaneum ergò rationi magis erit asserere, nec misereri animam, aut addiscere, aut cogitare, sed

aut gaudere, aut cogitare motus sunt, & vnumquodq; moueri aliquid,

3 moueri tamẽ ab anima est:

4 vt irasci, aut timere, eò q; cor hoc modo mouetur.

5 Cogitare autem, aut huiusmodi, a ut forsitã aliqd aliud.

6 Horum autẽ accidunt, alia quidem secundum lationem quibusdam motis,

7 alia verò secundum alterationem.

8 Qualia autem, & quomodo alia ratio est.

Tex 64.

1 Dicere autem irasci animã, simile est, ac si quis dicat eã texere, vel ædificare.

a *Themistius.*

2 Melius enim fortassis est nõ dicere animam misereri, aut addiscere, aut cogitare,

3 sed hominem anima.

4 Hoc autem non tanquam motu in illa existente.

b Themistius.

5 Sed aliquando quidem vsque ad illam, aliquando quidem ab illa, vt sensus quidē ab his,

6 reminiscentia verò ab illa ad motus, qui sunt in sensuū instrumētis, aut quietes.

3 sed hominem quatenus anima constat, quæ principium harum operationum effectiuum est. Ipsæ namque operationes proueniunt quidem ab anima, tanquam à principio effectiuo, sed ab ea corpore concurrente, adiuuanteque fiunt. 4 Quare motus à [b] quibus animæ operationes dependent, haudquaquam in anima, sed in corpore insunt, 5 & aliquando quidem vsque ad illam terminantur, vt cum sensibilia apprehendimus obiecta, tum enim externa obiecta proprijs speciebus immissis exteriores feriunt, ac excitant sensus à quibus ad interiores transmissa virtutes ad ipsam tandem perueniunt animam, quæ suapte natura, & ipsa contemplari, & cognoscere potest. Aliquando verò ab anima prodeunt motus, 6 vt cum reminiscimur accidit, tum enim aliqua speculari obiecta desiderans anima ad species rerum, siue motus, siue quietes appellatas in sensuum organis existentes repetendas atq; retractandas progreditur. Ex quibus patet animam, etsi causa sit motuū, quos ipsa operante in corpore inesse oportet, proprio tamen nec cieri, nec agitari posse motu. Etenim corpus id est, quod agitatis, motisque spiritibus ad quamcumque animæ operationem efficiendam requisitis, verum, ac realem patitur motum.

At

At quispiã obijciet, si intellectus operatio toti attribuitur corpori, & ab eo dependet, deficiente corpore, & ipsa quoque deficiet, quare & corruptioni quoq; obnoxius intellectus erit, à quo, vt ab efficiente causa dependet.

Sed [1] intellectus fortasse existẽs quædam suapte natura substantia est, adueniens homini, & ab omni corruptione remota. [2] Nam si corruptibilis intellectus esset, maximè in ea, quæ in senio contingit debilitate deficeret: at minimè tùm deficere intellectũ videmus, quoniam & in sensibus quoq; externis senescente corpore, non ipsa animę substantia, sed instrumenta dumtaxat sensuum corrumpuntur. [4] Si enim senex oculum iuuenis acciperet, perinde ac iuuenis præsentia intueretur obiecta. [5] Quare & in senectute haudquaquam patitur intellectus, ac deficit, sed ipsum tantummodo corpus in quo intellectus inest, quemadmodum & in ebrietatibus, ac morbis contingit.

Tex 65.

1 Intellectus autem videtur innasci, substantia quædam existens, aut non corrumpi.

2 Maxime enim corrũperetur, vtiq; ab ea, quæ est in senio debilitate:

3 nunc autem quemadmodũ in sensorijs accidit.

4 Si enim acciperet senex oculũ talem, & videret vtique sicut, & iuuenis:

5 Quapropter senium nõ est, quia sustinuit aliquid anima, sed id in quo, sicut in ebrietatibus, & morbis.

Verum [1] intelligere, & ipsum speculari marcescit, quatenus sensitiuæ deficiunt virtutes à quibus necessario dependet. [2] Intellectus verò impassibilis fortasse, & immortalis est. [3] Atq; cogitare, amare, & odisse animæ solius affectiones non sunt, sed à corpore animato, quatenus animatum est depen-

Tex. 66.

1 Ipsum igitur intelligere, & ipsum speculari marcescit, alio quodam interius corrupto.

2 Ipsum autẽ impassibile est.

3 Cogitare autem, & amare, aut odisse non sunt illius passiones, sed huius habentis illud, secundum quod illud habet.

 dent.

dent. 4 Ex quo fit desinente corpore, nec amplius recordari animam, nec amare, 5 propterea quod huiusmodi operationes ab ea sine adiumento corporis non proueniunt, quod interire, ac destrui necesse est. 6 Intellectus verò, vt diximus, fortasse diuinum quid & impassibile est ab omni corruptione remotum. 7 Ex his igitur manifestum est, nec moueri animam, nec seipsam omni prorsus motu destitutam mouere.

At 1 ex omnibus antiquorum opinionibus ea, qua Xenocrates numerum seipsum mouentem esse animam dicit, à veritate magis aberrare videtur; 2 quandoquidem & ab ea admittere cogitur absurda, quę ex assertione de motu animæ prodeunt, 3 & in alia quædam propria incidit absurda, ex eo quod numerum esse animam censeat. Primò igitur si anima est numerus seipsum mouens, a singulæ huius numeri vnitates seipsas mouebunt. 4 At quomodo vnitatē moueri possumus intelligere? Vtrum à se, an ab alio? Si à se, vt consequenter dicendum est, quomodo impartibilis vnitas differentibus partibus carens, mouere seipsam potest? 5 Necesse enim est si motiua, ac mobilis existat, in eas distingui partes, quarum alia quidem mouens, alia verò mota sit.

Secundo linea 1 cum mouetur superficiem

4 Quare & hoc corrupto neque meminit, neq; amat.

5 Non enim illius erant, sed communis, quod quidē destructum est.

6 Intellectus autem fortassis diuinius quid, & impassibile est.

7 Quod igitur non sit possibile m[o]ueri animam, manifestum ex his, si autem penitus non mouetur, manifestum quod neq; à seipsa.

Tex. 67.

1 Multo autem ijs, quæ dicta sunt, irrationabilius dicere, animam esse numerum seipsum mouentem.

2 Insunt enim his impossibilia prima quidem, quæ ex ipso moueri accidunt,

3 propria autem ex eo, quod dicunt ipsam esse numerum.

a *Simplicius.*

4 Quomodo enim oportet intelligere vnitatem moueri, & à quo, & quomodo impartibilem, & indifferentem existentem?

5 Nam si est motiua, & mobilis differre oportet.

Tex. 81.

1 Amplius autem quoniam dicunt, lineam motam pla-

ficiem causat, * punctum verò lineam: quare vnitatum motus, ex quibus anima constat, lineæ erunt. ² Etenim punctum vnitas est, positionem in continuo habnes, ³ vnitates verò, quæ animam efficiunt, alicubi sunt, atque in corpore animato positionem, ac situm obtinent. At si vnitatum numerus, qui dicitur anima, suo motu lineas causat, certè animal, vt putabat Xenocrates, non efficiet. Quod si absurdum est, absurdū quoque erit animam esse numerum seipsum mouentem. ⁴ Tertio si quis à numero vnitatem, vel numerum abstulerit, alia resultabit species numeri, si enim à quaternario vnitas auferatur, ternarius relinquetur numerus. At si ab anima pars aliqua abscindatur, non alia, sed eadem specie remanet anima. ⁵ Etenim plantas, & insecta animalia decisa viuere, & eandem specie animam retinere conspicimus, ergò animam esse numerum impossibile est.

Quarto ¹ nihil differt * numerum esse animam ex vnitatibus conflatum asserere, aut ex indiuisibilibus corpusculis compositum esse. ² Etenim si corpuscula à Democrito asserta puncta sint, modo ex ijs conflatus numerus quantitatem habeat, erunt in eo & corpuscula mouentia, & ea quæ motum suscipiunt; ³ quemadmodum & in qualibet magnitudine

* Auerroes, ... num facere, punctum autem lineam, & vnitatum motus lineæ erunt.

2 Punctū enim vnitas est positionem habens;

3 numerus autem animę iam alicubi est, & positionem habet.

4 Amplius autem à numero si auferat aliquis numerum, aut vnitatem, relinquitur alius numerus.

5 Plantæ autem, & animaliū multa diuisa viuunt, & videtur eandem habere anima in specie.

Tex. 69.

1 Videbitur autem vtiq; nihil differre, dicere vnitates, an corpuscula parua.

* Philoponus.

2 Etenim ex Democriti sphærulis si fiant pūcta, modo maneat quantitas, erit aliquid in ipso, hoc quidem, quod mouet, illud autem quod mouetur,

3 sicut in magnitudine.

4 Non enim propterea quod magnitudine differt hoc, aut paruitate accidit, quod dictũ est, sed quia quantum.

5 Vnde necesse est aliquid esse motiuum vnitatum.

6 Si autem in animali id, qđ mouet, anima est, & in numero.

7 Quare non quod mouet, & quod mouetur sit anima, sed quod mouet solum.

tudine seipsam mouente, alia pars mouens est, alia verò mota. 4 Neque refert numerum, qui seipsum moueat, magnum, aut paruum esse, ad hoc vt in partes motiuas, ac mobiles diuidatur, sed ipsum quantitate aliqua esse præditum sufficit. 5 Si igitur anima seipsum mouens numerus est ex vnitatibus conflatus, aliæ in eo mouentes vnitates inerunt, aliæ verò motæ, cum idem motiuum, ac mobile esse impossibile sit. 6 Quare si in animali id, quod mouet, anima est, & pars in numero mouens anima erit. 7 Non ergò numerus anima est seipsum mouens, sed illæ dumtaxat vnitates animæ rationem habebunt, quæ alias mouere aptæ sunt.

Tex. 70.

1 At verò quomodo possibile est hanc vnitatem esse.

a *Simplicius Philoponus.*

2 Oportet enim inesse ipsius quandã differẽtiam ad alias.

3 Puncti autem vnici quæ vtique differentia erit, nisi positio?

4 Si igitur sunt aliæ quæ in corpore vnitates, aut puncta, in eodem erunt vnitates.

Quinto impossibile 1 est animam ex vnitatibus esse conflatam. 2 Nam vnitates a quæ animam efficiunt ab alijs differre, quæ haudquaquam animæ substantiam ingrediuntur oportet, quatenus illæ quidem mouent, hæ verò mouentur: 3 at à punctis suapte natura sola positione differunt, quare cum in corpore situm, ac positionem habeant, necessario puncta erunt. Iam cum in corpore insint puncta, quæro vtrum puncta ex quibus anima est, cũ punctis corporis eadem sint, an verò alia? 4 Si vnitates, & puncta, ex quibus constat anima diuersa sint ab vnitatibus, ac pun-

ctis

ctis existentibus in corpore, plures in eodem loco vnitates erunt; 5 si quidem omnia puncti locum obtinent. 6 Quod si duæ in eodem loco vnitates insunt, & infinitæ quoque erunt. 7 Quorum enim locus indiuisibilis est, & quæ in eo recipiũtur indiuisibilia sũt. Quare in vno, & eodem corporis puncto infinitæ animæ erunt: hoc autem absurdum, & impossibile esse nemo non videt.

At vero 1 si ea quæ in corpore insunt pnncta numerum componant, qui esse anima dicitur, aut ex punctis efficiatur anima, quæ ipsum ingrediuntur corpus, in quolibet corpore inesse animam oportebit; 2 quandoquidem omnia corpora punctis, iisq; infinitis prædita sint. At inconueniens hoc esse communi approbatum consensu est. 3 Denique puncta nec separari, nec absolui à corporibus queunt, 4 propterea quod lineæ in puncta nequaquam diuidantur. Si igitur ex punctis anima est, à corporibus nunquam diuelli poterit, ac proinde perpetuam homines vitam agent; quod tamen asserere non licet, ergò anima ex punctis composita non est.

Verùm hæc Xenocratis sententia non modò, vt diximus, in propria quædam incidit absurda, sed etiam in ea, quæ aliorum Philosophorum opiniones admittere coguntur.

5 Obtinebit enim locum puncti.

6 Attamen quid prohibebit in eodem esse, si duæ sunt, & infinitas?

7 Quorum enim locus est indiuisibilis, & ipsa.

Tex. 71.

1 Si autẽ quæ in corpore puncta numerus animæ sunt, aut aut si qui eorum, quæ in corpore punctorum numerus anima, quare non omnia habent animam corpora?

2 Puncta enim in omnibus videntur esse, & infinita.

3 Amplius autem quomodò possibile est separari puncta, & absolui à corporibus?

4 siquidem non diuiduntur lineæ in puncta.

Nam

Tex. 72.

1 Accidit autem, sicut diximus, partim quidem ide dicere corpus quoddam subtilium partium ipsam ponentibus,

2 partim autem sicut Democritus dicit ab anima moueri, proprium inconueniens.

3 Si enim est anima in omni eo, quod sentit corpore, necesse est in eodem duo esse corpora, si corpus aliquod anima.

4 Numerum autem dicentibus, in puncto puncta multa, aut omne corpus animam habere,

5 nisi quidam numerus differens innascatur, & alius ab ijs, quæ in corpore punctis.

Tex. 73.

1 Acciditq; animal moueri à numero, sicut & Democritum diximus ipsum mouere.

2 Quid.n. differt dicere sphæras paruas, an vnitates magnas, aut omnino vnitates motas?

3 Vtroq; enim modo necesse est mouere animal, eo quia mouentur ipsæ.

Tex 74.

1 Complectentibus igitur in vnum numerum, & motum, & hæc accidunt, & multa alia huiusmodi.

2 Nō enim solum definitionem animæ impossibile est

Nam [1] & id ex parte asserit, quod ij, qui tenuissimum quoddam corpus esse animam dicunt; [2] & proprium quoque admittit absurdum corpus ab anima, perinde ac Democritus sentit, moueri affirmans. [3] Qui enim tenuissimum esse corpus animam dicunt, cum in omni sentiente corpore insit anima, duo simul corpora esse affirmare coguntur. [4] Idem quoq; admittit absurdum Xenocrates, qui ex punctis esse animam censet, cum vel inuitus, aut in vno puncto infinita esse puncta, aut corpus vnumquodque habere animam dicat, [5] si numerus ex quo anima est, minimè à punctis differat, quæ in corpore insunt.

Præterea [1] Democritus ab indiuisibilibus corpusculis corpus moueri asserit, ex ijs esse animam conflatam existimās, quod & ipse fatetur Xenocrates, cum à numero vnumquodque moueri animal dicat. [2] Quid enim refert asserere, aut minuta corpuscula, aut vnitates moueri, siue numerum componentes, siue solitarie acceptas? [3] Vtroque enim modo moueri animal ex eo, quod ipsæ mouentur, necesse est.

Si [1] igitur in natura animæ explicanda hæc duo complectamur, numerum, & motum, non solum quæ indicauimus accidunt absurda, sed multa quoq; alia contingunt. [2] Non enim solum impossibile

Nam

sibile est talem esse animę definitionem, qualem tradidit Xenocrates, sed nec per eam a vllum accidens animæ cognoscere licet. 3 Atque hoc manifestum cuilibet esse potest, qui ex hac definitione passiones, & operationes animæ, vt cogitationes, sensus, voluptates, dolores, & cætera huiusmodi assignare tentauerit. 4 Etenim de his, vt prius dictum est, ex numero, ac motu, haudquaquam diuinari facile est, cum ex eo quod sit numerus anima, nec intelligat, nec sentiat, nec lętetur, atque tristetur animal.

Hactenus 1 Antiquorum sententias ad animæ naturam inuestigandam prolatas attulimus, easque reprobauimus, quibus 2 & alij animam, ex eo quod se motu cieт, motiuam maximè esse, & eandem 3 alij facile omnia permeantē corpora tenuissimarū partium corpus, aliorumque incorporeum maximè esse arbitrati sunt, 4 omnes percurrentes difficultates, omniaque indicantes absurda, quæ ab ipsis, vel inuitis effugi nequaquā possunt. 5 Reliquum nunc est, vt eorum perpendamus sententiam, 6 qui propterea quod anima rerum omnium sensum, & cognitionem habeat, ex omnibus ipsam elementis esse conflatam aiunt.

Necesse 1 autem est hanc sententiam multa

esse, sed & accidens.

a Themistius Auerroes.

3 Manifestum est autē si quis conatꝰ fuerit ex ratione hac passiones, & opera animæ reddere, vt ratiocinationes, sensus, voluptates, dolores, & quæcunq; alia huiusmodi.

4 Sicut enim diximus prius, neque diuinari est facile ex ipsis.

Tex 75.

1 Tribus autem modis traditis, secundum quos definiut animam:
2 illi quidem maximè motiuam enunciauerunt, eo quod mouet seipsam:
3 hi autem corpus subtilissimarum partium, aut maximè incorporeum aliorum.
4 Hæc autē quas dubitationes & subcontrarietates habent, percurrimus fere.
5 Reliquum est autem considerare quomodo dicitur, ex elementis ipsam esse.
6 Dicunt enim quatenus sentiat ea, quæ sunt, & vnumquodq; cognoscat.

Tex. 76.

1 Necessarium autem est accidere multa, & impossibilia rationi.

2 Ponũt enim cognoscere simile simili, perinde ac si animam res ponant.

3 Non sunt autem hæc sola, multa verò & alia magis autẽ fortassis infinita numero, quæ fiunt ex his.

multa comitari absurda. 2 Nam simile simili cognosci, & animã proinde quia res cognoscit, ex rebus compositam esse dicit. 3 Verum non modo elementa cognoscit anima, sed multa quoq; alia percipit, quæ cum ex elementis fiant, numero fortasse infinita sunt.

Tex 77.

1 Ex quibus igitur est vnumquodq; horum, sit ea cognoscere animam, & sentire; sed compositum, quo cognoscet, aut sentiet, vt quod Deus, aut homo, aut caro, aut os, similiter autem & quodlibet aliud compositorum?

Iam 1 si anima elementis ex quibus constat, sentit, atque cognoscit elementa, quæ ad rerum constitutionem concurrunt, quo sentiet, aut cognoscet cõposita, vt Deum, hominem, carnem, os, cæteraque ex elementis conflata? Nec putet quispiam, elementis, ex quibus anima est, ea cognoscere, quæ ex elementis composita sunt. 2 Nam elementa non quocumque modo simul posita efficiunt mixta, sed refracta, & ad certam quandam proportionem, ac temperiem ducta, quemadmodum de osse ait Empedocles.

2 Non enim quolibet modo se habentia elementa horum vnumquodque, sed ratione quadam, & compositione, sicut & Empedocles dicit ipsum os.

3 *Partibus octonis sumptis aptissima tellus.*
Aquę, aerisq; duas, quatuor quoq; cõtulit ignis,
Excepitq; alto sinu quis candida fecit
Ossa simul fusis rerum fęcunda propago.

3 Terra autem concinna in amplis infundibulis duas ex octo partibus sortita est fluidi luminis, quatuor autem Vulcani, ossa autem alba facta sunt.

4 Nulla igitur vtilitas elemẽta in anima esse, nisi & rationes inerunt, & compositiones.

5 Cognoscet n. vnũquodque simile, os autẽ, aut hominem nihil, nisi & hæc inerunt.

4 Quare vt mixta corpora cognoscat anima, non ipsa tantummodo elementa, sed mixtorum quoque rationes, atque miscibilium proportiones continere debet. 5 Vnumquodque enim cognoscet simili, os autem, aut hominem cognosce-

gnoſcere non poterit, niſi propriæ in eâ oſſis, aut hominis rationes inerunt. 6 Hoc verò abſurdum, & impoſſibile eſſe, clariſſimum adeo eſt, vt nulla egeat probatione. 7 Quis enim ambiget vnquam lapidem, aut hominem in anima reperiri, & bonum ſimiliter, atque non bonum, cæteraq; ſub animæ cognitionis ambitu comprehenſa? fieri ergò nõ poteſt, vt omnia cognoſcens anima ex elementis conſtet.

6 Hoc autem quod impoſſibile ſit, nihil oportet dicere.

7 Quis enim dubitabit, ſi inſit in anima lapis, aut homo, ſimiliter autem & bonum, & non bonum, eodem autem modo de alijs?

Secundo cum 1 id quod eſt, multipliciter dicatur, quoddam enim ſubſtantiam, quoddam quantitatem, aut qualitatem, aut aliquid aliud prædicamentorum ſignificat, a quæro vtrum ex omnium rerum elementis, ac principijs anima conſtet, an non? 2 Atque ſi eadem rerum omnium elementa nequaquam ſunt, vtrum ex proximis tantummodo ſubſtantiæ principijs, an etiam aliorum generum componatur? 3 Si ex ſubſtantiæ dumtaxat elementis anima conſtat, quomodo ob ſimilitudinẽ exiſtente cognitione cætera prædicamenta cognoſcet? 4 Si verò ex proprijs cuiuſque generis elementis, atq; principijs anima componitur, & quantitatem, & qualitatem, & ſubſtantiam eſſe animã fateamur neceſſe eſt. 5 At hoc impoſſibile eſſe arbitror. Cum enim ſubſtantia ſit anima, & quantitatis proinde, aliorumq;

Tex. 78.

1 Amplius autem cum multipliciter dicatur id quod eſt, ſignificat enim aliud quidem hoc aliquid, aliud autem quantitatem, aut qualitatem, aut etiam quoddam aliud diuerſorum prædicamentorum, vtrum ex omnibus erit anima, an non?

a *S. Th. Auerroes Philoponus.*

2 Sed non videntur communia eſſe omnium elementa. Num igitur quæcunq; ſubſtantiarum ſunt, ex his ſolis?

3 Quomodo igitur cognoſcit & aliorum vnumquodque?

4 An dicent vniuſcuiuſq; generis eſſe elementa, & propria principia, ex quibus animam conſtare? Erit ergò & quantitas, & qualitas, & ſubſtantia.

5 Sed impoſſibile eſt ex quãtitatis elementis eſſe ſubſtantiam, & non quantitatem.

accidentium habeat adnexam priuationem, ex quantitatis, & aliorum accidentium elementis constare nequit. [6] Hæc igitur, & similia ijs accidunt absurda, qui ex omnibus elementis, ac principijs esse animam constatam asserunt.

Tertio cum [1] hanc Empedocles sententiam exponit, in ea aperte incidit, quæ manifestam contradictionem implicant. Nam simile à simili pati non posse ait, [2] simile autem sentire simile, simileque à simili cognosci: [3] atq; non modo sentire, sed & cognoscere, ac intelligere quoddam pati esse, ac moueri censet. Quis autem hæc sese vicissim destruere non videat?

Quarto [4] multas id patitur difficultates, dubiumq; valdè est, quod ait Empedocles singula corporeis, ac similibus elementis cognosci, terra nempe terram, atq; ignem igne. [5] Nam quæcumque in animalium corporibus insunt, terream maximè nacta portionem, vt ossa, nerui, & pili omni prorsus cognitione, ac sensu destituta videntur. [6] Falsum ergò est similia similibus inexistentibus elementis ab anima cognosci.

Quintò si [1] hæc Empedoclis opinio vera est, [a] ex singulis elementis, ex quibus anima constat, plus ignorationis, quam cognitionis accipiet. [2] Illud enim tantummodo cognoscet elementum, ex

quo

[6] Dicentibus itaq; ex omnibus, hæc & huiusmodi alia accidunt.

Tex. 79.

1 Inconueniens autem est dicere qui/dem impassibile esse simile à simili:

2 sentire autem simile simile, & cognoscere simile simili.

3 Sentire autem pati aliquid, & moueri ponunt, similiter autem & cognoscere, & intelligere.

4 Cum autem multas dubitationes, & difficultates habeat dicere, sicut Empedocles, quod corporeis elementis singula cognoscuntur, & ad simile testatur quod nunc dictum est.

5 Quæcunque enim insunt in animalium corporibus simpliciter terræ, vt ossa, nerui, pili, nihil sentire videntur.

6 Quare neque similia, & tamen conueniebat.

Tex 80.

1 Amplius autem vnicuique principiorum ignorãtia amplior, quam intelligentia inerit.

a *Simplicius Themistius.*

2 Cognoscet.n.vnum vnumquodque, multa autem igno

quo est, cætera autem omnia prorsus ignorabit. [5] Sextò effugere non potest Empedocles, quin Deum omnium animalium insipientissimum efficiat. Cum enim Deus, quem sphęrum vocat, quatuor elementorum concreatione, sola intercedente concordia extiterit, [4] discordiam, quæ nullas in hac molitione partes habuit, ignorabit solus: [5] cum omnia tamen animalia interitui subiecta ex omnibus composita elemētis omnia quoq; elementa percipere, atq; cognoscere queant.

Septimo si [1] ex elementis anima est, quæ in hac rerum vniuersitate mixta existunt corpora anima prædita erunt; [2] siquidem omnia, aut elementa sunt, aut ex elementis constant, siue vnum tantummodo elementum, siue plura, aut omnia ad cuiusque rei compositionem concurrant. [3] Quare vnumquodque corpus, aut vnum aliquod, aut quędam, aut omnia elementa cognoscet. Sed absurdum hoc esse, & ipse fatetur Empedocles.

Denique [1] iure optimo dubitabit aliquis, [a] quidnam ipsa contineat elementa, ex quibus anima resultat: [2] Elementa enim perinde, ac materia ab aliquo, vt à forma regi, & contineri debent. [3] At id cuius munus est vnire atque continere elementa nobilissimum quid,

rabit, omnia enim alia.

5 Accidit autem & Empedocli, insipientissimum esse

4 Solus enim elementorum vnum nō cognoscet, ipsam discordiam.

5 Mortalia autem omnia, ex omnibus enim vnumquodque.

Tex 81.

1 Omnino autē propter quā causā non omnia, quæ sunt, habent animam:

2 cum omne aut elementū sit, aut ex elemento vno, aut pluribus, aut omnibus?

3 Necesse enim est vnum aliquo cognoscere, aut quædam, aut omnia.

Tex. 82.

1 Dubitabit autem vtiq; aliquis, & quid est vnum faciens ipsa.

a *Simplicius* 8. *Th.*

2 Materiæ enim similia sunt elementa.

3 Principalissimum est enim illud quod continet, quodcumque est.

quid, ac præstantissimum esse oportet. 4 Anima autem melius quicquã, & præclarius esse impossibile est, 5 & adhuc magis impossibile videtur aliquid ipso intellectu nobilius reperiri, 6 qui, vt certa dictat ratio, antiquissimus, ac diuinissimus est, alijsque omnibus suapte natura dominari potius, quàm parere solet. Quare si ex elementis anima est, nihil prorsus assignabile erit, quod ipsa regere, & continere queat. 7 Adde etiam quod cum prima entia sint elemẽta, prius aliquid non erit à quo vniri simul, & cohiberi possint.

4 Anima autem aliquid esse melius & præstantius, impossibile est.

b Themistius.

5 Impossibilis autem adhuc intellectu.

6 Rationabilissimum .n. esse hunc antiquissimum, & dominum secundum naturam.

7 Elementa autem dicunt esse prima entium.

At verò 1 quas de anima definitiones protulerunt Veteres *a* omnibus animabus haudquaquam esse communes videntur, siue animam cognosciriuam, ac sensitiuam substantiam ex omnibus elementis conflatam, siue ens quoddã motiuum maximè esse dicant. 2 Neque.n. omnia, quæ sensitiuam habent animam loco motiua sunt, 3 sed animalium quędam, vt conchæ, & cætera lapidibus affixa prorsus immobilia videntur, cum etsi aliquo cieantur motu, eo tamen, qui tendit ad locum, destituta sint, quo 4 anima dumtaxat nullo extrinsecus adiuuante animalia mouet. Ex quo defiitio, qua animam loco motiuam maximè esse existimarunt Veteres haudquaquam sufficiens esse videtur. 5 Eodem

Tex. 83.

1 Omnes autẽ, & qui ex eo, quod cognoscit, & sentit ea, quæ sunt, ex elementis dicunt ipsam, & qui maximè motiuum, non de omni anima.

a Themistius Simplicius.

2 Neq; enim sentientia omnia motiua.

3 Videntur enim esse quædam animalium mãsiua secundum locum.

4 Et tamen videtur hoc solo motu mouere anima animal.

5 Similiter autem & quicum

dem autem modo & illi quoque errant, qui intellectiuam, ac sensitiuam animã ex omnibus esse compositam elementis aiunt. [6] Nam & vita fruuntur plantæ, quæ nec loco motiuæ, nec sensu prædita sunt, [7] atque alia complura existunt animalia, quæ intellectu carent.

Quod [1] si quis fateatur animam,[a] nec ens loco motiuum esse, nec intellectiuũ, nec sensitiuum, sed eam ex his tribus esse conflatam, eandemq; specie in omnibus animalibus existere censeat, [2] is tamen nec de anima in vniuersum loquetur, plantis cognitione, ac sensu destitutis, nec singillatim de vnaquaque, alijs omissis facultatibus, quibus anima necessario prædita est. [3] Eòdem recidit, quod in metricis carminibus de anima protulit Orpheus, admixtam aeri quem inspirando attrahimus, atque afflatu ventorum latam ingredi animam dicens. [4] Neque enim possibile est hoc plantis accidere, nec animalium quibusdam absque respiratione vitam agentibus. [5] Hoc tamen sic opinantem Orpheum latuit.

Sed [1] quamuis animam ex elementis conficere oporteat, ex omnibus tamen eam constituere, vt omnia percipiat elementa, necesse non est. [2] Altera namq; contrarietatis parte constare sufficit animam, vt ipsam, & oppositam discerne-

re

que intellectũ & sensitiuum ex elementis faciunt.

6 Videntur enim plantæ viuere, non participantes latione, neque sensu,

7 & animalium multa intelligentiam non habere.

Tex. 84.

1 Si autem aliquis & hæc cõcesserit, posueritque intellectum partem aliquam animæ, similiter autem & sensitiuum,

a *Simplicius Themistius.*

2 neque vtiq; sic dicent de omni anima, neque de tota, neque de vna.

3 Hoc autẽ sustinuit, & quæ est in Orphicis vocatis carminibus, ratio, dicit enim animam ex toto ingredi respirantibus, latam à ventis.

4 Non possibile itaq; plantis hoc accidere, neque animalium quibusdam; siquidem non omnia respirant.

5 Hoc autem latuit sic opinantes.

Tex. 85.

1 Si verò ex elementis animam facere oportet, nihil oportet ex omnibus.

2 Sufficiens enim est altera pars contrarietatis seipsam dijudicare, & oppositam.

re queat, eadem ratione, qua habitus, ac forma priuationem cognoscere apta est. Exemplo hoc manifestum fieri potest. 3 Nam recto & ipsum rectum, & obliquum dijudicamus, cum regula, quæ linea recta est, & rectam, & obliquam iudicet lineam, 4 obliqua autem, nec recta, nec obliqua percipi queat. Quare cum anima ex duobus tantummodo elementis conflata, & ipsa, & contraria cognoscere apta sit, inconueniens erit eam ex omnibus elementis esse compositam asserere.

At 1 alij extiterunt Philosophi, a qui & ipsa elementa, & quæcumque in hac rerum vniuersitate aspectamus, anima prædita esse arbitrati sunt. 2 Vnde Thales hac fortasse opinione motus omnia Dijs plena esse putauit; siquidem ipsum Deum per omnes mundi partes iniectã, & infusam esse animam censuit. 3 Sed varias, ac plurimas hęc opinio quęstiones habet. 4 Quam enim ob causam in aere, & igne, cæterisque elementis existens anima, non ipsa animalia constituit, quemadmodum corpora mixta, quæ ob inexistentem animam communi cõsensu animalia dicuntur? Elementa enim potius animalia, quam corpora mixta esse deberent, cum eorum animam præstantiorem esse putent. 5 Atq; id quispiam quæret, qua de causa anima

3 Recto enim & ipsum, & obliquũ cognoscimus: iudex enim vtrorumq; regula.

4 Obliquum autem neq; sui ipsius, neque recti.

Tex. 86.

1 Et in toto autem quidam ipsam mixtam esse dicunt.

a S. Thomas.

2 Vnde fortassis & Thales opinatus est omnia esse plena Dijs.

3 Hoc autem habet quasdã dubitationes.

4 Propter quam enim causã in aere, aut in igne, anima cum sit, non facit animal, in mixtis autem; præsertim cũ melior in illis esse videatur anima?

5 Quæret autem vtique aliquis, & quã ob causam quæ in aere anima, ea, quæ in

ma

ma quæ in aere ineft, ea præftabilior, & immortalior fit, quæ in animalibus reperitur.

Quicquid [1] autem hi auctores afferant abfurdum, & inconueniens admittere coguntur. [2] Etenim fi ignem, aut aerem effe animalia dicunt, eò vrgentur, quod hæc elementa nec fentire, nec intelligere queant. [3] Si verò animalia effe negent, propriam deftruunt fententiam, qua in elementis ineffe animã cenfent. Quare in toto vniuerfo, atq; ipfis elementis animam reperiri ab omni prorfus ratione alienum effe videtur.

Quæ [1] autem hos Philofophos impulit ratio, vt animam in omnibus exiftere elementis affererent, hæc fuit. [2] In elementis [a] totum, & pars eiufdem fpeciei funt, pars namque ignis, & aeris eandem cum toto igne, aut aere naturam habet. At ob partem aeris in corporibus animalium media infpiratione interceptam, propriam animalia confequuntur animam: quare pars aeris, quã infpirando attrahimus animam potiffimũ habebit. Quod fi pars aeris eandẽ cum toto aere obtinet naturam, & totus vtique aer anima præditus erit. Sed hæc opinio, vt ego arbitror, maximè deficit. [3] Nam fi ex eo [b] quod aeris portio animalium ingrediens corpora, eaque anima infufa animalia conftituens prædi-

animalibus, melior eft, & immortalior.

Tex. 87.

1 Accidit autem vtroq; modo inconueniens, & irrationabile.

2 Etenim dicere animal ignẽ, aut aerem, irrationabilium eft.

3 Et non dicere animalia, cũ anima infit, inconueniens eft.

Tex. 88.

1 Opinari autem videntur, animam effe & in his,

2 quoniam totum cum partibus eiufdem fpeciei eft.

a Simplicius.

3 Quare neceffariũ ipfis dicere & animam eiufdẽ fpeciei cũ partibus effe, fi quia intercipitur aliquid conti-

nentis in animalibus, animata animalia fiunt.
b Themistius.

prædita anima est, totus quoq; aer animam habet, eadem inter totum aerem, ac partes existente natura, vniuersam animam, quæ totum constituit aerem, eiusdem rationis cum singulis animabus esse, quas animalia quæq; obtinent affirmare cogitur. At hoc falsum, & impossibile esse ex eorum dictis colligi potest. Nam eam quæ in aere existit animam incorruptibilem, & immortalem esse aiunt, eam verò, quæ in animalibus inest, corruptioni esse obnoxiam censent: quare anima, quæ in toto aere, eiusque partibus animalibus permixtis reperitur, eiusdem minimè rationis est. 4 Nec verò quispiam dicat etsi partes aeris, quas inspirando attrahunt animalia, eiusdem naturæ cum toto aere sint animæ tamen partes, quæ singula animalia constituunt, diuersæ rationis ab vniuersa anima esse, quæ totum informat aerem. Nam totus aer, eiusq; partes eandem minimè habebunt naturam, animatis corporibus ob eas, quas obtinent animas, specificam sortientibus naturam; 5 ac proinde non in toto quidē aere, sed in partibus dumtaxat animalibus permixtis anima erit. 6 Quapropter necesse est, aut animam eiusdem naturæ in toto aere, eiusq; partibus esse, aut in toto, & in qualibet aeris parte haudquaquam reperiri. Quorum alterū qui-

4 Si autē aer quidem discerptus eiusdem speciei sit, anima autem dissimilium partium

5 hoc quidē aliquid ipsius inerit, vt patet, aliud autem non inerit.

6 Necesse est igitur ipsā aut similium partium esse, aut non inesse in qualibet parte totius.

quidem absurdum est, alterum autem maximè refugiunt Veteres. 7 Manifestum igitur ex dictis est, nec animæ cognitionem ex eo competere, quod constet ex elementis, nec verè, recteq; dici motum eidem inesse. Atq; hæc ad veterum opiniones de anima refutandas dicta sint satis.

Sed 1 quoniam cognoscere, sentire, & opinari, adhuc autem concupiscere, deliberare, & appetere ipsius animæ operationes sunt, atque animalium motus ad locũ ab anima fit, & insuper accretio, status, ac decretio, iure optimo quispiam quæret, 2 vtrum vna tantummodo anima hæc omnia præstet, & intelligat, & sentiat, aliaq; siue agendo, siue patiendo obeat munera, an verò plures concedendæ sint animæ, quæ assignatas efficiant operationes. 3 Prætere a vtrum viuere in quacumque harum operationum seorsim sumpta, aut in pluribus, aut in omnibus consistat, an verò aliqua alia operatio sit, qua viuere dicamur.

1 Aiunt 1 quidam, vt Plato, animam substantia, ac subiecto partibilem esse, & aliam quidem qua intelligimus in cerebro ponunt, aliam qua appetimus in corde, aliam verò, qua irascimur in hepate constituunt. Sed pluribus hæc opinio difficultatibus vrgetur. 2 Nam quæ-

7 Manifestum igitur ex dictis est, quod necesse cognoscere inest animæ, propterea quod sit ex elementis, neque moueri ipsam bene, atque vere dicitur.

Tex 89.

1 Quoniam autem cognoscere animæ est, & sentire, & opinari, adhuc autem concupiscere, & deliberare, & omnino appetitus, fit autem & secundum locum motus ab anima animalibus, adhuc autem & augmentum, & status, & decrementum,

2 vtrum toti animæ vnumquodq; horum inest, & tota & intelligimus, & sentimus, & aliorum vnumquodq; facimus, & patimur, an partibus alijs alia.

3 Et ipsum etiam viuere, vtrũ in aliquo horum est vno, aut in pluribus, aut in omnibus, an & aliqua alia causa est.

Tex 90.

1 Dicunt itaque quidam partibilem ipsam, & alia quidem intelligere, alia autem concupiscere.

2 Quid igitur continet ani-

mam si partibilis est natura?
a Themistius Simplicius.

3 Non enim vtique corpus.

4 Videtur enim contra magis anima corpus continere.

5 Egrediente enim expirat, & putrescit.

Tex. 91.
1 Si igitur aliquid aliud vnâ ipsâ facit, illud maximè vtiq; erit anima.
2 Oportebit autem iterum & illud quærere, vtrum vnum, an multarum partium sit.
3 Si enim vnum est, propter quid non mox, & animam vnum esse?

4 Si verò partibile, iterum ratio quæret, quid est continens.
5 Et sic vtiq; procedet in infinitum.

Tex. 92.
1 Dubitabit autem aliquis & de ipsius partibus, quã potentiam habeat vnaquęque in corpore.

ri a non iniuria potest, quid vnam efficiat, contineatq; animam, vt vnum constituat viuens, si partibilis in plures existens animas distinctas loca sibi corporis partes vendicat. 3 Neque enim corpus est, quod diuisas, & seiunctas animæ partes continet, ac vnit, vt ex ijs vnum constituatur viuens, 4 cum anima potius continere corpus, atq; vnum efficere apta sit. Existēte namq; animā permanet, ac viuit corpus, 5 egrediente vero dissoluitur, atq; putrescit.

Quapropter 1 si quid animas continendi, & cohibendi vim habet, id profecto esse animam probabile est. 2 At si hoc est, iterum & illud quærere oportebit, vtrum continens hæc anima vna sit, an verò plures quoque partes habeat. 3 Quod si est vna, cur & priorem non asserimus vnam esse animam, quæ omni prorsus diuisione careat? 4 Si verò partibilis est, rursus quæri poterit, quid nam ipsam contineat ac vniat. 5 Atque hoc pacto fiet in infinitum abitio. Dicendum ergò est plures nequaquam esse animas, quæ in diuersis corporis partibus resideant, sed vnicam dumtaxat esse animam, quæ & totũ informet corpus, & vnum constituat viuens.

Præterea 1 si partes animæ in diuersis corporis partibus existant, dubium valde est quomodo vnaquæque earum

suas

suas operationes in determinato subiecto exerceat.[2] Sicut enim tota anima, totum continet corpus, ita & ipsius vnamquamque partem aliquid corporis continere rationabile est.[3] At hoc impossibile videtur.[4] Neque enim etiã fingere aliquam corporis partem licet, quam vt certum, ac determinatum subiectum intellectus contineat; siquidem propriam absque organo corporeo actionem explet. Non igitur anima secũdum substantiam in plures diuiditur partes, quæ diuersas corporis partes ad proprias operationes edendas postulent.

2 Si enim tota anima totum corpus continet, conuenit & partium vnamquamque continere aliquid corporis.

3 Hoc autem assimilatur impossibili.

4 Quam .n. partem, aut quomodo intellectus cõtinebit, difficile est etiam fingere.

Denique non solum animæ partes diuersas sibi corporis partes non vendicant, sed eas in omnibus reperiri necesse est.

Etenim [1] plantas decisas viuere conspicimus, & animalium insectorum nõnulla, quippe quæ animam, etsi haudquaquam numero vnam, & indiuisibilem, eandem tamen specie obtineant. In his ergo ante corporis diuisionem numero vna existebat anima per totũ corpus diffusa. Manifestum antecedẽs est, [2] quandoquidem vnaquæq; decisi animalis pars sensum habeat, & ad certum aliquod tempus loco moueatur.

Tex. 93.

1 Videntur autem, & plantæ viuere diuisæ, & animalium insectorum quædam, tanquã habentia eandem animã specie, etsi non numero.

2 Vtraque enim partium sensum habet, & mouetur secundum locum ad aliquod tempus.

Dices animam ad diuisionem corporis nequaquam diuidi, quoniam decisæ

animæ partes ad longum tempus minime permaneant.

At [1] nullum inconueniens est, si animæ partes proprijs destitutæ instrumentis quibus necessarias ad vitam seruandam operationes edant, permanere nequeant. [2] Sed necesse tamen est facta animalis diuisione omnes remanere animæ partes, quibus & sentire, & loco moueri, & vitam agere sic decisum queat animal. [3] Atque eiusdem speciei remanentes in deciso animali partes sunt, [4] non solum ad inuicem * quatenus easdem operationes edunt, quibus seiungi nullo pacto possunt, [5] sed etiam cum tota anima, quæ secundum propriam substantiam specie indiuisibilis est. Quapropter manifestum est plures nequaquam esse animas in corpore animalis, quæ substantia diuisæ distinctas sibi corporis partes vendicent, sed vnam, & indiuisibilem substantia animam esse per totum corpus diffusam, quæ ob varias, ac distinctas, quas obtinet potentias, varias quoque ad vitam animalis seruandam requisitas operationes edere queat. Et hæc de priori, quam proposuimus quæstione, dicta sufficiant.

Quod [1] vero ad posteriorem quæstionem attinet, existimandum est principium existens in plantis, quod anima quædam est, originem ac vitæ fontem esse;

Tex 94.

[1] Si autem non permanent, nullum inconueniens est, instrumenta enim non habent, quibus saluent naturam.

[2] Sed nihilominus in vtraq; partiũ omnes inexistunt partes animæ.

[3] Et eiusdem speciei sunt ad inuicem, & toti.

[4] Ad inuicem quidẽ, tanquã quæ non separabiles sunt.

* *Philoponus.*

[5] Toti autem animæ tanquã indiuisibili existente.

Tex 95.

[1] Videtur autem, & quod in plantis, principium anima quædam esse.

esse. [2] Hæc enim sola plantis, & animalibus communis est, atq; à sensitiua quidem anima, au intellectiua separabilis est, vt ipsæ ostendunt plantę, intellectiua autem, ac sensitiua ab hac anima seiuncta esse nequit. Quare manifestum est animam, quæ in solis existens plantis nutritionis, & auctionis principium est, vitæ originem ac fontem esse.

2 Hac .n. sola communicant & animalia, & plantæ, & hęc quidem separatur à sensitiuo principio. sensum autem nihil habet sine hoc.

AVGVSTINI PALLAVICINI EXPLANATIO PARAPHRASTICA.

IN LIBRVM SECVNDVM DE ANIMA.

QVONIAM [1] antiquorum iam opiniones circa essentiam, & quidditatē animæ versantes traditæ, ac veluti falsæ reiectæ sunt, necessariū est, [2] vt iterum contemplationem animæ ex propria aggredientes sententia veram, & adæquatam eius essentiam, & communis-

Tex. 1.

1 Cum autem quæ à prioribus tradita sunt de anima dicta sint,

2 iterum tanquam à principio redeamus, tentantes determinare quid est anima, & quæ vtique erit communissima ratio ipsius.

a *Them.ius.*

munissimam rationem, ac definitionem, quæ omnes animas compræhendat, inuestigemus. Vt autem hoc facilius assequamur.

Tex. 2.

1 Dicimus itaque vnũ quoddam genus eorum quæ sunt, substantiam.

2 Huius autem aliud quidem sicut materiam, quod secundum se quidem non est hoc aliquid,

3 aliud autem formã, & speciem secundum quam iã dicitur hoc aliquid,

4 & tertium, quod ex his.

5 Est autem materia quidem potentia,

6 forma autem actus.

7 Et hoc dupliciter, hoc quidem sicut scientia, illud autem sicut speculari.

Notandum est [1] substantiam vnum quoddam genus entis esse, hanc autem si corruptibilem tantummodo sumamus Cœlo, ac Intelligentijs exceptis in tria veluti membra diuidi. [2] Quorum vnum materia est, quæ secundum se, ac seorsim sumpta hoc aliquid non est, & esse actuale determinatum, ac specificum non habet: [3] aliud forma, ac species, quæ hoc aliquid constituit & ad esse actuale in aliqua specie determinatum contrahit,: [4] aliud verò compositum, quod ex horum coniunctione resultat. [5] Et materia quidem potentia est, cum ipsa nihil actu, sed omnia potestate sit, [6] forma verò actus, & perfectio est, secundum quam vnumquodque compositum in specifico, & actuali esse constituitur. [7] Hic autem duplex est, alius quidem, qui assimilatur scientiæ, alius verò, qui speculationi similis est.

Tex. 3.

1 Substantiæ autem maximè esse videntur corpora,

2 & horum naturalia.

a *Themistius S. Thomas.*

Notandum secundo est [1] corpora cõposita, cum per se complete subsistant, maximè videri substantias esse: [2] ex his autẽ corpora naturalia [a] substantiæ magis rationem, quam artificialia obtinere,

re, 4 quippe horũ corporum principia sunt, non solum quatenus ipsis, vt materia, subijciuntur, sed etiam quatenus causa sunt, vt substantiæ dicantur esse. 4 At naturalium corporum alia quidem vitam habent, alia verò non habent. 5 Dicimus autem proprie vitã operationes, quæ per se omnibus viuentibus competunt, vt nutritionem, auctionẽ, & decrementum. 6 Ex quibus manifeste colligitur omne corpus naturale participans vita substantiam esse, 7 & non quamcunque, sed compositam, etenim ipsi sola est, quæ per se actu esse, ac subsistere potest.

3 Hæc enim aliorum principia.

4 Naturalium autẽ, alia quidem habent vitam, alia autẽ non habent.

5 Vitam autem dicimus, quæ per ipsum fit alitionem, augumentationem, & diminutionem.

6 Quare omne corpus naturale participans vita substantia erit.

7 Substantia autem sic, vt cõposita.

Iam verò id, quo naturale corpus viuens in esse viuentis constituitur, substantia, ac forma corporis viuentis est, at anima id est, quo viuens corpus in esse viuentis constituitur, ergò anima substantia & forma est corporis naturalis viuentis. Negabunt fortasse Veteres maiorem huius demonstrationis, a ac dicent animam tenuissimum quoddã esse corpus, quod aliud ob crassitiem materiæ vicem gerens corpus vndique permeans in esse viuentis cõstituit. Sed vt horum diluatur obiectio, sic animam corpus nullo modo esse probo.

a *Alexander Primo de Anima c. 3. Themistius.*

Nam 1 quia corpus viuens compositum est, vitamque habet, qua in esse viuentis constituitur, necessario anima, quæ

Tex. 4.

1 Quoniam autem est corpus huiusmodi, vitam enim habens, non vtique erit corpus anima:

quæ vitæ principium eſt, in corpore, vt in ſubiecto erit: [2] at corpus nullo pacto in ſubiecto eſt, neque vt pars actualis componens, neque vt inhærens ipſi, [3] ſed potius rationem ſubiecti, ac materiæ habet, ergò anima corpus eſſe nō poteſt. [4] Quapropter neceſſe eſt animā ſubſtantiam, & formam eſſe corporis naturalis potētia vitam habentis, [a] hoc eſt, compoſiti viuentis, quatenus operari potēs eſt, cum per eam viuens actu viuens ſit, & vitales poſſit operationes edere.

Sed quoniam [1] hæc ſubſtantia, quæ viuentis corporis forma dicitur, actus eſt, erit neceſſario anima actus corporis naturalis potentia vitam habentis. Vt autem quomodo anima ſit actus intelligamus. [2] Exiſtimandum eſt actum diuidi in actum primum, & actum ſecundū. [a] Actus primus primus eſt forma ſubſtantialis abſtrahendo ab operatione quatenus ſolum informat materiā, & compoſitum hoc aliquid in propria ſpecie determinatum conſtituit, in quo aſſimilatur ſcientiæ, quæ habitus inhærens in anima eſt, quam exornat, ac perficit. [3] Actus verò ſecundus ipſamet formæ operatio eſt, in quo ſpeculationi ſimilis videtur, quæ propria ſciētiæ operatio eſt. [4] Ex his manifeſtū eſt animam eſſe actum primum, ſicut eſt

ſcientia

2 Non enim eſt eorum, quæ in ſubiecto, corpus.

3 Magis autem, ſicut ſubiectum, & materia eſt.

4 Neceſſe eſt ergò animā ſubſtantiam eſſe, ſicut formam corporis naturalis potentia vitam habentis.

a Alexander Secundo de Anima c. 5. Themiſtius.

Tex 5.

1 Subſtantia autem actus, huiuſmodi igitur corporis act[9].

2 Hic autem dicitur dupliciter: alius quidem ſicut ſcientia,

a Themiſtius Simplicius.

3 alius autē ſicut ſpeculatio.

4 Manifeſtum eſt ergo quod ſicut ſcientia.

scientia habitualis. Nam existente anima primus semper actus existit, quo proprium esse habet animal, actus vero secundus, quo animal operari contingit, non semper inesse videtur, sed separari aliquando, ac seiungi solet, ergo anima actus quidem primus, haud quaquam vero secundus est. Antecedens quoad priorem partem adeo clarum est, vt probatione non egeat. Quoad posteriorem vero probatur: [5] etenim tam somnus, quam vigilia competit animali ratione animæ, siquidem solum animal vigilare, ac dormire dicitur, [6] at vigilia speculationi similis est, somnus autem scientiæ habituali, cũ vigilans operetur animal, dormiens vero actuali sit operatione destitutum. Si igitur in somno existens animal ab actuali cessat operatione, manifestum est ipsum existente adhuc anima, qua in proprio esse constituitur, ab actu secundo, quo operari contingit, separari aliquando, ac seiungi posse.

Præterea [7] scientia in eadem anima prior generatione est, quam speculatio, prius enim scientia in anima fit, deinde speculatio, quæ ipsius operatio est: ex quo accidit rectè scientiam, & quamlibet formam substãtialem perficientem materiam, actum primum dici, speculationem vero, & operationem formæ

5 Ex eo enim quia inest anima, & somnus, & vigilia est.

6 Proportionale autem vigilia quidẽ speculationi, somnus autem habitui non exercĩti in actum.

Tex 6.

7 Prior autem generatione in eodem scientia est.

K actum

actum secundum appellari, sed scientiæ assimilatur anima; ergo actus primus anima est. Sicut enim scientia actus est, qui perficiat animam, ac scientem facit, ita anima actus est, qui perficiendo corpus naturale in actuali, ac determinato esse viuentis constituit. [2] Quare anima est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis; [a] sumpta potentia, non pro ea, quæ actus carentiam dicit, sed pro ea, quæ actu esse potest. [3] Atque hoc quidē corpus cuius actus anima est organicum esse debet, ac varijs inter se dissimilibus partibus præditum, vt varias operationes ab anima prouenientes reddere possit. Hoc autē in omnibus animalibus adeo manifestum est, vt probatione nō egeat. [4] Et quamuis plantarum partes non habeant tantam diuersitatem, quantam partes animaliū habent, videntur enim rudes, & indistinctæ earum partes, in ijs tamen varia etiam organa reperire licet. Sunt enim folia, pulpa, & radices, [5] & folia quidem sunt ad tegendam pulpam, quæ fructū, ac semen ambit, [6] hęc autem ad ipsum tegendum fructum, [7] radices vero trahendo alimento inseruiunt: vnde ori animalium respondent. Quare manifestum est, non solum animalia, sed etiam plantas organicas partes habere.

2 Vnde anima est actus primus corporis naturalis potētia vitam habentis.

a *Themistius Simplicius.*

3 Tale autem quod vtiq; sit instrumentale.

4 Instrumenta autem & plantarum partes sunt, sed penitus simplicia:

5 vt folium eius, quod circa fructum cooperimentum,

6 id autem quod circa fructum, fructus.

7 Radices verò ori similes sunt, vtraque enim trahunt alimentum.

Si igitur [1] communis aliqua definitio est, quæ omnibus animabus competat, [2] ea certè erit actus primus corporis naturalis organici. [a] Neque enim necesse est addere potentia vitam habentis, cum hoc ipso quod corpus organicum sit, ad varias animæ operationes reddendas aptum existat. Immo rectè magis organicum dicitur corpus, quam potentia vitam habens, quoniam respectum ad plures operationes, ad quas anima suapte natura potens est, clare exprimit. [3] Ex his patet quærendum nõ esse quomodo ex anima, & corpore vnũ fiat, [4] sicut neque etiam quærenda causa est, cur ex cera, & figura, & omnino ex quacunque materia, & eius forma vnum extat. Hoc enim materiæ, ac formæ naturam consideranti manifestum erit. [5] Nam cum multipliciter ens, & vnum dicantur, [b] videlicet potentia, & actu, [6] eatenus verè, ac propriè ens aliquid est, quatenus actu existit: neque enim propriè id ens esse dicimus, quod sola potentia ens dicitur. Atque si ens, & vnum se se vicissim sequantur ob eandem causam, ob quam actu aliquid existit, & vnum vtique propriè erit. At compositũ animatum ob animam, quatenus organicum actuat, ac perficit corpus actu existit, ergo & vnum quoque actu esse ob eandem animam iure censendum

Tex 7.

1 Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere,

2 erit vtiq; primus actus corporis naturalis instrumẽtalis,

a *Alexander l. 2. nat. quæst. c. 8. Themistius.*

3 Vnde non oportet quærere, si vnum est anima, & corpus,

4 sicut neque ceram, & figuram, neque omnino vniuscuiusque materiam, & id cuius materia.

5 Vnum enim, & esse cum multipliciter dicatur,

b *Simplicius. Auerroes S. Tho.*

6 quod propriè est, actus est.

fendum eſt. Quare nos animam corporis naturalis eſſe actum exiſtimantes, atque indagantes cauſam, ob quam vnũ compoſitum ex corporis, & animæ coniunctione reſultet, idem minimè vrget labor, quem Veteres animam eſſe corpus arbitrantes vrgere neceſſe eſt.

Tex. 8.

1 Vniuerſaliter igitur dictũ eſt, quid ſit anima.

2 Subſtantia enim eſt, quæ ſecundum rationem,

3 hoc autem eſt quod quid erat eſſe huiuſmodi corporis.

Communis igitur, [1] & vniuerſalis animæ definitio, quæ omnes complectatur animas tradita eſt. Etenim [2] ſubſtantia anima eſt, ac eſſentia corporis viuentis, quæ per ipſius definitionem ſignificatur, [3] hæc autem quidditas, & forma ſubſtantialis eſt, per quam corpus organicum in eſſe viuentis conſtituitur. Sed manifeſtò à rebus arte factis ſumpto exemplo demonſtrari hoc poteſt. [4] Nam ſi inſtrumentorũ aliquod naturale eſſe corpus imaginemur, vt ſecurim, non quidem vt ferrum, ſed vt inſtrumentum eſt ad inciſionem aptum, [5] certè forma, & figura inciſiua, ſeu ratio, propter quam in ſecuri nunc potentia incidendi eſt, ipſius quidditas, ac ſubſtantia erit. [6] Qualis igitur dicta ratio eſt reſpectu ſecuris, talis eſt anima reſpectu corporis viuentis, & quia ratio ſecuris ſubſtantia eſt, per quam ipſa habet eſſe, ita & anima quidditas, ac forma erit, per quam viuens in eſſe viuentis conſtituitur. Perſpicuum autem eſt ſecuris rationem, ſi naturale

4 Sicut ſi aliquod inſtrumentorum naturale eſſet corpus, vt ſecuris.

5 Eſſet enim ſecuri eſſe ſubſtantia ipſius,

6 & anima hoc.

corpus esset, substantiam ipsius, & quidditatem esse. [7] Nã tali securis ratione separata deficeret omnino, atque à proprio esse remoueretur, nec amplius securis esset, nisi equiuoce, proprio acumine destituta, quo apta ad scindendum erat, etsi secundum externã quandam apparẽtiam in materia remaneret, secundum quam videretur quidem securis, sed scindendi facultatem non haberet. Atqui eadẽ ratione anima ab ipso corpore sciuncta, non amplius viuẽs remaneret corpus, nisi æquiuoce, perinde ac si ligneum, aut lapideum esset. Quare si id viuentis esse formam, ac substantiam censemus, per quod viuens dicitur viuens, & quo primo, ac per se ablato viuentis esse aufertur, iure animam essentiam, & quidditatem corporis viuentis esse arbitrandum est. [8] Sed reuera corpus naturale organicum haudquaquam securis est. Quoddam enim artefactum instrumentum videtur, quod ab extrinseco motore ad efficiendum opus dirigitur: [9] at corpus viuens cuius essentia, & quidditas anima est, tale quidem qualis securis non est, [10] sed naturale esse oportet, cum in seipso motus, & quietis principium habeat.

Sed [1] vt clarius appareat animam esse quidditatem, & substantiam corporis

7 Separata autem hac, non vtique amplius securis esset, nisi æquiuoce.

8 Nunc autem est securis.

9 Non .n. huiuscemodi corporis ipsum quid erat esse, & ratio anima

10 sed naturalis huiuscemodi habentis in seipso principium motus, & status.

Tex. 9

1 Cõsiderare autẽ & in partibus oportet, quod dictũ est,

ris viuentis, quod in securi consideratũ est, in ipsis etiam corporis animati partibus consideremus. [2] Si igitur imaginemur oculum, qui essentialiter instrumentum est ad aliquem finem ordinatũ, animal esse, [3] essentia vtique & anima ipsius videndi facultas erit. [4] Hęc enim oculi essentia per ipsius definitionem significata est, [5] atque in oculo [a] ratione corporis inclusi tanquam in propria materia inest. Manifesta autem hoc ratione patet. [6] Nam si videndi facultas deficiat, non amplius remanet oculus, nisi æquiuocè, ineptus ad operandum existens, [7] perinde ac lapideus, & depictus, ergò facultas videndi propria oculi essentia, & quidditas est. [8] Quod igitur in parte animalis contingit, in toto etiam viuente corpore proportionaliter accidere existimãdum est. [9] Sicut enim videndi facultas, quæ si oculus esset animal, sensitiuæ animæ pars esse deberet, corporis partem, videlicet oculum informat, ac essentialiter constituit, cum ipsa desinente & oculus vtique esse desinat, [10] ita arbitrandum est totam animam sensitiuam totum viuens corpus informare, quatenus sensitiuum est, & veram ipsius essentiam, & quidditatem esse; quandoquidẽ sensitiua ablata anima, & ipsum quoq; animal auferri contingat. Quapropter manifestum est cũ viden-

2 Si enim esset oculus animal,

3 anima vtiq; ipsi visus esset.

4 Hic n. est substantia oculi, quæ secundum rationem,

5 oculus autem materia visus est:

a *Alexander apud Simplicium Themistius.*

6 quo deficiente nõ amplius est oculus, nisi æquiuoce,

7 sicut lapideus, aut depictus.

8 Oporter igitur accipere qđ est in parte, in toto viuente corpore.

9 Proportionaliter namq; habet, sicut pars ad partem,

10 totus sensus ad totũ corpus sensitiuum, secundũ qđ huiusmodi.

videndi facultas oculum animal separatum constituat, & primum in eo operationis principium sit, & ipsam vtiq; animam, non solum actum primum esse à quo naturale corpus in esse viuentis constituitur, sed etiam primum omnium operationum principium esse, quæ in corpore animato fiunt.

At [1] ne putet quispiam corpus potentia vitam habens anima destitutum esse, ad quam in potentia dicitur. [a] Aduertendum est corpus potentia vitam habens non esse id corpus, quod in potentia sit ad animam recipiendam, [2] sed animatum compositum esse, quod in potentia quidē ad vitales operationes est, quas efficere anima potest. [3] Semen autem, & fructus ex quibus, vt materia, animatum compositum fit, in potentia sunt ad huiusmodi corpus obtinēdum, quod vitales edere operationes aptum sit. [4] Quapropter concludendum omnino est, sicut incisio, & visio operationes sunt à securi, & oculo prouenientes, [5] ita vigiliam, & speculationem animæ actus, & operationes esse: [6] vt autem videndi facultas, & scindendi potentia actus primi sunt, ille quidem oculi, hic autem securis, [7] ita animam actū primum, & essentiam corporis esse, qd eam excipere aptum est; [8] & denique sicut oculus ex pupilla, & videndi facul-

tate

Tex. 10.

1 Non est autem quod abiecit animam, potentia existés, vt viuat,

a *Simplicius Auerroes, S. Tho.*

2 sed quod habet.

3 Semen autem, & fructus potentia huiusmodi corpus est.

4 Sicut igitur incisio, & visio,

5 sic & vigilia & actus.

Tex. 6.

6 Vt autem visus, & potentia instrumenti,

7 sic anima, corpus autē qd potentia est.

8 Sed sicut oculus est pupilla, & visus, & ibi anima, & corpus animal;

tate constat, ita animal ex anima, & corpore constitutum esse.

[1] Ex dictis manifestè colligitur animam à corpore separabilem non esse, [2] aut certè [a] quasdam ipsius partes, nempè sensitiuam, & vegetatiuam, si in has partes anima suapte natura diuisibilis est. [3] Hę namque ipsarum partium corporis actus sunt, cùm varijs corporeis partibus, tanquam instrumentis proprijs alligatæ sint, atq; ijs ad proprias edendas operationes vtantur. [4] At verò [b] de intellectiua animæ parte dubium est, an sit à corpore separabilis; [5] nullius enim corporis actus videtur cum nullam certam actuet partem, quæ ipsi, vt proprium ad operandum instrumentum inseruiat. [6] Præterea immanifestũ & illud est, [c] vtrum omnis anima corpus quod informat, ac perficit, quemadmodum nauta nauem media cognitione regere, ac gubernare queat. [7] Quid igitur sit anima in vniuersum accepta figura veluti adumbratum, & confuse, ac leuiter descriptum est, propria enim ac distincta ipsius cognitio ex singularum animarum cognitione petenda est.

Sed quoniam [1] via cognoscendi, quã innatam, & inditam habemus à natura, ea est, vt ex notioribus quidem nobis, natura autem ignotis; nempe communioribus, & confusis, [2] in eorum cognitionem,

Tex. 11.

1 Quod igitur non sit anima separabilis à corpore,

2 aut partes quasdam ipsius, si partibilis nata est, non immanifestum est.

a Philoponus.

3 Quarũdam enim actus partium est ipsarum.

4 At verò quasdam nihil prohibet,

b Alexander apud Philoponum.

5 propterea quòd nullius corporis sunt actus.

6 Amplius autem immanifestum, si sit corporis actus anima, sicut nauta nauis.

c Simplicius.

7 Figura igitur sic determinatum, & descriptum sit de anima.

Tex. 12.

1 Quoniam autem ex obscuris quidem, manifestioribus autem,

2 fit certum, & secundum rationem notius,

tionem, ac certitudinem veniamus, quę suapte quidem natura sunt nota, nobis vero ignota, vt pote singularia, ac distincta, [3] traditam animæ definitionem, [a] quæ eius naturam analogam communiter acceptam exprimens confusa, & imperfecta est, aggredi, eandemque magis distinctam, ac perfectam propria animæ analogata distinguendo repetere tentandum est. [4] Non enim solum oportet definitionem ostendere, quod aliquid sit, ac essentiam rei confuse significare, [5] sicut plures definitiones faciunt, & ea præsertim, quam attulimus de anima, quæ commune solum animæ nomen analogum exprimens cõfusa, & imperfecta est, perinde ac definitio accidentis, quæ demonstrationis cõclusio est; [6] sed causam, aut aliquid proportionale causæ explicare, atq; expresse indicare necesse est, eamque afferre definitionem, quæ propria animæ analogata distinguens per ea suapte natura priora tradatur, & maiorem essentiæ animæ cognitionem largiatur, similisque proinde sit accidentis definitioni, quæ demonstrationis principium est, atque illius causam exprimit. [7] Sunt autem plurimę orationes [b] seu definitiones, quæ demonstrationum conclusiones sunt. Si enim quæratur quid sit tetragonismus: [8] responderi potest esse constitutionem figuræ

L

3 tentandum est iterum sic aggredi de ipsa.

a *Auerroes.*

4 Non enim solum ipsum qđ sit oportet definitiuam rationem ostendere,

5 sicut plures definitiones dicunt,

6 sed & causam inesse apparere.

7 Nunc autem vt conclusiones rationes definitionum sunt, vt quid est tetragonismus?

b *Philoponus.*

8 Aequale altera parte longiori rectangulum æquilaterale esse.

guræ equilateræ, & equiangulæ, quæ sit æqualis figuræ altera parte longiori. 9 Atq; hęc definitio est oratio demõstrationis conclusionẽ significans. 10 Quod si dicatur tetragonismum esse inuentionẽ mediæ lineæ, assignabitur allatę definitionis causa; quandoquidem ratio cur quadratum sit constitutum æqualę figuræ altera parte longiori, alia non est, præter inuentionem mediæ lineæ, ex qua constitutum efficitur quadratum.

9 Talis autem definitio ratio conclusionis.

10 Dicens autem quod tetragonismus est mediæ inuentio, rei causam dicit.

Vt igitur 1 definitionẽ, quæ non omnem solum comprehendat animam, sed quoscumq; animæ gradus exprimat inuestigemus. Notandum est 2 ipso viuere animatum ab inanimato determinari, ac distingui 3 Variæ autem, ac diuersæ operationes a analogam inter se proportionem habentes esse videntur, quæ ipsis competunt viuentibus, & varios, ac multiplices viuentium gradus constituunt, 4 quarum inexistens aliqua gradum viuentis efficere apta est. 5 Hæ autem operationes sunt, intelligere, sentire, moueri, & quiescere, nutriri, crescere, & decrescere.

Tex 13.

1 Dicamus igitur principium accipientes considerationis,

2 determinari animatum ab inanimato ipso viuere.

3 Multipliciter autẽ ipso viuere dicto,

a *Auerroes.*

4 & si vnum aliquod horum insit solum, viuere ipsum dicimus,

5 vt intellectus, & sensus, & motus, & status secundum locum, adhuc autem motus secundum alimentum, & augumentum, & decrementum.

2 Ex his patet 1 non solum omnia animalia, sed & omnes quoque plantas viuere, de quibus fortasse dubium videri posset. Etsi enim quemadmodum animalia, plures non habeant vitæ modos, vnum tamen habent, atque vnus vitæ modus

Tex 14.

1 Vnde & vegetabilia omnia videntur viuere.

modus gradum viuentis efficere potest. [2] Nam in se ipsis potentiam, ac principium habent plantæ quo ad contraria etiam loca augumentum, ac decrementum suscipere queũt. [3] Neq; enim sursum augẽtur solum, haudquaquam vero deorsum, sed similiter ad vtramque differentiam, atque ad omnes aluntur partes, & semper, ac incessanter viuunt, quousque possunt alimentum recipere.

Notandũ secundò est [1] genus viuendi, quod in accretione, & decretione consistit, ab alijs vitæ generibus seiungi, ac separatum existere posse, [2] alia autem vitæ genera ab hoc saltem in ijs, quæ corruptioni sunt obnoxia, minime seiũcta reperiri. Fortasse enim cælestiũ corporum animas, quæ intellectiuam agunt vitam absque alijs vitæ generibus esse contingit. [3] Et quidem principium, quo aluntur, crescunt, ac decrescunt animata corpora ab alijs separatũ esse, clare ostendunt plantæ, [4] in quibus alia haud quaquam inest animæ potentia. Alia autem viuendi principia absq; eo, de quo loquimur principio esse non posse, adeo clarum est, vt probatione non egeat.

Ex quibus [1] manifestum est, animam vegetatiuam, quæ nutritionis, auctionis, & decretionis principium dicitur, formam esse, qua viuens in esse viuen-

 tis

2 Videntur .n. in seipsis habere potentiam, & principium huiusmodi per quod augumentum, & decrementum secundum contraria loca suscipiunt.

3 Non enim sursum quidem augẽtur, deorsum autẽ non, sed similiter in vtraq; & omnem in partem aluntur, & viuunt semper, quousque possunt accipere alimentum.

Tex. 15.

1 Separari autem hoc quidẽ ab alijs possibile est.

2 Alia autem ab hoc impossibile in mortalibus.

3 Manifestum autẽ est in vegetabilibus.

4 Nulla enim inest ipsis potẽtia alia animæ.

Tex. 16.

1 Viuere igitur propter hoc principium inest omnibus viuentibus.

tis constituitur. Etsi enim aliarum operationum principia constituant viuens, id tamen proprie loquendo, non primo, ac per se efficiunt, sed quatenus vegetatiuum principium supponunt, quod alijs multipliciter adiunctum principijs varios, ac multiplices viuentium gradus constituit.

2 Animal autem propter sensum primo.

Notandum tertio est [2] quemadmodum viuens ob auctionis, & decretionis principium, quatenus tale est, viuere dicitur, ita & animal ob sentiendi principium in esse animalis primo, ac per se constitui. Neque enim motus ad locum animalis principium esse potest. [3] Nam ea, quæ nec tota mouentur, nec mutant locum, vt conchæ, & ostreæ, quæ certæ, ac determinatæ parti affixa semper manent, [4] aliquo tamen sensu prædita sunt, [5] non viuentia solum, sed animalia quoq; dicimus. Nõ igitur motus ad locum id est, quo animal in esse animalis constituitur, si id alicui primo, ac per se minimè competit, quo posito in esse quidẽ ponitur, ablato vero haudquaquam aufertur. Atque hic alius viuentis gradus à vegetatiuo est, qui ob sensitiuum principiũ vegetatiuo adiunctum existit.

3 Etenim quæ non mouentur, neq; mutant locum,

4 habent autem sensum,
5 animalia dicimus, & non viuere solum.

Tex 17.
1 Sensus autem primo inest omnibus tactus.

Notandum quarto est [1] omnium sensuum tactum primò animalibus inesse, ac per eum animal in esse animalis constitui.

stitui. Atqui vt vegetatiuum à tactu, alijsq; sensibus separatum esse potest, sic tactum à perfectioribus sensibus diuidi, vt visu, olfactu, & auditu, ac seorsim existere contingit. 4 Vegetatiuum autem illam animæ partẽ dicimus, quæ communis est omnibus animalibus, ac plantis. 5 Sensu verò tactus omnia animalia prædita esse constat. Quoniam ergò animal ob sensum tactus in esse animalis constituitur, atq; is ab alijs perfectioribus diuiditur sensibus, quibus animal remota, siue vtilia, siue noxia percipiens ad illa quærenda mouetur, & ab his lædentibus, ac interimentibus aufugit, tertium viuentis gradum constituere oportebit, quo animal suapte natura loco motiuũ sit. Perfectiores enim sensus ad solam animalis conseruationem conferentes, non quidẽ animal, vt animal est; sed ipsum loco dumtaxat motiuum constituunt. At quartum viuendi genus ob principium intellectiuum consistit, cum & omnibus competat hominibus, & absq; eo potentia loco motiua esse queat. Ex his patet quatuor viuentium gradus esse, intellectiuum, sensitiuum, loco motiuum, & vegetatiuum, eosque prioris, ac posterioris ordinem habentes analogam inter se proportionem habere; quandoquidem & vegetatiuum absque sensitiuo, & sensitiuum absq;

2 Et sicut vegetatiuum potest separari à tactu, & omni sẽsu
3 sic & tactus ab alijs sensibus.

4 Vegetatiuum autem dicimus huiusmodi partem animæ, qua & plantæ participant.

5 Animalia autem omnia videntur tangendi sensum habere.

absque loco motiuo, & loco motiuum absque intellectiuo esse potest, cum tamen nec intellectiuum absque loco motiuo, nec loco motiuum absque sensitiuo, nec sensitiuum absque vegetatiuo esse queat.

Propter quam [1] vero causam & vegetatiuum omni sensu destitutũ, & animal tactiuum absque alijs sensibus esse contingat, posterius determinãdum est. [2] Hoc autem in præsenti ratum, ac firmũ sit, animam suapte natura principium esse, quod viuentium quatuor gradus analoga se se proportione respicientes constituit, [3] atque primum idcirco principium esse, quo viuens in esse viuentis, sentiens in esse sentientis, intelligens in esse intelligentis, & loco motiuum in esse loco motiui constituitur.

Sed [1] quæstio est, [a] vtra singula viuentium principia quatenus in eodem insunt viuente per se animæ sint realiter distinctæ, an potius partes animæ, [2] & si animæ partes sunt, vtrum sola ratione, ac definitione, an substantia distinctæ loco, & subiecto differant, quemadmodum aiebat Plato. [3] Et quidem principia viuentium completas, ac perfectas nõ esse animas realiter distinctas, sed eiusdem partes animæ clarum, ac perspicuum est. Partes vero animæ & substantia, & loco separabiles non esse, si de

Tex 18.

[1] Propter quam autem causam vtrumq; horum accidat, posterius dicemus.

[2] Nunc autem in tantum dictum sit solum, quod anima est horum, quæ dicta sunt, principium.

[3] Et his definita est vegetatiuo, sensitiuo, cogitatiuo, motu.

Tex 19.

[1] Vtrum autem vnumquodque horũ est anima, an pars animæ,

[a] *Themistius.*

[2] & si pars, vtrum sic vt sit separabilis ratione solum, an & loco:

[3] de quibusdam [1] quidem horum non est difficile videre,

si de aliquibus loquamur, nempe de parte vegetatiua, sensitiua, & loco motiua, facile determinari potest. 4 De intellectiua autem parte dubium esse videtur.

Manifestum autem est has animæ partes in eodem viuente loco, aut subiecto separabiles non esse.

1 Nam [1] quemadmodum in plantis quædam partes diuisæ, & ab inuicem separatæ diu viuunt, [2] vna quidem in ijs actu existente anima, quæ ob materialem extensionem, quam habet, in plures, ac varias partes diuisibilis est, 3 ita in partibus, ac potentijs animæ, quæ in insectis reperitur animalibus, accidere certum est, vt quædam eorum diuisæ partes viuant, sentiant, ac moueantur. Quæ ergo insecta animalia dicimus, partes animæ haudquaquam loco, & subiecto distinctas obtinent, cum in vtraq; diuisa parte insint. Quod & de perfectis quibuscunque alijs animalibus asserendum est, quorum animæ, etsi non remaneant cum diuisis corporis partibus, realem tamen diuisionem patiuntur, ob materialem extensionem, quam è materię potētia eductę obtinent. 4 Et quidem vtramque in insecto animali diuisam partem sensum habere, ac localiter moueri, ex eo clare constat, quod si pungantur, dolore impulsæ contrahuntur. 5 At si sensum obtinēt, [b] & imaginationem,

4 quędam autem dubitationem habent.

Tex 20.

1 Sicut enim in plantis quædam diuisę videntur viuere, & separatæ ab inuicem,

a Auerroes.

2 tanquam existente in his anima actu quidem vna in vnaquaque planta, potentia autem pluribus,

3 sic videmus & circa alias differentias animæ accidere in ijs, quæ inciduntur in insectis.

4 Etenim sensum vtraq; partium habet, & motum secundum locum.

5 Si autem sensum, & imaginationem, & appetitum,

b Auerroes.

Vbi enim sensus est, & dolor, & voluptas consequitur.

7 Vbi autem hæc sunt, ex necessitate & desiderium est.

nem, & appetitum habent. [6] Nã vbi est sensus, & dolor, quo noxia sentiri, & voluptas, qua percipi vtilia solent, consequitur. [7] Vbi autem hæc sunt, ex necessitate fugiendi, & prosequendi appetitus inest. At fugam & prosequutionem non causat obiectum, nisi quatenus ab ipso animali, vt noxium, ac vtile concipitur. Quare & in diuisis insecti animalis partibus imaginatio quoque reperitur, quæ elicitum ab appetitu actum necessario præcedit. Manifestum igitur est assignatas animæ partes in eodem viuente loco, & subiecto separabiles non esse, immo nec eiusdem animæ potentias, & facultates in eo viuente disiungi, quod ob naturę imperfectionem in partes discerptum viuere potest.

Tex. 21.

1 De intellectiua autem, & speculatiua potẽtia nihil adhuc manifestum est.

2 Sed videtur genus aliud animæ esse, & hoc solum posse separari, sicut perpetuum à corruptibili.

De [1] intellectiua autem animæ parte, ac speculatiua potentia nihil adhuc manifestum est. [2] Sed si communem hominum opinionem sequamur, genus aliud animæ esse videtur, idq; solum ab alijs animæ partibus, vt perpetuum à corruptibili separari, ac seorsim existere posse. Homines enim intellectus operationem aduertentes, qua essentias rerum speculatur agentis intellectus lumine adiutus, qui extrinsecus aduenit, & separatus est, quandã præ se ferre diuinitatem ob talẽ coniunctionẽ, & immortalẽ proinde, ac separabilem esse putant.

At

At [1] reliquæ animæ partes, vt ex dictis patet, loco, & subiecto, quemadmodum sentit Plato, separari nequeũt. [2] Immo cum in eodem insint viuente ipsumq; simul informent, & constituant, nec substantia, ac realitate, sed essentia dumtaxat, ac definitione differunt. [3] Nam opinari, ac sentire, atque aliæ assignatæ operationes diuersam habent definitionem, ergò, & principio sensitiuo, atque opinatiuo, cæterisq; viuentium principijs alia, ac distincta competet definitio. Licet enim eadem anima opinetur, ac sentiat, quatenus tamen est principium sentiendi, atque opinandi variam quodammodo rationem, ac definitionem induit, atq; partes idcirco virtuales, vt ita dicam, habet.

Prętereà [1] quibusdam animalibus assignatæ omnes animę partes insunt, quibusdam verò nonnullæ, alijs autem vnica dumtaxat inesse videtur. [2] Atque ex hoc varia, ac distincta viuentium genera prodeunt. [3] Propter quam verò causam id accidat, posterius contemplandum est. [4] Idem quoq; & in exterioribus contingit sensibus. [5] Alia enim animalia omnes habent sensus, alia quosdam, alia verò vnum tantummodo, nẽpe tactus sensum obtinent, qui ad animalis constitutionem maximè necessarius est. Si igitur partes animę in diuer

Tex 22.

1 Reliquæ autem partes animæ manifestum ex his, quod separabiles non sunt, sicut quidam dicunt.

2 Ratione autem quod aliæ, manifestum est.

3 Sensitiuo enim esse, & opinatiuo aliud, siquidem & sentire ab ipso opinari. similiter autem, & aliorum, quæ dicta sunt, vnumquodque.

Tex. 23.

1 Adhuc autem quibusdam animalium omnia insunt hæc quibusdam verò quędam horum, alijs autem vnum solũ.

2 Hoc autem facit differentiam animalium.

3 Propter quam autem causam sic sit, posterius perscrutandum.

4 Similiter autem & circa sensus accidit.

5 Alia enim habent omnes, alia verò quosdam, quædam verò vnum maximè necessarium tactum.

sis viuentium generibus substantia, ac realitate differunt, manifestum est in eodem viuente diuersum conceptum, ac definitionem habere.

Sed vt ad nostrum redeamus intentum, & distinctiorem, ac perfectiorem animæ definitionem venemur.

Tex. 24.
1 Quoniam autem id, quo viuimus, & sentimus, dupliciter dicitur.

2 sicut id, quo scimus.
3 Dicimus autem hoc quidẽ scientiam,

4 illud autem animam.
5 Vtroque enim horum dicimus scire.

6 Similiter autem & id, quo sani sumus,
7 aliud quidem sanitas est,
8 aliud autem parte quadam corporis, aut etiam toto.

9 Horum autem sciẽtia quidem, & sanitas forma est, & species quædam, & ratio, & vt actus susceptiuorum,

10 illa quidẽ scientifici, hæc verò sani.

1 Sciendum est, principium, quo viuens, ac sentiens in esse viuentis, ac sentientis intrinsece constituitur, dupliciter dici, aliud quidem subiectum ipsũ, ac substratum, ex quo viuens, ac sentiens, vt materia constat, aliud verò viuentis, ac sentientis forma, & quidditas. 2 Hæc diuersitas in ipso principio, quo scientes efficimur inest. 3 Dicimus enim principium sciendi, & scientiam esse, 4 & animam in qua tanquam in subiecto recipitur scientia. 5 Vtroque autem horum scientes dicimur, & scientia, & anima. 6 Idem in principio, quo sani sumus accidit. 7 Principium enim, aliud sanitas est, 8 aliud verò, pars quędam corporis, aut etiam totum corpus, in quo sanitas inducitur. 9 Atque horũ quidem sanitas, ac scientia principium est, vt forma, ac species quædam, & ratio, atque vt actus eorum, quæ suapte natura ad hos actus, ac perfectiones recipiendas diriguntur. 10 Sic autem & scientia animæ, & sanitas corporis actus, ac perfectio videtur; neque enim

in

in quolibet subiecto sine vllo discrimine quilibet recipitur actus,[11] sed vnusquisque ab agente procedens actus in proprio inest subiecto, quod suapte natura illum tanquam proprium finem respiciat. Ex quibus manifeste colligitur, cōpositum vnumquodque primo, ac principaliter in suo esse per formam, ac speciem constitui, secundario autem per subiectum, ac materiam. Iam vero id quo primo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus est forma viuentis, sentientis, moti, & intelligentis,[12] sed anima est id, quo primo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus,[13] ergo anima est forma, & quidditas viuentis, sentientis, moti, & intelligentis,[14] haud quaquam vero subiectum, & materia, qua vnumquodque secundario propriū habet esse.

Assumpta in hac demonstratione minor propositio ad omnem scrupulū auferendum confirmari potest.

Nam triplex,[1] vt diximus substantia est, alia quidem forma, alia materia, alia vero compositum ex vtrisque:[2] & materia quidem potentia est, forma vero actus. Iam quælibet res nominatur ab actu, immo & ipsa materia ab actu, ad quem in potentia est, sortitur nomen, cū vnumquodque non pro vt est in potentia, sed pro vt in actu exittit proprium

 habeat

11 Videtur enim in patiente, & disposito actiuorum inesse actus.

12 Anima autem est id, quo viuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus primo:

13 anima vtique ratio quædam erit, & forma,

14 sed non vt materia, & subiectum.

Tex. 25.

1 Tripliciter autē dicta substantia, sicut diximus, quarum hæc quidem forma, illa vero materia, alia autem ex vtrisque.

2 Harum autem materia quidem potentia, forma autem actus.

3 Quoniam quod ex vtrisq; animatum,

4 non est corpus actus animæ, sed ipsa corporis cuiusdam.

Tex. 26.

1 Et propter hoc bene opinãtur quibus videtur, neq; sine corpore esse, neque corpus aliquod anima.

2 Corpus enim non est, corporis autem aliquid est.

3 Et propter hoc in corpore inest, & in corpore huiusmodi,

4 & nõ sicut Priores ad corpus aptabant ipsam, nihil vltra definientes, in quo, & quali,

5 quãuis non videatur qdlibet recipere quodlibet.

6 Sic autem fit, & secundum rationem.

7 Vniuscuiusque enim actus in eo, quod potentia existit, & in propria materia aptus natura est fieri.

habeat esse. 3 At compositum constans ex corpore, & anima vocatur animatũ, idque nomen non à corpore, sed ab anima suscipit, siquidem corpus præcise sumptum, sola potentia animatum est, ergo anima id est, quo primò animatum corpus in esse animati constituitur. 4 Quare anima actus quidã corporis est, corpus vero animæ actus esse nequit.

Ex his patet 1 rectè eos opinari, qui nec animam sine corpore, nec ipsam corpus esse dixerunt. 2 Nam cum anima sit actus corporis, ipsam quidem non esse corpus, sed aliquid corporis esse oportet. 3 Quapropter in corpore inest anima, atque in eo quod sit aptum natum ad eam recipiendam. 4 Hic autem maxime defecerunt Veteres, minime statuentes quodnam sibi, aut quale corpus determinaret anima; 5 etsi satis manifestum sit quamlibet haudquaquam formam in qualibet materia, sed in certa, ac determinata recipi. Sensu enim apparet ex humano semine non equum, sed hominem gigni, atque domum non ex qualibet materia, sed ex lapidibus, ac lignis fieri. 6 At id quoque rationi cõsentaneum videtur. 7 Nam perfectio, & actus cuiusque rei, non in quolibet subiecto, sed in eo tantum recipitur, quod in potentia est, atque vt propria, ac determinata materia ad ipsum susci-

piendum

piendum ordinatur. [8] Ex his perfectam, ac distinctam animæ definitionem habemus. Ea enim est actus primus, & ratio corporis, quod potentia viuens, sentiens, motum, atque intelligens est. Hæc autem completa, ac perfecta magis, quã prior definitio est. Nam prior animam communiter solum, & confuse acceptã explicat: anima vero commune quid analogum est, quod multiplicem cum habeat naturam in communi sumptum perfecte, ac distincte cognosci nequit. At posterior hęc definitio animam proprijs analogatis, quatuor scilicet vitæ gradibus expressis clare, ac distincte exponit. Quare completa magis, ac perfecta videtur, cum animam confuse prius, & obscure cognitam clare, ac distincte quatuor viuentium exprimens gradus repræsentet.

Iam animæ communiter sumptæ confusa, & distincta cognitio tradita est. Eã enim & analogatis haudquaquam expressis, & ijs aliqua ex parte cognitis, considerauimus. Nunc singulas partes animæ seorsim, ac distincte contemplari oportet; siquidem tum perfectam cuiusque rei cognitionem habemus, cum eam & in communi, & in particulari cognoscimus. Sed antequã id agamus, animam commune quid analogum esse, ac proinde sine particularis, ac distincta

partium

8 Quòd igitur actus quidam est, & ratio potentiam habentis, vt sit huiusmodi, manifestum ex his.

sequens voluptas appellatur. [9] At verò omnia animalia vnum saltem habent sensum, nempè tactum. [10] Cui autē hic sensus inest, huic & voluptas, & dolor, & iucundum, ac molestum. [11] Quibus autē hæc, & concupiscentia inest, quâ iucundum appetant obiectum, & fuga, quâ molestum repellant. Appetitus ergò aliquis ipsum necessario comitatur sensum.

Præterea [1] omnia animalia [a] habent sensum alimenti, ergò & omnia animalia concupiscentiam habent. Antecedēs patet, nam omnia animalia sensu tactus prædita sunt, [2] tactus verò alimenti sensus est, ergò alimenti sensu omnia sunt prædita animalia. Minor probatur, etenim sensus, qui essentiales alimenti, vt alimentum est, conditiones propriè cognoscit, alimenti sensus videtur, tactus verò est huiusmodi, quatuor enim primas qualitates, vt proprium discernit obiectum, hæ autem essentiales alimenti, vt alimentum est, conditiones videntur; [3] quandoquidem siccitate, humiditate, calore, ac frigore certam quandam temperiem nactis affectum sit alimentum, ex quo vnumquodque alitur viuens, ergò tactus alimenti sensus est. Nec verò obijciat quispiam alios quoq; sensus vocari posse alimenti sensus, ex eo quod alimentum, non solis tactilibus quali-

9 Animalia autem omnia habent vnum ex sensibus tactū.

10 Cui autem sensus inest, huic & voluptas, & dolor, & iucundum, & molestum.

11 Quibus autem hæc, & cōcupiscentia, ipsius enim iucundi appetitus hæc.

Tex. 28.

1 Adhuc autem alimenti sensum habent.

a *S. Thomas.*

2 Tactus enim alimenti sensus.

3 Siccis enim & humidis, & calidis, & frigidis abūtur omnia viuentia: horum autem sensus tactus.

uatione alimenti fames, ac sitis oritur, ergò alimenti sensu prędita animalia interdum famen, ac sitim habent. Quæres num famen, ac sitim saporis concupiscentias esse concedere possimus? Respondeo solas primas qualitates essentialiter alimentum in ratione alimenti constituere, cum ex ijs vnum quodq; nutriri, ex quibus constat, necesse sit; [8] saporem autem primas qualitates certam quandam temperiem nactas consequi; atq; alimenti dumtaxat conditionem esse, qua vt condimentum quoddam ad cibi sumptionem allicit animal. Quare cum fames, ac sitis ad alimentũ, quatenus alimentũ est, dirigantur, primas tantum respicient qualitates, quæ alimento essentialiter adhærent; saporẽ autem respiciet gustus, qui nõ essentiales alimenti conditiones, sed quandam eius proprietatem percipit, qua allicere animal aptum est.

8 Sapor verò, vt condimentum quoddam.

Hæc [1] autem exacte magis in sequentibus pertractare conueniens est. [2] Nũc verò certum, & firmum hoc sit, quoniam tactus animalibus inest, ex necessitate etiam appetitum inesse. [3] At de imaginatiua potentia, vtrum omnibus animalibus competat, dubium est: siqui dẽ ea, quę imperfectis animalibus inest, haudquaquam à sensu distincta percipitur, & cognosci proinde non facile

Tex 29.

1 Exactius autem manifestandum de his posterius est.

2 Nunc autem in tantũ dictũ sit quod animalibus habentibus tactum, & appetitus insit.

3 De imaginatione autẽ immanifestum.

4 Posterius autem considerandum.

5 Quibusdã autẽ adhæc inest & secundum locum motiuũ.

6 Alijs autẽ cogitatiuum, & intellectus, vt hominibus, & si quid aliud huiusmodi est, aut etiam honorabilius.

a *Themistius.*

Tex. 30.

1 Manifestum igitur est quod eodem modo vna vtiq; erit ratio animæ, & figuræ.

2 Neque enim ibi figura est præter triangulũ, & eas, quæ consequenter sunt,

3 neq; hic anima præter dictas est.

4 Fiet autem vtique & in figuris ratio communis, quæ cõueniet quidem omnibus, propria autem nullius erit figuræ.

5 Similiter autem & in dictis animalibus,

potest. 4 Quamobrem posterius de ipsa considerandum erit. 5 Præterea quibusdam animalibus, quæ perfectiores edũt operationes, nõ modo nutritiua, ac sensitiua inest potentia, verum & loco motiua, tertium proinde viuentis gradum constituens. 6 Alijs verò & potentia intellectiua competit, a vt hominibus, & si quid aliud tale sit, vel etiam præstabilius.

Ex his 1 manifestum est quemadmodum figuræ, ita nec animæ vnam, & vniuocam rationem esse. 2 Sicut enim triangulum, & quadrangulum, cæteraq; posteriores figuræ, prioris, ac posterioris ordinem habentes, communẽ aliquam essentiam, ac naturam à proprijs separatam, ac distinctã speciebus non habent, quæ de ijs vniuoce prædicari, ac dici queat; 3 ita nec vlla animæ essentia, ac natura est, quæ secundum propriam communitatem accepta à singulis eius partibus diuidi, ac seiungi possit. Nec verò putet quispiam animæ naturam pureidcirco æquiuocã esse. 4 Nam si communis figuræ definitio datur, quæ alicuius speciei propria non est, sed omnibus conuenit figuris, ob proportionem, qua earum sese respiciunt naturæ, 5 cur etiam cõmunis animæ definitio dari non potest, quæ omnibus proportionaliter animabus competat?

pctat?

petatē? [6] Quapropter ridiculum est, [a] & in his, & in cęteris analogis communem aliquam definitionem quærere, & in ea conquiescere proprijs analogatorũ definitionibus neglectis. [7] Immo nec propriæ solum singularum animarum definitiones sufficiunt, cõmuni relicta definitione, sed vt perfectam animæ cognitionem habeamus, & communem animę definitionem afferre necesse est, quę exprimat omnes animæ partes, & proprias singularum partium assignare definitiones oportet, quæ distinctam earum naturam, atq; essentiam declarent.

Maximè [1] autem rationi consentaneum est, quemadmodum in figuris, ita in animabus contingere. [2] Etenim semper in posterioribus, tam figuris, quàm animatis prior figura, aut anima, non actu, sed potentia inest, [3] vt in quadrato quidem triangulus, in sensitiuo autem vegetatiuum. Nam quemadmodũ in quadrato inest potentia triangulus, eò quod tanquam materia concurrat ad constitutionem ipsius, sic etiam in sensitiuo inest vegetatiuum, quoniam eadẽ anima quatenus sensitiuum prębet esse, actus, & formæ rationem habet speciẽ, & nomen corpori tribuens, quod informat, quatenus verò dat esse vegetatiuũ potestatis, ac materiæ vicem gerit, animatum haud corpus ab alij viuentibus

 sepa-

6 Vnde ridiculum est quęrere communem rationem, & in his, & in alijs, quæ nullius erit eorũ, quæ sunt propria ratio:

a Simplicius.

7 neque secundum propriã, & indiuiduam speciem, dimittentes eam, quæ huiusmodi.

Tex. 31.

1 Similiter autem se habent ei, quod de figuris, & quæ circa animam sunt.

2 Semper enim in eo, quod est consequenter, est potentia, quod prius est, & in figuris, & in animatis,

3 vt in quadrato quidẽ triangulus, in sensitiuo autem vegetatiuum.

separans, ac distinguens. Quoniam igitur anima cõmune quid analogum est, quod secundum prius, ac posterius de suis partibus dicitur, manifestum est ad perfectam animę cognitionem, non sufficere communem illius definitionem, quæ confuse omnes animæ partes contineat, [4] sed proprias, & singulas necessario animas clarè ac distinctè cognoscendas esse, vt plantarum, animalium, & hominum. Sic enim omnia, quæ de anima, eiusq; proprietatibus quæri possunt nobis optimè perspecta erũt. [5] Propter quam verò causam animæ partes prioris inter se, ac posterioris ordinem habeant, considerandum posterius est. [6] Etenim certum est sensitiuam animã absque vegetatiua non esse, vegetatiuã autem in plantis ab ipsa anima sensitiua seiungi. [7] Rursus absq; tactu aliorũ nullus existit sensus, tactus verò ab alijs separatus est; [8] quandoquidem plura animalia sunt, quæ neq; visum habent, neq; olfactum, neq; auditum. Item [1] eorum, quæ sentiunt, quædã potentiam loco motiuam habent, quædam non habent. [2] Qui autem omnium vitæ graduum postremus est, & quasi vltimum naturæ opus, paucissimis competens animalibus, vt pote solis hominibus, intellectione, ac discursu definitur, alijsq; vitæ gradibus suapte natu-

ra

4 Quare secundũ vnũquodque quærendum quęnam sit vniuscuiusq; anima, vt quæ plantæ, & quæ hominis, aut bestiæ.

5 Propter quam autem causam consequenter sic se habent, considerandum est.

6 Sine enim vegetatiuo sensitiuum non est: à sensitiuo autem separatur vegetatiuũ in plantis.

7 Iterum autem sine tactiuo quidem aliorum sensuũ nullus est: tactus autem sine alijs est.

8 Multa enim animaliũ neq; visum, neq; auditum habẽt, neq; olfactum.

Tex. 32.

1 Et sensitiuorum alia quidẽ habent secũdum locum motiuum, alia verò nõ habent.

2 Vltima autem, & minima ratiocinationem, & intelligentiam.

ra posterior est. 3 Quæ enim corruptibilium partem animæ intellectiuam habent, reliquas etiam partes animæ obtinent. 4 Quibus verò hæc insunt, haud quaquam pars intellectiua ex necessitate inest. 5 Immò quibusdam animalibus a nec perfecta competit imaginatio. 6 Alia verò hac sola absq; intellectiua parte viuunt. 7 De intellectu autem quatenus essentias rerum speculatur, vtrum à corpore, alijsq; animæ partibus separari queat, sermo alius esse videtur. 8 Manifestum igitur est perfectam animæ cognitionem, tum posse nobis innotescere, cum proprias singularum animarum definitiones habuerimus.

Quare singulas animæ partes contemplari aggrediamur.

Is 1 autem ab eo, qui singularum animarum naturam inuestigare velit, seruandus ordo est, vt prius earum essentias, & proprias quidditates cognoscat. 2 Deinde verò a consequentes operationes, & accidentia contempletur. 3 At singulas definire animas, vt sensitiuam, ac vegetatiuam, earumque proprias tradere naturas cupientem, 4 ex ipsis viuendi, sentiendi, atque intelligendi operationibus cognitis ad singularum animarum essentiam, & quidditatem contemplandam progredi necesse est. Quia enim per actus, & operationes,

3 Quibus enim inest ratiocinatio corruptibilium, his & reliqua omnia.

4 Quibus autem illorum vnumquodque, non omnibus ratiocinatio.

5 Sed quibusdam quidē neq; imaginatio.

a *Philoponus.*

6 Alia autem hæc sola viuūt.

7 De speculatiuo autem intellectu alius sermo est.

8 Quod igitur quæ de horū vnoquoque ratio, hæc proprijssima, & de anima manifestum est.

Tex. 33.

1 Necessarium autem est eū, qui de his perscrutationem facturus est, accipere vnumquodq; eorum, quid est.

2 Postea sic de attinentibus inuestigare.

a *Themistius.*

3 Si autem oportet dicere, quid vnumquodq; ipsorum, vt quid intellectiuū, aut sensitiuum, aut vegetatiuum,

4 prius adhuc dicendū, quid sit intelligere, & quid sentire.

b Themistius, Auerroes.

5 Priores enim potentijs actus, & operationes secundũ rationem sunt.

6 Si autem sic, his autem adhuc priora obiecta oportet consideraße,

7 de illis primum vtiq; oportebit determinare propter eandem causam; vt alimento,& sensibili,& intelligibili.

Tex. 34.

1 Quare primum de alimento,& generatione dicendum est.

2 Vegetatiua enim anima & alijs inest,

3 & prima,

nes, [b] tanquam per effectus notiores, anima, vt causa, ac principium definitur, & cognoscitur, [5] si definitionis, & cognitionis spectemus ordinem, atq; animæ consideremus naturam, quatenus innotescere nobis potest, singulis animæ partibus priores, ac notiores esse actus, & operationes videtur. Vnde ex ijs tanquam ex prioribus, ac notioribus nobis partium animæ essentias, & quidditates suapte natura priores, ac notiores inuestigabimus. [6] Quod si obiecta extra animam actu existentia, ipsisque obuia sensibus nostræ magis cognitioni accommodata, quàm actus, & operationes sunt, easque proinde cognitionis ordine præcedunt, ob eandẽ causam [7] de illis vtique primum, vt de alimento, sensibili, atque intelligibili determinare oportebit: adeo vt ab obiectis ad operationes, & ab operationibus ad animę partes cognoscendas procedamus.

Quare [1] cum prius de anima vegetatiua, quam de alijs animabus agendum sit, de alimento primum, ac generatione dicendum erit. Consentaneum verò est prius animæ vegetatiuæ, quam aliarum animarum essentiam, & naturam speculari. [2] Nam anima vegetatiua, nõ solis animalibus, sed etiam plantis inest, [3] & suapte natura omnium prima est, atque

atque ab omnibus supponitur, 4 etenim maximè communis videtur, ac per eam corpora viuentia obtinere vitam dicuntur, ergò vegetatiuæ animæ tractatio aliarum animarum tractationem ex necessitate precedit. Id enim in quacunq; doctrina obseruandum est, vt eorũ pertractatio, quæ suapte natura priora, & communiora sunt, primum obtineant locum, nisi ob faciliorem cognoscendi rationem, quæ videntur notiora nobis, præcedere oporteat. a Sed vt facilius animæ vegetatiuæ naturam pertractare possimus, quædam quasi præludia supponere, ac nonnullas remouere difficultates, quæ præsentem euertere speculationem videntur, necesse est. 5 Notandum ergò est generare, & alimento vti vegetatiuæ animæ operationes esse. Nã illa operatio, quæ omnibus maximè viuẽtibus naturalis est, & ab interno fluit principio, ab ea prouenit forma, qua viuens in esse viuentis cõstituitur. 6 At generatio similis omnibus maximè viuentibus naturalis est, ergò ab ea prouenit forma qua viuens in esse viuentis constituitur. Quare & vegetatiuæ animæ operatio erit, quæ internum, ac essentiale viuentis principium est. Minor clara est, 7 si ea dumtaxat comprehendamus viuentia, quæ perfecta sunt, & requisitam ad generandum aetatem habent,

4 & maximò communis potentia est animæ, secu[illegible] 'um quam inest ipsum viuere omnibus.

a S. Thomas.

5 Cuius sunt opera generare, & alimento vti.

6 Naturalissimum enim operum, quæ in viuentibus,

7 quæcumque perfecta,

bent, [8] nulloq; destituta videntur membro, quo efficiatur ex necessitate generatio, ac debitas sunt nacta qualitates, quibus perficere generationem queant; [9] & sponte haudquaquam orta esse apparet, quemadmodum ea, quæ ex putri genita simili nõ existente causa, quæ eorum præstiterit generationem, casu, ac temere orta esse putantur. Sed manifesta inductione eadem patet minor. [10] Etenim animal simile gignit animal, & planta plantam, signum ergò est generationem similis operationẽ esse omnibus maximè viuentibus naturalem, & ab eorum interno principio, atq; essentiali prouenire. At si causam quæras, ob quam simile viuentia gignant, idq; præcipue suapte natura intendant, ac præstent, hæc est. [11] Nam omnia similis generatione propriam conseruare speciem, vt primarium, ac præcipuum intendunt finem: sic enim quoad possunt ipsam Dei perfectionem, qua per totam æternitatem existens idem, atque immutabilis permanet, aliqua ex parte assequi nituntur; [12] quandoquidem omnia entia naturalia hunc perfectissimum appetunt finẽ, & quæcumq; ex natura agunt ad eum consequendum maximè dirigere conantur.

Quoniam [1] autem finis duplex est, alter quidem cuius gratia aliquid fit, vt sanitas,

8 & non mutilata sunt,

9 aut generationem spontaneam habẽt, & facere aliud, quale ipsum:

10 animal quidem animal, planta autem plantam,

11 vt ipso semper, & Diuino participent, secundum quod possunt.

12 Omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quæcunq; agunt secundum naturam.

Tex. 35.

1 Ipsum autẽ cuius causa duplex est, hoc quidem cuius, illud verò cui.

ſanitas, cuius aſſequendæ gratia medicamenta adhibentur, alter verò cui aliquid acquiritur, vt homo, cui eſt acquirenda ſanitas, manifeſtum eſt finem propter quem omnia viuentia generando elaborant, Diuinę æternitatis participationem eſſe. 2 At verò quia Diuinam æternitatis perfectionem ita participare nequeunt viuentia, vt eadem ſemper numero ſint; 3 nec enim fieri poteſt, vt caducorum, & mortalium quicquam eandem numero ſubſtantiam perpetuo habeat; 4 vnumquodq; viuens quoad poteſt æternitatis, ac Diuinæ, conditionis particeps eſt, a 5 hoc quidem magis, vt illa quæ continuata propagatione ſimilia à ſimilibus, æterno conſeruantur, 6 illud verò minus, vt quæ ex putreſcente materia genita per interualla tempore ſempiterno ſuſtentãtur. 7 Omnia autem viuentia haudquaquam numero, ſed ſpecie dumtaxat eadem per totam æternitãtem permanent. Quare cum ex omnibus viuentium operationibus ſola generatio propriam eorum conſeruare ſpeciem apta ſit, eaq; proinde aliqua ex parte Diuinam perfectionẽ aſſequatur, nemini dubium eſſe poteſt, quin generatio ſimilis omnibus maximè viuentibus naturalis ſit, eamq; pręcipue inter alias operationes natura æternitatis amore ducta præſtare intendat. Etſi

2 Quoniam igitur communicare non poſſunt ipſo ſemper, & Diuino cotinuatione,

3 propterea quod nihil contingit corruptibilium idẽ, & vnum numero permanere,

4 ſecundum quod poteſt participare vnumquodque, ſic communicat,

a *Themiſtius Simplicius Auerroes.*

5 hoc quidem magis,

6 illud verò minus.

7 Et permanet, non ipſum, ſed quale ipſum, numero quidem non vnum, ſpecie autem vnum.

enim quæcumque viuentia proprium seruare indiuiduum maximè conentur, totisque viribus, quæ interitum afferre possint refugiant, quia tamen id assequi impossibile est, vt perpetuo indiuiduũ seruent, æternitatem verò, vt pote ipsius Dei perfectionem participare maximè cupiunt, solam primario, atque ęternam speciei conseruationem intendunt, eamq; generando aliquod etiam indiuiduo patiente detrimentum efficere conantur.

Iam patet generationem vegetatiuæ animæ opus esse. Nunc eandem animã nutritionis, & auctionis causam esse, quorumdam antiquorum errores, qui id aperte negabant, refellentes ostendamus oportet. Atq; perfectioris doctrinæ gratia vniuersaliter animam suarum operationum effectricem causam esse demonstrandum esse.

Ergò [1] anima corporis viuentis causa, & principium est. [2] Quoniam autẽ hæc pluribus dicuntur modis, tribus dumtaxat anima causa dicitur. [3] Etenim anima, vt efficiens, vt finis, atque vt viuentium corporum forma, & essentia causa est. [4] Et quidem formalem esse causam manifestum est. Nam causa, quæ rem in esse specifico, ac determinato constituit, forma, & essentia est, sed anima constituit viuens in esse viuẽtis,

Tex. 36.

1 Est autẽ anima viuẽtis corporis causa, & principium.

2 Hęc autem multipliciter dicuntur: attamen anima secundum determinatos modos tres causa dicitur.

3 Etenim anima causa est vnde motus & cuius causa, & vt essentia animatorum corporum.

4 Quod igitur sit vt substantia manifestum est: causa.n. ipsius esse omnibus substantia est.

tis, ergo anima viuentis corporis forma est. Minor patet, 5 quia id viuentis esse constituit, quo specificum viuens habet esse, huius autem causa, & principium anima est.

Præterea 1 actus, & perfectio materiæ, quatenus potentiam habet, forma, & essentia est, sed anima corporis, seu materiæ actus est, quæ essentialem ad ipsam habet potentiam, ergò anima ratio, & forma est. 2 Manifestum autem est, finalem quoque viuentis corporis caussam animam esse. 3 Nam quemadmodum intellectus, qui suapte natura ad ipsum ordinatur opus propter aliquem operatur finem, 4 ita quicquid agit natura propter aliquem finem agere consueuit. 5 Iam id cuius gratia natura in corporibus animatis producendis claborat, quoq; omnem suum conatum dirigit, naturæ finis est. 6 At natura in corporibus animatis producendis summe laborat, ac maximè insudat, vt animam efficiat, ob eamque & materiam disponit, & miro artificio apta ad vitales reddendas operationes instrumenta conficit, ergò anima naturæ finis est, cum admirabilem animatorum corporum fabricam molitur. Clara est minor, 7 etenim partes corporis organicę, a tam animalium, quam plantarum animæ instrumenta sunt, easq; propter ani

5 Ipsum autem viuere viuentibus esse est, causa autem, & principium horũ anima.

Tex. 37.

1 Amplius autem actus eius, quod potentia est, ratio est.

2 Manifestum autẽ est, quod & cuius gratia causa anima.

3 Vt enim intellectus gratia alicuius facit,

4 eodem modo & natura,

5 Et hoc est ipsius finis.

6 Huiusmodi autem in animalibus anima, & secundum naturam.

7 Omnia enim naturalia corpora animę instrumẽta sunt, sicut animalium, sic & plantarum, tanquam gratia animæ existentia.

a *Simplicius Philoponus.*

mam effecit natura, vt ijs ad proprias eliciendas operationes vti posset. 8 Quoniam autem duplex est finis, & cuius, vt sanitas, & cui, vt homo, necesse est animam vtriusq; finis rationem habere. Nam quatenus anima corporis forma, ac perfectio est, finis dicitur, cuius gratia materiam disposuit natura, atq; aptam ad eum consequendum reddidit; quatenus autem corpore iam formato, & organicis affecto partibus, vt instrumento vtitur ad proprias eliciēdas operationes, finis dicitur, cui paratum à natura instrumentum ad operādum inseruit. Existimandum enim est, haudquaquam ocisam animam, sed vt operantem esse finem, propter quem natura in disponenda materia, & corpore fabricando elaborat, ipsas autem operationes formati iam corporis, quo anima, vt apto ad operandum instrumento vtitur, finem esse. 9 At verò non modo viuentis corporis forma, ac finis anima est, sed ipsius quoque operationum effectricem causam esse oportet. Et quidem motus ad locum primum principium esse, adeo clarum est, vt inanis ad hoc probandum sit ratio. 10 Sed quoniam hæc potentia omnibus haudquaquam inest viuentibus, 11 & alterationem, & auctionem ab anima tanquam ab efficiente causa esse demonstrandum est.

8 Dupliciter autem dicitur ipsum cuius gratia, & cuius, & cui.

9 At verò, & vnde primum qui secundum locum motus anima est.

10 Non omnibus autem viuentibus inest potentia hæc.

11 Est autem & alteratio, & augumentum per animam.

est. [12] Nam sensatio quædam corporis, in quo inest, alteratio videtur, quatenus motionem illam inuoluit, qua vltimò completur sensus ad operandum, [13] nihil autem quod anima sit destitutum, sentit, quāquam præuia ad sensationem motione afficiatur, alterationis ergò causa anima est, quatenus non pro motione antecedēti, sed pro termino, ac fine, in quo prolatum de sensibili obiecto iudicium consistit, alteratio sumitur. [14] Similiter quoque de auctione, ac diminutione dicendum est, [15] quandoquidē augeri quicquam suapte natura, ac diminui impossibile sit, nisi alimentum suscipiat, [16] nihil autem vita carens suscipere alimentum queat. Ex quo fit animam, non modo auctionis, ac diminutionis, sed etiam nutritionis effectricem causam esse.

Ex his [1] patet errasse Empedoclem, qui existimauit auctionis causam in plātis non esse animam, sed naturalem elementorum motum, [2] atque inferiorem quidem earum partem, seu radicem ob terram ali, quæ suapte natura deorsum fertur, [3] superiorem autem, seu ramos, ac folia ob ignem nutriri, qui propria impellente natura sursum ascendit. [4] Errauit, inquam, Empedocles inepte superiorem, atque inferiorem plantarum assignans partem. [5] Neque enim putan-

12 Sensus enim quædam alteratio esse videtur.

13 Nihil autem sentit, quod non habet animam.

14 Similiter autem & de augumento, & decremento se habet.

15 Nihil enim decremētum patitur, neq; augumentatur naturaliter nisi alatur.

16 Alitur autem nihil quod non communicet vita.

Tex. 38.

1 Empedocles autem non bene dixit hec, addens augumentum accidere plantis:

2 deorsum quidem cum radicentur, propterea quod terra sic fertur secundum naturam,

3 sursum autem propterea quod ignis similiter.

4 Neq; enim sursum, & deorsum benè accipit.

5 Nō .n. idē sursum, & deorsū omnibus, & ipsi vniuerso.

putandum est, quemadmodum in vniuerso, id sursum dicitur, quod magis à mundi centro distat, deorsũ verò quod magis idem appropinquat centro, ita in corporibus animatis designari sursum, ac deorsum. [6] Sed sicut in animalibus caput superiorem vocamus partẽ, eò quod alimentum sumat, [7] ita & in plantis radicem, quę trahit alimentum, & animalium capiti proportione respõdet, superiorem dicimus partem. [8] Quandoquidem instrumenta ex operationibus ad quas tanquam ad proprios fines diriguntur eadem, ad diuersa dicuntur.

6 Sed vt caput animalium,

7 sic radices plantarum sunt.

8 Si congruit instrumenta dicere diuersa, & cadem operibus.

Præterea falsum est naturalem elemẽtorum motum auctionis causam esse.

Tex 39.

1 Adhæc autẽ quid est quod continet quæ in contraria feruntur, ignem, & terram?

2 Distrahentur enim nisi aliquid erit prohibens.

3 Si verò erit, hoc est anima, & causa augendi, & alendi.

Nam [1] si terra, & ignis ob motum, quo in contraria cientur loca, plantarũ alunt partes, quid ipsa continet, ac vnit? [2] Necesse enim erit ab inuicem distrahi, ac separari, atque plantarum dissolutionem sequi, nisi continens aliquid sit, quod intra quosdam quasi cancellos ipsa coerceat, ac disiungi prohibeat. [3] At hoc quid aliud præter animam erit? anima igitur vniens & continens elemẽta, quæ eius patiuntur imperium, auctionis, ac nutritionis causa est.

Tex 40.

1 Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa nutritionis & auctionis esse, etenim ipse videtur solus

Putant [1] quidam alij ignem primariam, ac principalem esse nutritionis, & auctionis causam, quoniam hic solus ob

ob maximam actiuitatem inter cætera corpora simplicia suscipere alimentum, eoque maior fieri videatur.[2] Vnde & in plantis, & in animalibus ignem dumtaxat auctionis, ac nutritionis causam esse quispiam arbitrari potest.

At ignis [1] instrumentaria dumtaxat nutritionis causa est, haudquaquam verò principalis, ac primaria, quemadmodum esse anima videtur. Manifestũ sanè hoc est.[2] Nam ignis nullos sibi terminos in propria auctione præscribit, sed eò vsque agit, maiorque fit, quò pręsens fuerit combustibile, eoque existente nunquã augeri desinit.[3] At corpora, quæ natura, [a] seu anima constant, & verè, ac propriè augentur, certum magnitudinis, & auctionis terminum habent, neque enim perpetuo existente alimento augentur, sed eò interdum vtuntur, atque prorsus augeri desinunt, [4] non ergò animatorum corporum auctio, & magnitudo ab igne, vt à principali, ac primaria causa est sed ab anima, quæ forma cùm sit, ignis actionem regere, & ad certos vsq; terminos coercere potest.

Sed iam his præmissis vegetatiuæ animæ naturam contẽplari aggrediamur.

Quoniam [1] autem huius animæ potentiæ nutritiua, augumentatiua, & generatiua idem omnes obiectum, nempè

corporum, aut elemẽtorum ali, & augumentari.

2 Vnde & in plantis, & in animalibus putabit vtique quis hunc esse id quod operatur.

Tex 41.

1 Hic autem concausa quidem quodammodo est, non tamen simpliciter causa, sed magis anima.

2 Ignis enim augumentum in infinitum abit, quousque fuerit combustibile.

3 Natura autem cõstantium omnium terminus est, & ratio magnitudinis, & augumenti.

a Auerroes Philoponus.

4 Hæc autem animæ sunt, sed non ignis, & rationis magis, quam materiæ.

Tex 42.

1 Quoniam autem eadem potentia animæ est nutritiua, & generatiua, de alimento necessarium est determinare primum.

a Auerroes.

pè alimentum respiciunt, necesse est antequam earum naturam, & operationes contemplemur, de communi earũ obiecto alimento dicamus. [a] Siquidem [b] ex eo quod anima vegetatiua circa alimentum versetur, ab alijs consequenter animabus differat.

a Separatur enim ab alijs potentijs opere hoc.
b S. Thomas.

Tex. 43.

Quidam [1] ignem siccitate præditum humidis corporibus, vt oleo, nutriri aduertentes alitó esse oppositum alimẽtum existimant. At cùm interdum oppositum haudquaquam opposito nutriri videant, [2] id omnibus oppositis minimè contingere, vt sit alteri alterum alimentum, sed ijs tantummodò aiunt accidere, quæ non modò ex se se vicissim fieri, sed augeri quoque possunt. [3] Neque enim cùm in contrarijs dumtaxat qualitatibus transmutatio est, vt cũ sanitatem recipit ægrotans, nutritio fit, sed tum solùm, cum substantiarum accidit mutatio, atq; ipsas materias propria affectas quãtitate simul iungi oportet. [4] Aduertendum autem est, opposita, quæ se se augere possunt, ità constituta non esse, vt alterum alteri sine vllo discrimine alimento sit, sed ignobilius quidem nobilioris, nobilius autem ignobilioris haudquaquam alimentum esse; quandoquidem alimentum ad id quod alitur, perinde ac materia ad formam comparetur. [5] Ex quo fit, licèt

1 Videtur autem esse alimentum contrarium contrario.

2 Non omne autem omni, sed quęcumq; contrariorum non solum generationem habent ex inuicem, sed & augmentationem.

3 Fiunt enim multa ex inuicem, sed non omnia, vt sanum ex laborante.

4 Videntur autem neque illa eodem modo adinuicem esse alimentum.

5 Sed aqua quidem igni alimentum est, ignis autem nõ alit aquam.

aqua

aqua & ignis opposita sint, ac se se vicissim augeant, quia tamen aqua ignis materia quodammodò est, propriũ eius alimentum dici.[6] Atque in simplicibus maximè corporibus accidit, vt aliud quidem alimenti, aliud verò aliti rationem habeat, quoniam hoc ordine disposita sint in vniuerso, vt quod inferius iacet, & continetur materiæ locum habeat ob imperfectionem innatam, superius autem, & continens formæ vicẽ gerat maiorem nactum perfectionẽ. Ex his, quæ ab Antiquis de alimento dicũtur, propriam eius definitionem constituere licet. Erit enim alito oppositum alimentum, atq; ipsum in substantia mutatum augere valens, eoque ignobilius existens.

6 In simplicibus igitur corporibus hęc esse videntur maxime, aliud quidem alimentum, aliud verò quod alitur.

Alij [1] verò quicquid augetur simili augeri videntes, simili quoq; nutriri simile aiunt. Quapropter magna in alimenti natura explicãda videtur esse difficultas, [2] cũ alij, quos supra diximus, opposito esse oppositum alimentum censeant. Sic verò hanc sententiam probant.[3] Simile haudquaquam patitur à simili, sed oppositum ab opposito.[4] At alimentum ab eo patitur quod nutrit, cùm in eius vertatur substantiam, ac mutetur, non ergò simile, sed oppositum alimentum est. Maior patet,[5] quia omnis mutatio in oppositum, aut medium

Tex. 44.

1 Dubitationem autem habet: dicunt enim hi quidem simile simili ali, sicut & augeri.

2 Alijs autem sicut diximus, è contrario videtur, contrarium contrario.

3 tanquam impassibile sit simile à simili.

4 Alimentum autem mutari, & digeri.

5 Mutatio autem omnibus in contrarium, aut in medium.

tendit. Hæ sunt opiniones, quas Antiqui de alimento dicunt. Iam quomodo veræ, ac falsæ sint determinare oportet. Id [1] autem scire necesse est, alimentũ ab eo, quod alitur, pati, ac transmutari, eiq; perinde ac materiam subijci; id verò quod alitur, non ita ab alimento pati, ac mutari, vt in eius vertatur substantiam, [2] quemadmodum nec Faber à materia, quam elaborat, sed hæc potius ab illo tanquam ab agente patitur, ac mutatur. [3] Nisi eo modo quo Faber patitur, cùm ociosus existens operari incipit, sic alendum corpus pati dicamus, quatenus ex non operante fit actu operans. [4] Sed quæri hic potest vtrum appellandum sit alimentum id, quod primò aduenit corpori animato, an id, quod postremò partibus adiungitur, quorum alterum prior asseruit sententia, alterum verò posterior. [5] Respondeo vtrumque posse vocari alimentum, ità vt cùm primò assumitur nondum cõcoctum sit, cùm verò iam corporis partibus adhæret, mutatum, atque concoctum existat. [6] Ex quo fit alimentum, quatenus nondum est concoctum, ei, quod alitur, oppositum, [7] quatenus verò concoctum, ac mutatum est, simile esse. [8] Quapropter manifestè patet vtrã que quodammodò Antiquorum sententiam veram, & falsam esse. Nam vera qui-

Tex. 45.

1 Adhuc autem alimentũ patitur aliquid ab eo, quod alitur, sed nõ hoc ab alimento, *a Auerroes*.

2 sicut neque Faber à materia, sed ab illo hæc.

3 Faber autem mutatur solũ in actum ex ocio.

4 Vtrum autem sit alimentũ id, quod vltimò aduenit, an id quod primò, habet differentiam.

5 Si verò vtrumque sed hoc quidem indigestum, illud autem digestum, vtroq; vtique modo continget alimentum dicere.

6 In quantum enim indigestum, contrarium contrario alitur,

7 in quantum verò digestũ, simile simili.

8 Quare manifestum est qđ dicũt quodammodò vtriq; & rectè, & non rectè.

quidem vtraque est, cùm prior alimentum oppositum esse, posterior autem simile dicat: falsa verò vtraque videtur sententia, quia prior oppositum dumtaxat alimentum esse, posterior autem simile tantùm esse putat. Existimandum ergò est, alimentum quidem oppositum esse, quatenus nondum concoctum est; simile verò, quatenus iam mutatum, & concoctum existit.

Sed vt perfectam alimenti naturam, ac definitionem assequamur.

Sciendum est quoniam vita carens propriè ali nequit alimentum; quatenus alimentum est, quodcumque minimè corpus, sed animatum dumtaxat corpus, quatenus est animatum, respicere. Quare alimentum ad id, quod præditum anima est per se, ad corpus autem per accidēs tantummodò refertur. Ex his vera alimenti colligitur definitio. Corpus namq; est ad animatum, perinde ac materia ad agens relatum initio transmutationis oppositum, ea verò perfecta, ac in substantiam aliti conuersione facta, simile existens. Atque hæc de alimenti natura satis dicta sufficiant.

Iam de operationibus animæ vegetatiuæ, vt eius naturam, & quidditatem cognoscamus, dicendum est.

Notandum [1] ergò est, alimentum,

Tex 46.

1 Quonjam autem nihil alitur non participans vita, animatum vtiq; erit corpus qđ alitur, in quantū animatum.

2 Quare alimentum & ad animatum est, & non secundū accidens.

Tex 47.

1 Est autem esse aliud alimēto, & augumentatiuo.

quatenus ad corpus animatum refertur, duplicem quasi rationem formalẽ subire, & alia quidem nutritionem, alia vero auctionẽ respicere. [2] Nam vt corpus [a] animatum imperfecta quantitate, ac molli, flexibiliq; substantia praeditũ est, ab ipso augeri alimento, atque extendi posse videtur. [3] Vt verò hoc aliquid est, indiuiduaque substantia, quã sarciendo cõseruare oportet, ab eodem nutriri alimento, quo viuentis substantia perpetuò fluens reparatur, aptum est: [4] quandoquidem eò vsque animatum viuit corpus, quò suscipere alimentum potest. [5] At verò vt idem alimentum in substantiam excremẽtitiam verti potest, animatum corpus generando efficere aptum est, [6] non ipsum quidẽ, quod auget, ac nutrit, sed aliud numero distinctum, specie simile existens. [7] Iam enim viuens quod alitur secundum substantiam est, ac seipsum generare nequit, sed tantummodò fluentes propriæ substantiæ partes reparando conseruare potest. Quapropter manifestum est tres esse animæ vegetatiuæ operationes; nutritionem, auctionem, & generationem.

Ex his [1] animæ vegetatiuæ, quæ operationum, quas diximus, principium est, definitio colligitur. Est enim potentia quædam apta conseruare corpus animatum

2 Secundũ enim quod quantum quoddam est, augumentatiuum est.

a S. Thomas.

3 Secũdum autem quod hoc aliquid, & substantia, alimẽtum, conseruat enim substãtiam:

4 & eousque est, quousque alitur.

5 Et generationis quoque factiuum est,

6 non eius quod alitur, sed talis, quale id, quod alitur.

6 Iam enim est ipsa substantia, generat autem nihil ipsũ seipsum, sed conseruat.

Tex. 48.

1 Quare huiusmodi animæ principium potentia est talis, vt conseruet habens ipsam, secundum quod est huiusmodi.

matum, quatenus animatum est. Atq; hoc modo solam nutritionem, vt magis necessariam, ac perenem operationem hæc vegetatiuæ animæ definitio comprehendit. At quispiam dicet, alimentum id esse, quod corpus viuens conseruare aptum est. [2] Respondeo alimentum esse id, quo vt materia animæ subiecto, atque in substantiam viuentis conuerso, ad proprium alendum, ac seruandum corpus, vtitur anima. [3] Ex quo patet ipsum quidem effectricem non esse viuentis conseruationis causam, sed vt materiam concurrere, sine qua animatum corpus esse, aut seruari nequit. Vt verò hoc melius innotescat.

Sciendum est [1] tria in nutritione consideranda esse, id quod alitur, id quo alitur, & alens. [2] Atque alens quidem prima anima est, seu vegetatiua, quæ respectu aliarum animarum ordine naturæ prima est. [3] Quod verò alitur, est ipsum corpus animarum. [4] Quo autem alitur, alimentum, seu materia, ex qua alitur viuens. Quapropter manifestum est animam effectricem viuentis conseruationis causam esse, alimentum verò vt materiam concurrere, sine qua nutriri viuens impossibile est. [5] At quoniam rerum denominatio ex fine desumenda est, vegetatiuæ autem animæ operationes, vt nutritio, & auctio ad similis genera-

2 Alimentum autem præparat ad operandum.

3 Vnde priuatum alimento non potest esse.

Tex. 49.

1 Quoniam autem sunt tria quod alitur, quo alitur, & alens.

2 Alens quidem est prima anima.

3 Quod verò alitur est habẽs hanc, corpus.

4 Quo autem alitur, alimentum.

5 Quoniam autem fine appellare omnia iustum est: finis autem est generare, quale ipsum:

nerationem, tanquam ad præcipuum, ac principalem diriguntur finem, augetur enim viuens, vt debitam, ac perfectam nanciscatur quantitatem, qua similis generationem efficere queat, nutritur verò, vt indiuiduum seruet, simileque proinde generare, ac propriam speciem conseruare possit; iure optimo anima vegetatiua ob præcipuam operationem, quæ finis aliarum est, atque ad speciem conseruandam ex necessitate requiritur, generatiua appellanda erit. Quare, & per hanc quoq; operationem primam, si naturæ ordinem spectemus, definire animam consentaneum erit, [6] eamq; similis in specie generatiuũ principium dicere. Atque perfecta hæc, & cõpleta animæ vegetatiuæ definitio est, quæ & generationem vt præcipuam, ac finalem operationem clarè exprimit, & nutritionem, atque auctionem, quatenus ad generationem vt ad proprium diriguntur finem, tacitè comprehendit.

6 erit vtiq; prima anima generatiuum quale ipsum.

Aduertendum [1] autem est, vt postremam tractationi de anima vegetatiua manum imponamus, [a] id quo ab anima nutritio fit, (idem autem de alijs animæ operationibus intelligo) duplex esse, & calorem, & alimentum, [2] quæ manui, ac temoni quibus gubernatur nauis, assimilantur. Sicut enim nauta vtitur manu, ac temone ad regendam

Tex 50.

1 Est autem id quo alitur, duplex,

a Simplicius.

2 sicut & quo gubernatur, & manus, & temo.

nauim

nauim, ita & anima calore, & alimento vtitur ad proprium alendum corpus. [3] Atque horum hoc quidem mouet, ac mouetur; vt calor, qui cùm instrumentum animæ sit, ab ea mouetur, & corpus quod alit, mouet; [4] aliud verò mouetur solùm vt alimentum, quod perinde ac materia, ex qua alitur corpus, ab ipsa alteratur, ac transmutatur anima. Etsi enim alimentum sit id, quo ab anima nutritur viuens, hoc tamen sine calore, vt medio instrumento, anima præstare nequit. [5] Ipsum namque alimentum concoqui necesse est; vt in corporis animati substantiam verti possit: [6] at concoctio propria caloris operatio est, quare animam sine calore corpus alere impossibile est; [7] omneq; proinde corpus animatum esse præditum calore oportet: [8] Atque hæc de alimento quidem imperfectè, ac leuiter, quantũ ad vegetatiuę animæ naturam declarandam sufficiens erat, diximus. [9] Exactius autem [b] posterius de ipso in libris de animalium ortu agemus.

3 Hoc quidem quod mouet, & quod mouetur.

4 Illud autem quod mouetur solum.

5 Omne autem alimentũ coquqi posse necessarium est.

6 Operatur autem cõcoctionem calidum.

7 Vnde omne animatum habet calorem.

8 Figura igitur alimentũ q̃d sit, dictum est,

9 exactius autem manifestãdũ posterius de ipso in proprijs sermonibus.

b Simplicium.

Iam vegetatiuæ animæ naturam explicauimus. Nunc de parte animæ sensitiua agendum est. Sed quoniam de anima sensitiua in ordine dumtaxat ad operationem considerandum est nobis, sensatiò autem, quæ propria eius operatio videtur, media actione fit, quam sensus

sus ob obiecto sensibili patitur, antequã doceamus modum, quo sensibile obiectum in sensum agit, probare necesse est sensum potentiam esse, quæ ab obiecto veluti agente patitur, & in actum propriæ sensationis ducitur.

Tex. 51.

1 Determinatis autem his dicamus communiter de omni sensu.

Tractatu [1] igitur de anima vegetatiua peracto, de sensu in vniuersum, quę polliciti nunc sumus, docere aggrediamur. [2] Notandum ergò est, omnem sensationem, vt prius dictum est, in aliqua sensus motione, ac passione consistere. [3] Quædam enim alteratio sensus, non corruptiua, sed perfectiua sensatio videtur, quatenus mutatio est sensitiuam excitans, ac determinans potentiam ad iudicium de sensibili obiecto promendum. Manifestum sanè hoc est, nam sensatio perpetua, ac perennis operatio nõ est, sed aliquando quidem fit, aliquando verò non. Quare sensus modò actu, modò potestate est. Quoniam verò id, quod æquè in potentia ad opposita est, seipsum perficere, atque in actum ducere nequit, aliquod esse externũ agens oportet, à quo determinetur ad alterum, & in proxima ad operandum potentia constituatur. At hoc fieri haudquaquã potest, nisi aliqua externi agentis actio, atque sensus intercedat passio, motio ergò aliqua, seu passio sensatio est. [4] Hoc animaduerterunt quidam à simili

2 Sensus autem in eo, quod est moueri aliquid, & pati accidit, sicut dictum est.

3 Videtur enim quædam alteratio esse.

4 Aiunt autem quidam, & simile à simili pati.

similî pati simile dicentes. [5] At quomodo hoc esse, aut non esse possit, in tractatu communi de ipso agere, ac pati determinatum est.

Dubitatio [1] autem est, propter quid sensus, [a] si eos cum sensorijs confundamus, seipsos non sentiant, hoc est, [2] quã ob causam sensibilibus prædìti elementis, vt igne, terra, alijsq; similibus, externis etiam remotis obiectis haudquaquam sentiant; [3] siue secundum proprias substantias [b] elementa sensibilia dicantur, siue secundum accidentia. Si enim quæras propter quid sensibilibus absentibus obiectis minimè sẽsatio fiat; id facilè euenire dicam, quia sensus præsentia dumtaxat obiecta percipiunt. Quòd si sensus qualitatibus sensibilibus constent, nulla assignari potest ratio, ob quam sentire nequeant. [4] Sed manifesta ex dictis huius dubitationis solutio est. Nam sensitiuum, seu conflatum & sensorio, & facultate sentiendi per sensibiles, quibus affectum est qualitates, non actu constituitur potens iudiciũ de sensibili obiecto pronunciare, ac fundere, sed in sola potentia est, eamq; dispositionem, ac mutationem pati valet, qua vltimò completur, ac disponitur ad actum sensationis eliciendum. Quare [5] cum nihil à seipso pati, ac se se de potentia, quæ opposita æquè respi-

5 Hoc autem quomodo possibile sit, aut impossibile dictum est in vniuersalibus sermonibus de ipso agere, & pati.

Tex. 52.

1 Habet autem dubitationẽ propter quid sensuum ipsorum non fit sensus.

a *Themistius Philoponus Alexander apud Simplicium.*

2 Et quare sine ijs, quæ sunt extra, non faciunt sensum, inexistente igne, & terra, & alijs elementis:

3 quorum est sensus per se, aut secundum ea, quæ accidunt his.

b *Themistius S. Thomas.*

4 Manifestum igitur est, qđ sensitiuum non est actu, sed potentia tantum.

5 Vnde non sentit:

ciat, in actū ducere possit, manifestū est sensus sēsibilib[9] remotis obiectis, quorum dumtaxat actione in proxima ad sentiendum potentia constituuntur, nec seipsos sentire, nec vllā simpliciter posse habere sensationem. Comprobatur exemplo combustibilis. Nam combustibile dicitur, quod habet potentiam passiuam, vt comburatur.[6] At combustibile externo remoto combustiuo per se comburi vllo pacto nequit;[7] nisi seipsum comburere, atq; igne actu existente opus non esse ad combustionem efficiendam dicamus, quod tamen absurdum, & impossibile esse clarum est. Eadem ergò ratione sensus per se sumptus sentire nequit, sed aliquod esse externum agens oportet, à quo excitetur, ac determinetur ad actum sensationis eliciendum.

6 Sicut combustibile non cōburitur ipsum per se sine cōbustiuo.

7 Cōbureret enim seipsum, & nihil indigeret ignis actu existentis.

Quoniam igitur sensus potentia quędam passiua est, cùm patiendo in actum sensationis prodeat, vt agens ipsum inuestigemus, à quo de potentia in actum ducitur.

Notandum[1] secundò est, animal sentiens[2] dupliciter dici. Quandoque enim audiens, ac videns, audire, ac videre potentia dicitur, vt cùm somno oppressum, aut in tenebris iacet:[2] quandoq; verò actu audire, ac videre censetur, vt cum iam operatur, & agit.

Tex 53.

1 Quoniam autem sentire dicimus dupliciter: potentia enim & audiens, & videns audire, & videre dicimus, & si fuerit dormiens,

2 & quod iam operans est,

Eodem

3 Eodem modo sensitiua facultas dupliciter dici consueuit, & potentia quidem cùm actu non sentit, sed sentire potest, actu verò, cùm actu sentit. 4 Item & dupliciter sensatio quoq; ipsa dicitur, & potentia cùm non est, sed esse potest, & actu, cùm iam existit.

At nos affirmare contraria dices, a cùm sensum passiuum quid esse, atque in actu existere statutum sit.

Id 1 tamen scias oportet nos agere, moueri, ac pati, perinde, ac sint eadē vsurpasse. Etenim quemadmodum id, quod vim efficiendi habet, quando in actum exit, agere, & operari dicitur, ita & id, quod natura est aptum moueri, ac pati, atque perfectionem accipere, ad quam in potentia est, cùm actu mouetur, ac propriam suscipit perfectionem, agere, & operari censetur; latè sumpta actione, quatenus competere cuilibet videtur, quod in actum, ac propriam operationem exit, dummodò tamen id, quod operari dicitur, ad perfectionem suscipiendam, quam externum efficit agens, actiuè aliqua ex parte concurrat. Hæc ex allata in Physicis definitione motus declarari possunt. 2 Etenim motum imperfectum quendam esse actum mobilis existentis in potentia diximus, ex quo ei, quod patitur actio tribui videtur. 3 Quæ autem sic patiuntur, & mouen-

3 dupliciter vtique dicetur & sensus, hic quidem vt potentia, ille verò vt actu.

4 Similiter autem & ipsum sentire, & quod potentia est, & quod actu.

a S. Thomas.

Tex. 54.

1 Primum igitur tanquam sit idem pati, & moueri, & agere dicimus.

2 Etenim motus est actus quidā, imperfectus tamen, quēadmodū in alijs dictum est.

3 Omnia autem patiuntur, & mouentur ab actiuo, & actu existente.

4 Quapropter est quidē vt à simili patiatur, est autem vt à dissimili, sicut diximus.

5 Patitur enim quod dissimile est, passum autē simile est.

Tex. 55.
1 Diuidendum autem est & de potentia, & actu: nunc.n. simpliciter diximus de ipsis.
2 Est enim sic sciens aliquid, sicut si dicamus, hominem scientem, quoniam homo scientium est, & habentium scientiam.

3 Est autem sicut iam dicimus scientem habentem grā maticam.

4 Vterque autem horum non eodemmodo potens est,

5 sed ille quidem quia gen' huiusmodi, & materia est,
6 hic autem quia volens po-

mouentur, atq; in actum exeunt, non à se, sed ab externo agente mouentur, quod in actu perfecto existit. Quare etsi sensitiua facultas sentiendo patiatur, atque ab exteriori agente in actum ducatur, iure tamen agere, atque operari dicitur, cùm actiuè ad sensationis formam, ac finen concurrat. 4 Ex his patet id, de quo prius dubitatum est, vtrum patiens à simili, an à dissimili patiatur. Nam patitur & à simili, & à dissimili, 5 dū enim patitur dissimile agenti est, postquā verò passum est, eidem iam simile existit.

Notandum 1 tertiò est, potentiam, & actum confusè adhuc, & indistinctè accepta distinguēda esse. 2 Nam is potentia sciens dicitur, qui homo cùm sit, scientiæ capax est, & ad eam recipiendam suapte natura ordinatur. Atq; hęc ad actum primum potentia est, quæ scientiam veluti formam in animo susceptam respicit. 3 Prætereà is quoque sciens potentia dicitur, qui iam scientiam, & grammaticam habet, atque in actum sciētiæ prò libito exire potest. Quę quidem potentia ad actum secundum, seu ad formæ operationem est. 4 Vterque igitur horum potentiam habet, & potentia dicitur sciens. At non eodem modo, 5 ille enim in potentia est, perinde ac materia ad formam, 6 hic autem veluti

luti forma ad operationem, quandoqui-dem scientiam habet, & pro libito spe-culari potest, nisi aliquid extrinsecus prohibeat. Ex his duplicem quoq; actū esse apparet. Nam alius primus dicitur actus, quem habere tum quispiam di-citur, cùm scientiam, & grammaticam habet: 7 alius verò actus secundus ap-pellatur, quo sciens actu speculatur, veluti Grammaticus, dum actu consi-derat litteram A, & verè, ac perfectè sciens dicitur.

Quoniam 1 verò potentia scientes sūt & qui scientiam recipere, & qui specu-lari iam possunt, non eadem prorsus ra-tione de potentia in actum ducuntur. 2 Nam qui scientiæ tantummodò capax est, à magistro per disciplinam altera-tus, ac sæpè de contrario mutatus habi-tu, quo falsam rerum cognitionem ha-bebat, in actum ducitur. 3 Qui verò sciens est, & grammaticam habet, ac speculari potest, minimè autem spe-culatur, in actum speculationis alio ducitur modo, quem inferiùs decla-rabimus.

Notandum 4 quartò est ipsum pati non esse quid simplex, sed multiplex. 2 Nam aliud corruptio quædam est, ac transmutatio de positiuo contrario in positiuum contrarium ab opposito pro-cedens agente, vt cum expulso à subie-

cto

tés est speculari, nisi aliqui prohibeat eorum, quæ ex-trinsecus.

7 Alius autem iam speculās, actu existés, & proprie sciés hanc litteram A.

Tex. 56.

1 Ambo igitur primi secun-dum potentiā scientes sunt.

2 Sed ille quidem per disci-plinam alteratus, & sæpè ex contrario mutatus habitu ic

3 hic autem ex eo quod ha-bet scientiam, aut gramma-ticam, non agit autem, ad agendum alio modo.

Tex. 57.

1 Non est autem simplex, ne-que ipsum pati.

2 Sed aliud quidem corrup-tio quædam à contrario,

5 aliud autẽ salus magis eius, quod est potentia, ab eo, qđ est actu,

4 & simili sic, vt potentia se habet ad actum.

5 Speculans enim fit habens scientiam.

6 Quod quidem aut non est alterari, in ipsum enim additio est, & in actum,

7 aut alterum genus alterationis. Tex. 58.

1 Quocirca non rectè se habet dicere sapientem, cum sapit, alterari,

2 sicut nec ædificatorem, cũ ædificat.

3 In actum igitur ducens ex potentia existente secũdum ipsum intelligere, & sapere, non doctrinam, sed alteram habere denominationẽ iustũ est.

cto frigore introducitur calor. 3 Aliud verò pati alteratio quædam est perfectiua subiecti, in quo fit, ab agente in actu procedens, atque nihil à subiecto existente in potentia remouens. 4 Quæ cũ tale sit potestate patiens, quale actu existit agens, à simili prouenire dicitur, vt, cum in aere tenebroso fit lumen, perfectione dumtaxat ab aere acquisita, quã in potentia existens aer à corpore lucido patitur. Hæc allato iam scientis exẽplo declarari possunt. 5 Nã is qui scientiã habet, & speculari potest, cum speculatur, & ad actum secundum transit, nihil prorsus amittens perfectionem tantummodò acquirit, nempè speculationem, ad quam prius in potentia erat. 6 Ex quo fit, hunc transitum de potentia in actum, aut alterationem non esse, perfectionis dumtaxat, actusque additione facta, 7 aut aliud esse alterationis genus.

Ex his 1 patet haudquaquam rectè dici prudentem alterari, cum ex habitu prudentiæ agit, 2 quemadmodum nec ædificatorem, cum in actum exit, atq; ædificat. 3 Quare agens, quo quis prudentiæ, aut scientiæ habitum nactus de potentia in actum intelligendi, prudenterq; agendi ducitur, nec docens, nec doctrinam ingenerans dicitur, sed quandam aliam sortitur denominationem,

prop-

propterea quod nullam in addiſcentis animo qualitatem generat. [4] At verò is [a] qui ſcientiam ad quam erat in potentia nanciſcitur, atque ignorans addiſcit, deq; potentia prima in actum primum ducitur, etſi ab agente actu exiſtente, ac docente aliquã in animo qualitatem ſuſcipiat, aut nec etiam patitur, ſicut diximus, ob nullius expulſionem qualitatis, aut duos eſſe alterationis modos oportet, [5] alium quidem propriè dictum, quo diſpoſitiones inducuntur oppoſitas è ſubiecto excludentes diſpoſitiones, [6] alium verò improprium, quo habitus, ac poſitiua acquiritur perfectio, nullius exiſtente perfectionis interitu. Quæres vtrum, cum falſa ab animo opinione pulſa introducitur verà, propriè dicta alteratio contingat? [b] Reſpondeo, quoniam intellectus ſuapte natura ad habitum ſcientiæ, tanquam ad perfectionem dirigitur, ac ſæpè veram nanciſcitur ſcientiam, haudquaquã falſa præexiſtente opinione, per accidens omninò eſſe, quod cùm ſcientiam intellectus acquirit, falſa ſit opinione imbutus. Quare cùm ad ſcientiam exiſtens mutatio nullius per ſe habitus depulſionem requirat, impropriè dicta, ac perfectiua dumtaxat alteratio erit.

His iactis fundamentis explicandum eſt à

4 Ex potentia autem exiſtente addiſcεs, & accipiens ſciẽtiam ab actu exiſtente, & docente, aut neque pati dicendum, ſicut dictũ eſt, aut duos eſſe modos alterationis.

a S. Thomas.

5 Et eam, quæ ad priuatiuas diſpoſitiones mutationem,

6 & eam, quæ ad habitus, & ad naturam.

b S. Thomas.

est à quonam agente patiatur sensus, & in actum ducatur.

Prima[1] igitur sensitiui mutatio, quæ è potentia remota in actum primum ducitur à generante fit, quod ex semine sensitiuam animam, eiusq; sentientem facultatem veluti formam, & actum primum gignit. [2] Cùm autem sensitiuum, & animal generatum est, tùm ad actualem sensationem in potentia esse videtur, perinde atque is, qui scientiam habens actu speculari potest: quandoquidem actualis sensatio ei, quæ actu fit, speculationi similis est. [3] Quemadmodum igitur sciens intellectus in actualẽ speculationem ab agente, seu ab obiecto mouente ducitur, ità & sensitiuum à sensibili existente obiecto in actualem sensationem ducitur; [a] siquidem obiectum in sensorium agens vltimò complet, ac disponit sentientem facultatem, vt iudicium de sensibili obiecto promere, ac fundere queat. [4] Verum tamen est quod sensus ab exteriori obiecto, vt visibili, audibili, & alijs similibus in actum propriæ sensationis ducitur. At sciens intellectus ab interiori existente obiecto, nempè à phantasmate, quod inest in anima, speculationis actum nanciscitur.

Huius[1] discriminis causa est, quoniam sensus actu operans, singularia

Tex. 59.
1 Sensitiui autem prima quidem mutatio fit à generante.

2 Cum autẽ generatum est, habet iam sicut scientiam, & ipsum sentire.

3 Quod autem secundum actum est, similiter dicitur, atque speculari.

a Simplicius.

4 Differt autem, quià huiusmodi actiua operationis extra sunt, visibile, & audibile, similiter autem, & reliqua sensibilium.

Tex. 60.
1 Causa autem, quoniam singularium quidem secundũ actum sensus,

existentia obiecta sensibili materia prædita cognoscit, [2] intellectus autẽ sciẽs vniuersales rerum naturas contemplatur. Vnde fit, quia singularia obiecta sensibili materia prędita haudquaquam in anima recipiuntur, sensitiuæ facultatis actu operantis obiectum externum quid necessario esse. [3] Quia verò vniuersalia [a] quodammodo in anima sunt (si ea, non quidem vt ab intellectu cognoscuntur, sed vt mouere ipsum ad actualem intellectionem queunt, consideremus) quatenus sola potentia in phantasmatibus insunt, quæ species intelligibiles vniuersales rerum naturas repræsentantes producere possunt, motiuum scientis intellectus obiectum internum ex necessitate esse. [4] Ex his manifestum est, scientem intellectum, cum vult semper speculari posse, quandoquidem ab internis dumtaxat phantasmatibus dependet, quæ pro animæ arbitrio ex memoriæ thesauro deprompta, atq; à phantastica virtute cognita species intelligibiles sunt apta efficere, in quibus vniuersales rerum naturæ cognoscuntur. [5] At sensus pro libito sentire nõ potest; quoniam adesse oportet sensibile obiectum, à quo moueatur, ac determinetur ad sentiendum, cùm tamen abesse aliquando, ac remotum esse contingat. [6] Hoc idem similiter [b] intellectui accidit,

2 scientia autem vniuersalium.

3 Hæc autem in ipsa quodammodo sunt anima.
a Auerroes.

4 Vnde intelligere in ipso est, cum vult.

5 Sentire autem non est in ipso: necessarium est enim esse sensibile.

6 Similiter autem & hoc se habet in scientijs sensibiliũ,

& propter eandem causam, quia sensibilia singularium sunt, & exteriorum.
b *Simplicius Philoponus.*

7 Sed de his quidem exactius manifestare nascetur,& rursus occasio.

Tex 61.

1 Nunc autem tantum sit definitum, quod cum non simplex sit id,quod potentia dicitur,
2 sed aliud quidem, vt si dicamus puerum posse militare,
3 aliud autem vt in ętate existentem,
4 sic habet sensitiuum.

Tex 62.

1 Quoniam autem innominata est ipsorum differentia:
2 determinatum autem est de his, quod alia, & quomodo alia:

dit, qui obiecta sensibilia, quatenus ordinari possunt ad operationem, cognoscit, quoniam sensibilia singularia sunt, extraq; animam existunt, atque proinde semper ad suscipiendam actionem parata esse nequeunt. 7 Sed de his quidem exactè magis pertractare alibi opportuna se se offeret occasio.

Iam 1 verò hoc tantùm in præsentia determinatum sit, quoniam id, quod potentia dicitur, multiplex est, 2 aliud quidem in potentia remota ad actum primum, vt si dicamus, puerum ad militaris artis acquirendum habitum potentiā habere, 3 aliud verò in potentia dumtaxat ad actum secundum, & operationē, vt si dicamus, hominem militari arte præditum exercitui præesse, ac ipsum regere posse: 4 sensitiuam quoq; facultatem in priori potentia esse, cum ex semine educi anima, ac extrahi potest, in posteriori autem, cum genita iam existens actu operari apta est.

Quoniam 1 autē differentia, qua sensus è potētia remota in actum primum, atque ex proxima potentia in actum secundum, & operationem ducitur, proprijs nominibus caret, 2 determinatum verò est, transitum è potentia remota per veram generationem, atque alterationem fieri, eum autem, qui è proxima potentia transitum fit, perfectiua dumta-

dumtaxat alteratione ab externo prodeunte obiecto perfici, ac diuersos proinde hos transitus esse; 3 necesse est ipso pati, & alterari tanquam proprijs nominibus ad vtrumq; transitum declarandum vti. Ex his ergò aliquam sensitiuæ facultatis descriptionem in ordine ad operationem, quam ab externo patitur obiecto inferre licet, 4 si dicamus sensũ potentia quid tale esse, quale actu obiectum est. Cùm enim sensatio, quæ propria eius videtur operatio, ab externo obiecto in sensorium agente fiat, iure sensum aliud non esse affirmamus, quàm potentia id, quod actu obiectum est. 5 Ex his manifestum quoq; est, sensum cùm patitur dissimilem obiecto esse, 6 postquàm verò passum est, actione ab externo recepta obiecto ipsi iam similem esse, ac tale quid, quale obiectum est.

3 necesse est ipso pati, & alterari, tanquam proprijs nominibus vti.

4 Sensitiuum autem potentia est tale, quale iam actu sensibile, sicut dictum est.

5 Patitur igitur non simile existens.

6 Passum autem assimilatum est, & est, quale illud.

Iam sensitiuæ animæ facultatem ab exteriori obiecto tanquam ab agente pati, atque in actum duci perspicuum est. Antequam ergò explicemus modum, quo sensus ab externo patitur obiecto, atque in actum ducitur, singulorum externorum sensuum cognoscere naturã, eorumq; operationes, quatenus ab externis proueniunt obiectis, considerare oportet. Hoc enim probè constituto facilè perspiciemus, quomodò sensus

communiter sumptus ab externo pati obiecto, atque in actum duci queat, perfectamque sensus cognitionem habebimus.

Tex. 63.

1 Dicendum autem & secundum vnumquemq; sensum, & de sensibilibus primo.

Dicendum [1] igitur de singulis sensibus est, ac prius aliqua de sensibilibus obiectis, vt expositum superiùs ordinē seruemus, præmittenda sunt. Et quoniam sensibilis nomen ambiguum est, sensibilia distinguere oportet, vt cognoscamus à quonam sensibili obiecto ad cuiusque sensus naturam indagandum procedere debeamus. [2] Sensibile itaq; trifariam dicitur. Sēsibilium enim quędam per accidens sentiuntur, & illorū quidem alia sunt propria vniuscuiusq; sensus, alia verò pluribus communia. [3] Id autem sensibile proprium dico, [a] quod ab vnico dumtaxat percipitur sensu, eiusque adæquatum obiectum est, [4] & in quo iudicando sensus decipi nequit, si requisitam sensibile ad sensoriū habeat distantiam, qua facillime à sensu percipi queat, & sincerum existat medium re nulla exteriori obstructum & impeditum, perfectamq; sensorium incolume, & valens constitutionem sit nactum, qualem habere putantur animalia, quibus imperfectos natura sensus largita non est. [5] Hoc modo nec visus in iudicando colore fallitur, nec auditus in audiendo sono, nec gustus in perci-

2 Dicitur autem sensibile tripliciter: quorum duo quidē dicimus per se sentiri, vnum autem secundum accidens; duorum autem aliud quidē proprium est vniuscuiusque sensus, aliud autem commune omnium.

3 Dico autem proprium quidem quod nō contingit alio sensu sentiri,

a *Themistius Simplicius Philoponus.*

4 & circa quod non contingit decipi:

5 vt visus coloris, & auditus soni, & gustus saporis,

percipiendo ſapore. [6] At verò tactus obiectum adæquatum plures videntur eſſe contrarietates, quæ ad vnum commune genus haud facilè reducuntur; quas tamen abſque deceptione cognoſcit ſenſus. [7] De his igitur vnuſquiſq; ſenſus iudicat, eaq; veluti propria, & adæquata reſpicit obiecta, ac minimè ſentiens fallitur. Neque enim viſus colorem iudicans decipitur, ſed inueſtigans ſubiectam naturam, neque auditus ſonum percipiens fallitur, ſed ſcire id cupiēs quod perſonat, aut vnde perſonet. Neceſſe etenim eſt potentiā, quę patiendo agit, omnibus neceſſarijs ad rectè operandum poſitis circà propriū, & adæquatum obiectū rectè, perfecteq; operari. [8] Hæc igitur ſenſibilia vniuſcuiuſq; ſenſus propria videntur.

Communia [1] verò ſunt hæc motus, quies, numerus, figura, & magnitudo, quæ nullum peculiarem ſenſum vt adæquatam reſpiciunt potentiam, ſed à pluribus ſingillatim ſumpta ex neceſſitate cognoſcūtur. [2] Etenim ſenſibilis aliquis motus & tactu, & viſu percipitur. Atq; hæc de ſenſibilibus per ſe dicta ſint.

Senſibilia [1] autem per accidens ſunt, quæ proprijs accidunt ſenſibilibus, atq; ijs dumtaxat adnexa percipiuntur, vt ſi album ſit Diaris filius. [2] Hoc enim per accidens ſentitur, quoniam accidit albo,

[6] Tactus autem plures habet differentias.

[7] Sed vnuſquiſq; iudicat de his & non decipitur, quod color ſit, neque quod ſonus, ſed quid ſit coloratum, aut vbi, aut quid ſonans.

[8] Talia igitur dicuntur propria vniuſcuiuſque.

Tex. 64.

[1] Communia autem motus, quies, numerus, figura, magnitudo: huiuſmodi .n. nullius ſunt propria, ſed communia omnibus.

[2] Etenim & tactu motus aliquis ſenſibilis, & viſu.

Tex 65.

[1] Secundum accidens autem dicitur ſenſibile, vt ſi albū ſit Diaris filius.

[2] Secundum accidens enim hoc ſentit, quoniam accidit albo hoc, quod ſentit.

3 Quapropter nihil patitur, secundum quod huiusmodi est à sensibili.

4 Sensibilium autem secundum se propriè sensibilia sũt propria, & ea, ad quæ nata est substantia vniuscuiusque sensus.

bo, ad quod per se terminatur sensatio. 3 Quapropter sensus ab hoc sensibili, quatenus tale est, nihil patitur, quandoquidem propriã in sensorium haudquaquam imprimit speciem, sed ex eo sensationem causat, quod proprio substat sensibili, à quo per se immutari sensus potest. 4 Quoniam ergò relictis sensibilibus per accidens inter ea, quæ per se sensibilia dicuntur, principem locum obtinent, quæ propria sunt, ac veluti adęquata obiecta essentialiter vnusquisque respicit sensus, horum inuestigare naturam in singulis sensibus pertractandis necesse est; quandoquidem his cuiusque sensus perfectam cognitionem habebimus.

At verò quia præcipuè de sensibus in ordine ad proprias operationes agere intendimus, ad perficiendas autem operationes quas ab obiectis patiuntur sensus, medium necessarium est, per quod transmittantur species, quibus in sensoria agunt obiecta, de visu priùs, in quo euidentius patet medium agemus, à proprio eius obiecto exordium capientes, vt propositum superius ordinem seruemus.

Tex 66.

1 Cuius igitur est visus, hoc est visibile.

2 Visibile autem est & color, & quod oratione quidem est

Proprium [1] igitur obiectum, ad quod visus suapte natura fertur, visibile est. [2] Duplex autem esse visibile contingit, & colorem, & aliud quoddam innominatum

natum, quod significari quidem potest, si omnia, quæ noctu lucent dicamus, nullum tamen commune nomen impositum habet. 3 Sed de his posterius manifestũ erit. Nec verò quis putet, quoniam duplex visibile est, duplicem quoque visum esse. 4 Nam visibile, & adæquatum visus obiectum re vera vnum tantummodò est, nempè color, quandoquidem omne visibile esse colorem oportet. Atque hoc modo lux quoque ipsa, siue profluat ex corpore lucido, siue in perspicuo terminato ob receptionem luminis resultet, rationem coloris habet, albedinisque naturam excellenti quodam modò participat. Immò & primario lux nomen coloris meretur, primumq; ideo visibile dicitur, quoniã ipsa per se sola visum terminat, & ratio est, ob quam alij colores apti sint mouere visum. Neque enim cerni posset color, nisi ab ipsa luce in se recepta perfectionem, potentiamq; proximam ad visum permouendũ nancisceretur. 5 Hic autem color, [a] qui suapte natura mouet visum (perfectũ colorem dico inexistentẽ corporibus, quæ haud sunt visui peruia) non is est, quem obtinent in profundo corpora, sed is, qui in reali, & physica terminati corporis superficie inest, [6] quæ per se visibilis est, non quidem ratione, ac definitione, quoniam hoc

dicere, innominatum autem existit.

3 Manifestum autẽ erit precedentibus maximè.

4 Visibile enim est color.

5 Hic autem est id, quod in eo, quod secundum se visibile est.

a *Themistius Philoponus.*

6 Secundum se autem, non ratione, sed quoniam in se ipso habet causam, vt sit visibile.

hoc essentialiter ipsi competat; sed ex eo, quòd in se ipsa colorem habet; quo percipi à visu apta est.

Tex. 67.

1 Omnis enim color motiuus est eius, quod est secundum actum perspicui.

2 Et hoc est ipsius natura.

3 Vnde non est visibilis sine lumine, sed omnis cuiusque color in lumine visibilis.

4 Ex quo de lumine primo dicendum quid est.

Si igitur [1] colorem, vt refertur ad visum propria eius operatione spectata describere liceat, dicendum est ipsum perspicui existentis in actu motiuum esse, seu speciei sensibilis in perspicuo illuminato productiuum, [2] atque ex hac proprietate naturam ipsius, quatenus refertur ad visum constitui. [3] Quare cũ perspicuum actu non sit nisi illuminatũ, color autem perspicui existentis in actu motiuus est, absq; lumine haudquaquã visibilis erit color; sed omnis cuiusque rei color in lumine dumtaxat videri poterit. [4] Vnde luminis quidditatem, ac definitionem, vt operationis ab ipso prodeuntis colore percipiamus naturã, cognoscere oportet.

At quia perspicuum in luminis definitione sumitur, de perspicuo prius agẽdum est.

Tex. 68.

1 Est igitur aliquid perspicuum: perspicuum autẽ dico, quod est quidem visibile, non autem secundum se visibile,

a Themistius, Auerroes.

2 vt simpliciter dicam,

3 sed propter externum colorem.

Quoniam [1] ergò dari perspicuum notissimum est, [a] congrue, apteq; ipsum in tota substantia lumine perfusum describetur, si id esse dixerimus, quod visibile quidẽ est, non secundum se, quẽadmodum superficies, [2] vt vniuerse dicam, & perspicua omnia quatenus interminata, ac visioni sunt peruia complectar, [3] sed propter externum, ac rea-

lem

lem in obiecto existentem colorem, quē ob species ab ipso promanantes imbibere, atque ad oculum transmittere aptum est. Dum enim realem obiecti colorem per ipsum illuminatum perspicuū sensibilibus productis speciebus transparentem aspicimus, ipsum quoq; perspicuum necessario cognoscimus, mediante quo propriam coloratum obiectum in sensorium actionem exercens visiuæ repręsentatur potentiæ, atque ab eadem percipitur. [5] Sunt autem corpora perspicua aer, & aqua, & solidorum corporum multa, vt vitrum, christallum, orbes cælestes, & alia huiusmodi. Hæc enim omnia, etsi æque perspicua non sint, sed alia magis, alia minus, eadem tamen ratione perspicuitatem habent, & quatenus perspicua per se videri nequeunt, sed propter alienos dūtaxat per ipsas species ad sensorium delatos colores. [6] Nec verò aer, vt aer, & aqua, vt aqua perspicuitatem nacta sunt, sic enim solus aer, aut aqua perspicua essent, [7] sed omnia tùm cœlestia tùm inferiora corpora, quatenus in communi quadam analogica facultate recipiendi lumen conueniunt, perspicua esse arbitrandum est.

Lumen [1] igitur, si ordinem, quo efficiendam respicit visionem spectemus, actus, & perfectio est perspicui existen-

5 Huiusmodi autem est aer, & aqua & multa solidorum.

6 Non enim secundum quod aqua, neque secundum quod aer perspicuum est,

7 sed quoniam est natura eadem in his vtrisq;, & in perpetuó illo quod sursum est corpore.

Tex. 69.

1 Lumen autem est actus huius perspicui, secundū quod est perspicuum.

tis in actu, quatenus perspicuum est. [2] Hoc autem quod potestate perspicuũ est, ac veluti materia lumen, vt actũ, ac perfectionem suscipit, id esse videtur, quod æque ad lumen, ac tenebras potentiã habet. Manifeste autem hæc luminis definitio declarari potest. [3] Nam lumen, vt color, inest in perspicuo. [a] Quemadmodum enim in perspicuo, si terminetur, atque aptum reflectere visionem fiat, perspicuitatis vicem inhærens gerit color, quo perspicuum actu coloratum dicitur; ita in eodem perspicuo, quatenus interminatum, ac visioni peruium est, pro colore inest lumen, quo perspicuum actu perspicuum efficitur. At si quæras agens à quo lumen in perspicuum inducatur, [4] id esse videtur ignis & astra, quæ in cœlesti corpore insunt. [5] Hæc enim lucem quandam analogicè communem habent, qua lumen producere in perspicuo apta sunt. [6] Quid igitur sit perspicuum, & lumen dictum est. [7] Neque enim lumen est ignis, neque corpus, neq; vllius corporis defluxus (sic enim aliquod esset corpus) nisi duo simul corpora esse, & lumen, & aerem dicamus, quod tamen absurdum esse manifestum est, [8] sed ignis [b] aut corporis lucidi præsentia in perspicuo, seu actus, ac perfectio perspicui à corporis lucidi præsentia dependens.

Proba-

[2] Potentia autem in quo hoc inest, & tenebræ.

[3] Lumen autem vt color est perspicui, cum est actu perspicuum,

[a] S. Thomas.

[4] ab igne, aut huiusmodi quale, quod sursum corpus.

[5] Etenim huic aliquid inest vnum, & idem.

[6] Quid igitur perspicuum, & quid lumen dictum est,

[7] quod neque ignis est, neq; corpus, neque defluxus corporis vllius (esset enim vtiq; aliquod corpus, & sic).

[8] sed ignis, aut huiusmodi alicuius præsentia in perspicuo: neq; n. duo corpora in eodẽ simul esse possibile est.

[b] Themistius Simplicius.

Probari [1] hoc potest, [a] nam oppositorum opposita videntur rationes, at lumen tenebris opponitur, [2] tenebræ autem sunt priuatio habitus, ac perfectionis, quæ à præsentia corporis lucidi in perspicuo emanat, [3] ergò lumen existens in perspicuo habitus, ac perfectio erit, quæ propriũ esse à lucido præsente corpore incessanter habet. Non igitur fieri potest, vt lumen sit corpus, quod nec formam, & habitum dici, nec ab alio in suo esse pendere possibile est. [4] Atque haud rectè existimauit Empedocles, & siquis alius dixit lumen esse corpus, ac per aerem inter cælum, ac terram interiectum ferri, & in eo successione quadam extendi, nosq; idipsum ob magnam celeritatem motus latere: haud inquam rectè existimauit Empedocles, [5] quoniam hoc & rationis metas egreditur, & clarè ijs, quæ apparent, aduersatur. [6] Etenim sensu iudicant homines, immensum propè aeris spatium temporis momento permeare lumen, ac duce ratione putant, in paruo quidẽ spatio exigui fortasse corporis motum ob celeritatem latere, [7] sed ab ortu Solis ad occasum, tàm immenso itinere, tàm vasti corporis motum deprehendi non posse, difficillimum creditu esse arbitrantur.

Quæres quam ob causam perspicuũ

 à colo-

Tex 70.

1 Videtur autem lumen contrarium esse tenebris.

a Simplicius Themistius Philoponus.

2 Sunt autem tenebræ priuatio huiusmodi habitus à perspicuo.

3 Quare palam quod & huius præsentia lumen est.

4 Et non rectè Empedocles, aut si quis alius sic dixit, q̃d feratur lumen, & extendatur inter terram, & continẽs, nos autem lateat.

5 Hoc enim est & præter eã quæ in ratione veritatem, & præter ea, quæ videntur.

6 In paruo enim spatio lateret nos,

7 ab Oriente autem in occidens latere magna quidem multum petitio est.

à colore pati, ac sensibiles coloris species suscipere aptũ sit? Respondeo hanc assignari posse causam, quia colore destitutum est.

Tex 71.

1 Est autem coloris quidem susceptiuum, quod sine colore.

3 soni autem, quod sine sono.

3 Sine colore autem diaphanum, & inuisibile,

4 aut quod vix videtur.

5 Quale videtur quod tenebrosum est.

Manifeste [1] quidem hoc patet, nam id corpus ab externo colore pati, eiusq; species recipere, atque ad sensorium transmittere potest, quod priuationem coloris habet, aptitudinemq; ad ipsũ suscipiendum per se absque alicuius extranei admixtione, atque omnino id qđ est alicuius susceptiuum illo ex necessitate caret, [2] quemadmodum soni capax subiectum videtur, quod soni expers est. [3] At perspicuum, seu id, quod est actu per se inuisibile, videri tamen aptum absque alicuius extranei admixtione, si terminetur, [4] aut saltem visibile vix est, suapte natura priuationẽ coloris habet, quo id corpus dumtaxat præditum est, quod terminatum, ac minimè visioni peruium existit. Perspicuũ igitur quatenus perspicuum est ab externo colore pati, eiusque species recipere, atque ad sensorium transmittere potest. [5] Atq; vix quidem, seu per aliud visibile perspicuum esse, quatenus perspicuum est, clarè tenebrosum docet perspicuum, quod secundum se acceptum, ac nulli positiuo commixtum visibili, ex eo, quod tenebris subijcitur, ab ipso cognoscitur visu, seu potius ab intel-

intellectu, dum à nullo exteriori sensibili immutatur visus, actumq; visionis elicere conatur. Quamquam & ea sit perspicui natura, vt per se videri nequeat, recepto etiam lumine, sed ratione immutationis dumtaxat ab externo prodeuntis colore. Nec verò conturbet aliquem perspicuũ ratione luminis actu perspicuum esse. [6] Nam perspicuũ quatenus efficiendam respicit visionem, ob susceptum lumen actu est, quoniam vt sic à visibili pati obiecto, ac immutari potest, ablato autem lumine sola potestate, ac materialiter acceptum perspicuum est, atq; etiam existit actu, si eius naturam absolutè acceptam consideremus, quatenus à lumine dumtaxat perfici, atque actuari potest. [7] Idem enim secundum se acceptum perspicuum modo lumen recipit, modo priuationem luminis, ob quam esse tenebræ dicũtur. At dicet quispiam falsum id esse, quod supra asseruimus, obiectum visibile colorem esse, ac sine lumine videri nullo pacto posse. Nam plura sunt, quæ absque lumine videri queunt, vt noctilucæ, quorundam animalium oculi, & alia, quæ noctu lucent, falsum ergo est fieri non posse, vt absque lumine perficiatur visio.

Sed [1] plane huic obiectioni satisfactum erit, si dixerimus haudquaquam omnia

6 Huiusmodi autem perspicuum quidem est, sed non cùm est actu perspicuũ, sed cùm potentia.

7 Eadem enim naturâ quandoq; quidem tenebræ, quandoque autem lumen est.

Tex. 72.

1 Non omnia autem visibilia in lumine sũt, sed solũ vniuscuiusq; proprius color.

omnia externo diei existente lumine videri; sed proprium dumtaxat cuiusque rei colorem. [2] Quædam enim sunt, vt ignea, ac lucentia, quæ cum noctu solum videri apta sint, vnico nomine appellari nequeunt, vt fungus, cornu, capita piscium, squammæ, & quorundam animalium oculi, quorum insita lux externa solis luce offusa, & obscurata in tenebris dumtaxat videri potest. [3] At proprius eorum color ab interna luce distinctus, quatenus ille ex opaco admixto, hæc ex prædominio ignis resultat, etsi in tenebris non appareat, adeo remisso, ac debili ab hac luce prodeunte lumine, vt existentes patefacere colores nequeat, externo tamen diei lumine vere immutato perspicuo cernitur. [4] Propter quam vero causam hæc, quatenus lucent, videantur in tenebris, ad positam soluendam obiectionem determinare necesse non est.

Quare [1] hoc tantum in præsentia manifestum sit, omne quod in lumine videtur, colorem esse, ac proinde colorem, absq; lumine haud visibilem esse. [2] Hęc .n. est coloris essentia, vt perspicui existẽtis in actu motiuus sit. [3] Actus vero perspicui lumen est: ex quo fit lumen, propterea quod in definitione coloris, quatenus visũ respicit, assumitur

2 Quædam enim in lumine quidem non videntur, in tenebris autem faciũt sensum, vt quæ ignea videntur, & lucentia, innominata autem sunt hæc vno nomine, vt fungus, cornu, capita piscium, & squammæ, & oculi.

3 Sed nullius horum videtur proprius color.

4 Propter quam autem causam hæc videntur, alia ratio

Tex. 73.

1 Nunc autem in tantum manifestum est, quod id quidẽ, qđ in lumine videtur color est: vnde non videtur sine lumine.

2 Hoc enim erat ipsi colori esse, motiuum esse secundũ actum perspicui.

3 Actus autem perspicui lumen est.

ad coloris visionem efficiendam ex necessitate requiri. 4 At colores per solum medium [a] perspicuum illuminatum visibiles esse manifestum est. 5 Nam si quis id, quod colore præditum est, supra organum visus immediate ponat, nulla certe fiet visio, medium ergo perspicuum illuminatum intercedere oportet, 6 ita vt color prius agat in medium perspicuum, sensibilē in eo imprimendo speciem, 7 atque ipsum postea medium oculo proximum visus sensorium moueat, ac visiuam determinet facultatem per sensibilis impressionem speciei ad actum visionis eliciendum. Quapropter visus potentia passiua est, quæ medio perspicuo illuminato ab ipso colore patitur, atque immutatur.

Ex his [1] patet haud recte [a] opinatum esse Democritum asserentem medio existente vacuo distinctè omnia, exquisiteq; videri, atq; formicam etiam in cęlo positam exacte; ac perfecte cerni posse, propterea quod medium plenum radiorum ab oculo emissionem qua fieri visionem putabat, impedire, ac retardare aptum esset. [2] Etenim id ipsum accidere impossibile est. [3] Visio namque fit patiente aliquid sensorio, [4] at fieri non potest, vt immediate sensorium ab ipso reali, ac materiali patiatur colore, experimur enim sensibili su

pra

4 Signum autem huius manifestum.

a Themistius Simplicius.

5 Si quis enim ponat id, quod habet colorem, super ipsum visum non videbit.

6 Sed color quidem mouet perspicuum, puta aerem:

7 ab hoc autem cōtinuo existente mouetur sensorium.

Tex. 74.

1 Non enim benè hoc dicit Democritus opinatus si fieret vacuum quod mediū est, perspici vtique exquisitè, etiam si formica in cælo esset.

2 Hoc enim impossibile est.

3 Patiente enim aliquid sensitiuo fit ipsum videre.

4 Ab ipso igitur qui videtur, colore impossibile est.

4 Relinquitur igitur quod à medio.

5 Quare necesse est aliquid esse medium.

7 Vacuo autem facto nedum exquisitè, sed omnino nihil videbitur.

8 Propter quam igitur causã colorem necesse est in lumine videri, dictum est.

9 Ignis autem in vtrisq; videtur, & in tenebris, & in lumine, & hoc ex necessitate,

10 Perspicuum enim ab hoc perspicuum fit.

Tex. 75.

1 Eadem autem ratio est & de sono, & odore.

2 Nihil enim ipsorum tangẽs sensorium facit sensum.

3 Sed ab odore quidem, & sono medium mouetur, ab hoc autem sensorium vtrũque.

pra sensũ posito haud fieri sensationẽ. 5 Quare ipsum dumtaxat medium est, à quo sensorium species ab ipso colore productas patitur. 6 Quoniã ergò medium ex necessitate esse ostendimus, clarum est 7 existente vacuo, non modo exquisitam, sed ne vllam quidem fieri visionem posse. 8 Quam igitur ob causam necesse sit colorem in lumine videri ex dictis manifestum est. Licet vero dictum iam sit, quædam in externo dũtaxat diei lumine videri, quædam autem in solis tenebris cerni, 9 existimare tamen oportet quædam visibilia esse, quæ tum in externe diei lumine, tum etiam in tenebris aspicimus, quemadmodum ignis, carbo, & flamma. 10 Hæc enim propter insitam lucem per se illuminare perspicuum, atque visiuãm mouere potentiam ab externo haudquaquam lumine offusa possunt, etsi per per accidẽs existente Sole ob ipsius cernuntur lumen.

1 At non solum visus medium requirit à quo actionem ab obiecto visibili prodeuntem patiatur, sed etiam auditus, & olfactus ob existens medium à sono, & odore immutantur. 2 Eadem etenim ratione consideranti patet nihil eorum sensorium tangens sensationem facere, 3 sed ab odore quidem, ac sono immutari medium, sensibili in eo im-

impressa specie, ab hoc autem sensus vtriusq; sensorium pati sensibilem trāsmissam speciem suscipiens. 4 Si quis enim supra sensoriun, vel id quod sonat, vel id quod olet posuerit, nulla profectò continget sensatio, a quoniam ex hoc sensum à sensibili quatenus sensibile est, læsionem pati accidet, fortissima existente actione, quam suapte natura sensibile naturalium agentium more in partes sibi propinquas agit. Quod tamen asserere non licet, cum à sensibili, quatenus sensibile est, mirū in modum recreetur, ac perficiatur sensus. 5 Quare idem quoque de tactu, ac gustu dicēdum videtur, etsi maxime lateat. 6 Propter quam vero causā id cōtingat, posterius determinandum est.

Sed experientia quoque auditum, & olfactum indigere medio ad proprias efficiendas sensationes comprobatur.

Nam 1 medium quidem, quod à sonis patitur, aer est, id vero quod ab odoribus immutatur proprio caret nomine, commune quid aquæ, & aeri existens. 2 Quæmadmodum enim hæc duo elementa communem hanc conditionem habent vt quatenus perspicua sunt species colorum ad sensoriū visus deferāt, sic etiam quatenus innominata quadā, & communi affectione prædita sunt, ad sensorium olfactus odorum species

4 Cùm autē super ipsum sensorium aliquis apposuerit olens aut sonans, nullum sensum faciet.

a *Simplicius. com. 129.*

5 De tactu autem, & gustu se se quidem similiter habet, non autem videtur.

6 Propter quam autem causam posterius erit manifestū.

Tex. 76.

1 Medium autem sono quidē aer est, adori autem innominatum est.

2 Communis enim quædam passio in aere & aqua, vt per spicuum colori, sic est habēti odorem, quod in vtrisque his inest,

 trans-

3 Videntur enim & animaliū aquatica habere odoris sensum.

4 Sed homo, & pedibus ambulantium quæcunque respirant, non possunt odorare, non respirantia.

5 Causa autem & de his posterius dicetur.

transmittunt. 3 Animalia enim, quę versantur in aquis, odoris quoque sensum habent. 4 Atque licet homo, cæteraque animantia, quæ in terra degunt, ac respirant, absq; respiratione olfacere nequeāt, ea tamen quę versantur in aquis, propterea quod minimè respirāt, absq; respiratione olfacere possunt. 5 Causa autem de his posterius manifesta erit.

Iam de visu in ordine ad propriā operationem, quam per medium ab obiecto visibili patitur, diximus.

Tex. 77

1 Nunc autē primū de sono, & auditu determinemus.

2 Est autē duplex sonus: alius enim actus quidam est,

3 alius autem potentia.

4 Quædam enim non habere sonum dicimus, vt spongiā, lanam:

5 quædam autem habere, vt æs, & quæcumque solida, & læuia sunt,

6 quoniam possunt sonare, hoc autem est, inter ipsum, & auditum facere sonū actu.

Tex. 78.

1 Fit autem secundum actum sonus semper alicuius ad aliquid, & in aliquo.

Nunc 1 de sono, & auditu, quoniā per magis notum, ac manifestum, quàm reliqui sensus, ac sensibilia operantur medium, priori loco agendum est. 2 Duplex autem sonus videtur, alius quidem actu, qui à corporibus sonantibus editus iam est, ac sensum, si adsit, immutat: 3 alius verò potentia, qui ab ijsdem corporibus sese percutiētibus edi potest. 4 Nam corpora quædam sunt, quæ neque actu, neq; potentia obtinent sonum, vt spongia, & lana, & quæcunque corpora absque vlla resistentia cedunt: 5 quædam verò, quæ potentia continent sonum, vt æs, & quæcunq; solida, ac læuia sunt, 6 quoniam sonare possunt, hoc est, sonum, & in medio, & in sensorio auditus actu efficere.

Tria 1 verò ad sonum actu efficiendū concurrunt, percutiens, percussum, & medium,

medium, quod veluti subiectum suscipiat sonum ex ictu corporum editum. Manifestum hoc est. [2] Nam ex corporũ ictu existit sonus, [3] vnum ergò cum sit, sonum fieri impossibile est. Consequentia patet, [4] quoniam aliquo existente ictu & percutiens, & percussum existere oportet, [5] sic igitur, & in sono, quod ex ictu corporum fit, & percutiens, & percussum reperiri necesse est. Nec verò ad sonum edendum hæc tantùm sufficiunt, sed ipsum quoque medium necessariò adest. [6] Nam corporum ictus [a] haudquaquam fit, nisi aliud latione motum suscipiens ictum intercedat, & hoc medium esse videtur, sonus ergò medio existente fit, in quo tanquã in subiecto inest. Quare tria ad sonum actu efficiendum concurrunt, & percutiens vt agens, & percussum vt patiens, & medium vt subiectum, in quo suscipi, ac deferri sonũ oportet. Nec verò conturbet aliquem sola in aere agere agitata corrigia. Nam densatus aer, ne distrahatur, percussi officium subit, eiq; proxima aeris pars medij locum obtinet. Atq; vt horum inuestigemus naturam, quę ad sonum efficiendum concurrunt. [7] Sciendum est quemadmodũ diximus, non ex quorumlibet corporum ictu sonum existere. [8] Nam se se percutientes lanæ, quoniam facillime cedunt, ac mi-

2 Percussio .n. est quæ facit.
3 Vnde & impossibile est, cũ sit vnum, fieri sonum.

4 Aliud enim est quod verberat, & quod verberatur.
5 Quare sonans ad aliquid sonat.

6 Ictus autem non fit sine latione.
a *Simplicius.*

7 Sicut autem diximus, non quorumlibet ictus sonus est.
8 Nullum enim sonũ faciunt lanæ, etsi percutiantur.

nimè interceptum excutiunt aerem in minutissimas confractum partes, perq; meatus, ac poros egredientem, nullũ propè sonum edunt. 9 Aes autem, atq; læuia quæq; corpora, & concaua ad sonum efficiendum esse apta videntur. 10 Etenim aes, quoniam læue est, vniuersum, ac minimè fractum aerem aceruatim extrudens personat. 11 Concaua autem corpora ex eo, quod inclusus, & agitatus aer facile exire nequit, variasq; proinde corporis partes sæpè reflectens concutit, varios edunt sonos; quemadmodum in cymbalis, similibusque instrumentis accidit, cum ictu chordarum per media foramina in ipsam instrumenti cauitatem extruditur aer.

Sciendum [1] præterea est aerem, & aquam [a] ad sonos transuehendos, atq; ad sensorium auditus deferendos apta esse; quandoquidẽ hæc corpora eo cieri motu possunt, qui similis aeris motui fit ex corporum ictu compressi, ac proinde species ab ipso prodeuntes sono excipere, atque deferre queunt. Existimandum enim est certum quendam motum ex detrusione aeris ob collisionem corporum in medium impressum necessariam dispositionem esse ad soni species deferendas, quemadmodum lumen ex parte medij requiritur ad species coloris suscipiendas. [2] Ex quo patet

9 Sed æs, & quæcunq; læuia, & concaua sunt.

10 Aes quidem quoniam læue est.

11 Concaua autem reflexione faciunt multos ictus post primum non potente exire quod motum est.

Tex. 79.

1 Amplius auditur & in aere, & in aqua,

a *Simplicius Philoponus Auerroes.*

2 sed nisus;

tet aquam ob craſſitiem ineptam ad talem motum perfectè conſequendum, obſcurè ſolum, ac diminute geniti iam ſoni ſpecies deferre poſſe. Verumtamē realis ſonus ex ſolidorum corporū ictu genitus, in ipſo dumtaxat aere ſuſcipitur, quoniam is ſuapte natura difflabilis ſolidis colliſis corporibus cedere, ac minimè fractus eorum ictum admittere poteſt. Aqua verò ob propriam craſſitiē difficile, ægreq; mobilis prius diffluit, quam ſolidorum corporum ictus fiat, ac proinde nullum edit ſonum, quemadmodum experiri quilibet poteſt, ſi exiſtens in mari palmas intra aquam percutiat: cum tamen neceſſe ſit editū in aere ſonum deferri per aquam poſſe, vt exiſtentes in mari excitet piſces, exiguo ad ſpecierum ſoni delationem in medio requiſito motu, quo à præcedentibus aeris partibus motis aqua cieri apta eſt. 3 Nec verò putet quiſpiam ſolum aerē, aut aquam effectrices ſoni cauſas eſſe. 4 Nam ex ſolidorum corporum ictu efficitur ſonus, qui in intercepto, compreſſoq; aere veluti in proprio ſubiecto gignitur, ac ſuſcipitur. 5 Tum verò aer [b] ex ictu ſolidorum corporum ſoni ſuſceptiuus eſt, cum percuſſus, ac motus ictum ſuſtinet, ac minime diſtractus elabitur, ſed vniuerſus à corporibus ſeſe percutiētibus aceruatim comprimitur,

3 Non eſt autem ſoni dominus aer, neque aqua,

4 ſed oportet ſolidorum percuſſionem fieri ad inuicem, & ad aerem.

5 Hoc autem fit, cùm permanet percuſſus aer, & non diſſipatur.

b Themiſtius Auerroes.

6 Vndè si velociter, & fortiter percutiatur, sonat.

7 Oportet autem vt motus ferientis anticipet fractũ aeris,

8 sicut si aceruum aut cumulum arenæ percutiat aliquis latum velociter.

ac exilit. [6] Vnde fit aerem celeriter, ac vehementer percuti oportere, vt sonũ edat, [7] sic enim corporum ictus aeris fractionem præuenit, & non prius elabitur, ac dissipatur aer, quam solidorũ corporum ictus fiat. [8] Hoc manifestè contingit, cum quis aceruum, aut cumulum arenæ percutit. Si enim baculus, quo plaga infligitur, celeriter delatus percutiat, ita vt cumuli dissolutionem anticipet, sonum edit, si verò tardè feratur, ac prius dissoluatur cumulus, quàm ictus fiat, haudquaquàm personare videtur. Atq; hinc accidit, cùm aliquid celeri per aerem cietur motu, aliquem sonum edere, propterea quod vnitus, ac minimè fractus percutitur aer, atque non solum medij, sed etiam percussi vicem gerit.

Quæres quomodo reflexus, ac geminatus fiat sonus, quem Echo appellant.

Tex. 80.

1 Echo autem fit, quando ab aere, vno facto propter vas, quod terminauit, & prohibuit frangi, iterum aer repellitur, quemadmodũ sphæra.

Respondeo [1] tum Echo, seu geminatum fieri sonum, cum ab aere in concauo aliquo loco incluso, existente vno, maximeq; densato ob cauitatem loci, à quo ambitur, ac prohibetur diffundi, motus aer, ob solidorũ corporum ictũ, ac editi iam soni species deferens, perinde, ac pila ad parietem allisa repellitur, atque ad sensorium auditus redit. Sic enim species à priori emanans sono, atque in moto aere suscepta, cum vlterius

rius

rius progredi nequeat, ob aerem loci cauitatibus adiacentem reflectitur, & ad sensorium recurrens eundem ex ictu corporum editum, ac perceptum sonũ in eodem repræsentat loco, in quo facta reflexio fuit; quemadmodum etiam alicuius visibilis obiecti species, ad aliquod speculũ allisæ, ac repercussæ proprium in speculo repræsentant obiectũ. Arbitrandum enim est percusso aere ob collisionem corporum, ac reddente sonum, ab eo expulso contiguum aerem successiuè in circulum ratione partium moueri, quemadmodum in aqua lapillo iniecto contingere videmus, itàque speciem à sono prodeuntem deferre, cuius postremæ partes motæ obstaculũ inuenientes retrocedunt, ac posteriores proximas mouent partes, in quibus soni species reflexa ad sensorium delata peruenit. [2] Necesse autem est reflexos quidẽ, ac reciprocos semper sonos fieri, etsi lateant, obque exilitatem sensum effugiant. [3] Perinde enim in sono, ac in lumine accidere oportet. [4] Nam semper lumen repercutitur, & si non repercuteretur, in eo dumtaxat loco esset lumen, ad quem radij Solares in rectum proiecti pertingerent, alibi verò tenebræ omnino essent. Aliqua ergò semper luminis reflexio fit, manifesta quidem, si in corpus tersum, ac politũ inci-

2 Videtur autem semper fieri Echo, sed non clara.

3 Quia accidit in sono, sicut & in lumine.

4 Etenim lumen semper repercutitur: non enim fieret vbique lumen, sed tenebræ extra locum Sole illustratũ.

3 Sed non sic repercutitur, vt ab aqua, aut aere, aut etiam aliquo alio læuium, vt vmbram faciat, qua determinamus lumen.

incidant radij, obscura autem, si diuersum quid aliud attingat corpus. 5 Quare non sic semper lumen repercutitur, vt ab aqua, aut aere, aut lęuibus corporibus, in quibus reflexum lumen, si aliquod obijciatur corpus, vmbram facit, qua proiectum definitur lumen, sed aliquādo ab alijs corporibus adeo tenuis, ac debilis reflexio fit, vt propè nullam efficiens vmbram appareat. Eodem igitur modo aliqua semper soni reflexio contingit, quæ tamen clara, ac manifesta non est, nisi cum à concauis, ac læuibus corporibus fit. Hæc enim corpora progredientem aerem æquabili, certoq; latum motu, eadem vnitate seruatà incolumen, eodemq; affectum motu retrocedere, ac redire faciunt.

Tex. 81.

1 Vacuum autem rectè dicitur audiendi dominus.

2 Videtur enim esse vacuum aer.

3 Hic autem est faciens audire, cùm mouetur continuus, & vnus.

Ex his, 1 quæ diximus de medio, in quo efficitur, ac transuehitur sonus ad sensorium auditus, manifestum est iure antiquos Philosophos vacuum esse medium susceptiuū soni affirmasse, 2 quoniam aerē esse vacuum putabant. 3 Hic autem aer tum sonum suscipere, eiusq; species pati, atq; sensum mouere aptus est, cum vnus, & continuus existens ob solidorum corporum ictum, ratione partium vsq; ad sensorium in circulum mouetur. Etsi enim partes aeris, quarum vnaquæque sibi contiguam mouet partem, quoquomodo sint distinctæ, ob rationem

tionem mouentis, ac moti, quia tamen reuera haudquaquam distractæ sunt, & minimè interrupto cientur motu, prodeuntem speciem à sono quem aer inter collisa corpora interceptus obtinet, suscipere, atque ad sensorium deferre queunt. 4 Quoniam verò fragilis, maximeque dissipabilis aer videtur, realem perfecte sonum suscipere nequit, nisi collisa corpora lęuia sint, expolita, ac planam superficiem habentia. 5 Sic enim maximè vno existente plano, in quo accidit percussio, vnus, & continuus, seu minimè distractus aceruatim comprimetur, atque excutietur aer.

Quare id corpus sonum, quatenus auditum respicit, efficere aptum erit, quod vnum, & continuum aerem, vsq; ad aurem in qua sensorium auditus residet mouere potest: a non quia pars aeris inter collisa corpora interiecta, ac realem suscipiens sonum, eadem numero ad aurem mota perueniat, sed quia totus aer inter corpora sonantia, & aurem intercedens vnus, ac minimè fractus existens ob detrusionem aeris ex solidorum corporum ictu, realem editis sonum, per varios circulos cõtinuo, seu minimè interrupto cietur motu, itàque speciem ab edito promanantem sono ad aurem defert. Nec vero arbitrandum est aerem externum motum ipsum

4 Sed propterea quod fragilis est, non sonat, nisi læue sit quod percutitur.

5 Tunc autem vnus fit simul propter planum, vnum enim est læuis planum.

Tex. 82.
1 Sonatiuum igitur est, quod motiuum est vnius aeris continuitate vsque ad auditum.

a *Auerroes Simplicius.*

2 Auditus autem connaturalis est aeri.

b Themistius Philoponus.

3 Propterea autem quod in aere est moto exteriori, qui intra est, mouetur.

c Philoponus Themistius.

4 Vnde non vndique audit animal,

5 neque quocunque transit aer.

6 Non enim vbique habet aerem, quod moueri debet secundum partem, animatumque est,

7 sicut pupilla humidum.

d Auerroes Themistius.

auditus sensorium immediatè mouere, 2 quoniam & insitus quidam aer[b] audiendi facultati connaturalis in ipso aure inest, 3 qui externo aeri continuus existens ab eo delatas soni species recipit, atque ad sensorium transmittit, [c] quem molita natura est, vt & purus magis, ac tenuis existēs clariores sonorum species deferret, & sensorium ab externi aeris motibus lædi, ac pati prohiberet. 4 Vnde animal quacumq; parte corporis minimè audit, 5 neque externus aer sonorum species deferēs ad quamcūque partem corporis penetrat: [6] quādoquidem animal, quod per aliquam certam, ac determinatā partem moueri oportet, haudquaquam aerem cōnatum per omnia diffusum membra continet, sed in aure dumtaxat, perinde ac humorem cristallinum dictum, quem in oculo tantummodo habet. [d] Quare vt visio per humorem medium in oculo, sic in aure per connatū aerem perficitur auditio.

Tex. 83.

1 Per se igitur insonus est aer, propterea quòd facilè dissipabilis.

a Themistius.

2 Cùm verò prohibetur dissipari, huius motus sonus est.

3 Hic autem in auribus inædificatus est, ad hoc vt immobilis sit,

Quemadmodum 1 ergo externus aer soni expers est, [a] eò quod facilè dissipari, ac frangi aptus sit, 2 cum autem fuerit ob celerem solidorum corporum ictum prohibitus diffundi, tum certò agitatus motu, qualitatem soni recipit: 3 sic aer connatus, atq; in auribus com plātatus ob anfractuosos, ac tortuosos

aurium

aurium meatus suapte natura immobilis, & quiescens videtur, quatenus nec diffunditur, nec alius, atque alius perpetuo subit, sed nexu indissolubili sensorio abhæret. 4 Ex quo aptus ad omnium sonorum differentias clarè, ac distinctè suscipiendas, atque transuehendas redditur. 5 Quoniam igitur connatum hunc aerem, quasi vallum quoddã sensorij, in quo auditiua inest facultas, obtinemus, editos in aere sonos, cum in aquis degimus, percipere valemus: 6 quandoquidem nec ad ipsum connatum existentem aqua penetrat aerem, nec aurem ob anfractus, obliquasque vias ingreditur. 7 Quod si is aquæ impetus sit, vt aures ingrediatur, interno ab aqua aere corrupto, haudquaquam auditur sonus, alterato, ac deprauato sensu ob contrarias in aqua existentes qualitates. 8 Atque idem accidet læsa membrana, quæ connatum tegit aerem, 9 quemadmodum & visio deficit, si laboret pellicula, quæ pupillam tegit.

10 Quod vero aliquis recto, ac bene disposito vtatur sensu auditus, ex eò clare cognoscitur, a quod aure digito, aut manu obturata quendam in aure bombum sentit, externo ob manus, ac digiti appositionem extruso aere, atque in angustum redacto sonum

V 2 edente;

4 quatenus certè sentiat omnes differentias motus.

5 Propter hæc autem & in aqua audimus,

6 quoniã non ingreditur ad ipsum connaturalem aerem, sed neque in aurem propter anfractus.

7 Cùm autem hoc accidit, nõ audit,

8 neque si membrana laboret,

9 sicut cùm, quæ super pupillam est, pellis laborat.

Tex 84.

10 Sed & signum audiẽdi, aut non, est sonare autem semper,

a *Philoponus.*

2 ficut cornu.

edente; [2] quemadmodum & in concauis accidit cornibus, cum interclusus aer ab exteriori mouetur, & ipsum agitatus ferit cornu. [3] Semper enim quodam proprio cietur motu aer, qui in auribus ineſt, quatenus ad ſenſorium proximum incurrentes defert ſonos, quos ipſa audiendi facultas in ſenſorio poſita repente cognoſcit. Secus verò accidit cum ſenſus deprauatus eſt, inſitus enim aer ob extraneos humores craſſior, ac denſior factus ad tranſuehendos ſonos ineptus redditur. Nec verò putet quiſpiam cum obturata aure percipimus ſonum, in interno exiſtente aere ſonum edi. [4] Nam quilibet ſonus, quem agnoſcere apti ſumus ab exteriori dumtaxat gignitur aere, & congenito haudquaquam aeri proprius eſt, cum eius officium ſit, exterius editum ſonum ſuſcipere, atq; ad ſenſorium deferre. Quapropter manifeſtum eſt, præter ſenſorium auditus quendam inſitum aerem in auribus eſſe, quo vt medio vtitur natura ad tranſuehendos ſonos. [5] Hinc autem veteres, & vacuo, & ſonante nos audire non iniuria dixerũt, [6] quoniam & per externum aerem, & per inſitum quoq; perficitur auditio.

3 Semper enim quodam proprio motu mouetur aer, qui in auribus.

4 Sed ſonus extraneus, & nõ proprius eſt.

5 Et propter hoc dicunt audire vacuo, & ſonante,

6 quia audimus habente determinatum aerem.

Quæres [1] vtrum cauſa generatiua ſoni ſit percutiens, an id quod percutitur? [2] Reſpondeo vtrumq; eſſe cauſam gene-

Tex. 85.

1 Vtrum autẽ ſonat id quod verberat, an quod verberatur?

2 An vtrumque, modo autem altero?

generatiuam soni, sed alio, & alio modo. Percutiens enim vt agens, percussum vero vt patiens medium repellendo aerem sonum efficiunt. 3 Nam sonus quædam esse videtur qualitas aeris consequens motum, cum inter collisa corpora interceptus, ac detrusus eo cietur motu, quo ad læuia corpora iactæ pilę, atque ab ijs resilientes feruntur. Quare & motus aeris, & resultantis soni caussa percutiens erit, quatenus interiectũ mouet, ac pellit aerem, percussum verò, quatenus aerem collectum, simulq; vnitum retinens mouentis, ac pellentis corporis ictum patitur. Sic enim ex horum corporum ictu compressus resiliēs aer sonum edit. 4 Ex his patet, quemadmodum diximus, haudquaquam omne quod percutit, ac percutitur in medio compresso aere sonum efficere; vt si acus feriat acum. 5 Sed id, quod percutitur planum, ac sensibili præditum magnitudine esse oportet, vt sensibilis aliqua aeris in eo existens quantitas vniuersa simul excussa resiliat, ac proinde sonum ad facultatem auditiuam excitãdam aptum reddere queat.

Quæres quomodo corporum sonantium differentiæ dignosci queant?

Respondeo a corporum sonantium differentias ex sono actu existente nobis innotescere, quemadmodũ ex proprio

3 Est enim sonus motus eius, quod potest moueri hoc modo, quo resultãtia à læuibus, cùm aliquis percusserit.

4 Non igitur, sicut dictũ est, omne sonat, quod verberatur, & quod verberat, vt si acus feriat acum.

5 Sed oportet quod percutitur regulare esse, vt aer vniuersus resiliat, & concutiatur.

Tex 86.

1 Differentiæ autem sonantium in sono secundum actũ ostenduntur.

a Simplicius S. Thomas.

1 Sicut enim nō videntur colores sine lumine, sic neque sine sono acutum, & graue.

3 Hæc autem dicuntur secūdum translationem à tangibilibus.

4 Acutum enim mouet sensum in pauco tempore multum,

5 graue autem in multo parum.

6 Non igitur velox est acutū, graue autem tardum,

7 sed fit illius quidem propter velocitatem motus huiusmodi,

8 huius autem propter tarditatem.

9 Et videntur similitudinem habere cum eo, quod circà tactum, acuto, & contuso.

10 Acutum enim quasi pungit,

11 obtusum vero quasi pellit.

prio actu potentiæ, ac rerum essentiæ cognoscuntur. [2] Vt enim visus absque lumine colores non percipit, ita nec auditus absq; sono in actu corpora sonantia, quatenus grauem, & acutum edere sonum apta sunt cognoscit. [3] Translatiue autem sonus grauis, & acutus dicitur, proprijs à tactilibus qualitatibus desumptis nominibus. [4] Nam quemadmodum in tactu acutum dicitur, quod vehemēter sensum exiguo tempore mouet, vt ensis acutus corpora facillime scindens, [5] graue autem quod parum tempore diuturno mouet, vt ensis obtusus difficile scindens corpora, sed trudens; ita in sono contingit, vt ille acutus dicatur, qui vehementer exiguo tēpore, ille verò grauis, qui parum tempore diuturno sensum mouet. [6] Ex his patet haud rectè quosdā sensisse, quod velox acutum, quod verò tardum grauè esse opinantes; [7] quandoquidem is acutus dicitur sonus, qui celeriter sensum mouet; [8] grauis autem, qui tarde, ac segniter eundem immutat. [9] Perspicuum autem est tactilium, ac sonantiū corporum differentias inter se admodū similes esse. [10] Nam id acute sonans dicitur, quod perinde, ac ensis pungit quodammodo sensorium, ac intimè penetrat, [11] grauiter autem censetur sonans, quod pellens, ac præmens sen-

sum

fumi mouet; [12] quoniam illud quidem exiguo tempore, hoc autem diuturno sensitiuam ciet facultatem. [13] Vnde illi celeriter mouere, huic vero tarde accidit. [14] Atque hæc de sono quatenus sensorium auditus respicit in vniuersum dicta sint.

Iam de voce, quæ species quædam soni videtur, agendum est.

Notandum [1] ergo est vocem quendã esse corporis viuentis, ac sentientis sonum, [2] quandoquidem nullum reperitur corpus sensitiua destitutum anima, quod vocem edere queat, [3] nisi id quadam similitudine tibia, & lyra, & huius modi instrumenta extensum, ac modulatum in varias quasi dearticulatum partes sonum edentia præstent. [4] Etenim quia vox numerum quendam, & extensionem habet pro libito ab anima protracta, atq; ex pluribus, diuersisq; ictibus edita, modo grauis, modo acuta existens, apta modulatione, ac flexu harmoniam efficit, in varias autem dearticulata partes, vt dictiones, ac syllabas internos exprimens conceptus alloquitur: eadem ratione quorumdam instrumentorum soni, quoniam extensione quadam, ac numero prediti sunt, & grauis, atque acuti diuersitatem habentes aliquem modulari proferunt concentũ, obque varios ictus dictiones, ac syllabas

12 propterea quod mouet, illud quidem in pauco, hoc autem in multo.

13 Quare accidit illud quidẽ esse velox, hoc autem tardum.

14 De sono igitur sic determinatum sit.

Tex 87.

1 Vox autem sonus quidam est animati.

2 Inanimatorum autem nullum vocem edit.

3 Sed secundum similitudinẽ dicuntur vocem edere, vt tibia, & lyra, & quæcunque alia inanimatorum extensionem habent, & melos, & loquutionem.

4 Videntur enim quia & vox hæc habet.

bas exprimere conantes ipsam imitantur loquutionem, & voci assimilari, & alloqui quodammodo videntur. 5 Notandum secundo est complura esse animalia, quæ vocem haudquaquam eliciunt, quemadmodum ea, quæ sanguine carent, & eorum, quæ habent sanguinem, pisces. 6 Atq; hoc rationi cōsentaneum videtur. 7 Nam sonus, quem animæ imperio editum appellant vocē, aeris motus est, cuius attractione, atq; emissione respirare animalia dicuntur: at quæ dicta sunt animalia respiratione carent, cum aut sanguine destituta nō egeant refrigeratione, aut in aquis degentia aerem non habeant, quem respirent, ergò vocem edere nequeunt. Nec verò quispiam obijciat pisces in Acheloo versantes flumine quędam grunnitum edentes, aut querulas cicadas æstiuo tempore obstrepentes, aut volantes, auribusq; insusurrantes muscas. 8 Nam pisces in Acheloo, quos vocem emittere putant homines, aut horridas atterentes personant branchias, aut in ijs, quæ circa ventrem sunt inclusum agitātes aerem sonum edunt. Cicadæ verò existentem sub pectore mēbranam verberantes alis interceptum exprimunt aerem, & sonum efficiūt. Muscæ autem cum volatu se se attollunt, & contrahūt susceptum percutientes aerem excitant mur-

5 Multa autem animaliū vocem non habent, vt & quæ sunt sine sanguine, & sanguinem habentium pisces.

6 Et hoc rationabiliter,
7 siquidem sonus aeris motus est.

8 Sed qui dicuntur vocē edere, vt qui in Acheloo sunt pisces, sonant branchijs, aut quodam alio huiusmodi.

murmur, ſiquidem ſtantes haud bombum emittunt.

Notandum tertio eſt [1] vocem, quam animalis ſonum eſſe diximus, [a] non in qualibet animalis parte, ſed in certa, ac determinata ab anima fieri. [2] Id autem, vt hanc inueſtigemus partē, ſcire oportet, quoniā ad ſonum efficiendum tria concurrunt, & percutiens, & percuſſum, & horum ſuſcipiens ictum, quod certe aer eſt, [3] iure profecto vocem ea dumtaxat habere animalia, quę reſpirando aerem ducunt, ac reddunt. Quare in ea parte animalia formabunt vocem, per quam attractū aerem, cum aliquo impulſu reſpirando emittunt. [4] Etenim natura ad duo obeūda munera ſuſcepto vtitur aere. [5] Vt namque linguam, & ad diſcernendos ſapores, & ad loquendum adhibet, [6] quorum illud quidem neceſſarium ad animalis conſeruationem eſt, omnibusq; proinde animantibus conceſſum, [7] hoc autem ad optimum, ac perfectum vitæ ſtatum, ad exprimendos videlicet conceptus, qui in anima inſunt: [8] ſic attracto aere, & ad remittendum internum calorem, [9] & ad vocem formandam vtitur. Hoc enim animal, vt beatiorem agat vitam interiores ſignificando conceptus requirit, illud vero, vt quam ducit vitam ſeruare, ac tueri poſſit. [10] Cauſa autem

Tex 88.

1 Vox autem ſonus animalis eſt, & non qualibet parte.

a S. Thomas.

2 Sed quoniam omne ſonat verberāte aliquo, & aliquid, in aliquo, hoc autem eſt aer,

3 rationabiliter vtique vocem edent hęc ſola, quæcunque ſuſcipiunt aerem.

4 Iam enim eo, qui reſpiratur, vtitur natura ad duo opera,

5 ſicut lingua ad guſtum, & loquutionem.

6 quorum guſtus quidā neceſſarius eſt, vnde & pluribus ineſt,

7 interpretatio autem, vt bene ſit,

8 ſic & ſpiritu ad calorē interiorem, tanquam neceſſariū,

9 & ad vocem, vt bene ſit.

10 Cauſa autem in alijs dicta eſt.

Tex. 89.

1 Instrumentum autem respi rationi guttur.

2 Cuius autẽ causa hæc pars est, pulmo.

3 Hac enim parte plus habent caloris pedestria alijs.

4 Indiget autem respiratione & qui circa cor locus primus.

a Auerroes.

5 Vnde necesse est intro respiratum ingredi aerem.

cur id accidat alibi dicta est.

At [1] vero instrumentum, quo respiratio perficitur, aspera arteria est, quæ à faucibus ortum ducens varijs compacta cartilaginibus per collum decurrit, [2] pulmonibus ad aeris attractionem inseruiens. [3] Etenim in hac parte, quæ ipsum cor fontem caloris ambit, atque amplectitur, ideoq; plurimum incalescit, animalia progressiua maiorem, quam alia, sunt nacta calorem. [4] Potiori autẽ iure [a] indiget respiratione cor, in quo primario anima residet, atque operatur, vt frigidi aeris attractione remittat nimium, quo æstuat calorem; postea autem pulmo, vt susceptum, ac fere ignitum calore cordis aerem expellat, alioq; frigido immisso temperiem aliquam sortiatur. [5] Vnde aeris ingressu in respiratione opus videtur, vt exæstuans cordis, ac pulmonis refrigeretur calor. Quapropter manifestum est, animalia in aspera arteria, per quam susceptum emittunt aerem, vocem edere, hoc est, in extrema arteriæ parte, quæ ad linguę radicem posita larinx vocatur. Cum enim è pulmonibus per asperam arteriam confestim deducitur aer, atque ab anima rectus ad laringem vsque impingit, aerem interceptum constringens, ac mouens personat, vocemque effingit

Vera

Vera [1] igitur, ac perfecta vocis definitio erit, [a] si dixerimus eam editum sonum ex aeris ictu respiratione attracti ad laringem vocatam esse, cum ab animæ facultate in his partibus existente procedit. [2] Neque verò omnis ab animali editus sonus, quemadmodum diximus, vox est, [3] quandoquidē nec linguæ sonus per modum sibili factus, nec strepitus in tussi editus, etsi imperante anima fiāt, voces appellari queāt. [4] Sed ictum, ex quo prodit sonus, ordinate ab anima, quæ imaginatum aliquē exprimere conceptum velit, aere sensim egrediente procedere oportet: cum tamen aceruatim, atque inordinate erumpente aere ob noxium humidum, quod expellere natura conatur, & ab eo sæpè repercusso, atque interrupto ad nullius conceptus expressionem intenta anima, tussis accidat, lingua verò ex aere haud pręparato in aspera arteria sibilando sonet. [5] Etenim vox sonus quidam significatiuus est, [6] atque cuiusuis minimè respiratione attracti aeris sonus videtur, perinde ac tussis, [7] sed is solum, quem medijs instrumentis requisitis gignit anima, cum attractum emittens aerem asperam percutit arteriam, atq; interceptum agitat, ac ferit aerem conceptum, seu affectum aliquem exprimere intendens. [8] At verò quod ex

Tex. 90.

1 Quare percussio respirat aeris ab anima, quæ est in his partibus, ad vocatam arteriam vox est.

a *Simplicius Auerroes Philoponus*

2 Non enim omnis animalis sonus vox est, sicut diximus.

3 Est enim & linguam sonare, sicut tussientes.

4 Sed oportet animatum esse verberans, & cum imaginatione aliqua.

Tex. 91.

5 Significatiuus enim quidā sonus est vox,

6 & non respirati aeris, sicut tussis,

7 sed isto verberat eum, qui est in arteria ad ipsam,

8 Signum autem est, non posse vocem edere respirātem,

cur id accidat alibi dicta est.

Tex. 89.

1 Instrumentum autem respirationi guttur.

At[1] vero instrumentum, quo respiratio perficitur, aspera arteria est, quae a faucibus ortum ducens varijs compacta cartilaginibus per collum decurrit, [2] pulmonibus ad aeris attractionem inseruiens. [3] Etenim in hac parte, quae ipsum cor fontem caloris ambit, atque amplectitur, ideoq; plurimum incalescit, animalia progressiua maiorem, quam alia, sunt nacta calorem. [4] Potiori autē iure[a] indiget respiratione cor, in quo primario anima residet, atque operatur, vt frigidi aeris attractione remittat nimium, quo aestuat calorem; postea autem pulmo, vt susceptum, ac fere ignitum calore cordis aerem expellat, alioq; frigido immisso temperiem aliquam sortiatur. [5] Vnde aeris ingressu in respiratione opus videtur, vt exaestuans cordis, ac pulmonis refrigeretur calor. Quapropter manifestum est, animalia in aspera arteria, per quam susceptum emittunt aerem, vocem edere, hoc est, in extrema arteriae parte, quae ad linguę radicem posita larinx vocatur. Cum enim è pulmonibus per asperam arteriam confestim deducitur aer, atque ab anima rectus ad laringem vsque impingit, aerem interceptum constringens, ac mouens personat, vocemque effingit

2 Cuius autē causa haec pars est, pulmo.

3 Hac enim parte plus habent caloris pedestria alijs.

4 Indiget autem respiratione & qui circa cor locus primus.

a Auerroes.

5 Vnde necesse est intro respiratum ingredi aerem.

Vera

Vera [1] igitur, ac perfecta vocis definitio erit, [a] si dixerimus eam editum sonum ex aeris ictu respiratione attracti ad laringem vocatam esse, cum ab animæ facultate in his partibus existente procedit. [2] Neque verò omnis ab animali editus sonus, quemadmodum dididimus, vox est, [3] quandoquidē nec linguæ sonus per modum sibili factus, nec strepitus in tussi editus, etsi imperante anima fiāt, voces appellari queāt. [4] Sed ictum, ex quo prodit sonus, ordinate ab anima, quæ imaginatum aliquē exprimere conceptum velit, aere sensim egrediente procedere oportet: cum tamen aceruatim, atque inordinate erumpente aere ob noxium humidum, quod expellere natura conatur, & ab eo sæpè repercusso, atque interrupto ad nullius conceptus expressionem intenta anima, tussis accidat, lingua verò ex aere haud preparato in aspera arteria sibilando sonet. [5] Etenim vox sonus quidam significatiuus est, [6] atque cuiusuis minimè respiratione attracti aeris sonus videtur, perinde ac tussis, [7] sed is solum, quem medijs instrumentis requisitis gignit anima, cum attractum emittens aerem asperam percutit arteriam, atq; interceptum agitat, ac ferit aerem conceptum, seu affectum aliquem exprimere intendens. [8] At verò quod ex

 aeris

Tex. 90.

1 Quare percussio respirat aeris ab anima, quæ est in his partibus, ad vocatam arteriam vox est.

a *Simplicius Auerroes Philoponus*

2 Non enim omnis animalis sonus vox est, sicut diximus.

3 Est enim & linguam sonare, sicut tussientes.

4 Sed oportet animatum esse verberans, & cum imaginatione aliqua.

5 Significatiuus enim quidā sonus est vox,

6 & non respirati aeris, sicut tussis,

7 sed isto verberat eum, qui est in arteria ad ipsam.

8 Signum autem est, non posse vocem edere respirātem,

aut expirantem, sed detinentem.

9 Mouet enim isto retinens.

Tex. 91.

1 Manifestum autem & cur pisces sine voce sint; non .n. habent guttur; hanc autem partem non habent, quia nõ recipiunt aerem, neque respirant.
2 Sed qui dicunt sic, pecant
3 Propter quam igitur causam alia ratio est.

Tex. 92.

1 De odore autem, & olfactibili minus facilè determinabile est dictis.
2 Non enim sic manifestum est, quale quid sit odor, vt sonus, aut lumen, aut color.
3 Causa autem est, quia sensum hunc non habemus certum, sed peiorem multis animalibus.

a S. Thomas.

aeris quem respiratione attraximus ictu efformetur vox, id clarè indicat, quod neque respirando attrahens aerem, neque expellens animal vocem edit, sed tum solum cum susceptum aerem detinet. 9 Hoc .n. collecto sensim, ac paulatim emisso eum percutit, ac ferit, quẽ inclusum aspera obtinet arteria.

Ex his 1 manifestum est quam ob causam pisces voce careãt. Aspera enim arteria destituti sunt, propterea quod in aquis versantes, nec aerem suscipiant, nec respirent. 2 Qui autem respirare pisces aiunt, errant omnino. 3 Propter quam vero causam id accidat, alibi determinandum est.

Iam de sono, & auditu disseruimus, nunc de olfactu, & olfactibili agendum est.

Odoris 1 autem atq; odorabilis ratio non eadem facilitate innotescit nobis, qua reliquorũ sensibiliũ natura. 2 Neque enim sic manifestæ odoris, vt soni, & coloris, luciśq; species sũt, proprijśq; appellantur nominibus. 3 Huius causa assignari facile potest. Nam homines sẽsum olfactus haud perfectum, & exactũ habent, sed obscurum, ac debilem, multiśq; animalibus deteriorem, a quandoquidẽ magna inter cætera animalia cerebri quantitate præditi, atque olfactus idcirco sensorium cerebro adiacẽs nimia

nimia frigiditate, atq; humiditate perfusum obtinentes imperfectè, ac leuiter ab odore calidæ, ac siccæ naturæ patiuntur, ipsumq; nisi propinquus sit, ac vehemẽter sensorium moueat percipere nequeunt. Etsi à propinquo, ac vehementi odore immutatum sensorium, cũ ab ijs maximè qualitatibus denudatum sit, ex quibus oriuntur odores, eorum quascumque differentias distinctè, exactèq; cognoscere valeat. [4] Etenim obscure, ac remisse odorant homines, & nullum prope sentiunt odorem, nisi ob propinquitatem, & exsuperantiam, atque excellentiam ineptum ad patiendum sensorium vehementer moueat, & dolore, ac voluptate afficiendo excitet. Ex quo fit intellectum obscure à sensu olfactus moueri, & difficile proprium eius obiectum cognoscere distinctè posse.

Consentaneum [1] autem rationi est, [a] quemadmodum animalia, quę duros habent oculos, ita sentiunt colores, vt inepto ad speciei visibilis actionem suscipiendam sensorio prædita, eorũ minimè percipiant differentias, [2] nisi ob vehemẽtem actionem mota delectatione, aut timore afficiantur: [3] ita & homines ob olfactus sensorij frigiditatem, atque humiditatẽ proximos, ac excellentes dumtaxat odores, & dolorem, atque

4 Praue enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium sine molesto, aut iucundo, tanquam non existente certo sensorio.

Tex. 93.

1 Rationabile autem est, sic & quæ duros habent oculos, colores sentire, & non manifestas ipsi esse differentias colorum,

a Simplicius.

2 nisi terribili re, & non terribili:

3 sic autem, & odores hominum genus.

atque voluptatem inducentes perfectè suscipere, ac discernere posse. Sed iam tradendus est modus, quo differentiæ odorum innotescere nobis queant. 4 Sciendum autem est, 4 quẽadmodum inter gustum, & olfactum affinitas quædam, ac proportio est, cum eadem ratione odorabile respiciat olfactus, qua gustabile gustus, ita & quandam analogiam, ac proportionem esse inter odorum, ac saporum species, ratione cuius idem fere numerus saporum, atq; odorum specierum sit, in eo dumtaxat existente odore, in quo inest sapor. Quare cum species saporũ sint nobis notę, ex ijs odorum quoque specierum innotescet numerus.

Perfectiorem 1 autem homines, exactumque magis a sensum gustus, quam olfactus obtinent, eoque etsi remissos, ac debiles optime percipiunt sapores, Manifestum sane hoc est. 2 Nam gustus tactus quidam est, hunc autem certissimum, & exquisitum habent homines; 3 In cœteris namque sensibus à cœteris animalibus vincuntur, 4 at sensu tactus longè omnibus excellentius, ac certius iudicant, maioremque temperiem qualitatum nacti remissas, ac diminutas quascumque discernunt qualitates. 5 Vnde omnium prudentissimus animalium videtur homo. 6 Clarè

4 Videntur enim proportionem habere ad gustum, & similiter species saporum cum ijs, quæ sunt odoris.
a Simplicius Auerroes.

Tex. 94.
1 Sed certiorem habemus gustum,
a Simplicius Auerroes.
2 propterea quod ipse quidã tactus est, hunc autem habet sensum homo certissimum.
3 In alijs enim superatur ab animalibus multis.
4 Secundum autem tactum multo quam cætera excellentius percipit.
5 Vnde & prudentissimum animalium est.
6 Signum autem & in genere

rè hoc indicat, quod inter homines, nō is, qui exacto, certoq; magis vtitur visu, auditu, olfactu, sed is tantummodo excellentiori præditus ingenio dicitur, qui perfectiorē sensum tactus adeptus est. 7 Qui enim duritie quadā obductam carnem, atq; ad siccitatem vergentem habent, seu requisita qualitatū proportione carent, ad mentis obeundas operationes inepti sunt. 8 Qui autem mollem, optimamque temperiem qualitatum nactam obtinent carnem, ad speculandum maximè apti videtur, quandoquidē ex tactu tanquam ex omnium sensuū fundamento sensitiua perfecta anima, atq; excellens indicatur cōplexio, quæ optimè ad intellectiuæ animæ perficiendas operationes inseruit, facillime fusis, expediteq; discurrentibus spiritibus, & claris, purisq; magis ad cognoscitiuas facultates animæ speciebus transmissis.

hominum, secundum se fortium hoc ingeniosos, & non ingeniosos esse, secundum autem aliud nullum.

7 Duri enim carne, inepti mente.

8 Molles autem carne benè apti.

Sed eam, quæ inter species odoris, atque saporis intercedit proportionem docere aggrediamur.

Quemadmodum 1 ergò sapor in extremas quasdam oppositas species diuiditur, vt dulcē, & amarum, 2 sic quoq; partiuntur odores, vt alij dulces, alij amari dicantur. At non eadem semper cadit proportio inter odores, ac sapores, 3 sed quædam odorem, ac saporē similis

Tex. 95.

1 Est autem vt sapor hic quidem dulcis, ille verò amarus,

2 sic & odores sunt.

3 Sed alia quidem proportionaliter habent odorem, & sa

poream, dico autem dulcem odorem, & saporem,
4 alia verò contrà.

5 Similiter autem & acer, & austerus, & acutus, & pinguis est odor.

6 Sed sicut diximus, propterea quod non multum manifesti sunt odores, sicut sapores, ab his sumpta sunt nomina secundum similitudinē rerum.

7 Dulcis .n. à croco, & melle.
8 Acer à thimo, & huiusmodi.
9 Eodem autem modo & in alijs.

Tex. 96.

1 Adhuc autem sicut auditus, & vnusquisq; sensuum, hic quidem audibilis, & inaudibilis, ille verò visibilis & inuisibilis,

a Themistius.

2 & olfactus odorabilis, & inodorabilis.

3 Inodorabile autē aliud quidem secundum id, quod omninò impossibile est habere odorem, aliud verò paruum habens, & prauum.

similis rationis habent, dulcem inquam saporem, dulcemq; odorem, 4 quædā alio sapore, odoreq; alio prædita sunt. 5 Similiter autem, vt dulcis, & amarus odor est, sic & acer, & acerbus, & acutus, & pinguis videtur, extremas, ac medias saporum species insequens. 6 Etsi verò saporibus haud semper correspondeant odores, quia tamen, vt diximus non adeo manifesti odores, atque sapores sunt, odorum nomina per quādam similitudinem à saporibus deducuntur. 7 Alius enim dulcis est, vt croci, & mellis, 8 alius acer, vt thimi, ac similium, 9 Idem verò & in cæteris seruatur modus.

Aduertendum 1 autē & illud est, quēmodum vnusquisq; sensus proprium discernit obiectum, & priuationem eiusdem; a illud quidem per se, quatenus ab ipso positiue mouetur, hoc verò eo quod ab intellectu comprehendatur nō sine sensu, qui dum prope admotū sensibile est, illud tamen haud sentit, atq; ità auditus sonum, & soni absentiam, visus colorem, & coloris priuationem, 2 sic etiam olfactum & id quod præditum odore est, & id quod eo caret percipere. 3 Odore autē destitutum videtur, & quod prorsus ineptum est, vt oleat, & quod tenuiter, exiliterq; olet, & quod tetrum, violentumque præbet

odo-

odorem. 4 Eadem verò & in eo, quod à gustu minimè percipitur distinctio valet.

Necesse [1] autem est olfactum, quemadmodum & in assignatis contingit sensibus, per externum aliquod mediũ, vt aerem, aut aquam ab odore pati. Experientia id clarum esse potest. [2] Nam pisces sub aquis latẽtes percipiunt odorem, siquidem è speluncis salsamento illitis faucibus euocantur, & non pauci ad carunculas sæpiarum deustas, & assatum polypum ex alto decurrunt, omnesq; antequam vorent, escam olfactu explorant. [3] Præterea quæ in aere animalia degunt, tum sanguine prædita, tum eo destituta per aerem captãt odores, [4] quoniam alimenti odore percepto ad ipsum quærendum ex remotissimo loco mouentur. Vnde manifestũ est, odorem per medium aerem, aut aquam sensum olfactus immutare, [a] sensibili in medio producta specie, quę mouere potentiam, atque ad proprium cognoscendum obiectum determinare queat, siue immediate ab ipso corpore, in quo inest odor, emanet, siue ab olido ex ipso vi caloris eleuato vapore prodeat.

Ex [1] his iure quispiam quæret, vtrum omnia animalia, tum sanguinem habentia, tum eo priuata simili modo percipiant

4 Similiter autem & ingustabile dicitur.

Tex. 97.

1 Est autem olfactus per medium, vt aerem aut aquam.

2 Etenim aquatica videntur odorem sentire.

3 Similiter autem & quæ sanguinem habent, & quæ non habent, sicut & quæ in aere.

4 Etenim horum quædam eminus acurrunt ad alimentum ab odore mota.

a *Philoponus S. Thomas.*

Tex 98.

1 Vnde & dubium videtur, si omnia quidem similiter oderent.

piant odorem, ac similem sensum olfactus obtineant. [2] Etenim homo, cum respirando attrahit aerem, odorem sentit, cum autem non respirat, sed, aut suspeptum emittit aerem, aut retinet, odorem minimè percipit, neque si longè absit olens corpus, neque si propè existat, neque si naribus imponatur. [3] Et quidem sensibile supra sensorium positum sentiri non posse omnibus competit animalibus. [4] At nō percipi odorem [a] absq; respiratione proprium esse hominum, ac respirantium animalium videtur, [5] quemadmodum & ipsa comprobat experientia.

Quapropter [1] cum sanguine destituta animalia non respirent, alium vtiq; pręter olfactum in respirantibus existentem animalibus habebunt sensum, quo percipere odores queāt. [2] Sed hoc impossibile est. Nā sēsuū diuersitas ex diuersitate sensibilium prouenit, [3] at vnicum sensibile est, nempe odor, quem omnia percipiunt animalia, eodem ergò sensu olfactus omnia animalia odorem captant; [4] siquidem rei, tam malè, quam benè olentis sensus absque controuersia olfactus esse videtur. Pretetea eiusdem sensus eadem corruptiua sunt, [5] at omnia animalia ab ijsdem grauibus, ac tetris odoribus, vt asphalto, sulphure, alijsque similibus corrumpuntur,

2 Homo autem respirans quidem, non respirans autem, sed expirans, aut retinens spiritum, non odorat, neq; cominus, neque si in nasum intus ponatur.

3 Et in ipso quidem positum sensorio insensibile esse, omnium commune est.

4 Sed sine respiratione non sentire proprium est hominum.

a *Philoponus Auerroes.*

5 Manifestum autem est experientibus

Tex. 99.

1 Quare quę sanguinem non habent, quoniam non respirant, alium vtique quendam sensum habent, praeter eos, qui dicti sunt.

2 Sed impossibile est,

3 siquidem odorem sentiūt.

4 Odorabilis enim sensus & malè olentis, & benè olentis olfactus est.

5 Amplius autem & corrumpi videntur à fortibus odoribus, à quibus homo corrumpitur, vt bituminis, & sulphuris, & huiusmodi.

tur, omnia ergo animalia, etsi non respirent, eodem tamen sensu olfactus prędita sunt.

Vt vero huius diuersitatis causam intelligamus, qua respirantia, & non respirantia animalia percipiunt odorem.

Sciendum est [1] sensorium olfactus in hominibus, ac respirantibus animalibus existens ab eorum animalibus, quæ respiratione carent, sensorijs differre, [2] quemadmodum molles hominum oculi à duris quorundam animalium oculis differunt. [3] Nam oculi hominũ ob mollitiem, ac teneritatem, qua præditi sunt palpebris, ceu vallo quodam, ac munimento circumsepti videntur, quibus tantummodo sublatis, atq; retractis præsentia cernere obiecta queunt. [4] Aliorum autem animalium oculi, quoniam ob propriam duritiem nullo egent velamine, quo ab externis corrũpentibus muniantur, ac defendãtur, fine vllo diductu quæ incidunt, occurruntque obiecta conspiciunt. [5] Idẽ in sensorio olfactus contingit. Nã sensorium animalium, quæ absque respiratione odorem sentiunt, nullo tectum, ac velatum operculo est, perinde, ac duri animaliũ oculi. [6] Eorum autẽ, quæ respirant animalium sensorium quodã septum, obuallatumque operculo est ad caloris, ac frigoris, aliorumque ar-

Y 2 cenda

Tex. 100.

1 Videtur autem in hominibus differre hoc sensoriũ ab ijs, quæ aliorum animalium,

2 sicut oculi ab oculis eorũ, quæ duros habent oculos.

3 Nam illa quidẽ habent vallum, & velut velamen, palpebras, quas quis non mouens, neque retrahens non videt.

4 Hi autem eorum, quæ duros habent oculos, nihil tale habent, sed mox vident quæ fiunt in perspicuo.

5 Sic igitur & odorantium sensorium alijs quidem sine operculo est, sicut oculus:

6 alijs verò aerem recipientibus habet cooperimẽtum, quod respirantibus discooperitur, dilatatis venis, & meatibus.

cenda nocumenta, & noxios, tetrosq́; vitandos odores concesso, quod, cum media respiratione attrahitur aer, venis, meatibusq́; dilatatis aperitur, ac panditur, delatumque per aerem odorem ingredi permittit. 7 Hinc aũt euenit, vt quæ respirant animalia in aqua non sentiant odorem, 8 quoniam ab eo sola intercedente respiratione patiũtur, in aqua verò effici respiratio nequit. Quamobrem si quis hanc veritatem diligenti inspexerit animo, cõperiet profectò animalium in captandis odoribus diuersitatem, non ex diuersitate sensus olfactus, sed ex varia dumtaxat sensorij constitutione prouenire. Ex dictis aliquam odoris, & olfactus sensorij descriptionẽ afferre licet, 9 si dixerimus odorem sicci, perinde ac sapor humidi, affectionem quandam esse, 10 atque sensorium olfactus tale quid potestate esse, quale actu odor est, à quo suapte natura pati, atq; immutari potest.

7 Propter hoc respirantia nõ odorant in aqua.

8 Necessarium .n. est o'facere respirando: hoc autẽ facere in humido impossibile est.

9 Est autem odor sicci, sicut sapor humidi.

10 Odoratiuum autem sensorium potentia huiusmodi.

His de odore, atque olfactu pertractatis, gustabilis, & gustus naturam explicare aggrediamur.

Gustabile 1 ergo tangibile quoddam videtur. 2 Atque hæc causa est, ob quã gustus alieno corpore non eget, quo vt extraneo vtatur medio ad saporum species delatas cognoscendas. 3 Quandoquidem, nec etiam tactus extraneum requi-

Tex. 101.

1 Gustabile autem est tangibile quoddam.

2 Et hæc est causa, cur non sit sensibile per medium extraneum corpus.

3 Neque enim tactus.

requirit medium, vt aerem, aut aquam ad tactiles percipiendas qualitates, sed solum internum, quod sensorio adnexum, & coniunctum animalis constitutionem ingrediatur. Perspicuum autem est gustabile obiectum quoddam tangibile esse. 4 Nam id corpus, in quo tanquam in subiecto, ac materia inest sapor, qui gustu percipitur, humidum suapte natura est, 5 at humidum tangibile quoddam est, ergò & gustabile, a si subiectum in quo radicatur, simulq; sentitur spectemus, tangibile erit. 6 Vnde & si quis fuerit in aqua, dulcẽ vtiq; alicuius corporis in aqua deuoluti saporem sentiet, 7 haudquaquam verò medium erit aqua, mediante quo in sensorium agat sapor, sed is aquæ permixtus, ac in ea receptus immutabit sensum, 8 quemadmodum & in potu accidit, cum aquæ admixtum percipimus vinum. Atq; hæc inter gustum, ac visum differentia est. 9 Neque enim ex eo perficitur visio, quod medio perspicuo admisceatur color, aut in minima corpuscula resolutus ad oculum feratur, sed ex eò solum, quod per speciei visibilis productionem extraneum immutetur medium, itàque excitetur sensus ad propriam eliciendam operationem.

Quamobrem 1 hi duo sensus inter se differunt, quatenus obiectum gustabile ex-

4 Et corpus autem, in quo est sapor, est gustabile in humido, vt in materia.

5 Hoc autem tãgibile quoddam est.

a *Simplicius Philoponus.*

6 Vnde & si in aqua essemus, sentiremus vtique impositum dulce.

7 Non autem esset tunc nobis sensus per medium, sed eò qđ misceretur humido,

8 sicut in potu.

9 Color autem non sic videtur, eò quòd misceatur, neq; defluxionibus.

Tex. 102.

1 Vt igitur medium nihil est, vt autem color visibile, sic gustabile sapor,

le extraneo præciso medio sentitur, visibile autem per ipsum necessario perspicuum cernitur. Conueniunt verò, quoniam vt visibile color, ita & gustabile sit sapor. [a] Necesse autem est, quemadmodum diximus, in humido veluti in proprio subiecto, ac materia saporem inesse; [2] quandoquidem sensum gustus immutare id tantũ queat, quod aquea sit humiditate aspersum. [3] Atque hæc humiditas in corpore, quod est aptum affici sapore, aut actu, aut potẽtia inest, actu quidem, vt in vino, [4] potentia verò, vt in sale, qui & linguæ saliua in humorem soluitur actu saporem adeptus, & fluidus, ac tenuis factus ab ipso facillimè percipitur sensu.

Sed vlterius [a] quid commune sit gustui cum alijs sensibus doceamus.

Ergò [1] visus & obiectum visibile, & inuisibile percipit (tenebræ autem inuisibiles sunt, quas intellectus dum à nullo sensibili immutatur visus esse cognoscit) atque etiam id, quod valdè splendet, ac lucet (hoc enim inuisibile est, nõ perindè ac tenebræ, sed vt id quod excellens nimis, ac vehemens aptam sensorij temperiem dissoluere aptum est) [2] Item auditus, sonum & silentium iudicat, quorum aliud sensum immutando ab eo sentitur, aliud nihil agendo non sine sensu ab intellectu deprehenditur.

---

a Philoponus Auerroes Themistius.

2 Nihil autem facit saporis sensum sine humiditate,

3 sed habet actu, aut potentia humiditatem,

4 vt sal, nam & facilè liquabile ipsum est, & colliquefactiuum linguæ.

a Philoponus Themistius.

Tex 107.

1 Sicut autem visus & visibilis est, & inuisibilis (tenebrę enim inuisibiles sunt. iudicat autem & has visus) adhuc autẽ & valdè splendidi (etenim hoc inuisibile est; alio autem modo quàm tenebrę)

2 similiter autem & auditus, & soni, & silentij, quorum aliud audibile, aliud inaudibile est,

ditur, 3 & magnos prętereà, atque violentos capit sonos, perindè ac valdè splendida obiecta visus. 4 Arbitrandum enim est, sicut exiguus sonus vix sensum feriens, ac mouens quodammodò insensibilis est, ægrèq; sentitur, 5 sic magnum, ac violentum sonum, quia sensorium valdè concutit, ac frangit, insensibilem esse. 6 Inuisibilem autem pluribus dicitur modis. [a] Vno modo perinde, atq; id, quod impossibile omninò censetur, 7 alio modo si aptũ quidem sit videri, sed, aut nimis vehemẽs, aut exiguum cerni vix possit: 8 quemadmodum & homo progredi nequit, & abscissos habens pedes, & eos ineptos ad incedendum obtinens. 9 Eodem modo gustus & gustabile obiectum, & non gustabile sentit. 10 Hoc verò est, non solum id, quod nullo modo gustũ afficere potest, sed etiam id, quod aut exiguũ, aut prauum, ac sensus corruptiuum saporem habet. 11 Principium autẽ, [b] seu gustabilis & non gustabilis materia potabile, & impotabile est, nẽpè id quod actu humidum, & liquidum, ac fluidũ est, & quod, aut omnino siccum, & aridum est, aut exiguo, maloue humore præditum. 12 Ambo enim percipit gustus, 13 sed impotabile quidem est quod aut nullo modo afficit gustum; aut ipsum cum molestia, & læsione immutat;

pota-

3 & magni soni, sicut visus est splendidi:

4 sicut .n. paruus sonus inaudibilis quodammodo est,

5 sic & magnus, & violentus:

6 inuisibile autem aliud quidem omninò dicitur, sicut & in alijs quod impossibile,

a Auerroes.

7 aliud autem si aptum natũ natum non habet, aut prauè,

8 sicut carens pedibus, & carens nunc eis:

9 sic vtique & gustus est, & gustabilis, & ingustabilis.

10 Hoc autem est quod paruum, aut prauum habet saporem, aut corruptiuũ gustus,

11 Videtur autem principiũ esse potabile, & impotabile.

b Philoponus Themistius.

12 Gustus enim quidem ambo,

13 sed hoc quidem est prauũ, & corruptiuum gustus,

14 illud autem secundum na turam.

15 Est autem commune tactus, & gustus potabile.

14 potabile autem id, quod gratum, & iucundum existens delectatione perfundit sensum. 15 Vtrumque verò tactui, & gustui commune est: nam quatenus humidum est, à solo tactu percipitur, quatenus vero obtinet saporem, ab ipso cognoscitur gustu.

Tex. 104.

1 Quoniam autem humidū est gustabile, necesse est sensorium ipsius, neque humidum esse actu, neque non potens fieri humidum.

2 Patitur .n. aliquid gustus à gustabili, secundum quod gustabile est.

3 Necessarium est ergò humectatum iri, quod potest humectari seruatum: nō est autem humidum gustatiuum sensorium.

a Philoponus Simplicius.

4 Signum autem est neq; siccam existentem linguam sentire, neq; multum humidam.

b Philoponus.

5 Hic enim tactus fit primi humidi.

Ex his [1] patet, quoniam gustabile obiectum suapte natura humidum est, sensorium gustus, non actu, sed sola potentia humidum esse, si de humido sapore affecto loquamur. Manifestè id probari potest. [2] Nam sensorium gustus patitur à gustabili, quà gustabile est, & in humido propriam habet sedē, [3] necessarium ergò est sensorium gustus potentia quidē humidum esse, actu verò humidum fieri, cùm patitur ab obiecto, propriamq; ipsius humiditatem recipit, moderatam quandam, omnique sapore destitutam humiditatem habens, [a] ob quam alienam facilè patiens humiditatem minimè læditur, sed potius perficitur, ac seruatur potens saporum alias humiditates pati. 4 Hoc vlteriori quodam signo potest esse perspicuum, [b] ex eo videlicèt, quod nec admodum siccescens lingua sentiat, nec excedenti perfusa humiditate. 5 Nam cùm valdè humida lingua est, seu aliquo valdè infecta sapore inexistentem sentiens, ac percipiens humiditatē obstruitur,

ſtruitur, ac prohibetur, quominus alias ſaporum humiditates recipere, atque ſentire poſſit. [6] Is enim, qui acrem, ac vehementẽ prægustauit ſaporem, alios percipere exactè nequit; [7] atque etiam ij, qui regio morbo correpti laborant, impoſita quæque obiecta amara eſſe iudicant, [8] amaram quandam percipientes humiditatem, quæ bili permixta eorum afficit linguam. Cùm verò admodum ſicca lingua eſt, nec ſapores etiam guſtare apta eſt, aliqua prærequiſita humiditate, qua & in lingua recepti facillimè diffundantur ſapores, & in actum reducantur, ſi in ſubiecto actuali ſiccitate affecto inſint.

6 Vt cũ quis prægustarit fortem ſaporem, guſtet alterũ,

7 & vt ægrotantibus amara omnia videntur:

8 propterea quod lingua plena huiuſmodi humiditate ſentiunt.

Vt verò guſtabilis obiecti diſtinctam magis cognitionem habeamus, aliqua breuiter de ſpeciebus ſaporum attingenda ſunt.

Sciendum [1] autem eſt, quemadmodum in coloribus album, & nigrum, ſic & in ſaporibus dulce, & amarum ſimplices, atque appoſitas eſſe ſpecies ad ipſam guſtus potentiam relatas, quam oppoſitis, ac ſeſe deſtruentibus rationibus immutare aptæ ſunt. [2] Atque dulci quidem proximè adhæret pingue, amaro autem ſalſum; ſiquidem & parùm à dulci pingue, & ab amaro ſalſum recedat. [3] Mediæ autem ſpecies, quæ ab extremorum conſtitutione maiori

Tex. 105.

1 Species autem ſaporum, ſicut, & in coloribus, ſimplices quidem contrariæ ſunt, vt dulce, & amarum.

S. Thomas.

2 Conſequuntur autem illud quidem pingue, hoc verò ſalſum.

3 Mediã autem horum acre, & auſterum, & acerbum, & acidum.

iori interuallo distant, videtur esse acre, austerum, acerbum, & acidum. 4 Hæ namque ferè species saporum sunt, ad quas omnes aliæ reducuntur. Ex his aliqua gustus, & gustabilis descriptio colligi potest, 5 si dixerimus gustum tale quid potestate esse, quale actu gustabile est, 6 atq; id esse gustabile, quod potentiam gustus immutare, atque in actum deducere aptum est.

4 Ferè enim hæc videntur esse saporum differentiæ.

5 Quare gustatiuũ est, quod potentia est huiusmodi.

6 Gustabile autem est factiuum actu ipsius.

Sed iam, vt aliquem exteriorum sensuum tractationi imponamus finem, tactus, & tangibilis naturam contemplari aggrediamur.

Quoniam 1 verò eadem tactus, *b* atq; tangibilis ratio est, si eorum vnitatem, ac pluralitatem spectemus, 2 quandoquidem sensu tactus multiplicato, sensibilia quoque ab eo percepta multiplicari oportet, vt tangibilium naturam, atque vnitatem determinare commodè possimus, de sensus Tactus vnitate dubitare, ac quærere necesse est. 3 Etenim absq; iniuria dubitabit quispiam, vtrũ sensus Tactus vnus sit, an plures.

Tex 106.

1 De tangibili autem, & tactu eadem ratio.

b Simplicius.

2 Si enim tactus non vnus est sensus, sed plures, necessarium est, & tangibilia sensibilia plura esse.

3 Habet autem dubitationẽ, vtrum plures sint, an vnus.

Præterea 1 & de sensorio, quod ab obiecto tangibili patitur, aliquis ambiget, vtrum sit caro in animalibus, quæ habent sanguinem, & aliquid carni proportione respondens in ijs, quæ sanguine destituta sunt, 2 an potiùs hoc quidem medium sit, primum autem sensorium,

Tex. 107.

1 Et quid est sensorium tangibilis, vtrum caro, & in alijs proportionale, an non,

2 sed hoc quidem est mediũ, primum autem sensorium aliud quiddam est intus.

rium, in quo tactiua potentia radicata est, quid aliud intus existens. Et quidem, vt priorem determinemus quæstionem, alicui videri potest plures sensus tactus esse. 3 Nam omnis sensus vnicam tantummodò primam contrarietatem respicere videtur. 4 Etenim visus colorem album & nigrum, auditus sonum grauem & acutum, gustus saporẽ dulcem & amarum sentit, 5 In obiectis verò tangibilibus plures insunt primæ contrarietates, calidum & frigidum, humidum & siccum, durum & molle, & alia huiusmodi, ergò plures sensus tactus esse videntur.

3 Omnis etenim sẽsus vnius contrarietatis esse videtur.

4 Vt visus albi, & nigri, & auditus grauis, & acuti, & gustus amari, & dulcis.

5 In tangibili autem plures insunt contrarietates calidũ, frigidum, humidum, siccum, durum, molle, & aliorum quæcunque sunt huiusmodi.

Quidam 1 propositum dubium solutione quadam infringere conantur, in alijs quoque sensibus plures inesse contrarietates affirmantes. 2 Nam in voce non modò acumen & grauitas, sed paruitas, & magnitudo, lenitas, & asperitas, aliaq; similia insunt. 3 Et eodem modo in colore, præter album, & nigrũ, alias huiusmodi contrarietates assignare licet. Quoniam igitur hæ contrarietates nec visum, nec auditum auferunt, tangibilibus multiplicatis, sensum quoque tactus multiplicari negant. Sed in eo hæc solutio deficit, quod in his sensibus plures haudquaquàm primas contrarietates afferre, sed eas solùm, quæ ad vnicam primam contrarietatem reduci

Tex. 108.

1 Habet autem solutionem quandam ad hanc dubitationem. Nam in alijs sensibus sunt contrarietates plures.

2 Vt in voce, non solum acumen, & grauitas, sed & magnitudo, & paucitas, & lenitas, & asperitas vocis, & huiusmodi alia.

3 Sunt autem, & circa colorem differentiæ huiusmodi aliæ.

 queunt,

queunt, cùm ad album & nigrum in colore, & grauè, atq; acutum in voce, assignatæ contrarietates referantur. Verū vt propositum soluamus dubium,[4] existimo etsi quemadmodum in auditu sonus, & in visu color,[a] sic etiam in tactu vnicum haudquaquā appareat obiectum, quod vnam primam contrarietatem habens, ac proprio nomine dictum vnicam potentiam constituat, re vera tamen vnicum tactus obiectum esse, si modum, quo immutat sensum, & ab eo percipitur, spectemus; quandoquidem omnia tangibilia obiecta eodem semper modo immutant, ac excitant sensum, & ab ipso existentibus ijsdem operandi conditionibus, cognoscuntur. Necesse autem non est ad potentiæ vnitatem cōstituendam vnicum esse obiectum, in quo vna prima contrarietas insit, quēadmodum in pluribus contingit potentijs, sed omnia quæ percipiuntur obiecta, eodem prorsus modo in sensorio suscipi, atque à sensu cognosci oportet, cùm vnitas obiecti sensibilis, nō ex propria entitate, sed ex modo operandi sumatur.

4 Sed quid vnum subiectum, sicut auditui sonus, sic tactui non est manifestum:

a *Simplicius*.

Vt verò [1] posteriorem determinemus quæstionem, vtrum primum sensorium tactus quid intus existens, an potiùs caro sit, ex eo haudquaquàm poterit dissolui quæstio, quod applicatis obiectis,

Tex 109.

1 Vtrum autē sit sentiens intus, & an non, sed mox caro, nullum videtur esse signum fieri sensum, simul atq; res tanguntur.

ac

ac super carnem positis illicò sensatio fiat. [2] Nam etsi quis externam aliquam pellem carni obtendat, posteaq; tangat obiectum, cōfestim adhuc sensatio fiet; [3] cùm tamen certum sit hanc pellem tactus sensorium non esse. Nec verò quis dicat pellem hāc sensorium tactus propterea non esse, quòd naturali nexu homini iuncta non sit. [4] Nam etsi naturalis homini hæc pellis euaderet, sensoriū tactus idcircò non esset, sed per eam solùm maiori celeritate, ac facilitate obiecti ad sensum pertingeret actio. Quapropter manifestum est, non ex eo carnem tactus sensorium esse, quòd super eam positū sentiatur obiectum, sed connaturale potiùs medium esse, quo ad sensorium intus existens obiecti tangibilis actio transmittitur.

2 Etenim nunc, & si quis circa carnem extenderit, vt pelliculam cum fecerit, similiter sensum mox cum tetigerit, indicat.

3 Et tamen constat, quod nō est in hoc sensorium.

4 Si autē, & coniunctū fuerit, citius pertinget vtiq; sensus.

At verò quoniam caro medium connaturale, atq; adnatum est, difficillimè sensorium tactus ab ea distinctum percipere valemus.

Etenim [1] caro, quæ animalis corpori adnexa est, sic se habet ad sensum tactus, quemadmodū aer si ambiens corpora, ijs naturali quodam nexu iunctus esset. [2] Sic autem ad corpora sese habēte aere, occultis existentibus sensorijs auditus, olfactus, ac visus, vno, ac eodem sensu colorem, sonum, & odorem ab animalibus percipi iudicaremus.

Tex. 110.

1 Quapropter & talis pars corporis videtur sic se habere, sicut si circulariter nobis adnatus esset aer.

2 Videremur enim vno quodam sentire, & sonum & colorem, & odorem, vt vnus quidam sensus esse auditus, & visus, & olfactus.

Nunc

3 Nunc autem, quia hunc aerem à corporibus diuisum, ac seiunctum esse patet, horum sensuum distincta sensoria esse manifestum est.

Incertum [1] verò, & obscurum sensorium tactus videtur. Etenim sagax, prouidaque natura [a] sensorium tactus in animalibus existens ad sentiendum iners ob terream portionem esse aduertens, vt fortiter patiendo facillimè perciperet ea, quæ tangendo lædere, aut perficere possunt, adnato dumtaxat, atque continuo obtegi medio voluit. [2] Neque enim ex aere, aut aqua [b] animatum corpus esse conflatum possibile est, 3 quandoquidem firmum & constans esse oportet, 4 sed ex terra, aliisque elementis necessariò componitur, quemadmodùm & caro, quodq; illi proportione respondet, vt hoc pacto refractas, ac temperatas habẽs qualitates eorum, quæ tactu percipiuntur, actiones deferre queat. 5 Ex quo accidit necessariò carnem, qua tactus vt medio vtitur ad plures sensationes efficiendas, sensorio adnatam, & continuam esse.

Præterea [1] carnem medium tactus esse ex eo clarè patet, quòd plures in eadem lingua sensus operentur, nempẽ tactus, & gustus, [2] cùm in ea & saporẽ, & omnia tangibilia percipi contingat. At si caro linguę sensorium tactus esset, vnicus

3 Nunc autem quoniam determinatũ est per quod fuerit motus, manifesta sunt prædicta sensoria diuersa esse.

Tex. 111.

1 In tactu autem hoc nunc immanifestum est.

a Simplicius.

2 Ex aere enim, aut aqua impossibile est cõstare animatum corpus.

a Philoponus.

3 Oportet .n. solidum quoddam esse.

4 Relinquitur igitur mixtum ex terra, & ex his esse, quale solet esse caro, & proportionale.

5 Quare necessarium est, & corpus animatum esse mediũ tactui per quod fiunt sensus, qui plures sunt.

Tex. 112.

1 Indicat autem quod plures sint qui in lingua tactus.

2 Omnia enim tangibilia sentit secundum eandem partẽ, & saporem.

vnicus in ea dumtaxat sensus operari posset, cum ex vnitate sensorij vnitatē sensus arguere liceat. Necesse ergò est & carnem linguæ, & quamlibet aliam eiusdem rationis carnem medium tactus esse. Nec verò quis dicat sensum gustus à tactu non differre. 3 Nam si quælibet in corpore animato existens caro impositum perciperet saporem, distinctio inter sensum tactus, & gustus fortasse lateret. 4 Nunc autem certum est duos sensus esse, propterea quòd non vbicunque fit sensatio tactus, ibi quoque sensatio gustus fiat.

3 Si igitur, & alia caro sentiret saporē, viderentur vnus, & idem sensus esse gustus, & tactus.

4 Nunc autem duo, propterea quod non conuertitur.

Dubitabit 1 autem aliquis a vtrum præter medium intrinsecum, & connaturale ad contactum efficiendum, aliud quoq; extrinsecum requiratur medium. 2 Etenim omne corpus profunditatem habet, tribus præditum dimensionibus longitudinis, latitudinis, & profunditatis. 3 Fieri autem nequit, vt ea corpora sese mutuò immediatè tangant, inter quæ corpus aliquod medium intercedit. 4 Vbicumque verò est mediū siue humidum, siue humectatum corpus aliquod esse oportet. 5 Atq; id humidum dico, b in quo, vt in corpore, inest humiditas, quemadmodum esse videtur aqua; 6 humectatum verò id, quod humido corpore, seu aqua perfusum est. 7 Iam ea corpora, b quæ se tangunt

Tex 113.

1 Dubitabit autem aliquis. a *S. Thomas.*

2 Si omne corpus profundū habet, hoc autem est tertia magnitudo,

3 quorum autem corporum medium est aliquod corpus, non contingit ipsa seinuicē tangere,

4 humidum autem non est sine corpore, neque vdum,

5 sed necesse est aquam esse, a *S. Thomas Simplitius.*

6 aut habere aquam:

7 quæ verò tangunt seinuicem in aqua, cum extrema

gunt in aqua, extremas haud resicatas habentes partes intermediam necessariò obtinent aquam, extremis eorum adhærescentem partibus. Neque enim eorum, quæ versantur in aquis, superficiem siccam esse, nulloq; humore circumfusam putandum est. [8] Ex quo clarissimè constat, quæ in aqua sese tangūt corpora, intermediam necessariò aquā habere, eorumq; immediatum esse contactum non posse. [9] Idem & in aere cōtingit, eodem enim prorsus modo se habet aer ad ea, quæ in aere se tangunt, & aqua ad ea, quę versantur in ipsa. [10] Sed magis aerem intermediū esse nos latet, propterea quòd nobis in aere perpetuò degentibus, ideoque minimè aduertentibus adhæret, obq; tenuitatem, ac leuitatem maximè sensum effugit. [11] Quod animātibus etiam in aqua versantibus accidit, quæ haud corpora intercedente aqua sese mutuò tangere percipiunt. Ex quo manifestum est in aere solida & consistentia corpora absq; intermedio se se aere haudquaquam tangere posse, si magistram rerum, ac ducem experientiam sequamur.

Maximum [1] igitur dubium est, [a] vtrum omnes sensus obiecta per aliquod extrinsecum percipiant medium, an verò aliorum alia sit ratio, ità vt, quemadmodum videtur, tactus, & gustus absq; med

siccà nō sint, necesse est aquā habere mediam, qua repleta sint vltima:

S. Th. Themistius Auerroes.

8 si autem hoc verum, impossibile est tangere aliud, aliud in aqua.

9 Eodem autem modo, & in aere: similiter enim se habet aer ad ea, quæ sunt in ipso, & aqua ad ea, quæ sunt in ipsa.

10 Latet autem magis nos,

11 sicut, & quæ sunt in aqua animalia, si vdum tangit vdum.

Tex. 114.

1 Vtrum igitur omnium similiter sit sensus, an aliorū aliter, sicut nunc videtur, gustus quidem, & tactus tangendo, alij autem eminus?

a *S. Thomas Philoponus Auerroes.*

medio tangendo sentiant obiectum, alij verò tres sensus idem per extrinsecum interiectum medium remotum percipiant.[2] Respondeo tactum, & gustum solida, & consistentia, flexibiliaque obiecta (neque enim loquor de ijs, quæ suapte natura fluunt) per aliquod extrinsecum medium percipere, [3] quemadmodum, & visibile visus, & odore præditum olfactus, & sonum edens auditus extraneo existente medio cognoscunt. [4] Diferunt verò hi sensus, quòd tactus, & gustus propè admotum sentiunt obiectum; visus autem, olfactus, atque auditus à longè percipiunt. [5] Atque obscurum quidem, & immanifestum est, an tactus, & gustus per extrinsecum medium percipiant obiecta, quoniam etsi omnes sensus per medium operentur, [6] in his tamen id latet, maximè sensum effugiente aere, qui inter contactum mediat. Nec verò conturbet aliquem obiectum extrinseco intercedente medio tangi posse. [7] Nam etsi, vt prius dictum est, super manum tenuis aliqua nos latens imponeretur pellis, adhuc tamen applicata sentiremus obiecta, & eodem modo hæc se se haberet pellis, quo nunc aer, & aqua. [8] Ijs enim intercedentibus apposita nos tangere obiecta, nihilque aeris, aut

2 Hec autem non est, sed durum, & molle per alia sentimus.

3 sicut & sonatiuum, & visibile, & odorabile.

4 Sed alia quidem eminus, alia verò cominus.

5 Quapropter latet, quoniã omnia sentimus per medium.

6 Sed in his latet.

7 Et quidem, sicut diximus prius, etsi per pelliculam, quæ nos lateret, sentiremus omnia tangibilia, similiter vtique haberemus, sicut & nunc in aere, & in aqua.

8 Putamus .n. nunc ipsa tangere, & nihil esse medium.

aut aquæ mediare putamus, ergò existente aere, aut aqua intermedia tangibilia possumus obiecta percipere. Licet enim, ^b magnitudinum cōtactus quodcumque medium excludat corpus, is tamen quo tangibilium perficitur sensatio, aliquo etiam corpore interiecto fieri potest.

Præterea, 3 quæ tactu percipiuntur, differunt ab ijs, quæ visibilia sunt, ac sonum edunt. * Nam hæc quidem ex eo, ^a percipimus, quod immutatum ab ipsis medium per sensibilis receptionem speciei eādem in sensoriū imprimit speciem, mouetque sensum, atq; ad operandum excitat. 3 At verò tāgibilia nō ex eo per extraneū sentimus mediū, qđ immutatum à sensibili obiecto medium sensorium moueat, sed simul, & sensorium, & medium ab ipso immutantur obiecto, 4 vti fit cùm quispiam per clypeum percutitur. 5 Non enim percussus clypeus percutit hominem, sed simul & clypeum, & hominem percuti accidit. Sic verò & sensorium tactus haudquaquam à medio, vt à propria causa mouetur, sed simul, & sēsorium, & medium ab obiecto moueri, ac pati contingit. Atque in hoc differt medium contactus ab eo, quo alij sensus à proprijs immutantur obiectis. Nam illi quidem à medio tanquàm à causa mouen-

b Themistius.

Tex. 115.

1 Sed differt tangibile à visibilibus, & sonatiuis,

2 quod hæc quidem sentimus, eo quod medium mouet aliquid nos.

a S. Thomas Auerroes.

3 tangibilia verò non à medio, sed simul cum medio:

4 sicut per clypeum percussus.

5 Non enim clypeus percussus percussit, sed simul accidit vtraque percuti.

uentur, quandoquidem species ab obiecto productas in extrinseco prius medio suscipi, in quo debitam motioni sensuum proportionem acquirunt, deinde vero ab ipso medio ad excitãdum sensorium transmitti necesse est. Etsi enim vt accidit in visu, simul tempore, & sensorium, & medium ab obiecto immutentur, si tamen ordinem causæ respiciamus, immutatio medij ipsam sensorij motionem præcedit, quatenus in medio vehemens sensibilis actio temperatur, aptaque ad excitandum sensum euadit. At verò in tactu extrinsecum medium non est, vt ab obiecto necessariò immutatum proximum immutet sensorium (si adnatum cum sensorio confundamus medium) siquidem à fluidis corporibus nullo extrinseco existente medio ab obiecto mouetur sensus; sed requiritur medium ob consistentiam, & soliditatem corporum, quæ absq; intermedio corpore se se mutuo tangere nequeunt. Ex quo fit non modò tempore, sed causę quoq; ordine spectato, sensorium tactus, ac medium extrinsecum ab obiecto simul pati. Secus autem de connato medio censendũ est, quod eadem prorsus necessitate ad contactum, qua media externa ad alias perficiendas sensationes concurrit.

a Auerrces Simplicius Themistius S. Thomas.

Ex his manifestè colligitur, a carnē, & linguam nō esse tactus, & gustus sensoria, sed potius media, quibus eorum sensationes fiunt.

Tex. 116.

1 Omnino autem videtur caro, & lingua, sicut aer, & aqua ad visum, & auditum, & olfactum se habent, sic se habere ad sensorium.

Nam 1 eodem modo se habent caro, & lingua ad tactum, & gustum, quo aer, & aqua ad uisum, olfactum, & auditum: at certum est aerem, & aquam horum sensuum media esse, quæ vt ab ipsius immutentur obiectis intercedere oportet, ergò caro, & lingua tactus, & gustus media erunt, quibus motis ipsa quoque moueri sensoria necesse est. 2 Præterea sensibile supra sensorium positum minimè sentitur, siue de tactu, & gustu, siue de alijs sensibus loquamur; omnium .n. eadem ratio est, atq; inductione patet. 3 Nā si quis corpus albū supra oculi superficiem ponat, haudquaquàm fiet visio, & sic in cæteris continget: at positum supra carnem sensibile sentitur, & similiter gustabile supra linguam positum percipitur, ergò caro, & lingua tactus, & gustus media, minimè autem sensoria sunt. 4 Quare manifestum est quid intus existens sensorium esse, in quo tangibilis sensatio fit. 5 Idem enim in hoc sensu, quod in alijs contingit, 6 quandoquidem sensibile supra tactus sensorium positum minimè sentitur, sed carni dumtaxat applicatum; 7 Ex quo fit, absque dubio car-

2 Ipso autem sensorio tacto, neque ibi, neq; hic fiet vtiq; sensatio.

3 Vt si quis ponat corpus album super oculi vltimum.

4 Quare & manifestum est, quod intus sit tangibilis sensorium.

5 Sic .n. vtique accidet, quod quidem in alijs.

6 Apposita enim super sensorium non sentiunt, super carnem autem apposita sentiūt.

7 Quare medium tactiui caro.

carnem medium esse, quo indiget ex necessitate sensus, vt ab obiecto immutari queat.

a Sed iam tactus medio determinato, ipsius naturam sensorij determinare oportet.

Quoniam 1 ergò tangibiles qualitates corporis, vt corpus est, differentiæ videntur, 2 dico autē differentias, quæ rerum elementa distinguunt, calidum, & frigidum, humidum, & siccum, de quibus priùs dictum est ijs in locis, in quibus de elementis egimus: 3 manifestum est sensorium, quo huiusmodi percipiuntur qualitates, & in quo sensus, qui dicitur tactus, primò inest, quandam esse partem, quæ ab his qualitatibus sensibilibus speciebus receptis perfici potest.

Quia 1 enim sensatio in quadam perfectiua passione consistit, 2 sensibile obiectum agens tale sensorium existens in potentia facit, quale ipsum actu est. 3 Vnde nec easdem calidi, ac frigidi, humidi, ac sicci differentias, quas natura sensorium obtinet, sentimus, 4 sed eas tantummodò, quæ ab ipsa temperie, ac mediocritate recedunt, quam ex sui cōstitutione vnumquodq; requirit sensorium. 5 Etenim cùm medium sit extremorum iudex, tactus verò mediocritas quædam sit, quatenus in extremarū tangibi-

a S. Thomas.

Tex. 117.

1 Tangibiles igitur sunt differentiæ corporis secundum quod corpus.

2 Dico autem differentias, quæ elementa determinant calidum, frigidum, humidū, siccum, de quibus prius dictum est in ijs, quæ de elementis.

3 Sensorium autem ipsarum tactiuum, & in quo sensus qui vocatur tactus inest primo, potētia huiusmodi pars est.

Tex. 118.

1 Sentire enim pati quoddā est.

2 Quare faciens quale ipsum actu huiusmodi illud facit, cum sit potentia.

3 Vnde simile calidum, & frigidum, aut durum, aut molle non sentimus,

4 sed exsuperantias:

5 tanquam sensu velut medietate quadam existente eius, quæ in sensibilibus, contrarietatis. Et propter hoc di-

ſcernit, ac iudicat ſenſibilia; medium enim iudicatorium eſt.

6 Fit enim ad vtrunq; ipſorũ alterum vltimorum.

Tex. 119.

1 Et vt oportet id quod debet ſentire album, & nigrũ, neutrum ipſorum eſſe actu, potentia vero vtrunque, ſic autem & in alijs,

2 ita & id tactu neque calidum, neque frigidum.

Tex. 120.

1 Amplius autem ſicut viſibilis, & inuiſibilis eſt quodammodo viſus, ſimiliter autem & reliqui oppoſitorum,

2 ſic & tactus tangibilis, & intangibilis.

3 Intangibile autem eſt, & paruam omnino habens differentiam tangibilium, quemadmodo ſe habet aer;

4 & tangibilium exſuperantiæ, vt ea, quæ corruptiua ſunt.

5 Secundum igitur vnumquemque ſenſum dictum eſt figura.

gibilium qualitatũ medio verſatur, extremas duntaxat qualitates ſenſus tactus diſcernet, ac iudicabit. 6 Vtrique enim extremorum oppoſitum quodãmodo exiſtens medium vtrumq; potentia continens facilè ab vtroque pati, ac moueri poteſt.

1 Atque vt ſenſorium, quod album, nigrumq; recipere aptum eſt, neutrum ipſorum actu, ſed potentia vtrumque eſſe oportet, & in cæteris ſenſorijs eodem modo: 2 ſic & in tactu, nec eoſdem caloris, aut frigoris gradus ſuapte natura obtinet ſenſorium, quos actu in eo ſuſcipi, atq; à ſenſu percipi contingit.

1 Sed vt aliquando hunc de ſenſu tactus ſermonem concludamus, exiſtimãdum eſt, quemadmodum viſus viſibile, & inuiſibile quodammodò percipit, cæteriq; ſenſus oppoſita ſimiliter obiecta, 2 ſic etiam tactum & tangibile, & non tangibile ſentire. 3 Dico autem non tãgibile, aut id, quod exiguam admodũ tangibilium differentiam habet, quemadmodum aer, 4 aut id, quod tangibilium exceſſum obtinet, ſenſumque deſtruere aptum eſt. Vtrumq; enim à ſenſu ægrè perceptum haud tangibile dicitur. 5 Atque hæc de vnoquoque ſenſu, quatenus ab obiecto paſſibilis eſt, leui quadam, & confuſa deſcriptione dicta ſint.

Iam

Iam verò, vt perfectam sensitiuæ animæ cognitionem habeamus, quoniam vnumquemque sensum in eo consistere diximus, quòd tale potentia sit, quale actu obiectum est; quomodo nunc sensus communiter sumptus in actum ab obiecto reducatur, & ab eodem patiatur; explicandum est.

Existimandum ergò est, id omnibus sensibus competere, vt cum patiuntur ab obiectis, eorum formas absque materia suscipiant, hoc est, species sensibiles, quæ à proprium, à quo emanant repræsentantes obiectum, & in sensorio absque materialibus obiecti qualitatibus receptæ immateriales dicuntur: 2 Nam quemadmodum cæra imaginem, siue figuram annuli suscipit absque auri, aut æris materia, in qua inest imago; 3 neque enim auream, aut æneā accipit figuram, vt in auro, aut ære impressa est; propterea quod aureo, aut æneo sigillo, quò ad imaginem tantummodò assimiletur, sed non quò ad auri, aut æris dispositiones, haudquaquam in cæra ad annuli suscipiendam imaginē auri, aut æris dispositionibus productis: 4 eadem ratione vnusquisque sensus patitur ab habente colorem, odorem, aut sonum, non in quantum vnumquodque illorum dicitur, hoc est, non patitur à lapide colorato, in quantum

a Philoponus.

Tex 121.

1 Oportet autem vniuersaliter de omni sensu accipere, quod sensus est id, quod est susceptiuum formarum sine materia.

a S. Thomas Themistius Simplicius Philoponus.

2 Vt cæra annuli sine ferro, & auro recipit signum.

3 Accipit enim aureum, aut æreum signum, sed non in quantum aurum, aut æs.

4 Similiter autem & sensus vnusquisq; ab habente odorem, aut saporem, aut sonū patitur, sed non in quantum vnumquodq; illorū dicitur,

tum lapis, neque à melle dulci, in quantum mel; propterea quod materiales in sensorio qualitates coloris, aut mellis non producuntur, [5] sed patitur sensus ab illis secundum rationem, & formã, quatenus colorem, aut saporem habent. Sensibili enim secundum formã ob speciei sensibilis receptionem assimilatur sensus, minimè autem secundum materiales dispositiones; quandoquidem si materialis coloris dispositiones producerẽtur, haudquaquam in sensorio species sensibilis, sed materialis reciperetur color. Atque hinc accidit sensum quoniam obiecti formam suscipiens easdem minimè dispositiones patitur, quæ in obiecto, atq; materia existentem formam consequuntur, rectè censeri formam absque materia suscipere, à sensibilibus dumtaxat speciebus immutatũ, quæ ipsum repræsentãt obiectum. Etsi .n. sensoriũ tactus tãgibilis formam, seu speciem suscipiens materiales quoque patiatur qualitates, attamen eas, non quatenus sensu præditum est, qui ab obiecto in actũ reduci potest, sed quatenus naturale quoddam corpus à quocunq; agente proximo transmutari aptum suscipit. Adde etiam quod, nec sensorium tactus tangibilis obiecti excitans forma similes inducit affectiones, quas in obiecto habet. Ex quibus manifestum

[5] sed in quantum huiusmodi, & secundum rationem.

nifestum est sensum eatenus ab obiecto pati, atque in actum reduci, quatenus immateriales ab ipso formas, seu species sensibiles. ipsum repræsentãtes obiectum suscipit, quibus verè obiecto similis factus proprium de eo iudicium promit, ac fundit.

At [1] primum, ac præcipuum sensorium, quod species ab obiecto sensibiles patitur, id est, in quo potentia inest quæ formarum sine materia susceptiua est [2] Quare etsi sensorium, ac potentia vnum subiecto sint, ratione tamen, atq; essentia discrepant. [3] Nam sensorium magnitudo quædã corporea est, haudquaquam verò forma, ac sensitiui ratio. [4] At sensus magnitudo nõ est, sed potius forma, ac ratio, & facultas cui sensorium ad sensibiles edendas, atque recipiendas operationes inseruit.

Ex his [1] manifestum est propter quã causam excellentia sensibilia corrumpant, ac destruãt sensoria. Etenim sensus in sensorio inest, quod primarum qualitatum proportionem quandam, & moderationẽ habens eam suapte natura speciem suscipere aptum est, quæ moderata ipsũ motione afficiat, & quasi quodam salutari pruritu excitet sensum ad proprium dignoscendum obiectum. [2] At si admodum excellens fuerit sensibile, ac vehementem imprimat

Tex. 122.

1 Sensorium autem primum est, in quo huiusmodi potentia.

2 Est igitur idem, sed esse alrum est.

3 Magnitudo enim quædam erit id, quod sentit, non tamen est sensitiuo esse.

4 Neque sensus magnitudo est, sed ratio quædam, & potentia illius.

Tex. 123.

1 Manifestum autem ex his, & propter quid sensibilium exsuperantiæ corrumpunt sensoria.

2 Si namq; sit fortior sensorio motus, soluitur ratio; hoc autem erat sensus.

speciem, quę validum in sensorio causet motum ob nimiam euocatam spirituum copiam, aptam eius temperiem, ac proportionem dissoluit, quam in sensorio existens potentia requirit, vt & facilè ab obiectis pati, & rectè operari queat. [3] Idem accidit in cythara, alijsq; instrumentis, cum acriori, ac perturbato quatiuntur motu, tum enim apta chordarum soluitur temperies, omnisque destruitur concentus, & harmonia.

3 Sicut & consonantia, & tonus percussis fortiter cordis.

Atque [1] manifestum id quoque ex dictis est, propter quid plantæ quandam animæ obtinentes partem, & ab ipsis tangibilibus qualitatibus, cum incalescunt, ac frigescunt patientes, non sentiant [2] Causa enim est, quia nec mediocritatem, ac proportionem qualitatum habent, quam operantes requirunt sensus ob terream, quam à natura sunt portionem adeptæ, [3] nec sensitiuas idcirco obtinent potentias, quæ immateriales dumtaxat sensibilium formas recipere, ac iudicare aptæ sunt, sed materiali semper modo patiuntur, & rerũ formas qualitatibus materialibus affectas necessario suscipiunt.

Tex 124.

1 Et propter quid plantę non sentiunt, cum habeant quandam partem animalem, & patiantur à tangibilibus: etenim frigescunt, & calescunt

2 Causa enim est, non habere medietatem,

3 neque huiusmodi principium, vt possint recipere formas sensibilium, sed pati cũ materia.

Dubitabit [1] autem aliquis, vtrum id, quod sensu destitutum est, ab alijs sensibilibus pati queat, vt ab odore, quod caret olfactu, à colore, quod non habet visum, & à sono, quod est priua-

Tex 125.

1 Dubitabit autem aliquis, si patiatur aliquid ab odore, quod non potest olfacere, aut à colore, quod non potest videre, similiter autem & in alijs.

priuatum auditu. Sed vere id, quod ali quo ex his sensibus caret à proprio sen sibili, vt sensibile est pati nequit, nihil enim ab odore, quà odor est patitur, nisi olfactum habeat.[2] Nam odor quid olfactibile est, & quatenus odor olfactum mouet, quare id quod actionem odoris, in quantum odor, suscipit, sen su olfactus præditum est.[3] Quæ igitur olfactu carent ab odore pati, atq; immu tari nullo modo possunt.[4] Eadem vero, & in alijs sensibilibus ratio est, [a] vt nihil à sensibilibus, quatenus sensibilia sunt, pati queat, nisi sensum obtineat, qui suscepta iudicare sensibilia, ac discernere possit.

Præterea [1] hoc idem experientia manifestũ est. Neque enim lumen, ac tenebræ, neque sonus, & odor, quatenus sensibilia sunt, atque immateriales ad sensationem efficiẽdam species emittunt, corpora immutant, quæ sensu destituta sunt,[2] sed alijs id agentibus adnexis efficiunt.[3] Quemadmodũ in tonitruo accidit, in quo minimè sonus, eiusq; species, sed aer violentiâ motus subiecta scindit, frangitq; corpora. Etsi enim lumen, quod est species corporis lucidi corrumpat interdum, ac destruat sensorium visus, aliaq; etiam inanimata alteret corpora, id tamen non quatenus sensibile est, sed ob excessum ma-

2 Si autẽ olfactibile sit odor, si quid facit olfactũ, in quãtum odor est, facit.

3 Quare non potentium olfacere, nihil pati potest ab odore.

4 Eadem autem ratio & in alijs, neque potentium, nisi in quantum vnumquodq; sentiuum.

a S. Thomas.

Tex. 118.

1 Simul autem manifestum est & sic, neque enim lumen, & tenebræ neque odor quicquam facit in corpora,

2 sed ea, in quibus est,

3 Vt aer, qui cum tonitruo findit lignum.

gnitudinis, atq; intensionis præstat. 4 Secus accidit in qualitatibus tangibilibus, ac saporibus, quatenus tangibiles sunt. Quia.n.hæ qualitates, cum sensibilibus speciebus emissis tactiuam immutant potentiam, naturale corpus necessario tangunt, ex quo existente contactu, alijsq; omnibus ad realem actionem, ac passionem requisitis, & tangentes qualitates agere, & naturale pati corpus, ac transmutari oportet, mirum non erit, si ad corpora, quæ sensu carent qualitatibus tangibilibus applicatis, ab ijs, quatenus medio contactu sensibiles sunt, realis mutatio proueniat. 5 Et quidem si ab his qualitatibus haudquaquam per se inanimata paterentur corpora, quid vtiq; esset à quo alterari, ac transmutari possent? Necesse ergò est, tangibiles qualitates, vt medio contactu sensibiles sunt, naturalia alterare corpora, cætera autē sensibilia ob adnexa tantummodo agentia, ac sensibilium conditionum excessum corpora transmutare apta esse.

4 Sed tangibilia & sapores faciunt.

5 Si enim non, à quo vtique paterentur inanimata, & alterarentur?

Tex. 117.

1 Ergone & illa faciunt?

Obijcies 1 non ne alia sensibilia, quatenus sensibilia sunt inanimata immutant corpora? Nam etsi non omnia corpora ab odore, ac sono pati possint, ea tamen patiuntur, quæ nullū propè terminum, ac statum habent, perpetuoq; fluunt, quemadmodum aer, & aqua.

2 An non omne corpus passiuum est ab odore, & sono, & patiētia indeterminata sunt, & non manent, vt aer?

Facilè

3 Facilè enim ab obiecto patitur aer, atque odorem sensibili specie suscepta refert. 4 At quid aliud est odorem sentire, quam speciem odoris pati, ac recipere? Verum commode hæc diluitur obiectio, 5 si dicamus, vt aliquid ab odore immutetur, satis non esse, si speciem odoris patiatur, sed oportere omnino, vt inexistens anima odoris specie suscepta proprium de eo iudicium promat, ac fundat. 6 At aer sensitiua carens anima, non sic ab odore patitur, vt illum percipiat, ac iudicet, sed sensibilis tantummodo fit, quatenus, vt medium, sensibiles ab obiecto species promanantes ad sensoriū transmittit. Quapropter nullum corpus, quod sensitiua careat anima patitur, atq; immutatur à sensibili, quatenus sensibile est, sed id solum, quod actu sentiens ab eo constitui potest.

Quoniam ex dictis quomodo sensus ab obiecto patiatur, manifestum est, vt plenius animæ partē sensitiuam cognoscamus, eiusq; potentiæ innotescant magis, assignatos dumtaxat exteriores sensus esse, atq; alium excogitari nullo pacto posse demonstrandum est.

Alium [1] ergò sensum prçter eos, quos diximus, visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum haudquaquam esse facilè probari potest. Nam si alius esset

3 Olet enim tanquam passus aliquid.

4 Quid igitur est odorare, prçter pati aliquid?

5 An odorare sentire est?

6 Aer autem passus mox sensibilis fit.

Tex. 128.

1 Quod autem non sit sensus alius præter quinque, dico autem hos, visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum ex his credet aliquis.

set sensus, vel ijs quos enumerauimus esset similis, eiusdemq; rationis, nempè si, aut alium diceremus visum, aut alium auditum, & sic in reliquis, vel dissimilis, ac diuersæ rationis esset: at possibile neutrum est, ergò assignati dumtaxat sensus exteriores sunt. Et quidē alium eiusdem rationis sensum non esse, sic probo. Si duo essent tactus (idem verò, & in alijs sensibus intelligere oportet, quos duplicatos non esse magis clarum est) id maximè contingeret, quia vnus tactus aptus non esset omnia obiecta percipere.[2] At id falsum est, quoniam perfectè constituta animalia eodē operandi modo omnia percipiunt obiecta, quæ sensu tactus percipi queunt, [3] omnes enim tangibiles qualitates, vt tangibiles, medio tactu sensibiles videntur, vnus ergò tantummodò sensus tactus est, idemq; in alijs sensibus contingere censendum est. [4] Quare si aliquis deest sensus, diuersæ rationis erit ab ijs, quos obtinemus, & diuersum proinde sensorium habebit, quo vt instrumento ad suas obeundas operationes vtatur.

At aliud sensorium non esse ab ijs, quæ perfectè constituta animalia nacta sunt, clarissimè ostendi potest. Nam deficiente sensorio, & medium quoq; deficiet, sed medium non deficit, ergò nec sensorium. Manifesta est maior, si om-

2 Etenim omnis eius, cuius est sensus tactus, etiam nunc sensum habemus.

3 Omnes enim tangibilis, in quantum tangibile, passiones tactu nobis sensibiles sunt.

4 Necesseque si quidem deficit aliquis sensus, & sensorium aliquod nobis deesse.

fit omne medium, quo perficitur sensatio, internum, aut externum esse ponamus.

Etenim [1] quæcunque interno dumtaxat existente medio tangendo sentimus, insito sensorio tactus percipimus, cui gustus quoque sensorium adnexum est. [2] At quæcunque alia sensibilia exterioribus intermedijs, nempè aqua & aere sentimus, & visus, & auditus, atq; olfactus sensorijs cognoscimus. [3] Sic autem hæc ad sensoria se habent media, vt si per vnum & idem medium plura sensibilia diuersa genere sentiantur, necesse sit id, quod sensibilia per ipsum delata medium sentire queat, eidem simile obtineat sensorium in ea ratione, secundum quam sensibilia deferre aptum est, [4] ac proindè si per aerem sentiatur odor, & sonus, id sensorium, quod aut odorem, aut sonum suscipit, medio simile sit, aerisq; naturam participet. [5] Quod si idem sensibile per plura media sentiatur, vt color per aquam, & aerem, id quod sensibile per vtraque delatum media percipit, sensorium alteri horum mediorum simile, amborum spectata perspicuitate habebit. Ea.n. inter medium, ac sensorium connexio est, vt omnia quæ recipiuntur in medio, secundũ eam rationem, secundum quam simile sensorio est, ab existente in ipso facultate

Tex. 119.

1 Et quæcunque quidem ipsi tangentes sentimus, tactu sensibilia sunt, quem habemus.

2 Quęcunq; vero per media, & non ipsa tangentes, simplicibus, dico autem, vt aere, & aqua.

3 Habet autem sic, vt si quidem per vnum plura sensibilia sint existentia diuersa abinuicem genere, necesse sit habentem huiusmodi sensorium, vtrorumque sensitiuum esse.

4 Vt si ex aere sit sensorium, & est aer & soni, & odoris.

5 Si verò plura eiusdem sint, vt coloris, & aer, & aqua; vtraque enim perspicua, & qui alterum ipsorum habet solum, sentiet id, quod per vtraque.

tate cognoſcantur. Quare cum aer, & aqua triplici dumtaxat ratione ſint aptà ſenſibilia deferre, & ratione perſpicuitatis, qua deferunt colorem, & ratione mobilitatis, qua peruehunt ſonum, & ratione humiditatis, qua tranſmittunt odorem, tribus dumtaxat viſus, auditus, atque olfactus ſenſorijs, ad omnia ſuſcipienda ſenſibilia, quę remota percipimus, inſeruient. Hæc igitur cum ita ſint, manifeſtum eſt, quod ſi aliud cōcedere ſenſorium oporteat, & aliud quoque fateri medium neceſſe erit.

At nullum deeſſe medium, ſi de externo loquamur, neque enim de interno oriri poteſt dubium, ſic probare aggredior.

Nam [1] in ſenſorijs ſimplicia dumtaxat elementa aer, & aqua prædominari poſſunt; [2] ſiquidem in pupilla aqua, in auditu aer, & in olfactu aer, & aqua ratione humiditatis prędominium habēt, ſi de ſenſorijs adnata complectētes media loquamur. [3] Etenim ignis ob maxīmam actiuitatem in nullo prędominatur ſenſorio, aut omnium cōmunis eſt, perinde ac inſtrumento ad quamlibet ſenſationem efficiendam requiſito calore. [4] Terra autem ob craſſitiē, ac denſitatem, aut nullius ſenſorij propria eſt, aut ſolius tactus, qui interno ſolum medio ſenſibilia pcipit. Etſi enim in tactu haud

Tex. 130.

1 Et ſimplicibus autem duobus his ſenſoria ſolum ſunt, ex aere, & aqua.

2 Pupilla enim aquæ, auditus vero aeris, olfactus autem horum alterius eſt.

3 Ignis autem, aut nullius eſt, aut communis omnibus, nihil enim ſine calore ſenſitiuum eſt.

4 Terra verò aut nullius eſt, aut in tactu maximè miſcetur.

haud simpliciter dominetur terra ad sensationem inepta, maiorem tamen, quã alia sensoria, terræ portionem obtinet. [5] Ex quibus manifestum est, nullũ sensorium esse præter ea, in quibus aer, aut aqua dominantur. Quoniam igitur id medium constituendum videtur, cui simile sensorium est, atque simplex aliud elementum ab ijs, quæ sunt, reperiri distinctum nequit, haudquaquam aliud excogitari poterit mediũ præter aquã, & aerem, quod inseruire ad sensibilia remota suscipienda possit. Quare, & nullum perfectè constitutis animalibus deerit sensorium, quo ad sensiles edendas operationes vtantur, atque omnes proinde sensus exteriores habebunt, quos perfectum rerum constitutionem intendens moliri potuit natura.

Vlterius [1] cõfirmari hæc possunt. Nã quibusdam animalibus, vt perfectis ea, quæ diximus competunt sensoria, [2] animalia ergò, quæ nec imperfecta sunt, nec aliquem habẽt defectum omnes obtinẽt sensus. [3] Etenim talpa, [a] quæ perfectum in suo genere videtur animal, oculos membrana quadam obtectos habet, ac præsentia obiecta, etsi obscure ac diminute conspicit.

Quapropter [1] manifestum est, quoniam ea dumtaxat, quæ modò aspicimus elementa sunt, atque primæ solum

5 Quapropter relinquitur id nullum esse sensorium præter aerem, & aquam.

Tex. 131.

1 Hæc autem, & nunc quædam habent animalia.

2 Omnes igitur sensus habẽtur à non imperfectis, neque mutilatis.

3 Videtur enim & talpa sub pelle habere oculos.

a Simplicius.

Tex. 132.

1 Quare si non est aliud aliquod corpus, & passio, quæ nullius sit eorum, quæ sunt hic, corporum, nullus vtiq; deficiet sensus.

existunt qualitates, quibus inuicem agere, ac pati queunt, eos tantummodo exteriores sensus esse, quibus perfecte constituta animalia prædita esse videntur.

Tex. 133.

1 At verò neq; communium potest esse sensoriũ aliquod proprium, quæ vnoquoque sensu sentimus, non secundũ accidens, vt motus, status, figuræ, magnitudinis, numeri, vnius.

a Themistius Simplicius Philoponus.

At vero [1] nec putet quispiã sensibilia communia, vt motus, quies, figura, magnitudo, numerus, & vnum, quæ per se, & non per accidens ab vnoquoque sensu percipiũtur, susceptiuum propriũ sensorium, ac peculiarẽ sensum cognoscitiuum habere. [a] Nam id quod per se, & non per accidens à pluribus sensibus percipitur, ab vno tantummodo sensu per se cognosci non potest: at sensibilia communia per se à pluribus sensibus externis cognoscuntur, ergo proprium haudquaquam habent sensum, à quo per se cognosci debeant. Minor probatur, etenim id sensibile per se ab aliquo sensu percipitur, quod ipsum propria immissa specie immutat, sic enim vere, ac proprie sibi sensum assimilat obiectũ. [2] Sensibilia autẽ communia percipiuntur à pluribus sensibus ob proprias, quas emittunt species. Existimandum enim est sensibile commune propriam in sensorio speciem efficere, quæ vt materia se habet ad speciem sensibilis proprij, & ad eam veluti ad formam, ac finem ordinatur, ergo sensibilia communia per se à pluribus sensibus externis

2 Hæc enim omnia motu sentimus.

cogno-

cognoſcuntur. Nam motus alterando ſenſum propria immiſſa ſpecie ſentitur, ſiquidem eius perturbatur viſio, qui crebros aſpexerit gyros. [3] Magnitudo & ob propriam quoq; ſpeciem afficientem ſenſum percipitur, viſus enim, & à maxima niuis copia in agro cõſpecta, & ab interminato agrorum proſpectu detrimentum patitur. [4] Eodem modo, & figura terminatam ſequens magnitudinem ſentitur, eò quod à ſuperficie nõ differens magnitudo quędã ſit. [5] Quies vero cum fixa, & conſtans ab obiecto imprimitur affectio, percipitur. [6] At numerus ob plures magnitudines, aut plura etiam ſenſibilia propria in eadem exiſtentia magnitudine, interrupta, atque intercisa ad ſenſũ pertingente affectione cognoſcitur. [7] Vnuſquiſque autem ſenſus vnum per ſe cognoſcit. [8] Quapropter manifeſtum eſt ſenſibilia communia proprium haud ſenſum habere, à quo debeant ex neceſſitate cognoſci.

Et [1] quidem ſi ab aliquo ſenſu proprio ſenſibilia communia perciperentur, ab alijs ſenſibus ea per accidens ſentiri cõtingeret, perinde ac dulce, quod cum proprium guſtus obiectum ſit, per accidens à viſu cognoſcitur. Sæpe enim id, quod flauo præditum colore eſt, illico eſſe mel pronunciamus. [2] Hoc ve-

3 Vt magnitudinem motu.

4 Quare & figuram, magnitudo enim quædam, & figura eſt.

5 Quieſcens autem, eò quod non mouetur.

6 Numerus verò negatione continui, & proprijs.

7 Vnuſquiſque autem ſenſus vnum cognoſcit.

8 Quare manifeſtum eſt, qđ impoſſibile eſt cuiuslibet horũm proprium eſſe ſenſum, vt motus.

Tex. 134.

1 Sic enim eſſet, vt nunc viſu dulce ſentimus.

2 Hoc autem eſt, quoniam amborum habemus ſenſum,

ro sic accidit.[a] Cum dulce aliquid gustus percipit, flauumq; id visus esse aduertit, tàm dulcedinis, quàm flaui coloris species in interiori sensus communis potentia reponuntur. Quare si visus flauo aliquid colore præditum aspexerit, ipsum vtique dulce interior sensus communis potentia iudicat, propterea quod prius flauum colorem, ac dulcedinem in eodem subiecto cognouit. 3 At verò si cõmunia sensibilia haudquaquam per accidens perinde, ac dulce sentimus, non vtique per se, sed per accidens, vt Cleonis filium, cognoscimus. Hunc enim per se ab interiori aliqua potentia cognitum, non quidem, vt Cleonis filium, sed vt album percipimus, cui accidit esse Cleonis filium. Quare si cõmunia sensibilia proprium habent sensum, altero ex his modis ab exterioribus sensibus per accidens sentiri oportet. 4 Sensibilia autem communia à pluribus sensibus per se, & non per accidẽs cognoscuntur, 5 ergò proprium non habent sensum, à quo per se debeant cognosci, 6 & si haberent, eodem modò ab alijs sensibus perciperentur, quo visu, aut Cleonis filium cognoscimus, aut existens sentimus dulce. 7 Ex his patet exteriores sensus per accidens propria vicissim obiecta percipere, non quidem, vt sensus videntur, neque enim ea iudicant,

quo, cum concurrunt, cognoscimus.

a *Themistius Simplicius Philoponus.*

3 Si vero non, nequaquã vtique nisi secundum accidens sentiremus, vt Cleonis filiũ, non quia Cleonis filius est, sed quia albus, huic autem accidit, vt Cleonis filius sit.

4 Communium autẽ iam habemus sensum communem, non secundum accidens.

5 Non igitur est proprius.

6 Nequaquam enim vtique sentiremus nisi sic, vt dictum est Cleonis filium nos videre.

7 Adinuicem autem propria secundum accidens sentiunt ipsi sensus, non secundum quod ipsi sunt,

cant, quorum propriã non habent speciem, [8] sed vt communi substãt sensui, qui exteriorum sensuum obiecta suscipere, ac discernere aptus est. Cũ enim sensus propria cognoscunt obiecta, quę in eodem existunt subiecto, eorum species ad communem sensum demandantur: tempore autem procedente, si aliquis sensus à proprio immutetur obiecto, cui aliorum sensuũ adhærent obiecta, ipsum communis sensus percipiens, à quo per se mouetur, de alijs quoq; simul iunctis enunciat obiectis, quę prius à simplicibus sensibus cognita percepit. Id exemplo bilis manifestum fieri potest. [9] Cum enim visus flauam aspicit bilem, sensus communis eandem esse amaram iudicat, propterea quod gustus ipsam aliquando simul cum visu amaram esse deprehendit. [10] Neque enim vllus ex sensibus exterioribus hæc duo simul obiecta percipit, sed visus quidem flauum aspicit colorem, gustus autem amarum saporem sentit. [11] Quapropter sæpè communis decipitur sensus, cum à specie flaui coloris immutatus repente id, quod flauo præditum colore est, esse bilẽ iudicat. Etsi enim non decipiatur in discernẽdo obiecto à quo actu mouetur, de eo tñ iudiciũ ferens, qđ ipsi adhæret, propriamq; haud emittit speciem, facillimè potest decipi.

Sed

8 sed secundum quod vnus, cum simul fit sensus in eodẽ.

9 Vt quod bilis quidem ama ra est, & flaua.

10 Non enim alterius est dicere, quod ambo vnum.

11 Quapropter & decipitur, & si sit flauum, bilem esse opi natur.

Tex. 135.
f Inquiret autem aliquis cuius causa plures habeamus sensus, sed non solum vnum.
a Simplicius Auerroes Philop.
2 An vt minus lateant consequentia, & communia, vt motus, & magnitudo, & numerus.

3 Si enim esset visus solus, & ipse albi, laterent vtiq; magis, & viderentur idem esse omnia,

4 propterea quod consequūtur se inuicem simul color, & magnitudo.

5 Nunc autem, quoniam in alio sensibili cōmunia sunt, manifestum facit, quod aliud quiddam vnumquodque ipsorum est.

a S. Thomas Auerroes.

Tex. 136.
1 Quoniam autem sentimus, quod videmus, & audimus, necesse est, aut visu sentire, quod videt, aut alio.

Sed [1] illud à nobis inquiret quispiā, [a] quam ob causam plures natura sensus ad communia sensibilia percipienda, haudquaquam verò vnum concesserit. [2] Respondeo id eo instituto fecisse naturam, vt minus communia sensibilia magnitudo, motus, ac numerus laterent, eaq; facilius à proprijs sensibilibus distingui perciperemus. [3] Etenim si vnus tantummodo sensus, vt visus, qui colorem suapte natura cognoscit, sensibilia communia sentiret, minus vtiq; aduerteret ea, atque à sensibili proprio minimè differre putaret. [4] Semper namque magnitudinem, & colorem simul iuncta respiciens visus eorum differentiam aduertere non posset, sicque & in alijs sensibilibus accideret. [5] Quoniam verò à pluribus sensibus communia sensibilia percipiuntur, pluraq; ad ea cognoscenda iudicia conspirant, propria verò vni cum dumtaxat respiciunt sensum, eiusque iudicium patiuntur, ab vnoquoq; proprium distingui putamus.

Sed vt pleniorem sensitiuæ animæ cognitionem habeamus, ijs, quæ ad exteriores sensus in ordine ad obiecta cognoscendos pertinent, explicatis, [a] an prter eos interiorem aliquem fateri sensum oporteat inuestigandum est.

Quoniam [1] igitur nos audire, ac videre, & vnamquamq; sensilem operationem

tionem exercere cognoscimus, necessarium est, aut visu nos cognoscere, qđ videmus, aut alia quadā potentia. Et quidē aliā necessariā non esse potentiā, quæ visus operationem cognoscat, sic probare aliquis posset. 2 Si alia potentia à visu distincta nos videre cognoscimus, eadem certè potentia colorem, & visionem percipiet, cum sensatio absq; obiecto, ad quod essentialiter ordinatur, percipi nequeat. 3 Quare aut absurdum fatēdum est duas potentias diuisas vnū, & idem obiectum percipere, aut eandem potentiam propriam posse operationem cognoscere, necessaria ergò nō erit potentia à visu distincta, quæ visionem cognoscat. 4 Præterea si alter sensus visionem cognoscit, aut erit processus in infinitum, aut aliquis sensus propriam operationem cognoscet. Manifestum hoc est: nam vel sensus à visione distinctus propriam percipit operationem, vel non. Si percipit, ergò erit aliquis sensus propriā cognoscens operationem. Si vero non percipit, alius ab eo sensus distinctus erit, ad quem eius cognoscere operationem spectat, sicq; de alijs in infinitum accidet. Quare dicendum est, aut dari processum in infinitum, aut eundem sensum propriam posse operationē cognoscere: sed processus in infinitum absurdus est, ergo da-

2 Sed idem erit ipsius visus, & subiecti coloris.

3 Quamobrem aut duo eiusdem erunt, aut ipse sui ipsius

4 Amplius autem, si & alius sensus sit ipsius visus, aut in infinitum procedet, aut ipse aliquis sui ipsius erit.

tur sensus, qui propriam potest operationem cognoscere. 5 Hoc autem si verum est, ipsum vtique visum propriam posse visionem percipere concedendum est.

5 Quare in ipso primo hôc faciendum est.

At [1] visum propriam haud visionem cognoscere, hoc vno probari posse argumento videtur. [2] Nam visu sentire nil aliud est, quam videre, si igitur visu sentimus nos videre, visu nimirum videmus nos videre, at nihil videtur nisi color, aut id quod colorem habet, si ergò quis visum, ipsamq; visionem videt, colorem habebit visus, ipsaque visio, quã primum oblatum colorem vidit. Hoc autem quoniam absurdum est, & ipsum vtiq; visum propriam videre visionem absurdum erit.

Tex. 137.
1 Habet autem dubitationẽ.

2 Si enim visu sentire, videre est, videtur autem color, aut habens colorem, si videbit aliquis id, quod est videns, & colorem habebit, quod videt primum.

Propositam [1] difficultatem sic diluendam censeo, non esse vnum ipsum visu sentire, sed duplex, aliudq; esse videre, aliud visu dijudicare. Videre nãq; propria est visiuæ facultatis actio, visu autẽ dijudicare superioris virtutis, veluti iudicis operatio existit. [2] Hoc vel ex eo patet, quod cum nihil cernimus, tenebras, & lumen visu dijudicamus. At non eodem modo, lumen enim, & obiecta cætera per ipsius particularis sensus actum sentiuntur, tenebræ, ac priuationes reliquæ à superiori virtute, hoc est ab intellectu deprehenduntur. Non tamen

Tex. 138.
1 Manifestum est igitur, qđ non est vnum ipsum visu sentire.

2 Etenim cùm non videmus visu discernimus & tenebras, & lumen, sed non similiter.

men sine sensu, quia tunc intellectus priuationem cognoscit, cum tentantem, & conantem sensum operari non posse animaduertit. Sic ergo existimandum est sensationem non per se à proprio sensu, vt lumen, sed à superiori facultate, vt tenebras cognosci, nec ab intellectu quidē, sed ab interiori sensu, qui quoniam non operatur, nisi dum particulares operantur, non absolutè dijudicare dicitur, sed visu dumtaxat operante, apprehendenteq; lumen, & colorē. Quod & de alijs vtiq; sensibus eodē modo asserendum est. [3] Præterea & visiua facultas colore affecta quodammodo videtur, quatenus in sensorio, in quo inest species coloris, recipitur. [4] Vnūquodque enim sensorium est susceptiuū speciei sensibilis absque materia. [5] Vnde & obiectis sensibilibus abeuntibus eorum sensationes, comprehensionesq; manent in sensorijs ob species cōseruatas, in quibus repræsentantur. Si igitur visu vti diximus tenebrę iudicantur, quæ puram priuationem significant, multo magis iudicari poterit eodem modo sensatio ipsa, quæ dicitur quoquo pacto colorata ab ipso colore promanans, quem sensibilis offert species. Sed hic non erit inconueniens ostendere, quomodo sensatio, quæ sensibilis naturam sapit, & ad sensibile, & ad sensum ipsum relata se ha-

3 Amplius autem & videns tanquam coloratum est.

4 Vnumquodque enim sensorium susceptiuum est sensibilis sine materia.

5 Vnde & abeuntibus sensibilibus insunt sensus, & imaginationes in ipsis sensorijs.

se habeat. [6] Sciendum ergò est vnum, & eundem actum esse, qui & à sensibili actu immutante sensũ, & à sensu actu operante prouenit. Idem enim iudiciũ est, quod ab obiecti specie in sensorio producta veluti finis ab vltimo complente, perficienteque actione prodit, & à facultate sentiendi per sensibilis receptionem speciei determinata elicitur: [7] etsi ratione differat, quatenus à sensu, & ab obiecto prouenit, quæ diuersa, ac distincta agentia sunt. [8] Hæc in ipso auditu clara sunt, cùm & in actu videatur sonus audiendi potentiam immutans, & in actu sit auditus existens iudicans obiectum. [9] Fieri enim potest, vt is, qui habet sensum auditus, non audiat, & id, quod sonum edere potest, haudquaquã personet. [10] At cum audiendi facultatem habens operatur, ac præsens iudicat obiectum, atque id personat, quod est aptum efficere sonum, tum & auditus, & sonus in actu esse dicuntur, quatenus actualis sensatio fit, quæ & à sensu eliciente prouenit, & ad obiecti actionem, tanquam proprius finis, ac forma sequitur. [11] Vnde nõ incongrue quispiã hunc actũ, vt à sensu prouenit, auditionem, vt vero ab obiecto fit, sonationem dicet.

Sed vt [1] clarius appareant, quæ diximus, quoniam actio, & passio vnus, & idem

6 Ipsius autẽ sensibilis & sensus actus idem est, & vnus:

7 esse autem ipsorum non idem,

8 dico autem, vt sonus secundum actum, & auditus secundum actum.

9 Est enim auditum habentẽ non audire, & habẽs sonum non semper sonare.

10 Cum autem operatur potens audire, & sonat potens sonare, tunc secũdum actũ auditus fit simul, & secundũ actum sonus,

11 quorum dicet vtique aliquis hoc quidem auditionẽ esse, illud verò sonationem.

Tex. 139.

1 Si igitur motus, & actio, & passio est in eo, quod moue-

& idem motus est, qui in eo, quod patitur, ac mouetur inest, sonum, & auditum in actu eandem operationem ab ijs prodeuntem esse oportet, quæ in sensorio, in quo audiēdi facultas recipitur, insit. [2] Actiui enim, & motiui actus in patiente fit, vnde necesse non est id, quod mouet, in mouendo moueri. [3] Atqui sonatiui actus sonus, aut sonatio est, & audiendi facultatis auditus, aut auditio, [4] quandoquidem id sono, & auditui competat, vt actu, & potentia dicantur.

Idem [1] quoque & in alijs sensibus, ac sensibilibus accidit. [2] Quemadmodum enim actio, & passio in patiente est, haud vero in agente, [3] sic & sensus, ac sensibilis actus in ipso sensitiuo existit. [4] Verum cum actus sensus, ac sensibilis ratione differat, [5] aliquando propria, ac distincta habet nomina, vt sonatio, & auditio: [5] aliquando verò non habet, vt in visione patet. [6] actus enim visus dicitur visio, & gustus de gustatio, at coloris, & saporis actus proprio caret nomine.

Ex his [1] manifestum est, [2] cum vna, & eadem sit actio sensibilis, ac sensitiui, ratione tamen diuersa, quemadmodum diximus, auditum, atque sonum in actu perire simul, ac seruari, idemq; in gustu, ac sapore, & in alijs sensibus, ac sen-

tur, & patitur; necesse est & sonum, & auditū, qui est secundum actum, in auditu qui secundum potentiā, esse.

2 Actiui n. & motiui actus in patiente fit; vnde non necesse est mouens moueri.

3 Sonatiui igitur actus sonus est, aut sonatio, auditiui autem auditus, aut auditio.

4 Duplex enim est auditus, & duplex sonus.

Tex. 140.

1 Eadem autē ratio & in alijs sensibus, ac sensibilibus.

2 Sicut enim actio, & passio in patiente est, sed non in agente,

3 sic & ipsius sensibilis actus in ipso sensitiuo existit.

4 Sed in quibusdam quidem etiam nominata sunt; vt sonatio, & auditio.

5 in quibusdam autem innominatum est alterum.

6 Actus enim visus visio dicitur, coloris autem innominatum est, & gustatiui gustatio, saporis autem innominatum est.

Tex. 141.

1 Quoniam autem vnus quidē est actus sensibilis, & sensitiui, esse autem alterum, necesse est simul corrumpi, & saluari sic dictum auditū, atque sonum; & saporem igitur, atque gustum, & alia similiter.

Auerroes.

2 Dicta autem secundum potentiam necesse non est.

Tex. 142.

1 Sed priores naturales Philosophi hoc non benè dicebant, qui neque album, neque nigrum sine visu, neque saporem sine gustu esse opinabantur.

2 Nam sic quidem dicebant rectè, sic autem non rectè.

3 Dupliciter enim dicto sensu, & sensibili, de alijs quidē secundum potētiam, de alijs verò secūdum actum, in his quidem accidit, quod dictū est, in alteris autem non accidit.

4 Sed illi simpliciter dicebāt de dictis non simpliciter.

Tex. 143.

1 Si autem vox quædam consonantia est,

a Simplicius Philoponus.

2 vox autem, & auditus est vt vnum, & est, vt non vnum, aut idem,

sensibilibus accidere. 2 At id necesse non est in sensu, ac sensibili, quatenus in potentia sunt, euenire, cum & absque visu color, & absque auditu sonus esse queant.

Quapropter 1 haud rectè veteres naturales Philosophi existimarunt, nec album, nec nigrum sine visu, nec saporē sine gustu, reliquaue sensibilia absque proprio sensu existere non posse opinantes. 2 Nam partim quidem rectè censebant, partim verò prorsus errabant. 3 Cum enim sensus, ac sensibile dupliciter dicantur, & potentia, & actu, id quod dictum modo est, in sensu, ac sensibili in actu euenire certum est, in sensu verò, ac sensibili in potentia contingere nullo modo potest; quandoquidē & sensus hoc modo sumptus, & sensibile absq; sensu existere potest. 4 At de his priores illi Philosophi, quæ distinguere oportet, simpliciter, & confuse loquebantur.

Præterea id quoque perspicuum ex dictis est; quam ob causam ex sensibilibus, alia dissoluant, ac destruant sensum, alia verò summa delectatione afficiant.

Etenim 1 vox apte modulata a concentus quidam, atq; harmonia est, 2 in actu verò existens vox, atq; auditus in actu, etsi ratione differant, vnum quid

tamen

tamen realitate sunt, quatenus eadē operatio est, ab ipsa voce promanans, & ab audiendi sensu elicita. [3] Harmonia autem, & concentus proportio quædā, ac ratio est, [4] ergo & auditus in actu ratio quædam, ac proportio erit. Quod & de sensorio quoque ipso in quo inest audiendi facultas dicendum est, quandoquidem sensorium, & in eo existens sensatio magna sese proportione, & cōsensione respicere debeant. Quoniam verò eadem in reliquis sensibus, ac sensibilibus ratio est, vnusquisq; necessario sensus in quadā proportione, ac temperie consistet. [5] Quare & sensibile vehemens dissoluit, ac destruit sensum, valdè acuti, grauesq; soni auditum, & praui sapores gustum, & nimium fulgētes, atque opaci colores visum, & fortes, tetrique odores olfactum, [6] propterea quod sensus ratio quædam, ac proportio sit, quam sensibile excedens, & sensorium dissoluere, & læsam, ac deprauatam efficere sensationem aptum est. [7] Vnde & mirificè delectant, recreantque sensum, quæ syncera, atq; simplicia ex sensibilibus sunt, vt dulcia, salsa, & acuta, cum ad mediocritatem, ac proportionem ducuntur. [8] Sic enim sensibus ea iucunditatem pariunt. [9] Atque id magis proportionem, ac temperiem seruat, quod ex permixtione extremorū con-

3 consonantia autem est ratio,

4 necesse est & auditum rationem quandam esse.

5 Et propter id corrumpit vnumquodque exsuperans, & acutum, & graue auditum; similiter autem & in saporibus gustum, & in coloribus visum valde fulgidum, & opacum, & in olfactu fortis odor, & dulcis, & amarus:

6 tanquàm ratio quædam sit sensus.

7 Vnde & delectabilia quidē sunt, cùm dicuntur, quæ syncera sunt, & immixta ad rationem, v. acutum, aut dulce, aut salsum.

8 Delectabile enim tunc.

9 Omninò autem magis qd mixtum est consonantia est, quam acutum, & graue.

constat, quam id, quod simplex est, vt graue, & acutum. [10] Tactui quoq; nec simplex calidum, aut frigidum, sed id quod ex vtrorumq; mixtione coalescit amicum est, atque iucundum. Quia [11] enim sensus in quadam sensorij proportione, ac temperie consistit, ab ijs maxime recreatur, atq; instauratur, quæ proportionem, ac temperiem habent, [12] ab ijs verò quæ symmetriam hanc, & harmoniam excedunt, aut summo afficitur dolore, aut ad interitum perducitur.

Iam exteriores sensus proprias haudquaquam sensationes percipere, sed eas ab interiori alio sensu cognosci, ac discerni oportere determinatum est. Nũc eundem interiorẽ sensum, ex alia, quã ex necessitate agit, operatione indagare, ac statuere necesse est.

Notandum [1] ergo est vniuscuiusque peculiaris sensus hæc proprie munera esse, primo vt sensibile habeat obiectũ à quo per se immutari, ac pati queat, [2] deinde vt sit facultas in determinato existens sensorio, quatenus sensorium est, [3] postremo vt quæ sub adæquato obiecto continentur differentias iudicet, ac discernat, [4] quemadmodum & in visu manifestum est, qui album, & nigrum percipit, & in gustu, qui dulce, & amarum sentit, & in alijs quoque sensibus,

10 Tactui autem calelefactibile, & frigefactibile.

11 Sed sensus ratio est.

12 Exsuperantia autem, aut dolore afficiunt, aut corrumpunt.

Tex. 144.

1 Vnusquisque igitur sensus subiecti sensibilis est,

2 inestq; in sensorio, in quantum sensorium,

3 & discernit subiecti sensibilis differentias,

4 vt album quidem, & nigrũ visus, dulce verò, & amarum gustus; similiter autem se habet hoc & in alijs.

sibus, qui proprij differentias obiecti discernunt.

Iam [1] verò non modo album à nigro, & dulce ab amaro distingui, sed & album à dulci, & nigrum ab amaro, & vniuscuiusque sensus obiectum ab aliorum sensuum obiectis differre quadam animæ facultate cognoscimus. [2] At sensu horum percipimus differentias, [3] etenim sensibiles suapte natura sunt, necesse ergò est sensum aliquem esse, qui & exteriorum sensuum obiecta, & eorum differentias iudicare, ac discernere aptus sit.

Hic verò sensus, quo anima sensibilia omnia percipit, eorumque differentias cognoscit, ex ijs esse non potest, quos ad externa percipienda sensibilia animalibus natura concessit. [4] Nam is tactus quidam esset, vt potè aliorum sensuum fundamentum, ac radix, quo animalis vita definitur.

At [1] manifestum est carnem, quæ vulgò creditur sensorium tactus, haud vltimum, ac postremum sensorium esse, in quo sensibilia omnia percipiens facultas insit. [2] Necesse enim esset hanc facultatem omnia sensibilia tangẽdo percipere, cum tamen, nec color, nec sonus, nec odor contactu dignoscatur. Quare tactus is sensus non est, qui sensibilium discernere differẽtias aptus sit.

Atq;

Tex 145.

1 Quoniam autem & album, & dulce, & vnumquodq; sensibilium ad vnumquodq; discernimus quodam, & sentimus quod differunt,

2 necesse est vtique sensu.

3 Sensibilia enim sunt.

4 Auerroes 8. Tb.

Tex 146.

1 Quo & manifestum est, q. caro non est vltimum sensorium.

2 Necesse enim esset discernens discernere tangendo ipsum.

Atq; si tactus hoc munus haudquaquã præstat, nec cæteri sensus ob eãdem, ac similem prçstabunt rationem. 3 Nec verò quis dicat plures sensus ad sensibiliũ percipiendas differentias concurrere, atq; distinctas potentias, quæ inter album, ac dulce inest, differentiam percipere. 4 Etenim oportet vnum aliquẽ sensũ esse, qui vtraq; percipiat obiecta, eaq; veluti æstimator, & arbiter discernat, atque dijudicet. Cum enim nec visus dulce, nec gustus albũ sentiat, quomodo visus album, ac dulce differre, & gustus dulce aliud, atque album esse cognoscet? 5 Sane si ita accideret, perinde esset, ac si album quidẽ sentiret Plato, dulce autem Socrates. Manifestum enim esset dulce ab albo diuersum esse, quoniam aliter ab albo afficitur Plato, quam à dulci Socrates, neuter tñ horum diuersitatem eam cognosceret, vtriusq; haud sensibilis naturam perspectam habẽs. 6 Quare vnum iudicem esse oportet, qui ambo cognoscat, vt existentem inter ea differentiam proferat, dulceq; pronunciet alterum esse ab albo. 7 Idẽ ergo iudex vtraq; ab inuicem differre obiecta dicit. 8 Quia verò dictio interioris conceptus expressio est, & vnus vtiq; homo eorum differentiam intelligit, ac sentit. Quare & vnam esse facultatem oportet, vnumq; sensum, qui vtrum

3 Neque itaque separatis cõtingit discernere discernens, quod aliud sit dulce ab albo,

4 sed oportet aliquo vno vtraq; manifesta esse.

5 Sic enim, & si hoc quidem ego, illud autem tu sentires, manifestum vtique esset, qđ alia ab inuicem.

6 Oportet autem vnum dicere, quod aliud, aliud enim dulce ab albo.

7 Dicit ergò idem.

8 Quare vt dicit, sic & intelligit, & sentit.

vtrumque sensibile comprehendat, & dum alio, atq; alio modo ab illis afficitur, ea dijudicet esse diuersa. 9 Ex quibus manifestum est distinctas haudquaquam potentias obiecta distincta percipere, eaque discernere, ac iudicare. Quoniam igitur sensibilia obiecta, eorumq; differentias, nec vnus ex sensibus exterioribus, nec omnes simul sumpti percipere valent; vnum aliquem interiorẽ sensum cõcedere cogimur, qui & omnia sensibilia cognoscere, & eorũ differentias iudicare, ac discernere queat. 10 Ea autem est interioris huius sensus (quẽ omnia exteriorum sensuũ percipiẽtẽ obiecta communem dicimus) in sensibilibus iudicandis natura, vt quæ inter se plurimum distant obiecta eodem tempore cognoscat, ac iudicet. 11 Nam quemadmodum is, qui bonum, ac malum percipit, eorum diuersitatem eodem tempore iudicat; 12 sic & sensus communis eodem tempore vnum sensibile ab altero diuersum esse cognoscit, nec prius aliud album, ac dulce esse profert, deinde vero dulce aliud ab albo esse dicit, sed vtriusque differẽtiam obiecti eodem tempore pronunciat. 13 Atque hoc eodem tempore per se, & non per accidens contingit. Non enim sensus nunc percipit aliquod obiectum, deinde vero aliud cognoscens, ab inui-

9 Quod igitur non possibile sit separatis dijudicare separata, palam est.

10 Quod autem neque in separato contingit tempore, hinc.

11 Vt enim idem dicit, quod aliud bonum, & malum,

12 sic & quando alterum dicit quod aliud, tunc & alterum.

13 Non secundum accidens ipsum quando,

24 (dico autem, vt nunc dico, quod aliud, non tamen quod nunc aliud)

15 sed sic dicit, & nunc, & quod nunc: simul ergo.

16 Quare inseparabile, & in inseparabili tempore.

a *Themistius Simplicius.*

Tex 147.

1 At verò impossibile est simul secundũ contrarios motus moueri idem, quatenus indiuisibile, & in indiuisibili tempore.

a *S. Thomas Themistius Philoponus.*

2 Si enim dulce sic mouet sensum, aut intellectum, amarum autem contrario modo, & album aliter.

3 Ergone simul quidem, & numero indiuisibile, & tempore inseparabile, quod iudicat, ipso autem esse separatum?

eem ea differre dicit; ita vt eodem quidem tempore iudicet, haud vero sint præsentia obiecta, de quibus iudicium profert: sed simul ea differre sensus enunciat, quæ simul iuncta existunt, simulq; etiã apprehendit. Ea enim est sensus communis natura, vt præsentia dũtaxat cognoscat obiecta, deque ijs iudicium ferat. Quapropter manifestum est, vnũ, & eundem sensum distincta eodem tempore obiecta percipere, eaq; discernere, ac iudicare.

Obijcies, fieri nullo modo potest, vt id, quod partium expers est, ea ratione, qua partibus caret, in indiuiduo temporis momento oppositis cieatur motibus: at diuersa, & opposita sensibilia oppositis sensum, atque intellectum motibus afficiunt, etenim dulce, amarum, & album oppositis omnino rationibus sensum, atque intellectum immutant, dulce quidem leniendo gustum, eundemque irritando amarum, atque album disgregando visum; ergo sensus communis indiuisibilis existẽs in indiuiduo temporis momento opposita percipere obiecta nequit. Quidam sic disoluere hanc obiectionem conantur, aiuntque sensum communem, qui opposita discernit obiecta, numero quidem, ac subiecto vnum, & indiuisibilem esse, indiuiduoque tempore iudicium de pro-

ptijs obiectis ferre, ratione tamen, atque essentia, vt plura cognoscit obiecta, diuidi, & in plures quodammodo sensus partiri. 4 Sic igitur idem sensus, quatenus diuisibilis est, diuersa, atque opposita suscipiet obiecta, 5 quatenus vero indiuisibilis est, ea simul codē tempore discernet. 6 Ratione enim, atque essentia dumtaxat diuisionem patitur, subiecto autem, & numero partium omnino expers est.

4 Est igitur quodāmodo quatenus diuisibile diuisa sentiat,
5 est autem quatenus indiuisibile.
6 Ipso esse .n. diuisibile est, loco autem, & numero indiuisibile.

1 Sed a impossibilis quidem hæc respōsio est. 2 Nam id, quod subiecto indiuisibile est, solaque ratione diuisibile in potentia ad opposita suscipienda videtur, 3 cum tamen ea actu suscipit, necessario diuiditur, eaque secundum diuersas partes recipit, 4 quemadmodum in eo contingit, quod cum ad album, ac nigrum in potentia sit, actu ea in partes dumtaxat diuisum patitur. 5 Eodem ergò modo intellectus, ac sensus communis subiecto indiuisibilis existens, etsi ratione diuisibilis ad oppositas obiectorū species in potentia sit, eas tamen actu haud vnquam recipiet, ex eo quod ratione distinctas obtineat partes.

Tex 148.
1 An non possibile?
2 Potentia enim idem diuisibile, & indiuisibile, & contraria est, ipso autem esse nō,
3 sed patiendo diuisibile est,
4 & nō possibile est simul album, & nigrum esse:
5 Quare neque formas ipsorū pati, si huiusmodi est sensus, & intellectio.

Sed vt a vera allatæ obiectionis afferatur solutio, 1 sciendum est quemadmodum punctum, quod circuli centrū est, ad quod omnes tendunt lineæ ab eius circumferentia ductæ, vt vnum, atque

Tex 149.
1 Sed vt id, quod vocant quidam punctum, quod vt vnū, & duo est,
a *Auerroes*.

a sic & diuisibile.

atque vt plura sumi potest, ita & sensum communem diuisibilem, & indiuisibilem esse. Quia enim punctum diuiditur quodammodo, quatenus ad plures refertur lineas, quæ ad ipsum à circumferentia ductæ pertingunt, indiuisibile verò videtur, quatenus circuli centrum est, omniumq; linearum terminus; ita & communis diuiditur sensus, quatenus ad singulas exteriorũ sensuũ operationes, quas suscipit, ac percipit, refertur, indiuisus autē est, quatenus omniũ sensationum terminus existens differentias obiectorũ iudicat. 3 Vt igitur sensus communis vnus, atque indiuisibilis est, vnicum de oppositis obiectis iudicium profert, eorumque differentiam vno, & eodem actu cognoscit. 4 Vt vero diuisibilis est, singula, eaque opposita exteriorum sensuum obiecta pluribus eodem tempore elicitis actibus percipit. 5 Duplicitcr enim sensum communem, vt punctum, sumere licet. 6 Atque vt ad plures, atque oppositas obiectorum species ab exteriorum sensuum operationibus prodeuntes refertur, opposita obiecta pluribus actibus cognoscit, quæ vt plura, ac distincta sunt, ipsum quoque in plures quasi sensus, ac distinctos diuidunt. 7 Vt autem vnus omnium sensationum terminus est, vnico prolato iudicio corũ differentiã percipit.

3 Secundum quod igitur est indiuisibile discernens vnũ est, & simul.

4 Secundum quod verò diuisibile est, non vnum.

5 Bis enim vtitur eodem signo simul.

6 In quantum igitur duobus vtitur terminis, duo iudicat, & separata sunt, vt in separato.

7 In quantum verò vnum, vno, & simul.

a Auditiuũ.

cipit.

cipit. Ex quibus manifestum est, sensũ communem, etsi vnica, atque essentia indiuisibilis potentia sit, ab oppositis tamen obiectis moueri, ac pati posse, quatenus ea, multiplex quodammodò factus, pluribus elicitis actibus cognoscit Existimandum enim est, quemadmodũ exteriores sensus à pluribus obiectorum speciebus immutati plures eodem tempore actus eliciunt, ita & interiorem sensum communem ab exterioribus cognitis excitatum obiectis, ea pluribus eodem tempore actibus percipere: etsi cum eorum differentiam cognoscit vnicum iudicium promat, ac fundat.[8] Atque hæc de principio quo animal sensitiuum constituitur in præsentia determinata sint.

8 De principio igitur, secundum quod dicimus animal sensitiuum esse, determinatum sit hoc modo.

Sed antequam ad intellectiuæ partis animæ naturam cognoscendam accedamus, placet de sensu interiori, de quo vt præsentia cognoscit obiecta, eorumq; differentias discernit, pertractauimus, de eodem nunc, vt remota, absentiaq; imaginatur sensibilia, varijsq; inter se modis, etiam cum adsunt, componit, agere; quoniam sic & sensitiuæ partis animæ natura prorsus cognita erit, & ab ea intellectiuam omnino seiungi apparebit. Ac primo quidẽ enitendũ est quærere, vtrum intelligere, ac sentire, idem sint, sumpto intelligere, prout om

nem

nem animæ cognitionem comprehendit, qua ab obiecto haud præsenti excitata operatur.

¹ Quoniam ¹ ergo Veteres maximè definiunt animam, & motu ad locum, & ipso intelligere, ac sentire, videntur vtique asserere ipsum intelligere, ac sapere, quæ solius intellectiuæ animæ operatio est, velut sentire quoddam esse; ² cũ anima tum intelligendo, tum sentiendo ea, quæ sunt, cognoscat, ac iudicet. ³ Atque expresse quidem Veteres sapere, ac sentire idem esse aiunt: ⁴ Nam Empedocles aliquando sic loquitur.

⁵ *Ad præsens hominum crescit sapientia semper.* ⁶ & alio rursus in loco.

⁷ *Hinc vera his semper prudentia somnia monstrat.*

⁸ Idem & Homerus his carminibus sensisse videtur.

⁹ *Tales namq; insunt mentes mortalibus ipsis,*
Quales quotidiè summi fert Rector Olympi.

Ex his clara est horum Philosophorũ opinio. ᵃ Nam si à præsentibus sensibilibus cognitis augeri, ac perfici scientiam dicunt, & ob eorum mutationem variã intellectum somnia pati, atque tales mortalium effici mentes, quales sensibile contingit ambiens; manifestum est eos haud intelligere, ac sapere ab ipso sentire distinxisse.

Hanc

Tex. 150.

1 Quoniam autẽ duabus differentijs definiunt maximè animam: motu secundum locum, & ipso intelligere, ac sentire, videtur vtique intelligere, & sapere, velut sentire quoddam esse.

2 In vtrisque enim his anima discernit, & cognoscit aliquid eorum, quæ sunt.

3 Et antiqui sapere, & sentire idem esse aiunt,

4 sicut & Empedocles dicit.

5 Ad præsens enim augetur sapientia hominibus.

6 Et in alijs.

7 Vnde eis semper & sapere diuersa præstat.

8 Idem autem his vult, & illud Homeri.

9 Talis enim est mens terrestrium hominum, qualem in dies inducit Pater hominũ, Deorumque.

ᵃ *Simplicius Themistius Philoponus.*

Hanc vero sententiam, non ex eo solum protulerunt Veteres, quod intelligere perinde, ac sentire corporeum quid esse putarent, ² sed etiam quod simile sapere, ac sentire simile, indeq; animam ex elementis rerum conditam esse censerent, quemadmodum in priori libro determinatum est. ³ At hos Philosophos cognitionis causam assignantes, quam cognoscentis animę ad cognitum obiectum similitudinem esse aiunt, deceptionis, atque erroris quoq; assignare causam oportebat. ⁴ Ignoratio enim magis propria, magisque familiaris animalibus, quam cognitio est, cum, & in ea diutius versetur anima, & summo cum labore vel minimam scientiæ partem immenso pęne temporis elapso tractu assequatur. ⁵ Vnde si Veterum tueri opinionem licet, aut necesse est omnia, quæ apparent vera esse, aut dissimilis rei contactu decipi, atque in errorem labi animam. ⁶ Hoc enim ei videtur opponi, quod simile cognoscat, ac sentiat simile. Quare vt similitudo scientiam gignit, & deceptionem, atq; ignorationem efficiet dissimilitudo. ª At impossibile hoc est. ⁷ Nam eadem oppositorum scientia, atque deceptio est; qui enim aliquod oppositorum cognoscit, & aliud quoque intelligit; & qui in aliquo ex ijs errat, in altero etiam fal-

litur

Tex. 151.

1 Omnes enim hi intelligere corporeum, sicut & sentire existimant.

2 Et sentire, & sapere simile simili, sicut in primis rationibus determinauimus.

3 Et tamen oportuit simul ipsos, & de deceptione dicere.

4 Magis enim propria est animalibus & plus temporis in hac permanet anima.

5 Vnde necesse est, aut, vt quidam dicunt, omnia, quæ videntur esse vera, aut dissimilis rei tactum deceptionem esse.

6 Hoc enim contrarium est illi simile simili cognoscere.

a S. Thomas Auerroes.

7 Videtur autem & deceptio, & scientia contrariorum eadem esse.

litur, simile verò, ac dissimile opponun tur, ergò similis rei contactu cognitio, dissimilis autem deceptio haud potest contingere.

Sed [1] sapere, ac sentire idem non esse sic probo. [2] Nã sentire omnibus animalibus inest, sentire autem paucis, [4] quandoquidem solis competit hominibus, aliud ergò sentire, atque sapere est. [3] Præterea neque intelligere, quo, & rectè, & non rectè discurrendo intellectus operatur [4] (rectè quidem ob prudentiam, scientiam, atque veram opinionem, haud rectè vero ob ea, quæ his opposita sunt) [5] idem, atque sentire est. [6] Nam sensus propria sensibilia iudicans nunquam errat, si requisitę ad perfectam efficiendam sensationem cõditiones adsint, [7] atque omnibus animalibus inest. [8] Intellectus verò cum discurrit sæpe fallitur, ijsque dumtaxat animalibus competit, quæ ratiocinandi facultatem obtinent, ergò aliud sentire, atque intelligere est.

Iã intelligere communiter sumpto ab ipso sentire discreto, de interiori sensu, quatenus sensibilia imaginatur obiecta dicendum est, ipsumq; & ab intellectu, & à sensu distinguere oportet.

Dico [1] igitur phantasiam à sensu, ac intellectu ratiocinante distingui, atque nec phantasiam absque præuia sensus cogni-

Tex. 152.

1 Quod igitur non idem sit sapere, & sentire, manifestum est.

2 Hoc enim animalibus inest omnibus, illud autem paucis.

a Themistius.

3 Sed neque intelligere, in quo est quod rectè, & quod non rectè,

4 (quod enim rectè prudentia, & scientia, & opinio vera, quod verò non rectè contraria horum)

5 neque hoc inquam est idẽ cum ipso sentire.

6 Sensus.n. propriorum semper verus est,

7 & omnibus inest animalibus.

8 Intelligere autem contingit, & falsò, & nulli inest, cui non insit ratio.

Tex. 153.

1 Imaginatio enim aliud est, & à sensu, & à ratiocinatione, hæcq; non fit sine sensu, & sine hac non est existimatio.

cognitione operari, nec existimationẽ, [a] quæ omne intellectus iudicium comprehendit, sine actu phantasiæ præcedẽte fieri. [2] Perspicuum autem est phantasiam ab existimatione distingui. [3] Nã phantasiæ operatio nostræ subseruit potestati, [b] quicquid enim libuerit, etiam impossibile imaginari, atq; oculis subijcere licet; [4] quemadmodum faciunt ij, qui ad artificiosam parandam memoriã loca, & imagines pro libito fingunt, certisque in locis disponunt, quibus rerum oportunè recordentur. [5] At existimare nostræ haudquaquam subditur potestati, [6] necesse enim est eum, qui iudicium existimationis elicit, ratione aliqua duci ad verum, aut falsum existimandum, idem ergò phantasia, atq; existimatio non est.

Præterea [1] cum atrox aliquid, aut horribile existimamus, & valdè commouemur, & toto perhorrescimus corpore, [2] atq; similiter, cũ esse quippiam tale opinamur, vt in illo confidendum sit, confidimus illico, summèq; hilares, ac læti reddimur. [3] At cum hæc imaginamur, nec vlla animi affectio, nec cõmotio sequitur, [4] perinde enim afficimur, a tq; ij, qui res aspectu horribiles, aut lætas in pictura contuentur. Ex quibus manifestum est aliud phantasiã, atq; existimationem esse. [5] Sunt autem

Ff exi-

a Themistius.

2 Quod autem non est eadẽ imaginatio, & existimatio manifestum est.

3 Hæc enim passio in nobis est, cum volumus, præ oculis enim est fingere:

b Simplicius.

4 sicut qui in memoratiuis versantur, & simulacra faciunt.

5 Opinari autem non in nobis.

Necesse enim est aut verum, aut falsum dicere.

Tex. 154.

1 Amplius autem, cum opinamur difficile aliquid, aut terribile, statim compatimur.

2 Similiter autem, & si fuerit res confidenda.

3 Secundũm imaginationem autẽ similiter nos habemur,

4 sicut qui considerant in picturã difficilia, & confidẽda.

5 Sunt autem, & ipsius existimationis differentiæ scien

tia, & opinio, & prudentia, & contraria horum.
6 de quorũ differentia alius erit sermo.

existimationis species, scientia, & opinio, & prudentia, quæq; his opponuntur. 5 Sed quomodo hæc inter se differant alibi disputandum est.

Tex. 155.
1 De ipso autem intelligere, quoniam diuersum est ab ipso sentire, huius autem aliud imaginatio ĕe videtur, aliud existimatio, cum de imaginatione determinauerimus, sic & de altero dicendũ erit.
a *S. Thomas.*

Quoniam 1 verò intelligere communiter sumptum aliud, atq; sentire est, a & sub eo quidem tam phantasia, quam existimatio comprehenditur, cum de phantasiæ natura egerimus, absolutamque sensitiuæ animæ cognitionẽ habuerimus, de ipsa existimatione, seu de intellectu propriè dicto, contemplari aggrediemur.

2 Si igitur imaginatio est, secundum quã phantasma aliquod nobis fieri dicimus,
3 & non si quid secundum translationem dicimus,
4 vna quædam est harum potentia, aut habitus, secundũ quem discernimus, & verũ, aut falsum dicimus.
5 Huiusmodi autem sunt sensus, opinio, scientia, intellectus.

2 Cum igitur phantasia, atque imaginatio quædam sit animæ facultas, qua apparere aliquid nobis dicitur, 3 proprie sumpta imaginatione, quatenus interior animæ potentia est remota sensibilia cognoscens obiecta, 4 necesse videtur phantasiã cognoscitiuam quãdam potentiam, aut habitum esse, quo discernimus obiecta, & verum, aut falsum dicimus. 5 Habitus verò hi esse videntur sensus, opinio, scientia, & intellectus, seu facultas, qua prima rerum principia cognoscimus.

Tex. 156.
1 Quod igitur non sit sensus manifestum ex his est.
2 Sensus enim, aut potentia, aut actus est, vt visus, aut visio.

Manifestum 1 autem est phantasiam aliquem ex sensibus exterioribus non esse. 2 Nam primò, sensus, aut facultas animæ est, qua sentire potest, nec tamen quidquam sentit, vt cum dicimus visũ, aut actus sensationis à facultate illa proueniens, vt visio: at phantasia neutro

tro

tro modo appellari potest sensus, [3] nãque dormientibus nobis, & somniantibus apparent multa per phantasiam, cũ tamen sensus pro facultate sumptus, vt nihil operatur, ita nihil percipiat, eiq; appareat nihil, sensatio verò actualis nulla sit, exterioribus haud existentibus sensibilibus à quibus depẽdet, ergo phantasia sensus esse nequit. [4] Secundo, animali semper adest sensus, [b] haud semper verò phantasia, etenim animal recens natum mox sensu vtitur, vt accidit puerulis dum lugẽt circumiecti aeris non consuetum frigus persentiẽtes, at imaginatione saltem exacta, non nisi progressu tẽporis, quoniã infantes cuiusuis mamillas principio sugunt, postea verò solius matris, ergò idem sensus, atq; phantasia, & imaginatio non est. [5] Tertio, si idem esset actus imaginatio, [c] ac sensus operatio, omnibus profecto animantibus inesset imaginatio, [6] at id verum non est, neq; enim formicæ, aut apes, aut vermes perfectam habent imaginationem, qua, & disciplinam accipere, & ad certas quasdam efficiendas operationes assuescere queant, idem ergò actus sensatio, ac perfecta saltem imaginatio non est. [7] Quartò, sensuum operationes numquam errant circa propria sensibilia, [8] at sæpe fallitur imaginatio, ergò sensatio imaginatio nõ est. [9] Quinto,

3 Apparet autem aliquid, etiã neutro horum existente, vt quæ in somnijs.

a Auerroes.

4 Postea sensus quidem semper adest, imaginatio autem non.

b Philoponus.

5 Si verò idem esset, quod actus, omnibus vtiq; contingeret bestijs imaginationem inesse.

c Philoponus.

6 Videtur autem non, vt formicæ, aut api, aut vermi.

7 Postea sensus quidem semper veri sunt,

8 imaginationes autem plures falsæ.

9 Amplius autem non dici-

mus cum operamur certe circa sensibile, quod videtur hoc nobis homo, sed potius cum nō manifeste sentimus.

d Simplicius Auerroes S. Tho.

10 Et tunc, aut verus est, aut falsus.

11 Et quod quidem diximus prius apparent, & claudentibus visa.

to, cū exacte circa sensibile operamur, [d] non dicimus hoc nobis hominem videri, atque apparere, sed potius cum obscurè sentimus, quod tum accidit, cum è longinquo venientem aspicimus hominem: [10] atque tunc, aut falsa, aut vera sensus operatio est, qualis sanè operatio phantasiæ videtur. Cū enim quidpiam imaginamur, nō dicimus verè, ac reipsa hominem esse, sed apparere nobis, & videri hominem. Quod si idem essent phantasia, & sensus, vbi maximè certus haberetur sensus, ibi potissimum phantasia esse diceretur, sensusq; exquisitior, exquisitior item phantasia esset. At contra res habet, non igitur idem sunt phantasia, & sensus. [11] Denique, vt prius quoque diximus, illa quorum imagines sensu hausimus, clausis oculis, & absentibus sensibilibus imaginamur, at sensatio præsens tantūmodò cognoscit obiectum, ergò imaginatio sensatio non est.

Tex. 157.

1 At verò neque eorum, qui semper verum dicunt, vllus erit, vt scientia, aut intellectus.

2 Est enim & falsa imaginatio.

3 Relinquitur igitur videre, si opinio sit.

4 Fit enim opinio, & vera, & falsa.

5 Sed opinionem quidem sequitur fides; non enim con-

Nec [1] verò vllus eorum habituum phantasia erit, qui veri semper sunt, vt scientia, & primorum principiorum habitus, [2] quandoquidem & falsa interdum contingat imaginatio. [3] Quare vt perscrutemur, an phantasia sit opinio, reliquum est, [4] hæc enim & vera, & falsa aliquando accidit. [5] Verum opinionem sequitur fides, vnusquisque enim

id,

id, quod opinatur, verum esse putat, at fides non sequitur imaginationem, ergo opinio imaginatio nõ est. Minor patet,[6] quia imaginatio conuenit Brutis, in quibus tamen fides non est.[7] Præterea fides omnem opinionem sequitur, persuasio fidem, ratio autem persuasionem:[8] at imaginatio quibusdam inest belluis, ratio verò nullis, ergò aliud phantasia, atque opinio est. Nec enim belluæ[a] persuasione quicquam faciunt etiam eæ, quæ adumbratam aliquam disciplinæ rationem accipiunt. Persuasio namque ratiocinatione fit, at bruta ex sola memoria, & assuetudine ad certa quædam opera moliẽda inclinantur.

Ex[1] dictis manifestum est phantasiã[a] nec essentialiter opinionem, quam comitetur sensus, nec essentialiter sensum, ex quò oriatur opinio, nec vtriusque complexionem ex æquo esse. Si enim phantasia & à sensu per se, & ab opinione differt, vtique etiam ab vtroque simul dissidebit.[2] Et quidem si phantasia complectitur opinionem, ac sensum, atque idem phantasia imaginatur obiectũ, certè opinio, quæ sensui adiuncta phantasiam efficit, idem cognoscet obiectum, quod ipse percipit sensus,[3] quemadmodum si phantasia quædã ex opinione, ac sensu albi complexio est.[4] Neque enim ex opinione quidem albi, sen-

tingit opinantem ijs, quæ videntur non credere.

6 Bestiarum autẽ nulli inest fides, imaginatio autem multis.

7 Amplius omnem opinionẽ sequitur fides, fidem autem persuasum esse, persuasionem autem ratio.

8 Imaginatio autem quibusdam inest bestijs, ratio autẽ non.

a *Philoponus.*

Tex 158.

1 Manifestũ igitur quod neq; opinio cum sensu, neq; per sensum, neq; complexio opinionis, & sensus erit imaginatio, & propter hæc.

a *Simplicius.*

2 Et quia non alia quædam est opinio, sed illa, quæ quidem est, cuius est, & sensus

3 Dico autem ex albi opinione, & sensu complexio imaginatio est.

4 Nõ enim ex opinione quidem boni, sensu autem albi erit.

bi, sensu autem boni esse potest. [5] Quare si ex opinione, ac sensu cõsurgit phãtasia, imaginari aliud non est, quam idem opinari, quod per se, & non per accidens sentitur.

[5] Apparere igitur est opinari, quod sentit, non secundum accidens.

At fieri non potest, vt phantasia, sensus, & opinio circà idem versentur obiectum.

Tex. 159.

[1] Apparent autem, & falsa, de quibus simul existimationem veram habet,

[2] vt apparet Sol vnius pedis,

[3] persuasum autem est eum maiorem esse habitata.

[4] Accidit igitur, aut abijcere suam ipsius verã opinionem, quam habebat, saluata re, non oblitum, neque dissuasum,

[5] aut si adhuc habet, necesse est eandem veram esse, & falsam.

[6] Sed falsa fiet, cum latuerit mutata res.

Nam [1] phantasiæ quædam interdum ex cognitione sensus falsa apparent, de quibus tamen veram habent homines opinionem. [2] Phantasia enim ab ipso directa sensu iudicat Solem vnius pedis quantitatem haud excedere, [3] cùm tamen firmiter credamus, atque opinemur eum vniuersa, quam incolimus, terra maiorem esse. [4] Si igitur phantasia ex vera opinione, & falso constet sensu, aut censere oportet eum, qui de Solis quantitate secundũ proprias Mathematicorum rationes opinatur, cùm aspicit Solem, veram, quam habet opinionem abijcere, saluato ipso, eodemq; modo se habente, atque nulla captum obliuione, nullisque dissuasum rationibus; [5] aut si adhuc propriam opinionẽ retineat, falsam vtiq; phantasiam, ac veram esse. Vtrumq; autem impossibile est. [6] Quia enim sensui conformari debet opinio, si ex vera fiat falsa, aut ipsum mutatum obiectum esse, aut saltem opinantem latere oportet. Ex quibus mani-

manifestum est, phantasiam opinionis, ac sensus complexionem esse non posse. 7 Nec igitur phantasia sensus, nec sciẽtia, nec intellectus, nec opinio est, nec aliquid ex ijs constans.

Sed iam propriam phantasiæ naturã, & essentiam inuestigare oportet.

Suppono 1 igitur primò, si aliquid moueatur, aliud quid ab eodem moueri posse. 2 Suppono secundò, imaginationem quendam motum esse, quatenus potentiæ cognoscitiuę operatio est, quæ motio quædam, ac passio dicitur, quam obiectum propriam immittendo speciem in sensorio facit. 3 Suppono tertiò, imaginationem ijs tantũmodò inesse, quæ sensu prædita sunt, & absque sensu effici non posse, eaque dumtaxat cognoscere obiecta, quæ sensibilia sunt. Etsi enim percipiat chymeram, quæ sub sensum non cadit, eam tamen ex sensibilibus conflatam partibus cognoscit. 4 Suppono quartò sensum in actu motũ aliquem efficere, 5 quatenus sensibilem producit speciem, quæ sensationi similis est, ipsumq; repræsentat obiectum, quod in sensatione exprimitur.

Ex his clara phantasiæ colligitur descriptio, si propriam eius consideremus operationem, quam patitur ab obiecto.

Est 1 enim phantasia motus quidam à sensu in actu procedẽs, * qui nec fieri absq;

7 Nõ ergò vnum aliquod horum est, neque ex his imaginatio.

Tex. 160.

1 Sed quoniam est moto hoc moueri aliud ab hoc,

2 imaginatio autem motus quidam esse videtur,

3 & non sine sensu fieri, sed sentientibus, & quorum sensus est:

4 est autem motum fieri ab actu sensus,

5 & hunc similẽ necesse est esse sensui.

Tex. 161.

1 Erit vtique hæc motus, qui neq; sine sensu, neq; nõ sen-

tientibus inesse potest.

a *Themistius Philoponus Simplicius Auerroes.*

absq; sensu, nec ijs competere, quæ carent sensu, potest. Dico motum sensibilis productionem speciei, ad quam elicita ab ipsa phantasiæ facultate operatio, veluti finis, ac terminus cōsequitur. Hæc phantasiæ descriptio non excludit sensum cōmunem à quo sola operatione differt, sed ipsum quoque comprehendit, perque eam exprimitur sensus interioris natura, quatenus & ab intellectu differt, qui ab interiori facultate dumtaxat immediatè mouetur, & ab externo sensu distinguitur, à quo in actualem operationem ducitur. 2 Ex dictis patet animalia, quæ habent phantasiam, multa per ipsam agere, ac pati posse, quatenus & varijs agitantur affectibus, & ad ea, quæ imaginando conceperūt assequenda mouentur. Etenim & frumenta recondunt formicæ, & flores, roresq; in aluearia cōuehunt apes. 3 Atque id quoq, manifestum ex dictis est, operationem phantasiæ interdum veram, & falsam accidere posse. 4 Huius causa cuilibet consideranti sensus naturam, quatenus obiecta sensibilia cognoscit, manifesta est. 5 Nam sensus, cum propria sensibilia iudicat, & requisitæ ad perfectam sensationem efficiendam conditiones adsunt, nunquam fallitur, aut admodum raro. Fieri enim potest, vt necessariæ ad perfecte sentiendum

2 Et multa est secundum ipsam, & facere, & pati, quod habet,

3 & esse veram, & falsam.

4 Hoc autem accidit propter hæc.

5 Sensus proprium quidem est verus, aut quam paucissimum habens falsum.

dum conditiones desint, idque lateat eum, qui existens sentit obiectũ. [6] Præterea, & id quoque percipit sensus, cui propria adhærent sensibilia, in cuius cognitione maximè decipitur. [7] Neq; enim album aspiciens mentitur visus, sed album esse niuem, aut farinam dicens fallitur. [8] Denique sensus, & cõmunia sensibilia iudicans, quæ subiecta proprijs sensibilibus affecta cõsequuntur, vt motum, magnitudinem, ac similia sensibilibus adiuncta corporibus hallucinari frequenter solet, idque magis, quam in cognitione propriorum sensibilium euenit. Neque enim sensibile commune vnius dumtaxat sensus adæquatum obiectum est, sed plurium. Vnde si vnus tantum sensus ipsum cognoscat, ac iudicet, errat facillimè, ac decipitur. Plurium namque sensuum iudicium sensibile commune, vt percipiatur exactè requirit, atque interiorẽ præterea sensum, qui exteriorum sensuum operationes coniungens perfectè de oblato sensibili iudicet. At quia sensus communis ob præceps, & velox iudicandi ingenium, cum vnus ex sensibus exterioribus commune sensibile apprahendit, aliorum minime sensuum expectata cognitione exactam sententiam pronunciat, sępissime idcirco fallitur, ac decipitur. [9] Iam verò quoniã

6 Secundo autem eius, cui accidunt, & hæc, & hic iã cõtingit, vt falsus sit.

7 Quod .n. album sit, non est falsus, si autem album hoc, aut quiddam aliud, falsus est.

8 Tertio autẽ communium & consequentium: ea, quæ accidunt ijs, quibus insunt propria, dico autem, vt motus, & magnitudo, quæ accidunt sensibilibus, circa quę maximè iam est decipi secundum sensum.

9 Motus autẽ ab actu factus, qui ab his tribus sensibus differt à sensu.

phantasiæ motus ab actuali sensus operatione fit, quatenus sensibilia propria, communia, & per accidens cognoscit, atq; ab ea perinde, ac effectus à propria causa differt, eiq; similis idcircò est, sensus autem operatio veritatem, ac falsitatem habet, mirum non erit, si & ipsa phantasiæ operatio veluti quoddam vestigium, & simulacrum ipsius vera, & falsa sit. [10] Et sanè cum sensibilium propriorū species actuali existente operatione sensus phantasię potētiam ad operandum excitāt, elicita consequens operatio semper vera contingit, viuaciter obiectum repræsentante specie, quæ à sensu absque deceptione operante procedit. Etsi cùm existentes, ac seruatæ diutius in sensorio species, haud præexistente sensus actu; phantasiæ potentiam ad operandum excitant, sæpe in elicita operatione contingat deceptio, marcescentibus in sensorio speciebus, ac debiliter ob senectutē exprimētibus obiectum. [11] At verò cū species aliorū sensibilium communium, & per accidens mouent, ac determinant phantasiam ad operandum, in reprę sentatis cognoscendis obiectis, sæpissimè operans fallitur potentia, siue tum primùm à sensu actu operante prodeant, siue eodem ab omni cessante operatione, phantasiam ad propriam elliciendam operationem excitent

10 Et primus quidem pręsente sensu verus est.

11 Alij autem præsente, & absente erunt vtiq; falsi,

citent.[12] Etsi tum maximè decipiatur phantasia, cum sensibilia hæc in diuturnis ob senectutem marcescentibus speciebus repræsentata cognoscit.[13] Quoniam igitur sola phantasia obtinet, quæ dicta sunt, atque idipsum phantasia est, quod diximus, ipsa vtique motus ab actuali sensus operatione factus erit, quatenus haud eam sumimus, vt solum circa absentia, præsentiaq; componendo versatur obiecta, sed vt omnes complectitur operationes, quas exteriores nequeunt sensus attingere.

Quoniam[1] autem visus omnium sensuum præstantissimus est, eaque percipit phantasia, quæ sensibilia sunt, iure proprium ab ipsa visione accepit nomen, atque ob lumen, quod potissimum ad visionem efficiendam requiritur, phantasia dicta est. Quæres ob quem finẽ animalibus phantasiam concesserit natura? Respondeo animalibus tributam esse phantasiam, vt per eam ad proprias efficiendas operationes dirigerentur.[2] Etenim absentibus obiectis, quoniam eorum in interno sensorio species remanent, circà ea operatur phantasia, similesque sensationibus elicit operationes, quibus appetitiua determinata facultas mouet animal ad cognitum prosequendum obiectum.[3] Atq; ob eam sic animalia bru-

12 & maximè cùm procul est sensibile.

13 Si igitur nihil aliud habet quæ dicta sunt, quã imaginatio, hoc autẽ est, quod dictũ est, imaginatio vtique erit motus à sensu secundum actum facto.

Tex 162.

1 Quoniam autem visus maximè sensus est, & nomen à lumine accepit, quoniam sine lumine non est videre.

2 Et quoniam immanẽt, & similes sunt sensibus, multa secundum ipsas operantur animalia.

3 Alia quidem, quia non habent intellectum, vt bestiæ,

ue sola ratione, & essentia. Neq; enim quæstionem hanc repetere hoc loco necesse est, quam alibi discussimus, ac determinauimus. Sed quoniam partem animæ intellectiuam, quatenus proprium respicit obiectum, & operationem consideramus, 4 quam ipsa habeat essentiam, ac naturã in ordine ab obiectũ intelligibile sumpta, & quomodo in actum reducatur, ipsaq; intellectio fiat diligenter examinare, atque discutere oportet. Vt igitur intellectus naturam, ac substantiam inuestigemus.

dum magnitudinem, sed secundum rationem,

4 considerandum est quam habeat differentiam, & quomodo fiat ipsum intelligere.

Notandum est, [1] quoniam intelligere quemadmodum, & sentire contingit, aut ipsum intelligere in quadam motione, ac passione ab intelligibili obiecto prodeunte consistere, aut in quodam alio huiusmodi. [a] Sicut enim sensus potentia cognoscitiua est, quæ non semper actu cognoscit, sed quandoq; actu, quandoque potentia est; sic etiam intellectus, & potentia cognoscitiua est, & non semper actu intelligit, sed actu aliquando intelligit, cum prius nullo modo intelligeret. Quamobrem cum sentire in quadam passione perfectiua consistat, quatenus obiectum sensibile afficiendo sensum in actum sensationis deducit, & intelligere ob perfectiuã quandam existet passionem, quam ab intelligibili obiecto patiens intellectus in actũ intel-

Tex 2.

1 Si igitur est ipsum intelligere, sicut sentire, aut pati aliquid vtique erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale.

a Themistius S. Thomas.

intellectionis prodit. Etsi verò sensus determinato affixus organo patiatur, intellectus autem absque certo, cui sit alligatus organo obiecti motionem recipiat, atque hæc inter sensus, & intellectus motionem dissimilitudo insit, ea tamen ratione vtraque similis motio est, qua id, quod probare intendimus requirit.

Quoniã[1] igitur intelligere pati quoddam perfectiuum est, [a] impassibilis, seu inaffectus, omnisque affectionis expers intellectus erit, nullam speciem intelligibilem, vt sibi innatam obtinens, sed omnium suapte natura specierũ susceptiuus, atq; ad eas in potentia existens haud vlli intelligibilis obiecti naturæ permixtus. Atque vt absolute dicam, [2] sicut sensitiuum, seu id, quod ex sensu, ac sensorio conflatum est, ab obiectis sensibilibus seiunctũ videtur, ea potestate continens, actuq; suscipere valens; [3] ita & intellectus ab intelligibilibus denudatus obiectis est, atq; ad ea suscipienda potentiam habet.

Ex his [1] quoniam intellectus res omnes præter seipsũ ipsum, vt primariũ respicit obiectũ, quatenus illa ad primarium intellectus obiectũ spectant, quæ ipsum mouere apta sunt per speciem aliquam certam, ac determinatam, in qua siue secundum quidditatẽ propriã, siue

Tex. 3.

1 Impassibilem ergò oportet esse, susceptiuum autem formæ, & potentia huiusmodi, sed non hoc.

a Simplicius.

2 Et similiter se habere, sicut sensitiuum ad sensibilia,

3 sic intellectum ad intelligibilia.

Tex. 4.

1 Necesse est itaque, quoniã omnia intelligit, immixtum esse,

siue secundū aliquid sui relucens,[a] manifestum est immixtum simpliciter intellectum esse, omnique intelligibili carere obiecto à quo suapte natura secundū propriam entitatem differt.[2] Atq; hoc respexit Anaxagoras, qui confusam rerum similarium permixtionem ab intellectu Diuino secretam fuisse, itàque genitum asserens mundum, ex illis haud similaribus conflatum partibus intellectum posuit,[3] vt & confusæ, ac permixtæ imperaret materiæ,[4] & ea cognosceret, quæ ad libitum mouere, ac secernere poterat. Demonstratio autē, quam ad intellectus immixtionem probandā attulimus, eo innititur fundamēto, quo sentiunt omnes quicquid ab aliquo per se, ac primo pati, illudq; suscipere aptum est, seiunctum ab eo, ac denudatum esse. Huius propositionis veritas in potentijs cognoscitiuis, quæ patiendo ab obiectis cognoscunt, manifesta est.[5] Quia enim potentia vnaquæq; certum, ac determinatum respicit obiectum, à quo per se, ac primo patitur, si iuxta ipsam primarium existat obiectum, vt quid essentiale repræsentatum potentiæ, & in ea receptum,[b] prohibet ne amplius eadem potentia suscipere ipsum, ac pati ab extrinseco possit. Hoc in ipsa potentia visiua declarari potest. Nam quia potentia hęc ad colorē,

vt ad

a *Alexander 2. de anima c. 13. Themistius Simplicius.*

2 sicut dicit Anaxagoras,

3 vt dominetur.
4 Hoc autem est, vt cognoscat.

5 Nam alienum iuxta apparens prohibet, & obstruit.

b *Alexander à de anima c. 13. Auerroes.*

vt ad primarium dirigitur obiectum, si aliquem innatum, atq; insitum haberet colorem, incapax omnino coloris esset, ipsumq; suscipere nullo modo posset. Neq; enim fieri potest, vt potentia, quæ ad primarium aliquod obiectum dirigitur à quo perfici, atque actuari potest, ab eo essentialiter actuata sit, nisi eandem receptiuam potentiam aliquid simul in propria substantia obtinere, atq; ad ipsum suscipiendum in potentia esse fateamur. Quoniam igitur intellectus ad omne intelligibile, quatenus per se, ac primario in proprijs repræsentatum speciebus intelligibile est, tanquam ad primarium dirigitur obiectum, si species alicuius obiecti intelligibilis in propria substantia inclusas haberet, eas incessanter, ac perpetuò cognoscens alias haudquaquam species recipere posset, quæ intelligibile repræsentarent obiectum. Quare intellectus ab omnibus intelligibilis obiecti speciebus seiunctus, ac denudatus est, vt aptus ad omnia intelligibilia suscipienda existat.

Tex. 5.
[1] Quare neq; ipsius vlla est natura, nisi hæc, quod possibilis.

Atq; [1] hanc propterea intellectus habebit naturam, quatenus intelligibilia respicit obiecta, vt nullum actu obiectorum intelligibilium in propria substantia includat, sed in pura sit potentia ad omnia suscipienda, quæ in ipsis repræsentata speciebus primo, ac per se intel-

intelligibilia sunt. [2] Quamobrem intellectus, [a] non is quidem, qui abstractis competit substantijs, sed qui humanæ pars animæ est, quo ratiocinatur, & existimat homo, [3] antequã prorsus intelligat, nullum actu obiectorum intelligibilium, nec essentiale, nec extraneum includit, sed potens est omnia recipere, atque intelligere, ad quæ primò, ac per se dirigitur.

Ex his [1] iure colligitur, intellectum secundum operationem, ac specierum susceptionem cum corpore mixtum nõ esse, hoc est, species intelligibiles, & operationẽ ab intellectu elicitã haud in corpore animato, quemadmodum reale vnumquodque accidens, sed in ipsa dumtaxat anima suscipi. Manifestum sanè hoc est. [2] Nam si species intelligibiles in ipso reciperentur corpore, intellectus esset qualis, hoc est, mixtus cũ intelligibilibus obiectis. Quia enim species in corpore qualitatibus proprijs affecto ex necessitate insunt, commixtus vtiq; intellectus erit cum certa quadam naturali temperie calidi, & frigidi, secundum quã medio corpore species rerum suscipit, & aliquod proinde intelligibile obiectum essentialiter adnexum habebit ex ijs, quæ intellectus per se, ac primario intelligere aptus est. At hoc impossibile omnino videtur,

Hh quan-

2 Qui igitur vocatur animæ intellectus, dico autem intellectum, quo intelligit, & existimat anima,

a S. Thomas.

3 nihil est actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat,

Tex. 6.

1 Vnde neq; rationabile est ipsum mixtum esse cum corpore.

2 Qualis enim quidam vtiq; fieret, calidus, aut frigidus,

quandoquidẽ intellectum ab omni intelligibili obiecto denudatum esse ostendimus, quod ad primarium ipsius obiectum pertineat, ergò intellectus ita corpori admisceri nequit, vt species ad intellectionẽ efficiendam requisitæ in corpore animato insint, eadem ratione, qua sensibiles rerum species in ipso animato corpore suscipi contingit. Præterea si intellectum in operando corpori admixtum esse concedatur, ita vt specierum susceptio in corpore animato fiat, [3] concedenda vtique erit certa corporis pars, in qua sola recipiantur species, & proprium organum, cui vt sensitiuæ potentiæ alligatus intellectus operetur. Neq; enim omnes corporis partes ad intelligibiles species suscipiendas aptæ sunt, quemadmodum nec sensibiles pati species queunt. [4] At nulla eiusmodi pars in corpore assignabilis est, quæ intellectus organum dicatur, cũ experientia ex dissectionibus contest in homine propriã haud partem reperiri, quæ ipsi duntaxat homini competẽs intellectui, vt organum ad intelligendũ inseruire possit, ergò intellectus corpori admixtus non est ad propriam operationem edendam, & ad species intelligibiles suscipiendas. [5] Quoniam igitur species intelligibiles in sola suscipiuntur anima, [a] recte quidem senserunt Veteres

3 Et ei instrumẽtum aliquod esset, sicut sensitiuo.

4 Nunc autem nullum est.

5 Et benè vtique, qui dicunt animam esse locum formarum:

a S. Thomas.

teres animam formarum, & specierum esse locum affirmantes. Sed tamen hoc de omni anima indistincte asserentes errarūt. [6] Non enim sensitiua anima specierum locus est, quandoquidem corpus animatum sit, in quo sensibiles recipiuntur species, [7] sed intellectiua dūtaxat anima, quæ proprium non habet organum, in quo intelligibium specierum susceptio fiat. Atque in eo quoq; defecerunt Veteres actu animæ species inesse dicentes. [8] Neque enim actu anima, sed potestate solum species rerum continet, quemadmodū statutum est.

At [1] verò ex sensorijs, ac sensu actu operante non eodē modo intellectum, ac sensum impassibiles, atque inaffectos esse manifestum est. [2] Nam sensus post vehemens sensibile non potest sentire sensibile minus, [3] vt sonum minorem post magnum sonum, ac debilem odorem post fortē odorem, aliosq; colores post vehementem lucem. [4] Intellectus autem postquam intellexit excellens aliquod intelligibile, non solum ab aliorum intelligibilium cognitione non impeditur, sed potius perficitur, eaq; melius intelligit. Ratio est, [5] quia sensus nō sine corpore sensationes edit, sed species sensibiles mediante organo corporeo suscipit. Quare cum à vehementi sensibili magnum imprimente

6 nisi quod non tota,

7 sed intellectiua,

8 neque actu, sed potentia formæ.

Tex. 5.

1 Quod autem non similis sit impassibilitas sensitiui, & intellectiui, manifestum est ex sensorijs, & sensu.

2 Sensus enim non potest sentire ex vehementi sensibili,

3 vt sonum ex magnis sonis, neque ex fortibus odoribus, & coloribus videre, aut odorari.

4 Sed intellectus, cū aliquid intellexerit valdè intelligibile, non minus intelligit inferiora, sed & magis.

5 Sensitiuum enim non sine corpore est,

motum sensorij temperies, ac propor-tio dissoluatur, sensitiua læditur poten-tia, quæ proinde circa sensibile minus haud rectam elicere sensationē potest. ⁶ Intellectus vero absque corporeo ope ratur organo, & species intelligibiles in seipso recipit. Quare cum eius operatio ab aliqua temperie qualitatum minimè dependeat, quæ sit specierum intelligi-bilium susceptiua, ab excellenti intelli-gibili, quod vehementer sit motiuum, destrui, ac lædi intellectus non poterit, sed potius perficietur, atq; promptior ad alia percipiēda intelligibilia euadet. Ex quibus patet sensum corporeo affi-xum organo primarum temperiei quali tatum addicto, qua sensibiles rerū spe-cies suscipit, secundū quid solum inaf-fectum esse, proprioq; duntaxat, ac de-terminato carere obiecto; intellectum verò nulli certæ, ac determinatæ corpo-ris parti alligatum, ratione cuius intel-ligibilium sit specierum susceptiuus, in-affectum simpliciter esse omnibus intel-ligibilibus destitutum obiectis, quæ per species proprias intelligibilia sunt.

⁶ hic autem separabilis est.

Iam intellectus natura, & essentia in ordine ad obiecta intelligibilia conside-rata, atq; statu declarato, quo ante om nē prorsus cognitionē existit, quomo-do nūc intellectus in habitu intelligibi-lia respiciat obiecta, explicare oportet.

Cum

Cum [1] igitur intellectus intelligibile aliquod obiectum factus est, quatenus speciem ipsius repræsentatiuam suscepit, eo modo, quo sciens dicitur, qui actu scientiam habet; [2] quod ferè tum accidit, cum per seipsum nullo externo concurrente auxilio pro libito contemplari potest, existentibus phantasmatibus, quę ad animæ arbitrium ex memoriæ thesauro deprompta, atq; à phantastica virtute cognita intelligibiles in intellectu species vniuersales rerum naturas repræsentantes producere possunt: cum inquam intellectus in habitu est, [3] tum & in potentia quodammodo videtur ad ipsa intelligenda obiecta, etsi nō eodem modo, quo erat, antequam addisceret à præceptore, aut ex seipso inueniret. Prius enim in potentia remota erat ad ipsa intelligenda obiecta, quatenus phantasmatibus indigebat, quibus per intelligibilium specierum productionem ad operandum excitaretur, existens autem in habitu ob phantasma tum præsentiam; quæ scitarum rerum intelligibiles queunt species imprimere in proxima ad intelligendum potentia est. [4] Id verò intellectui existenti in habitu conuenit, [b] vt cum intelligibilia in proprijs repræsentata speciebus contemplatur obiecta, eaque quodammodo factus est; seipsum per accidens, & secun-

Tex. 8.

1 Cum autem sic singula factus est vt sciens dicitur, qui secundum actum:

2 hoc auté tum accidit, cum potest operari per seipsum:

3 est quidem, & tunc potentia quodammodò, non tamen similiter, vt & erat antequàm addisceret, aut inueniret.

4 Et ipse autem seipsum tum potest intelligere.

secundario intelligat. Cum enim obiectum, cuius propriam habet speciem intelligit, ipsumque fit, reflexione quadam se intelligere cognoscit. Quare, & eam esse intellectus naturam percipit, qua fieri omnia, eaque intelligere aptus est. Ex quo patet per accidens intellectum seipsum cognoscere, quatenus per propriam haud speciem se intelligit, sed per aliorum susceptionem obiectorum, quibus cognitis ad propriam quoque percipiendam naturam se convertit.

Ex his manifesta est intellectus essentia in ordine ad obiecta intelligibilia considerata, & quomodo ante rerum cognitionem, ac specierum susceptionem intellectus se habeat, atque in habitu existens intelligibilia respiciat obiecta, declarauimus. a Iam quomodo intellectus in actum exeat, ipsaque intellectio fiat, explicandum est. Hoc verò, vt assequamur, quomodo intellectus compositum singulare, & confusum, in eoque existentem quidditatem cognoscat, determinandum est.

a Philoponus.

Quoniam 1 igitur aliud est magnitudo, & magnitudini esse, aqua, & aquæ esse, a hoc est, aliud compositum singulare, seu concretum ex substantia, & accidentibus confusum, & quidditas, seu forma compositi materia, & conditioni-

Tex. 9.
1 Quoniam autem aliud est magnitudo, & magnitudini esse, aqua, & aquæ esse,
a Themistius Auerroes. 8. Tb.

tionibus materialibus, tanquam sui parte destituta, non tamen, vt vehiculo, & conditione ob quam propriam habet naturam, [2] & sic etiam in multis alijs contingit, [3] non tamen in omnibus, in quibusdam enim idem est caro, & carni esse, seu quidditas, & habens quidditatem, vt in substantijs abstractis, in quibus, cùm materia non sit, quidditas ab eo cuius quidditas est, differre non potest: quoniam inquam, hæc ita se habent, [4] necessarium est intellectum, aut alio, atque alio existente motore intelligibilem imprimente speciem ad hæc intelligenda excitari, aut eodem quidē motore, aliter tamen, & aliter se habente. [5] Caro enim non sine materia est, sed eam, vt partem sui cōstitutiuam includit, vt simum, quod ex curuitate, ac naso compositum est, ideoq; formam continet in ipsa existentem materia. Cùm ergò caro, quæ singulare compositum est, seu concretū confusum, quid sensibile sit, eius autem quidditas intelligibilis, hæc diuersitas cognoscibilitatis gradum variabit. Quare intellectus eodem existente motore, aut eodem modo se habente, vtrumq; haud poterit cognoscere.

Intellectus [1] igitur composita singularia, & concreta, vt calidum, & frigidum, & ea, quorum proportio, ac

tem-

2 sic autem & in multis alijs,

3 sed non in omnibus, in quibusdam .n. idem est esse carni, & carnem.

4 aut alio, aut aliter habente discernit.

5 Caro enim non sine materia est, sed sicut simum, hoc in hoc.

Tex. 10.

1 Sensitiuo igitur calidum, & frigidum indicat, & quorum ratio quædā ipsa caro.

temperies ipsam carnem constituit, solo concurrente phātasmate ad eorum speciem repræsentatiuam imprimendā cognoscit. [2] At formam, & quidditatem carnis motore alio à phantasmate separato, ac realiter distincto percipit, aut eodem concurrente phantasmate, aliter tamen se habente, eo modo, quo se habet circūflexa, & fracta linea ad seipsam, cum extensa, ac recta fuerit. Vt enim phantasma propria virtute intellectum mouet ad cognitionem carnis, lineæ rectæ iure assimilatur, simplici, ac recto ipsius ad intellectum possibilem transitu existente. Vt verò speciē quidditatis repræsentatiuam nobilioris agētis virtute producit, quæ in ipso quodammodo fracta, ac reflexa cum eo simul ad mouendum intellectum concurrit, perinde, ac lumen, quod in speculo reflexum ipsius colorem ad species sensibiles producendas adiuuat, fractæ lineæ meritò simile videtur.

[2] Alio autem, & separabili, aut vt circumflexa se habet ad seipsam cùm extensa fuerit, esse carnis discernit.

Hoc [1] idem in Mathematicis, quæ per abstrationē à materia sensili cognoscuntur accidit. Nam quemadmodum simum sensibilem inuoluit materiam, tanquam sui partem constitutiuam, sic, & rectum intelligibilem includit materiam, [2] nempe continuum, ex quo rectum, vt materia constat. [a] Quæ non ex eo intelligibilis dicitur, quod à solo intel-

Tex. 11.

[1] Iterum autem in ijs, quæ in abstractione sunt, rectum vt simum.

[2] Cum continuo enim est.

[a] S. Thomas Auerroes.

intellectu percipiatur, sed quod à qualitatibus sensibilibus, ac materialibus suapte natura seiuncta, non ab exterioribus quidem sensibus, sed ab interioribus dumtaxat apprehendi, & cognosci queat. 3 Ipsa autẽ recti quidditas, quoniã rectum à recto esse differt, aliud à recto est, 4 vt dualitas rectæ lineæ, quę ex æquo inter duo puncta iacet. Intellectus igitur solius phãtasmatis propriã speciem imprimentis auxilio ipsum rectum cognoscit, 5 quidditatem verò, aut alio distincto nobiliori agẽte, à quo excitetur, ac determinetur intellectus ad operandum iudicat, aut eodem phã tasmate aliter se habente nobilioris alicuius agentis virtute illustrato, ac speciem quidditatis repræsentatiuam producendi facultatem nacto. 6 Manifestũ igitur ex dictis est,[b] queadmodũ res sũt magis, vel minus à materia pẽdẽtes, ita ab intellectu magis, vel minus cum materia cognosci. Quia enim res naturales à materia sensili qualitatibus affecta, vt vehiculo, & conditione, ob quam propriam habent naturam maximè pendent, eas intellectus sine tali materia nõ cognoscit. Quia vero res mathematicæ à sensili materia secundum propriam essentiam non dependent, sed à materia solum, quam interiores percipiunt sensus, eas idcirco intellectus, non hac

3 Ipsum aũt quid erat esse, si est alterum recto esse, & rectum, aliud.

4 Sit enim dualitas.

5 Altero itaque, aut aliter se habente iudicat.

6 Omninò ergò vt separabiles sunt res à materia, sic quę circa intellectum.

b Themistius Auerroes S. Th.

quidem materia, sed sensili tantummodo ab exterioribus cognita sensibus denudatas intelligit.

Tex. 12.

1 Dubitabit autem vtiq; aliquis, si intellectus simplex est, & impassibilis, & nihil quicquam habet commune, sicut dixit Anaxagoras, quomodo intelliget, si intelligere pati quoddam est?

2 In quantum enim aliquid commune vtrisq; inest, hoc quidem agere, illud verò pati videtur.

Dubitabit[1] autem aliquis, si intellectus simplex, ac purus est, & cum obiectis intelligibilibus immixtus, nihilque cum eis commune habens, quo vt refert Anaxagoras affectus sit, quomodo intelligere possit, si intelligere quoddam pati est? [2] Non enim patitur aliquid ab aliquo agente, nisi aliquid sit vtrisque commune, in quo ambo conueniant. Quoniam igitur omne patiens duas habet partes, vnam ipsi communem cum agente, alteram in qua discrepat, intellectus verò simplex, ac purus est, & nihil habet cum obiectis intelligibilibus commune, ab eis vtiq; pati non poterit.

Tex. 13.

1 Amplius autem, si intelligibilis, & ipse.

2 Aut enim, & alijs inerit intellectus, si non secundum aliud ipse intelligibilis sit,

3 vnum autem quoddam specie ipsum intelligibile,

Præterea[1] cum intellectus seipsum intelligat, dubitabit etiam aliquis, an per eandem rationem intellectus sit, & intelligibilis existat, an potius per aliam sit rationem intellectus, per aliam verò intelligibilis. Vtrumuis dicatur in maximas difficultates incidimus. [2] Nam si per eandem rationem sit & intellectus, & intelligibilis, alijs quoq; rebus, quæ intelligibiles sunt, ratio intellectus inerit. [3] Intelligibile enim, quatenus intelligibile est, significat vnam naturam, & in omnibus intelligibilibus vna secundum speciem est ratio ipsius intelligibilitatis

litatis. Cum ergò intellectus per eãdem rationem sit intelligibilis, per quam intellectus est, & ratio, qua est intelligibilis, eadem sit, qua aliæ res intelligibiles sunt, & aliæ quoque res intelligibiles intellectus erunt. 4 Si verò per aliã rationem sit intellectus, & per aliam intelligibilis, haud simplex intellectus erit, sed ex duabus constans naturis, quarum altera intellectus, altera autem intelligibilis existat, eadem ratione, qua res aliæ intelligibiles sunt.

Ad [1] priorem ergò dubitationem [a] respondeo intellectum ab intelligibilibus obiectis secundum eam, quam cum ijs habet conuenientiam, vt prius determinatum est, pati, [2] quoniam intellectus intelligibilia quodammodo potentia est, sed actu nullum, antequam ipsa intelligat. Vnde cum sit potens omnia fieri, & in ipsamet intelligibilia obiecta, susceptis eorum speciebus transformari, talis potentia erit, qualia sunt actu obiecta, ijsq; similis videbitur eiusdem perfectionis capax, quã actu continent obiecta, à quibus pati, ac moueri potest. Ea enim inter patiens, & agens requiritur conuenientia, vt agenti assimilari queat patiens, eandemq; sit aptum perfectionẽ suscipere, quæ actu in agente inest. 3 Necesse autem est; quemadmodum tabella, in qua nihil descriptũ

 est,

4 aut aliquid mixtum habebit, quod ipsum facit intelligibile, sicut alia.

Tex. 14.

1 An pati quidem secundũ commune aliquid, diuisum est prius:

a Simplicius.

2 quoniam potentia quodammodo est intelligibilia intellectus, sed actu nullum, antequam intelligat.

3 Oportet autem sic, vt in tabula, in qua nihil est descriptum actu.

est, nullam actu habet scripturam, sed est in potentia ad omnem scripturam, 4 ita & intellectum in potentia esse ad omnia intelligibilia, eorumq; nullum actu in propria essentia includere.

4 Quod quidem accidit in ipso intellectu.

Tex. 15.

1 Et ipse etiam intelligibilis est, sicut ipsa intelligibilia.

Ad 1 posteriorem vero dubitationẽ, respondeo intellectum actu operantem secundum eandem rationem intellectũ; & intelligibilem esse, eodemque modo intelligibilem videri, quo alia intelligibilia sunt, atque actu cognitum obiectum intellectum in actu quodammodo esse. 2 Nam in exterioribus obiectis, quę absq; materia in intellectu existunt, atque ab ipso cognoscuntur, idem est intellectus, & obiectum intellectum. Quemadmodum enim intellectus actu operans per se, ac primario intellectus est, secundario autẽ intelligibilis, quatenus ipsum actu intelligibile obiectum fit; eadem ratione obiectum actu cognitum per se, ac primario intelligibile est, secundario autem intellectus, quatenus ipse fit quodammodo intellectus. Dedeclarari hoc potest, 3 nam scientia speculatiua, seu intellectio idem est cum scibili per speciem in anima existente, actuq; ab ea intellecto, cum scibile actu intellectum per intellectionem fit, at intellectus in actu ipsa intellectio est, ergò intellectus in actu idem est cum obiecto actu intellecto. Quare vt intelligibilis intel-

2 In ijs enim quæ sunt sine materia, idem est quod intelligit, & quod intelligitur.

3 Scientia namque speculatiua, & ipsum scibile idem est.

intellectus est, & actu intellectus intelligibile obiectum erit, late quidem intellectus in actu vocabulo sumpto, qđ intellectui dumtaxat præsentis obiecti iudicium eliciēti proprie conuenit. Nā vt intellectus lato modo dicitur fieri obiectum, cum ab eo prorsus distingua tur, sic etiam obiectum fieri intellectus dicitur, etsi haud intellectionē formet.

Ex [1] his oritur quęstio consideratione digna, cur intellectus seipsum haud semper intelligat. Si enim idem est intellectus in actu cū intelligibili in actu, cur non semper intellectus in actu existens seipsum intelligit? Sed huius quęstionis solutio facile ex dictis colligi potest. Necesse est enim intellectū cum seipsum intelligit supra intellectionem propriam reflecti. At hoc haud semper contingit, cum intellectus in actu est, & prę-sens contemplatur obiectum. Vt verò ad prioris difficultatis solutionem perficiendam redeamus. [2] Aduertendum est, obiecta quæ materialia sunt, atque extra animam existunt, potentia dumtaxat intelligibilia esse. [3] Quare actu quidem illis ratio intellectus haudquaquam inerit. [4] Nam ratio intellectus in actu exterioribus competit obiectis, cū sine materia in animo insunt, actuq; intelligibilia sūt. [5] Vnde illis verè actu intelligibile, atq; intellectū esse conuenit.

Ex

Tex 16.

1 Cur autem non semper intelligat, causa consideranda est.

2 In habentibus autem materiam potentia solum vnumquodq; est intelligibilium.

3 Quare illis quidem nō inerit inellectus.

4 Sine materia enim potentia est intellectus talium.

5 Illi autem intelligibile inerit.

Ex his quomodo intellectus intelligat, & ab intelligibilibus patiatur obiectis quoquo modo explicatum est. Sed quoniam phantasmata speciem repræsentatiuam quidditatis imprimere in intellectu apta non sunt, atque nobilius aliquod requirunt agens, à quo eleuari ad hoc præstandum munus queant, vt perfecte modum assequamur, quo intellectus in actum ducitur, ipsaq; intellectio fit, de natura, & existentia intellectus agentis, virtute cuius phantasmata existentem in potentia intellectũ mouent, quantum Philosopho naturali conuenit, agendum est.

Tex 17.

1 Quoniam autem, ficuti in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vnicuiq; generi, id autem est quod potentia omnia illa, alterum autem causa, & factiuum faciẽdo omnia,

Alexander 1. de anima c. 27. Themistius Auerroes.

2 quod ars ad materiam passa est,

Quemadmodum [1] igitur in tota rerũ naturalium consistentia, vt iam fuse probauimus, vnica existit materia, quæ res omnes naturales fieri apta est, & ei correspondet agens ducens eam de potentia in actum, ita singillatim in vnoquoq; genere contingit, vt cum aliqua existit materia, quæ ad omnia illius generis potentiam habeat, efficiens quoq; necessario sit causa, quæ materiam de potentia in actum, ad quem in illo genere suapte natura ordinatur, ducere queat. [2] Vt enim ars singula se habet ad propriam materiã in artificialibus, quatenus in artificis existẽs animo principium actiuum est, à quo omnes illæ prodeunt formæ, quarum est capax

 mate-

materia, ita & in naturalibus se habet agens ad propriam cuiusque materiam, vt eam ad proprium suscipiendum actũ deducat. 3 Quare cum in anima possibilis intellectus detur, qui omnia intelligibilia fieri aptus est, intellectus quoq; agens necessario erit, qui ipsum de potentia in actum ducat.

3 necesse est & in anima has existere differentias.

Atque 1 hic quidem intellectus passiuus est materiæ locum habens, quatenus omnia obiecta intelligibilia fieri aptus est, 2 alter verò actiuus, quatenus obiecta, quæ potẽtia intelligibilia sunt, actu potest intelligibilia facere. 3 Similis verò habitui, seu perfectioni, ac lumini intellectus agens videtur. 4 Sicut enim lumen tanquam forma, ac perfectio coloribus vnitum, eos potentia existentes colores facit actu quodammodo colores (facit enim ipsos actu visibiles, cum prius potentia tantum visibiles essent) quia simul cum eis vnum agens totale adæquatum constituit potẽs producere speciem sensibilem in oculo: ita intellectus agens tãquam forma, ac perfectio phantasmatibus vnitus ea, quæ potentia tãtum intelligibilia erant, actu intelligibilia facit, quia simul cum eis vnum agens totale constituit productiuum speciei intelligibilis, in qua non modò compositum, seu concretum singulare, & confusum appareat, sed omnes

Tex. 18.

1 Et est quidam talis intellectus, quia omnia fit.

2 Quidam verò, quia omnia facit,

3 vt habitus quidam, quale est lumen.

4 Quodam enim modo & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.

nes

nes in ea quidditates clarè, ac distinctè eluceant. Etsi enim phantasmata rei singularis, & confusæ speciem imprimere in intellectu possint, eam tamen omniũ quidditatum distinctè repræsentatiuam efficere nequeunt, nisi ob intellectus agentis vnionem perficiantur, atque illuminentur.

Sed iam ad intellectus agentis naturam, & essentiam declarandam quasdã ipsius conditiones leuiter attingentes transeamus.

a S.Thomas.

Tex. 19.

1 Et hic intellectus separabilis est, & immixtus, & impassibilis,

a Alexander 1 de anima.c.27.

2 substantia actio existens.

Intellectus [1] ergò agens ab omni corpore, [a] ac materia separatus est, prorsus immixtus omnisq; passionis, & corruptionis expers; [2] quandoquidẽ substantia est, cuius actio à propria essentia ipsius non differt, eique essentialiter cõpetens incessanter, ac perpetuò inest. Manifestum sanè hoc est: [3] nam semper agens est nobilius patiente, & principium materia, cui proprium, ad quem ordinatur, actum tribuit, at possibili intellectui aliquando conuenit, vt propria intellectio sit, cum intellectus agentis virtute intelligibilia factus obiecta in actum propriæ operationis exit, ergò intellectus agens essentialiter, ac substãtialiter propria actio est. Clara videtur minor, [4] nam scientia in actu, seu intellectio idem est cum obiecto per speciẽ in anima existente, actuque ab ea intellecto,

3 Semper enim honorabilius est agens patiente, & principium materia.

4 Idem autem est secundum actum scientia cum re ipsa.

lecto, quare si idem cum obiecto intellectus est, & cum ipsa quoq; intellectione idem erit.

At [1] verò quoniam scientia, & intellectio, quæ potentia est in vno, & eodem singulari homine, prior esse tempore videtur, quam scientia in actu, idē esse nequit cum obiecto intellecto. [2] Etsi nec tēpore simpliciter loquendo scientia in potentia actualem præcedat scientiam, cum ea natura, ac perfectione posterior existat. In quocumq; enim singulari homine, quæ potentia inest scientia subsequitur eam, quæ actu in aliquo alio reperitur homine. Quare manifestū est intellectum possibilē propriam haud quaquam intellectionem esse, quatenus potentia est, sed solum quatenus actu existens contemplatur obiectum. [3] Hoc autem modo [a] non se habet intellectus agens, vt quandoque intelligat, quandoque verò non intelligat, sed propria essentialiter operatio est, actuq; semper intelligit. Præstantiori enim modo hanc ei proprietatem inesse, quàm intellectui possibili oportet, qui tum propria videtur actio, cum intellectus agentis virtute intelligibile factus obiectum operatur. [4] Quamobrem solus intellectus agens ab omni materia separatus propria quidditas est, & omni carens potētia immortalis, ac perpetuus videtur, cū

Tex. 20.

1 Quæ verò secundū potentiam tēpore prior in vno est.

2 Omnino autem neque tempore.

3 Sed nō aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit.

a *Themistius.*

4 Separatus autem est solum hoc, quod quidem est, & hoc solum immortale est, & perpetuum.

tamen intellectus possibilis in sua actione ab agete dependens, immo & ab ipso corporeo phantasmate, sit proinde materię, corporiquè immersus, & natura existens potētia interitui corruptioniq; pateat. [b] Sed aliquis existimans intellectionem agentis intellectus, intellectionem hominis esse, quæret ob quam causam non recordemur eorum quæ ante nostri corporis productionem intellectus agens nouit? [5] Respondeo eorum, quæ intellectus agens nouit, antequam essemus in hanc lucem editi, nos haud reminisci, quoniam etsi agens intellectus impassibilis, atq; immortalis sit, hominisq; generationem præcesserit, [6] passiuus tamen intellectus corruptibilis est, simulq; genitus cum ipso fuit corpore, [7] atq; sine eo intellectus agens intelligibiles species producere, & humanam intellectionem efficere nequit. Non enim intellectus agens communicat nobis propriam intellectionem, sed intelligibilibus speciebus productis ad intellectionem efficiendam concurrit, quam possibilis intellectus elicit.

Hactenus quomodo intellectio fiat, & intellectus possibilis in actum reducatur explicatum est. Iam diuersos intellectionū modos, qui ex diuersitate obiectorum mouentium intellectum contingunt, explicare oportet.

b Simpliciter.

5 Non reminiscimur autem, quia hoc quidem impassibile est,

6 passiuus verò intellectus corruptibilis est,

7 & sine hoc nihil intelligit.

Duæ

Duæ [1] igitur intellectus operationes sunt. Alia quidem indiuisibilium intellectio, hoc est, simplex apprehensio rei, quæ vnicum tantum habet terminum; & in plures cõceptiones diuidi nequit, vt hominis conceptio, in qua sanè comprehensione, falsitas non est, sed veritas tantumnodo, cum nulla intercedat coniunctio, & complexio prædicati cũ subiecto, sed obiectum adęquate attingatur ab intellectu, qui simplicia, vt nullas habent partes, aut attingit tota, sicq; vera intellectio est, aut nõ attingit, quo pacto ignoratio potius, quam falsitas inest. [2] Alia verò intellectus operatio plurium est conceptionum in vnũ quasi coeuntium compositio, in qua veritas, aut falsitas reperitur, vt conceptio, qua de homine dicimus album. [3] Et quemadmodum Empedocles singula prius animalium membra seorsim genita, vt plura absque ceruice capita, admirabili deinde concordia simul iuncta fuisse, atque animalia extitisse arbitratus est: [4] ita, & intellectum absque vlla compositione res simplices apprehendere, atq; ipsas postea componere, ac enunciare putandum est, adeo vt si prius, & diametrum, & incommensurabile cognouit, postea iungens diametrum incommensurabilem esse dicat. [a] Immo sicut ex illa membrorum compositione, quã

Tex. 21.

1 Indiuisibiliũ igitur intellectio in ijs est, circà quæ nõ est falsum.

2 In quibus autem falsum is, & verum est, compositio quedam iam est cõceptuum tanquàm vnum existentium.

3 Et sicut Empedocles dixit, verè multorũ quidem capita sine ceruice germinauerunt, postea concordia sunt composita,

4 sic & hæc separata componuntur, vt incõmensurabile, & diameter.

a Themistius 8. Th.

inuexit Empedocles, equus, aut homo resultabat, aptis, ac proportionem inter se habentibus partibus admixtis, exorie batur autem monstrum dissimilibus, ac disparatis iunctis partibus: ita ex sim plicium conceptuum inter se coüenientium compositione vera constat enunciatio, ex eorum autem connexione, quæ inter se haud conueniunt, falsa existit propositio.

Tex. 12.

1 Si autem factorum, aut futurorum, tempus cointelligens est, & componens.

Verum [1] si eorum, quę aut facta, aut futura sunt compositio fiat, superintelligere, & componere cum illis tempus illud oportet, adeo quod nō modo veritas, aut falsitas insit in cōiunctione subiecti, & prædicati, sed etiam in tempore assumpto, vt cum Troianum bellum, aut fuisse, aut futurum esse affirmamus. [2] Etenim semper inest verum, aut falsum in compositione, atque non album esse album dicens ipsum album cum nō albo componit. [3] Omnes verò compositiones [a] appellari quoque diuisiones possunt, quandoquidem omnes in prædicatum, & subiectum resolui aptę sunt. [4] Quamobrem id certum est, verum, aut falsum in propositionibus inesse, aut ratione prædicati, quod cum subiecto iungitur, vt si Cleon esse album dicamus, aut ratione temporis, quo iunctum esse pronunciatur, vt cum fuisse, aut fore album asserimus Cleon. [5] Idem verò

2 Falsum .n. in compositione semper est; etenim si album non album dixerit, ipsum non album composuit.

3 Cōtingit autem & diuisionem dicere omnia.

a *Simplicius Themistius.*

4 Attamen non solum falsū est, aut verum, quod albus Cleon est, sed quòd erat aut erit.

5 Quod autē quodq; vnum facit, hoc intellectus est.

rò intellectus eſt, [b] qui ſimplicia apprehendit, eaq; ſimul iungens componit.

Iam duplicem intellectus operationem in vniuerſum explicauimus. Nunc de vtraque ſingillatim pertractare oportet.

Ergò [1] indiuiſibile quod prioris [a] intellectus operationis obiectum eſt (ab hac enim exordium capere conueniens videtur) duobus dicitur modis, & potentia, & actu. [2] Et indiuiſibile quidē actu, quatenus actualis expers diuiſionis eſt, etſi potentia diuidi poſſit, vnica intellectione comprehendi aptum eſt. Intellectus enim magnitudinem, quæ indiuiſibilis actu eſt, in tempore indiuiſibili, ſeu continuato, ac minimè interrupto, & vnica intellectione percipit; [3] quandoquidem tempus, & magnitudo eodem fere modo potentia diuiſibilia, & actu indiuiſibilia ſint. [4] Quare cum quis vnicam intelligit magnitudinem, haudquaquam diuiditur intellectio, ſed vna, & eadem fit. [5] Neq; enim actu partes magnitudo continet, niſi diuidatur, ſed ſola potentia. [6] Quòd ſi diuiſa ſit magnitudo, eius partes ſeorſim acceptas percurrens, ac numerans intellectus diuerſis intellectionibus, diuerſiſq; temporis partibus intelligit, [7] atque tot neceſſario intellectiones, ac temporis partes ſunt, quot partes magnitu-

b Simplicius Themiſtius Auerroes.

Tex. 23.

1 Indiuiſibile autē quoniam dupliciter dicitur, aut potentia, aut actu,

a S. Thomas Themiſtius.

2 nihil prohibet intelligere indiuiſibile, cum longitudinem intelligit, (indiuiſibilis enim actu eſt,) & in tempore indiuiſibili.

3 Similiter enim tempus diuiſibile, & indiuiſibile eſt, atque longitudo.

4 Nō igitur eſt dicere, quid in vtroq; dimidio intelligebat.

5 Non enim eſt, ſi non diuiſa ſit, niſi potentia.

6 Seorſum autem intellectus vtrumque dimidiorū diuidit, & tempus ſimul.

7 Tunc autem vt longitudines.

8 Si verò vt ex vtrisque, & in tépore quod in vtrisq; est.

gnitudini actu diuisæ insunt. [8] Si verò magnitudo actu partes, simul tamen iun ctas habeat, eam intellectus vnica intellectione, eodemque tempore apprehen dit. Sic enim tota magnitudo, vt indiuisibile cognoscitur obiectum.

Tex. 24.

1 Quod autem non secundũ quantitatem indiuisibile est, sed forma intelligit in indiuisibili tépore, & indiuisibili animæ intellectione.

b Themistius Auerroes.

At [1] id, quod magnitudine quidem indiuisibile non est, sed forma, ac specie (materialem intelligo formam, quæ abstracta ab indiuiduis est) [a] vnica intellectione, eodemq; tempore intellectus concipit. Verum si id, quod est indiuisibile secundum formam vnica intellectione, eodemq; tempore intelligitur, cum magnitudo, & tempus sint per se diuisibilia, quonam pacto vnica intellectione, eodemq; tempore cognoscuntur? [2] Asserendum est [b] quamquã magnitudo, & tempus diuisibilia sint, non tamen quatenus sunt diuisibilia, sed vt indiuisibilia secundum accidens eodem tempore, vnicaue intellectione comprehendi. [3] Etenim reperitur in his aliquid per se indiuisibile, quod hæc indiuisibilia facit, ab ijs fortasse haudqua quam separabile, vt in magnitudine pũ ctum, in tempore nunc. [4] Quod similiter in omni continuo continuo tempore, ac magnitudine accidit: atque vna puncto magnitudo, vnumq; ipso nunc tempus existit.

2 Secũdum accidens autem, & non in quantum illa diuisibilia sunt, id quod intelligit, & tempus in quo, sed in quantum indiuisibilia.

b Simplicius.

3 Inest autẽ, & in his aliquid indiuisibile, sed forte non separabile, quod vnum facit tempus, & longitudinem.

4 Et hoc similiter in omni est continuo, & tépore, & longitudine.

Tex 25.

1 Punctum autem, & omnis

Punctum [1] verò, & omne id, quo diuiditur

uiditur continuum, atque non modò actu, sed potentia indiuisibile est, ab intellectu perinde, ac priuatio cognoscitur. [2] Et quemadmodum intellectus in alijs per cognitionem habitus, [a] vt boni, aut lucis, priuationem cognoscit, vt malum, aut tenebras, [3] neque enim hęc per propriam speciem, sed per ipsius quodammodo speciem oppositi cognoscit: ita & indiuisibilia, quæ in continuo insunt, per cognitionem, ac speciem continui, cuius sunt negationes intelligit. [b] Etsi enim indiuisibilia proprium, ac positiuum habeant esse, tamen vt termini sunt vere negationes videntur. [4] Necesse autem est intellectũ, [c] qui opposita hæc suapte natura intelligit, ad vtrumque in potentia esse, & quandoq; habitum intelligere, quandoq; non intelligere, vt eius priuationẽ discernere queat. Si quis enim semper lucem aspiceret, haud tenebras posset concipere. [5] Quod si aliquis intellectus semper in actu sit, & nunquam in potentia existat, priuationes non intelligit, sed seipsum, ac semper actu intelligens est, & ab omni secretus materia, quẽadmodum substantiarum abstractarum intellectus videtur.

His de priori intellectus operatione dictis, ad posteriorem exponendam operationem transeamus.

diuisio, & sic indiuisibile mõstratur sicut priuatio.

2 Et similis ratio in alijs est, vt quomodo cognoscit malum, aut nigrum.

a Philoponus.

3 Contrario enim quodammodò cognoscit.

b Simplicius.

4 Oportet autẽ potentia esse, quod cognoscit, & inesse in ipso.

c S. Thomas.

5 Si verò alicui nõ inest contrarium causarũ, ipsa seipsam cognoscit, & actu est, & separabilis.

Ergò

Tex. 26.

1 Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, sicut affirmatio, atque vera est, aut falsa omnis.

a S. Th. Auerroes.

2 Intellectus aũt non omnis, sed qui est ipsius quid est, secundum ipsum quid erat esse, verus est, & non aliquid de aliquo.

3 Sed vt visio proprij, vera est,

4 si autem album homo, aut non, non verum semper est,

5 sic se habent quæcunq; sine materia sunt.

b Themistius Simplicius.

a Themistius Auerroes.

Tex. 28.

1 Videtur autem sensibile ex sensitiuo, quod potentia est, sensitiuum actu facere.

Ergò 1 dictio, qua intellectus a aliquid de aliquo dicit, variosq; simul cõceptus componit, ac diuidit semper, aut vera, aut falsa est. 2 Nec omnis intellectio huiusmodi videtur, sed quæ ipsum quid est, non quidem nominis, sed essentiæ, ac veræ diffinitionis, haud aliquid enuncians de aliquo apprehendit, vera semper est, ac nunquàm fallitur; quoniam vt sic adæquate proprium vnica apprehensione attingit obiectum, in quo decipi nullo modo potest. Et quẽadmodum 3 visio circà proprium obiectum vera semper est, & requisitis seruatis conditionibus non decipitur, 4 circà sensibilia autem per accidẽs fallitur, & quandoque errat, vt cùm album esse hominem, aut non esse iudicat: 5 sic etiam intellectus b essentiam, & quidditatem ab ipsis qualitatibus materialibus seiunctam simplici apprehẽsione cognoscens, non decipitur, sed componens, aut diuidens ea, quæ ipsam consequuntur essentiam.

Iam intellectus, atq; intellectionis naturam explicauimus. a Nunc ad vlteriorem ipsius cognitionem placet cum eo sensum conferre, & quid vtriq; commune sit, & quid singulorum proprium adnotare.

Notandum 1 ergò est, sensitiuum, quatenus potentia sensitiuũ est, in actũ pro-

propriæ sensationis ab obiecto sensibili deduci. [2] Etsi hæc haud propria sensus alteratio, ac passio sit. [3] Vnde alia species motus ab ea videtur, quam in physicis definiuimus. [4] Motus enim ibi definitus actus imperfecti, atq; existentis in potentia est, [5] hic verò perfecti simpliciter, atque in actu existentis actus, aliusq; proinde motus necessariò est. Iam duplicē antea traditam intellectus operationem in sensu quoque reperiri manifestum est. [6] Nam primo, vt sensus proprium obiectum per se, & solitarium percipit, sic etiā intellectus simplicem quidditatē apprehendit. [7] Deinde, vt sensus iucundum, aut molestum sentit obiectum componendo quasi, & affirmando, aut negando, sic etiam intellectus apprehensam quidditatem cum aliqua alia re adiuncta componit, proprie absoluteq; affirmādo, aut negando. [8] Immo, vt prosequutionis, aut fugæ excitatur appetitus, cum obiectū iucundum, aut molestū cognoscit sensus, doloreque, ac voluptate afficitur, sic etiā prosequutionis, aut auersionis illico appetitus commouetur, cū intellectus bonum, aut malum intelligit.

Et [1] quidem aptè definiemus voluptatem, ac dolorem, si sensitiui mediocritatem quandam, ac temperiem elementorum obtinentis à bono, & malo, seu

2 Non enim patitur, neq; alteratur.

3 Vnde alia est hæc species motus.

4 Motus enim erat actus imperfecti.

5 Simpliciter autē actus, qui perfecti est, alius est.

6 Sentire igitur simile est ipsi dicere solum, & intelligere.

7 Cùm autem iucundum, aut molestum, vt affirmans, aut negans.

8 persequitur, aut fugit:

Tex. 29.

1 Est enim delectari, aut dolere, agere sensitiua medietate ad bonum, aut malum, in quantum talia.

seu iucundo; ac molesto, quatenus iucundum, ac molestum est, prodeuntes operationes dicamus. [2] Fuga verò, & prosequutio in actu, quæ facultatis appetitiuæ operationes sunt, circa idem quoq; obiectum molestum, & iucundũ versantur. [3] Certum autem & illud est [a] fugiendi, aut prosequendi appetitum, nec ab inuicem, nec à sensitiua facultate loco & subiecto, sed sola ratione, ac definitione distingui.

Præterea [1] & in eo quoq; similis intellectus videtur sensui, quod quemadmodum sensus ab obiectis sensibilibus excitatur, & in actum deducitur, ita & intellectus à phantasmatibus immutetur, & actu intelligens fiat. [2] Atq; certum illud est cum aliquid intellectus apprehenderit, bonumque, aut malum esse affirmauerit, aut negauerit, excitatum necessario appetitum, & bonum prosequi obiectum, & malum fugere. [3] Ex quibus patet absque phantasmatibus hominem intelligere non posse, quemadmodum nec absq; sensibilibus vnquam sentire valet.

Atq; [1] vt aer à colore immutatus [a] afficit oculum imprimens in eo speciem coloris; inexistens verò in oculo facultas iudicium de oblato elicit obiecto, & communem immutat sensum sensibilem proprij obiecti immittendo speciẽ, simi-

[2] Et fuga quoque, & appetitus, qui est secundũ actum, hoc sunt.

[3] Et non aliud est appetitiuũ, & fugitiuum, neq; ab inuicem, neq; à sensitiuo, sed esse aliud est.

[a] S. Thomas.

Tex 30.

[1] Cogitatiuæ autem animæ phantasmata, vt sensibilia sunt.

[2] Cum autẽ bonum, aut malum affirmauerit, aut negauerit, tunc fugit, aut persequitur.

[3] Quapropter nunquàm sine phantasmate intelligit aïa.

Tex 31.

[1] Sicut.n. aer pupilã huiusmodi fecit, ipsa autẽ aliud,

[a] Auerroes S. Th.

[2] similiterq; auditus, & cæteri quoque præstant sensus: ita, & sensibilia rerum obiecta phantasiæ potentiã propria immissa specie mouent, hæc verò, cũ operatur, intellectum excitat intelligibiles in eo producendo species, quæ ipsum ad requisitam eliciendam intellectionẽ determinant. [3] Vnus autem sensus cõmunis est, ad quem tanquam ad vnum centrum omnium sensibilium imagines perferuntur, ratione verò, multiplex, quatenus ad diuersos comparatur sensus, quorum obiecta discernit, ac iudicat. [4] Atque hic sensus calidi, ac dulcis, aliorumq; sensibilium obiectorum differentias percipit, vt supra diximus, ac denuò repetere licet, [5] & vnum quid est, quatenus vnius termini vicem obtinet, externorumq; sensuum functiones recipit.

At [1] verò sensus communis, & in circulo existens centrum proportione, ac numero vnum sunt; proportione, quia vt centrũ respicit lineas, quæ ad ipsum tendunt, ita sensus communis aliorum sensuum operationes quæ ad tribunal ipsius perferuntur; numero autẽ, quia vt centrũ vnum est, & ad multas ordinatur lineas, ita & vnus existens sensus cõmunis ad multos sensus habitudinẽ seruat. [2] Nec conturbet aliquẽ ea, [4] quæ eiusdem sunt generis, aut contraria, vt

2 & auditus similiter.

3 Vltimum autẽ vnum est & vna medietas, esse autẽ ipsi plura.

4 Quo autẽ discernit, quod differt dulce, & calidũ, dictum est quidem, & prius, dicendum autem, & hic.

5 Est enim vnum quid, sic autem, vt terminus.

Tex 32.

1 Et hæc vnum proportione, aut numero, quem habent ad vtrumque, vt illa ad inuicem.

2 Quid enim refert id dubitare, quomodo ea, quę eius-

dem generis iudicat, aut cõtraria, vt album, & nigrum? a Simplicius.

album, ac nigrum, & quæ diuersum habent genus, vt album, ac dulce, ab vno & eodem sensu iudicari. Hæc enim omnia eam inter se habent proportionem, & analogiam, qua ab vno sensu percipi queunt. Sint ergo duo contraria, vt album A & nigrum B & alia duo, vt dulce C & amarum D 3. Iam vt se habent album A ad nigrum B, ita se habebit dulce C ad amarum D. 4 Quare per mutata proportione, vt se habet album A ad dulce C, ita se habebit nigrum B ad amarum D. 5 Quemadmodum igitur album A, & nigrum B vnum proportione sunt, secundum proprium tamen esse alia, & similiter dulce C, & amarum D, ita & album A, ac dulce C, & nigrum B, atque amarum D vnũ proportione, & analogia erunt. Quamobrem vt visus album, & nigrum, gustus dulce, & amarum sentit, sic & idẽ sensus communis hæc omnia percipere, ac iudicare poterit.

3 Sit igitur vt A, quod albũ, ad B, quod nigrũ, sic C ad D.

4 Quare permutatim.

5 Si igitur C D vni insint, sic se habebunt, sicut & A B idem quidem, & vnum, esse autem non idem, & illud similiter eadem autẽ ratio est, & si A quidem dulce sit, B verò album.

Tex. 33.

1 Formas igitur intellectiuũ in phantasmatibus intelligit.

Sed 1 vt ad nostrum propositum redeamus, id certum omnino est, hominem intelligibiles rerũ species à phantasmatibus abstractas cognoscere, quẽadmodum, & sensus sensibiles ab obiectis productas species percipit. 2 Atq; vt in illis quid prosequendum, quid fugiendum sit deliberat, præsentibus sensibilibus à quibus exteriores mouentur sen-

2 Et sicut in illis determinatum est ipsi persequendum, & fugiendum,

ſenſus: 3 ita & abſentibus quoque obie ctis, cum eorum formas in phantaſmatibus intelligit, eorum poteſt deſiderium, aut fugam commouere, opinione ſcilicet boni, vel mali accedente, qua obiecta illa eiuſmodi iudicentur. Hæc perſpicuo patent exemplo. 4 Nam Dux exercitus, cum erectam, & agitatã procul ardentem intuetur facem ad ſignificandos hoſtium incurſus, intellectu ſimul cum ſenſu operante cognoſcit aduentare hoſtes, atq; de illis proſequendis deliberat. 5 At verò aliquando, etſi nullum præſens moueat obiectũ, à phantaſmatibus, quæ inſunt in anima, excitatus intellectus diſcernens ea, perinde ac ſi adeſſent ratiocinatur, quidque agendum ſit determinat.

Atq; 1 vt in ſenſu res habet, qui ſi nõ ſolum cognoſcat obiectum ſuum, vt ſenſibile, ſed vt iucundum, aut moleſtum, amplectitur, aut fugit; ſic intellectus quoq; vbi cognouerit, non ſolum vt cognoſcibile, ſed etiã, vt bonum, aut malum, tunc proſequitur, aut fugit, & omnino in actione verſatur. 2 Exiſtimãdum autem eſt verum, & falſum, quod eſt ſine actione, neque ad proſequendũ, aut fugiendum refertur, contineri eodẽ genere cum bono, & malo, nempè cum verò, & falſo, quod eſt cum actione. 3 Differt verò, quatenus illud ſimplex eſt,

3 ſic & extrà ſenſum, cum in phantaſmatibus fuerit, mouetur.

4 Vt ſentiens ſignum face datum, quod ignis, communi cognoſcit, videndo eum, qui ſe mouet, quòd hoſtis eſt.

5 Aliquando autem ijs, quæ ſunt in anima phantaſmatibus, aut intelligentijs, tanquam videns ratiocinatur, & deliberat futura ad præſentia.

Tex. 34.

1 Et cum dixerit, quòd ibi iucundum, aut moleſtum, hic fugit, aut perſequitur, & omninò in actione eſt.

2 Et quod ſine actione eſt, & verum, & falſum, id in codẽ genere eſt cum bono, & malo.

3 Sed ipſo ſimpliciter, & aliquo differt.

est; & sincerum, non cum actione permixtum, hoc autem cum actione, cumque bono, & malo coniunctum.

Queres quomodo intellectus ea, quę sunt à materia secundum essentiam abstracta, ac seiuncta intelligat?

Respondeo [1] intellectum sic ea, quæ sunt à materia secundum essentiam abstracta intelligere, [2] vt quemadmodum simitas, quæ curuitas est naso addicta à materia, seu naso seiungi, eoq; præciso intelligi nequit, [3] in quantum verò curuitas, quæ nulli certæ, ac determinatæ applicatur materiæ, actu sine carne, in qua inest, intelligi potest: [4] ita & intellectus ea, quæ abstrahunt secundum essentiam à materia; non quidem realiter ab ea separata, sed sola ratione, ac definitione seiuncta, perinde ac si materia destituta essent intelligat.

Intellectus [1] autem cum actu intelligit, ipsumq; fit quodammodo obiectum abstrahere, ac separare mathematica entia creditur, quę in rebus coniuncta sũt. [2] Ex dictis verò insurgit dubium, vtrũ intellectus haud à corpore seiunctus existens, mediaq; phantasiæ operatione suscipiens obiecta, substantias realiter ab omni secretas materia, quas percipere nequeunt sensus, comprehendere, atq; intelligere possit. De quo tamen posterius considerandum est.

Nunc

Tex. 35.

1 Quæ verò abstractione dicuntur intelligit.

2 Vt enim simum, non separatim.

3 in quantum autem cauum, si quis intelligeret actu, sine carne vtique intelligeret, in qua cauum est,

4 sic mathematica non separata, tanquam separata intelligit, cum intelligit illa.

Tex 36.

1 Omninò autem intellectus, qui secundum actum intelligit, res ipsæ est.

2 Vtrum auté contingat aliquid separatorum intelligere ipsum existentẽ non separatum à magnitudine, an nó, considerádum est posterius.

Nunc [1] verò, institutam intellectus, ac sensus comparationem prosequentes summatim ex dictis aliqua colligamus oportet, quę ad cognitionis naturã pertinent, cognitionisq; tum sensus, tum intellectus communia sunt. [2] Anima igitur entia quodammodo omnia est. [3] Nam entium alia per se solum intelligigibilia sunt, alia sensibilia. At quemadmodum sensus omnia, quę percipit sensibilia, fit sic etiam intellectus in omnia, quæ apprehendit intelligibilia transformatur.

Hoc [1] autem quo pacto veritati consonet exponẽdum est. [2] Intellectus igitur, ac sensus eandem, quam entia diuisionem sortiuntur, ac proinde, sicut entia, aut potestate dicuntur, quatenus intellectum, ac sensum mouere ad sui cognitionem possunt, aut actu, quatenus tum ab intellectu, tum à sensu cognoscuntur; ita, & intellectus, ac sensus potestate videntur, cum ab operatione cessant, actu verò cum imbibitas entium comprehendunt formas. [3] Anima igitur quatenus sensu, ac intellectu prædita est, entia quodammodo omnia potestate videtur, intelligibilia quidẽ intellectu, sensibilia verò sensu, cum haud ea actu cognoscat, sed apta sit cognoscere per susceptionem formarum absq; materia, quibus receptis in ipsa trans-

Tex. 37.

1 Nunc autem quę de anima dicta sunt recapitulantes dicamus iterum,

2 quòd anima entia quodammodò est omnia.

3 Aut enim sunt sensibilia ea, quæ sunt, aut intelligibilia.

4 Est autem scientia quidem scibilia quodammodò, sensus autem sensibilia.

Tex. 38.

1 Quomodo autem hoc sit oportet inquirere.

2 Secatur igitur scientia, & sensus in res, qui quidem potentia est in eas, quæ sũt potentia, qui verò actu in eas, quæ sunt actu.

3 Animæ autem sensitiuum, & id quod scire potest, potẽtia hæc sunt, hoc quidẽ scibile, illud verò sensibile.

4 Necesse autem est, aut ipsas, aut formas esse.

5 Ipsas igitur non nō .n. lapis in anima est, sed forma.

6 Quare anima sicut manus est.

7 Manus enim instrumētum instrumentorum.

8 Et intellectus forma formarum,

9 & sensus forma sensibiliū.

transformari entia dicitur. 4 Necesse etenim est, aut in anima realiter obiecta suscipi, vt lapidem materialem, aut species eorum. 5 At in anima realiter obiecta inesse impossibile est, neq; enim materialis in ipsa reperitur lapis, ergò species dumtaxat obiectorum in anima erunt, quarū susceptione intellecta fieri obiecta dicetur anima. 6 Quamobrē haud ineptè manui assimilatur anima. 7 Vt enim manus instrumentorum omnium dicitur instrumentum, quatenus omnia apprehendit instrumenta, ijsq; ad cætera efformanda vtitur; 8 sic etiā intellectus formarū dicitur forma, quatenus rerum omnium formas, ac species intelligibiles suscipit, ijsq; ad contemplādum vtitur, 9 ac sensibilium sensus appellatur forma sensibiles rerum species admittens, ijsque sensibilia cognoscens obiecta.

Tex. 39.

1 Quoniam autem neq; res vlla est præter magnitudine, vt videntur sensibilia separata, in formis sensibilibus intelligibilia sunt,

2 & quæ in abstractione dicuntur,

3 quæcumque sensibilium habitus, & passiones sunt.

Quoniam 1 vero nihil eorum, quæ per se, ac primario intellectus percipit, extra corporeas, ac sensibiles magnitudines consistit, intelligibilium rerum species, atque imagines in sensibilibus formis, seu phantasmatibus virtute inerunt, & ab eis necessario prodibunt: 2 siue de rebus mathematicis loquamur, quæ per abstractionem à materia sensili cognoscuntur, 3 siue de ijs, quæ sensibilibus qualitatibus, & affectionibus prædi-

prædita sunt. 4 Quamobrem is, qui sensu, ac phantasia destitutus est, nec addiscere quicquam, nec prorsus intelligere potest, 5 & cum intelligibile speculatur obiectum, ipsam quoq; simul phãtasiam proprium aliquod intueri phantasma oportet; quandoquidem species intelligibiles, quibus intellectus ad intelligibilia cõtemplanda vtitur obiecta, ab ipsa dumtaxat phantasiæ cognitione sint aptę produci, eaq; cessante desinãt esse, eodem pacto, quo luminoso extincto corpore, & ipsum extinguitur lumen. 6 Vnde quẽadmodũ sensus absq; præsentia obiecti non sentit, sic nec intellectus absq; phantismatibus intelligit, 7 etsi in eo differentia sit, quod sensibilia sint penitus in materia demersa, phãtasmata verò absque materia in anima insint. 8 Differt verò phãtasia ab intellectu, nam intellectus simplices rerũ conceptus componit, ac diuidit, affirmando, aut negando, 9 ex quo fit in cõplexione intelligibiliũ cõceptuũ verũ, aut falsum contineri. Phantasia autem, etsi plurium interdum rerum coniũgat phantasmata, ea neque affirmando, neq; negãdo componit, verũq; proinde, aut falsum, haudquaquam dicit. 10 Quæres an intellectus operatio, qua simplices rerum conceptus elicit, ab ipso phantasię actu differat? 11 Respondeo simplicẽ

Mm intel-

4 Et ob hoc, qui non sentit aliquid, nihil vtique addiscet, nec intelliget.

5 Et cùm speculetur, necesse est simul phantasma aliquod speculari.

6 Phantasmata autem veluti sensibilia sunt,

7 preter quàm quod sunt sine materia.

8 Est autẽ imaginatio aliud à dictione, & negatione.

9 Complexio .n. intellectionum est verum, aut falsum.

10 Primæ aũt intellectiones, quo different, vt non phantasmata sint?

11 An neque hæ phantasmata sunt, sed non sine phantasmatibus?

intellectus operationem haud phantasię actum esse, sed ab eo, vt pote singulari, & confuso, tanquam à proprio mouente ex necessitate dependere. Atq; hæc de parte animæ intellectiua, quatenus intelligibilia respicit obiecta, & ad propriam dirigitur operationem, dicta sint satis.

Tex. 40.

1 Quoniam autem animaliũ anima secundum duas definita est potentias, & discretiuo, quod intelligẽtiæ opus est, & sensu, & adhuc ipso mouere motu secundũ locũ:

2 de sensu quidem, & intellectu determinata sint tot.

3 De mouente aũt quidnam sit animæ speculandum est, vtrum vna quædam pars ipsius sit separabilis, aut magnitudine, aut ratione, an tota anima.

4 Et si pars aliqua, vtrum propria quædam sit præter consuetas dici, & dictas, an harum vna aliqua.

Quoniam [1] ergò animaliũ anima duabus potissimum facultatibus, ac potentijs definita est, & cognoscitiua, qua rerum quidditates animalia intelligũt, ac sensibilia percipiunt obiecta, & loco motiua, [2] atque de parte animæ sensitiua, ac intellectiua sufficiẽter diximus, [3] reliquum est, vt de parte, seu facultate animæ, qua ad locum cientur animalia, contemplemur, quærentes, vtrũ peculiaris quædã animæ sit pars ab alijs partibus ratione, aut subiecto distincta, an verò ipsa tota videatur anima: [4] & si pars aliqua est, vtrum sit alia quædam propria ab ijs, quas hominum communis approbat cõsensus, an earũ aliqua.

Tex. 41.

1 Habet autem dubitationẽ mox, quomodo oporteat partes animæ dicere, & quot.

2 Quodam enim modo infinitæ videntur, & non eæ solum, quas dicunt quidã determinãtes, ratiocinatiuam, & irascitiuam, & concupiscitiuam, alij autem eam, quæ rationem habet, & eam, quæ ratione caret.

a S. Thomas.

Difficile [a] autem est determinare, valdeq; dubium, quomodo animæ competant partes, & quisnam earum sit numerus. [2] Quodam enim modo infinitæ videntur, [*] si omnibus animæ operibus, ac motibus peculiaris pars attribuenda est, & non illæ solum, quas nonnulli referunt, quorum alij ratiocinatiuam, irascibi-

ſcibilem, & concupiſcibilem, alij autē rationalem, & irrationalem dicunt. Et quidē has differentias haud ſufficere ad oēs animæ partes conſtituendas manifeſtū eſt. 3 Nā his conſideratis differentijs quibus animæ partes diuidūt, aliæ prorſus videntur partes magis ab inuicem diſcrepantes, quam illæ, quas enumerauimus. 4 Etenim pars nutritiua plantis ineſt, [b] & omnibus animalibus, quę nec ad ratiocinatiuam, nec ad iraſcibilem, nec ad concupiſcibilem facile reduci poteſt. 5 Prętereà ſenſitiua animæ pars, quæ omnibus competit animalibus, neq; ad rationalem, neque ad irrationalem animæ partem reducitur, cū & in brutis ad irrationalem, in hominibus verò ad rationalem ſpectare videatur. 6 Adhuc autem, & imaginatiua facultas eſt, quæ ab omnibus alijs animæ partibus ratione differt. 7 Atq; ſi quis animæ partes ab inuicem diſtinctas, ac ſeiūctas ponat, magna profectò dubitatio eſt, cuinam harum partium eadem, aut altera ſit.

Ad hæc 1 & appetitiua pars eſt, quæ ratione, & facultate ab alijs omnibus eſſe diſtincta videtur, [a] quā in duas ſubiecto differentes partes diuidere inconueniens eſt, quod tamen oportet, ſi rationale, & irrationale partes animæ loco diſtinctæ ponantur. 2 Quidam enim appeti-

3 Secundum enim differentias, per quas has ſeparant, & aliæ videntur eſſe partes, maiorem his diſtantiam habentes, de quibus & nunc quidem dictum eſt.

4 Nutritiua ſcilicet, quæ, & plantis ineſt, & omnibus animalibus.

a Auerroes Themiſtius.

5 Et ſenſitiua, quam neque vt irrationabilem, neque, vt rationem habentem, ponet quis vtique facilè.

6 Adhuc autem, & imaginatiua, quæ ipſo eſſe quidem ab omnibus alia eſt.

7 Cui autem harum eadem, vel alia ſit, habet multam dubitationem, ſi quis ponat ſeparatas partes animæ.

Tex 42.

1 Ad hæc autem appetitiua, quæ & ratione, & potentia alia videbitur vtique eſſe ab omnibus, & inconueniens vtiq; eſt hanc diuellere.

a S. Th. Themiſtius Auerroes.

2 In ratiocinatiua enim volūtas fit, & in irrationabili concupiſcentia, & ira.

petitus, vt voluntas in parte rationali est, quidam verò alius, vt concupiscentia, & ira in parte irrationali residet. [3] Quod si quis animam in tres partes distinguat, rationalem, irrationalem, & irascibilem, in vnaquaq; earum appetitus inerit, atque tres proinde subiecto distincti appetitus erunt. At hoc absurdum, & impossibile esse cuique manifestum est.

Sed vt [1] redeamus vnde digressi sumus, [a] magna videtur esse difficultas in exponendo principio, quod animal ipsum ad locũ mouet, de quo nostra hæc instituta disputatio est. [2] Motus enim augumenti, ac decrementi, quo omnia viuentia maiorem, aut minorem consequuntur locum, propterea quod omnibus competat viuentibus, origo, & causa nutritiua, ac generatiua facultas est. [3] At de motu respirationis, & inspirationis, qui dilatato, cõpressoq; diaphragmate contingit, & de somno, ac vigilia, in quibus spirituum, aut ad interiores, aut ad exteriores partes accidit motus, posterius perscrutandũ est. Etenim hęc magnam difficultatem habent.

De [1] principio igitur, quo ad locum animal progrediendo se mouet, diligenter inquirere, & considerare oportet. [2] Et quidem huius motus principium nutritiuam animæ partem non esse manifestum

3 Si autem tria sit anima, in vno quoq; erit appetitus.

Tex. 42.

1 Et etiam de quo nunc sermo instabat, quid est moués secundum locum animal?

a *Auerroes.*

2 Motu .n. secundum augumentum, & decrementũ qui omnibus inest, quod omnibus inest, videbitur utiq; mouere generatiuum, & nutritiuum.

3 De respiratione autem, & expiratione, & somno, & vigilia, posterius perspiciendum est: habent enim & hęc dubitationem multam.

Tex. 44.

1 Sed de motu secundum locum, quid sit mouens animal secũdum progressiuum motum considerandum est.

2 Quod igitur non sit nutritiua potentia, manifestum est.

ſtum eſt. [3] Nam principiū motus progreſſiui [a] ſemper alicuius finis gratia cū imaginatione, & appetitu mouet; [4] nihil enim haud appetens, aut fugiens mouetur, niſi vi: at nutritiua animæ pars imaginatione, & appetitu caret; principium ergo motus progreſſiui non eſt. [5] Præterea ſi nutritiua pars animæ eſſet principium motus progreſſiui, vbicunque ineſſet, ibi; & motus, & organa ad hunc efficiendum motum requiſita exiſterent: at in plantis animæ pars nutritiua eſt, in quibus, nec motus ad locū, nec organa, quibus perficiatur inſunt, ergò pars animæ nutritiua principium motus progreſſiui non eſt.

Eodem [1] autem modo nec ſenſitiua pars animæ principium motus progreſſiui eſſe poteſt. [2] Nam ſenſitiua facultas quibuſdam ineſt animalibus; vt Zoophitis, & Conchilijs, quæ ſemper manent, ac perpetuo immobilia ſunt, ergò facultas animæ ſenſitiua motus progreſſiui adequatum principium non eſt, Nec verò putet quiſpiam hæc animalia etſi principium motus progreſſiui obtineant; neceſſarijs tamen ad motum efficiendum inſtrumentis carere, ideoq; ſemper immota eſſe. [3] Etenim natura nihil facit fruſtra, & in neceſſarijs non deficit, præterquam in his, quæ cum inſtitutum minimè producendo aſſequitur

3 Semper .n. propter aliquid motus hic fit, & aut cū imaginatione, aut appetitu eſt.

a *S. Thomas Themiſtius.*

4 Nihil enim non appetens, aut fugiēs mouetur, niſi violentia.

5 Amplius & plantæ vtique motiuæ eſſent, & haberent aliquam partem inſtrumentalem ad motum hunc.

Tex. 45.

1 Similiter autē neque ſenſitiuum.

2 Multa enim ſunt animalia, quæ ſenſum quidem habēt, manentia autem, & immobilia ſunt aſſiduè.

3 Si igitur natura neq; facit fruſtrà quicquam, neq; deficit in neceſſarijs, niſi in orbatis, & imperfectis:

tur finem, necessario aliquo ad operandum mẽbro destituta facit.[4] At animalia immobilia perfecta in propria specie sunt, haudquaquam veluti monstra requisito ad propriam constitutionem orbata membro.[5] Cuius rei id clarum videtur signum, quod sibi simile perpetuo gignant,& debitum augumentum, ac decrementũ suscipiant.[6] Quamobrẽ si hæc animalia principium motus progressiui haberent, proprijs necessario partibus ad hunc motum efficiendum requisitis prædita essent.

4 huiusmodi autẽ animaliũ perfecta, & non orbata sunt:

5 signum autẽ est, quòd generatiua sunt, & augumentum habent, & decrementũ:

6 ut vt haberent vtique, & partes instrumentales progressionis.

Porrò[1] nec intellectus, qui ratiocinatur, & discurrit progressiui motus principium est.[2] Nam intellectus, qui contemplatur, circa agibilia non versatur, nec fugiendum aliquid esse, aut prosequendum iudicat.[3] At principiũ motus ad agibilia pertinet, & quæ fugienda, aut prosequenda sint respicit, ergò intellectus contẽplatiuus progressiui motus principium non est.[4] Etsi verò intellectus aliquid agibile speculetur, attamen nec fugam, nec prosequutionem præcipit.[5] Sæpè enim aliquid terribile intelligit, vt cum hostis armatus adest, atque haud esse timendum iudicat,[6] cũ tamen specie terribilis obiecti suscepta cor ipsum agitetur, ac moueatur,[7] quod similiter accidit, cum formosam aspiciens puellam concupiscen

Tex 46.

1 At verò nec ratiocinatiuũ, & vocatus intellectus, est mouens.

2 Speculatiuus .n. nihil speculatur agibile, neque dicit de fugiendo, & persequendo quicquam.

3 Semper autem motus, aut fugientis, aut persequentis aliquid est.

4 Sed neq; cũ speculatur aliquid huiusmodi, iam præcipit aut persequi, aut fugere:

5 quemadmodũ sæpè intelligit terribile aliquid, non iubet autem timere,

6 sed cor mouetur,

7 si autem delectabile, pars aliqua alia.

ſcendam non eſſe determinat, atq; Veneri famulantia excitata membra mouẽtur. Quare cum id progreſſiui motus principium ſit, quod efficiendum præcipit motum, iure qui ſpeculatur intellectus huiuſmodi motus principium eſſe non poterit.

Præterea[1] etſi diſcurrens intellectus præcipiat, & aliquid fugiendum, aut proſequendum eſſe dicat, haudquaquã præceptus ſit motus, ſed oppoſitus, vt in ijs accidit, qui ſenſu, & concupiſcentia feruntur. Cum enim intellectus adſtantem aſpernari mulierem iubet, ad eam tamen amplectendam ſe præcipitẽ agit homo.[2] Denique inſpicimus frequenter adeſſe Medicum, atque ad ſanitatem haud efficiendam operari, quoniam ſæpè medicinam tradit, quæ ægrotum ipſum interficere apta eſt.[3] Hoc autem manifeſtè indicat, nec ſcientiæ, nec artis, ſed alterius principij hanc eſſe facultatem, vt ad opus efficiendum moueat. Quare cùm actiuo præcipiente intellectu non adſit motus, quem efficiendum propoſuit, aliud ab eo motus progreſſiui diſtinctum principium fateri neceſſe eſſe.[4] At verò nec appetitiua animæ pars huius imperium motus obtinet.[5] Nam ij, qui ſenſui non obediunt, etſi aliquid appetant, & concupiſcant, ea minimè operantur, quorum appeti-

Tex. 47.

1 Amplius & præcipiente intellectu, & dicente ratiocinatione fugere aliquid, aut perſequi non mouetur, ſed ſecundum concupiſcientiam agit, vt incontinens.

2 Et omninò autẽ videmus, quòd qui medendi artem habet, non medetur.

3 Tanquàm aliud quippiam principatum obtineat agendi per ſcientiam, ſed non ſcientia.

4 At verò neq; appetitus huius motus dominus eſt.

5 Continentes enim appetẽtes, & concupiſcentes non operantur ea, quorum appetitum habent, ſed ſequũtur intellectum.

appetitum habent, nec ad ea prosequenda mouentur, discurrentis intellectus obsequentes imperio, ergò appetitiua animæ facultas progressiui motus principium non est.

Sed iam propriam, ac verã de principio motus animalium sententiam tradere, ac statuere necesse est.

Duo [1] ergò progressiui animaliũ motus principia statuimus, appetitum, & intellectum, si nomine intellectus ipsam quoq; phantasiam complectamur. [2] Etenim cõplures homines ratione, ac scientia spreta phantasiæ, vt beluæ adhærent judicio, [3] & cætera animalia, quibus nec ratio, nec intellectus inest, phantasiæ dumtaxat imperio, ac nutu feruntur: [4] Quare vtraq; hæc intellectus, & appetitus progressiui animalium motus principia sunt.

Atque [1] intellectus quidem motus principium est, qui proprium aliquem respicit finem, & de eo capescendo consultat, indeq; actiuus dicitur. Etsi enim speculatiuus intellectus ad veritatẽ consequendam, quæ propria animæ perfectio est, tanquam ad vltimum dirigatur finem, verè tamen hic finis interior est, haudquaquam ab ipsa intellectus operatione distinctus, atque propriam idcirco rationem finis habere nequit. At verò actiuus intellectus in propria minimè

Tex. 48.

1 Videntur aũt duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intellectus, si quis imaginationem ponat, vt intellectionẽ quandam.

2 Multa enim præter scientiã sequuntur imaginationes.

3 Et in alijs animalibus non intellectio, neq; ratio est, sed imaginatio.

4 Vtraque ergò hæc motiua sunt secundum locum appetitus, & intellectus.

Tex. 49.

1 Intellectus autem, qui propter aliquid ratiocinatur, & qui actiuus est.

nime cognitione quiescit, sed eam ad externum aliquod efficiendum opus, vt ad vltimum dirigit finem, ideoq; proprium, ac verum intendens finem, qui ab interna ipsius operatione distinguitur. [2] Quamobrem actiuus intellectus ab eo, qui speculatur, ratione dumtaxat finis, ad quem propriam dirigit cognitionem, differt. [3] Omnis autem appetitus & ad aliquem proprium ordinatur finem, quatenus in aliquod externũ appetibile fertur. Atque manifestum quidem est, & intellectum, & appetitũ ab eodem fine moueri. [4] Nam appetibile, quod vt proprium finem appetitus respicit, intellectus actiui principium est. Postquam enim appetitus bonũ aliquod appetibile, vt sanitatem acquirendam probauerit, operari intellectus incipit, ac media inquirere, quæ ad huiusmodi bonum consequendum vtilia sint. [5] At id, quod in hoc discursu vltimum est, seu id, quod intellectus pro acquirẽda sanitate determinauit, actionis, ac motus principium est. Si enim intellectus ad sanitatis acquisitionẽ remouendos humores esse, idque herbam quandã efficere posse, quę in certo quodam reperiatur agro, deliberet, ab hoc vltimo appetitus exequutionem incipit, atque corpus ad herbam in agro quærendam mouet, per quã remouean-

2 Differt autem à speculatiuo fine.

3 Et appetitus propter aliquid omnis est.

4 Cuius enim appetitus hic, id principium actiui intellectus.

5 Vltimum autem principiũ actionis est.

tur humores, atque intenta consequatur sanitas. Intellectus ergò, & appetitus eundem respiciunt finem, eandem nempe sanitatem appetibilē, quam omnino consequi intendunt. [6] Quare appetitus, atque actiuus intellectus, quatenus ad idem appetibile, ac eundem referuntur finem, animalium motus principia videntur. [7] Appetibile enim appetitum mouet, ideoque media intellectus ad ipsum consequendum ordinata quærit, cum ipsius actionis, ac motus principium, vt diximus, appetibile sit.

[6] Quare rationabiliter hæc duo videntur mouentia, appetitus, & intelligentia actiua.

[7] Appetibile enim mouet, & propter hoc intelligētia mouet, quia appetibile principium ipsius est.

Hoc [1] verò de ipsa quoque phantasia intelligendum est, vt cum moueat, absque sēsitiuo appetitu mouere nequeat. [2] Quoniam igitur vnum appetibile est intellectum, & appetitum mouens, & vnus quoque appetitus præcipuum animalis motus principium erit, quatenus medijs ad ipsum appetibile consequendum ab actiuo intellectu propositis animal ad ea exequenda mouet. [a] Manifestum hoc est. [3] Nam si intellectus, & appetitus duo inuicem nequaquam subordinata essent principia motus, communem vtique rationem aliquam haberent, qua seorsim sumpta mouere possent: at intellectus per naturam haud communem cum appetitu mouet, ergò intellectus, & appetitus

Tex. 50.

[1] Et imaginatio quoq; cum mouet, non mouet sine appetitu.

[2] Vnum quid igitur mouēs ipsum appetitiuum.

[a] Simplicius.

[3] Si enim duo, intellectus, & appetitus mouerent, secundum communem vtiq; aliquam formam mouerent.

citus principia motus non sunt, quæ per se, ac seorsim sumpta motum efficere possint. Minor patet, 4 nam intellectus absque appetitu, seu voluntate, quæ appetitus dicitur, mouere nequit, & omnis motus, qui ab intellectu fit, ab ipsa quoque voluntate procedit. Etenim solum intellectus ad motum concurrit, quatenus obiectum appetibile, vt cognitum appetitui monstrat, & media pro ipso acquirendo consultat, atque deliberat. 5 Appetitus autem præter intellectus rationem mouet, cum alium præcipit motum ab eo, quem intellectus deliberauit, quemadmodum in iis accidit, qui concupiscentia feruntur. Quoniam igitur intellectus absque appetitus auxilio non mouet, appetitus verò intellectus ratione spreta efficit motum, manifestum est appetitum præcipuam, ac principalem progressiui animalium motus causam esse.

4 Nunc autem intellectus nõ videtur mouere sine appetitu, voluntas enim appetitus est: cùm autem secundũ rationem mouetur, & secundum voluntatem mouetur.

5 Appetitus autẽ mouet pręter rationem; concupiscentia enim quidam appetitus est.

Atque 1 intellectus quidem semper verus est, quoniam si intellectum solum, rectamq; rationem sequamur agentes, rectè semper operabimur, nec peccabimus vnquam, vt in ijs patet, qui continentes sunt, & quamquam sæuiat perturbationum æstus, rectè nihilominus agunt. 2 Appetitus verò perinde, ac imaginatio aliquando rectus, & non rectus

Tex 51.

1 Intellectus igitur omnis rectus est. *a Simplicius.*

2 Appetitus autem, & imaginatio recta, & non recta.

ctus contingit, quia & rationi conformis esse potest; illique obsecundare, quemadmodū in temperante, & aduersari, atq; ad pugnantia trahere, vt in eo, qui incontinens est. [3] Quamobrē haud intellectus, qui non sēper mouet, principium motus erit, sed appetitus, qui si rationē sequatur, continentem mouet, si sensum, incontinentem. [4] Hoc verò ad quod tendens appetitus mouet, aut re vera bonū, aut apparens dumtaxat bonum est. [5] Omne autē bonum sufficiens non est ad terminandum motum, qui ab appetitu prouenit, sed id quod actione contingenter assequi, & obtinere possumus. [6] Ex quibus manifestum est facultatem animæ, quam appetitum dicimus, primum, ac præcipuum animalium motus principium esse.

Ex [1] his patet, si partes animæ ob potentias, & facultates diuidamus, ac separemus, animæ partium excedi numerum, quem Veteres assignarunt Philosophi. Etenim nutritiuum, sensitiuum, intellectiuum, deliberatiuum, & appetitiuum ab inuicem magis differunt, quā irascibile, & concupiscibile, quæ sub eodem sensitiuo principio continentur.

Dubitabit autem quispiam [a] haud vnum esse primarium motus in animalibus principium.

Nam [1] plures inter se oppositi appetitus

[3] Vnde semper quidē mouet appetibile.

[4] Sed hoc aut est bonum, aut apperans bonum.

[5] Non omne autem, sed agibile bonum: agibile aūt est, quod potest & aliter se habere.

[6] Quòd igitur huiusmodi potentia animæ, quæ vocatur appetitus, mouet, manifestum est.

Tex. 52.

[1] Diuidentibus autē aīæ partes, si secundum potentias diuidant, ac separent, valdè multæ fiunt, nutritiuum, sensitiuum, intellectiuū, deliberatiuum, appetitiuum: hæc n. plus differunt ab inuicem, quàm cōcupiscitiuū, & irascitiuum.

[a] *Themistius.*

Tex. 53.

[1] Quoniā aūt appetitus fiunt contrarij ab inuicem: hoc

titus videntur, atq; tum fiunt, cum rationi aduersatur concupiscentia, quemadmodum in homine contingit, qui nō modò præsens, sed futurum quoq; tempus discernit.[2] Etenim intellectus agnoscens quidem propositum esse delectabile obiectum, si præsens aduertat tempus, quo reficitur ab eo, & recreatur, perniciosum autem, si tempus futurum prospiciat, quo suscipere detrimentum potest, ab eo retrahi animali iubet, vt ijs qui febri laborant, accidit, quibus delectabilis frigidæ aquæ potus ad necē inferendam aptus videtur.[3] At concupiscentia, quia tantum respicit præsens, ac futurum minimè cognoscit, delectabile oppositum obiectum simpliciter bonum esse iudicans summo ardore appetit, & animal ad ipsum amplectendum mouet. Ex quibus manifestum est non modo plures, ac diuersos, sed etiā contrarios, ac pugnantes esse appetitus, ideoq; primarium motus in animalibus principium haudquaquam vnum, sed multiplex esse.

[1] Asserendum tamen est,[a] principiū animalis motiuum specie, seu genere vnum esse, quatenus appetitus, vt appetitus est, siue de sensitiuo, siue de intellectiuo loquamur, eandem, ac genericam rationem boni, veluti proprium, & adæquatum respicit obiectum.[2] Etsi

vero

aūt accidit cūm ratio, & cōcupiscentia contrariæ sunt: fit aūt in temporis sensum habentibus.

2 Intellectus enim propter futurum retrahere iubet.

3 Concupiscētia aūt propter præsens; videtur enim quod iam delectabile est, & simpliciter delectabile, & bonum simpliciter, propterea quod non videtur futurum.

Tex 54.

1 Specie quidem vnum erit mouens appetitiuū, in quantum appetitiuum.

a Philoponus.

2 Primum autē omnium appetibile,

verò appetitus animalium sit mouens, primum tamen omnium mouens appetibile est. [3] Hoc enim quatenus intellectum, aut imaginatum est, haud quidē mouetur, sed mouet, cum veluti finis appetitum ad motum efficiendum excitet. [4] Plura autem numero erunt mouentia, dum appetitus secundum suam cuiusq; propriam vim, & rationem considerantur. [5] Aduertendum autem est tria esse, quæ ad animalis motum concurrunt, aliud quidem, quod mouet, aliud quod mouetur, & aliud, quo efficitur motus. [6] Atque mouens duplex est, aliud immobile vt bonum intellectum, aut imaginatum, & aliud mouens, ac motum, vt appetitus, qui vt appetibile appetit obiectum mouetur. Motus enim quidam, [b] appetitus est, quatenus actu operans, atq; ab appetibili excitatus erigit sese, attolitq; & in suū bonū impetum facit. [7] At id quod mouetur animal est, id verò, quo vt instrumento appetitus mouet, aliquid corporeum est. [8] De quo in tractatu de communibus animę, & corporis operationibus agēdum est. [1] Atque [a] vt aliqua breuiter de instrumento, quo animalis efficitur motus colligam, id esse membrorū articulos censeo, in quibus & motus principium, & finis reperitur. [2] Nam in ossium, quibus articuli constant, nexu, vnius gibbo alteri u

3 Hoc .n. mouet, & non mouetur, eo quòd sit intellectū, aut imaginatum.

4 Numero autem plura mouentia.

5 Quoniam autem tria sunt, vnum quidem mouens, secundum aūt quo mouet, & tertium quod mouetur,

6 mouens aūt duplex, aliud quidem immobile, aliud autem mouens, & motum, est vtique immobile quidem agibile bonum, mouens aūt, & motum appetitiuum; mouetur enim quod appetit, secundum quod appetit, & appetitus motus quidam est, quatenus actu.

b Auerroes.

7 Quod autem mouetur est animal, quo vero mouet instrumēto appetitus, iam hoc corporeum est.

8 Vnde in communibus animæ, & corporis operibus considerandum est de ipsis.

Tex. 53.

1 Nunc autem vt in summa dicam, mouēs instrumentaliter, vbi principium, & finis idem.

a Vt commissura ossium; hic enim cōuexum, & concauū, hoc quidem finis, illud verò

alterius cauum excipiente, peragitur motus, dum alterum quidem os immotum quiescit, ac fixum manet, quod motus proinde finis est, alterum autem ab eo pendens flectitur, aut extenditur, quod principium motus dicitur: 3 ratione quidem diuersa, quatenus aliud mouetur, aliud quiescit, magnitudine verò inseparabilia, quod simul iuncta, & colligata sint. 4 Pręterea cum omnia pulsu, ac tractu moueantur, in singulorum membrorum flexu, ac motu tractus est, cum pedem, aut manum ad nos contrahimus, & pulsus cum à nobis foras extendimus. 5 Atque vt in circulo immobile centrum est, circa quod fit motus, sic in membrorum motione velut centrum articulatio est, vnde motus principium existit.

principium: vnde aliud quidem quiescit, aliud verò mouetur,

3 ratione quidē diuersa existentia, magnitudine verò inseparabilia.

4 Omnia enim pulsu, & tractu mouentur.

5 Quapropter oportet, sicut in circulo manere aliquid, & hinc incipere motum.

Manifestum [1] igitur ex dictis est, animal quatenus appetitiuam habet potentiam proprij motiuum corporis esse, 2 atque appetitum quidem mouere non posse, nisi cognoscente quapiam virtute res appetenda illi proponatur, & velut appetenda appareat. 3 Omnis autem cognoscitiua facultas, aut rationis est, aut sensus, & illa quidem solius est hominis, 4 hęc tum hominis, tum belluarū propria. 5 Considerandum nunc est de motiuo principio, quod in imperfectis inest animalibus, quibus tactiua solum com-

Tex. 56.

1 Omnino igitur sicut dictū est, in quantum animal appetitiuum est, sic sui ipsius motiuum est.

2 Appetitiuum autem non sine imaginatione.

3 Imaginatio autem omnis aut rationalis est, aut sensitiua.

4 Hac igitur & alia animalia participant.

5 Considerandum autē & de imperfectis, quid est mouēs, quibus sensus solū inest tactus, vtrum contingat una-

competit facultas, atque vtrum imaginationem, & appetitum habeant indagare oportet. [6] Certum verò illud est hæc animalia dolore, ac voluptate affici, quare, & appetitum necessario obtinent. [7] At inquies, quomodo in his imaginatio inest? [8] Respondeo, vt hęc animalia indeterminato, & cõfuso cientur motu, quatenus præsenti dumtaxat percepto obiecto se constringunt, vt nociuum fugiant, atq; dilatant, vt delectabile recipiant: sic & indeterminatum appetitum, atq; imaginationem habere, quatenus solum applicatum obiectum, vt nociuum, ac delectabile sentiunt, & appetunt, aut fugiunt.

Cognoscitiua [1] igitur potentia, quatenus sensu prædita est, omnibus, vt diximus, animalibus inest. [2] At ea, quę consultando, ac deliberando operatur solis competit hominibus, qui ratione, ac discursu agunt. [3] Vtrum enim hoc, an illud agendum sit, ratio discernit, [a] atque eo quod per se vtile videtur tanquam mensura ea, quæ percipit, metitur, [4] id omnino agendum esse deliberans, quod proposito magis vtili proximum est, & aptius ad finem consequendum existit. [5] Quare ex pluribus occurrentibus phantasmatibus, atque obiectis ad aliquem finem propositis eligit vnum reijciens alia, quæ ab eo, quod

ginationem inesse his, aut non, & concupiscentiam.

6 Videtur in dolor, & voluptas inesse: si autem hæc, & concupiscentiã inesse necesse est.

7 Imaginatio autẽ quomodo vtique inerit?

8 An sicut mouētur indeterminate, & hæc insunt quidem, indeterminatè autem insunt.

Tex 57.

1 Sensitiua igitur imaginatio, sicut dictum est, & in alijs animalibus inest.

2 Deliberatiua autem in rationalibus.

3 Vtrum enim agere hoc, an hoc, iam rationis est opus, & necesse est vno mensurare:

a Simplicius Themistius.

4 Malus enim persequitur.

5 Quare potest vnum ex pluribus phãtasmatibus facere.

quod per se vtile est, magis recedunt, minimeq; apta ad consequēdum finem videntur. [6] Hæc autem causa est, ob quam haud arbitramur sensitiuam cognitionem duci opinione ad iudicandum. [7] Neque enim ratiocinationem adiunctam habet, ex qua oritur opinio, cum tamē eam rationalis obtineat cognitio. [8] Ex quo patet sensitiuum appetitum, non ex præexistente deliberatione, sed ex sola imaginatione moueri. Quoniam verò in homine duplex est appetitus, & is qui sensum, & is qui rationem sequitur, conueniens est docere, quemadmodum se habeant, & vter alteri dominetur. [9] Interdū igitur sensitiuus appetitus vincit, eiq; cedit prorsus voluntas, succumbit, atque dat manus, vt in homine intemperante. [10] Interdum sensitiuum appetitum voluntas sedat, componit, sibiq; subiectum facit, quemadmodum in temperante, & virtute prædito homine. [11] Interdum autem appetitus appetitum mouet, ac superat, cum existente affectuum pugna, aut sensitiuus renitentem, ac reclamantem rationalem vi rapit, aut sensitiuum rationalis. [b] Nam vt in cęlesti motu superior orbis non sistit inferioris motū, sed etsi ad ortum is contendat, maiori tamen vi ad occasum rapit, sic appetitus alter nō sedat alterum, sed in contrariam licet sti-

6 Et causa hæc est, quod opinionem nō videtur habere.

7 Quoniam eam, quæ est in syllogismo, non habet: hęc autem illam.

8 Quapropter deliberatiuū non habet appetitus.

9 Vincit autem aliquādo, & mouet voluntatem.

10 Aliquādo autem illa hūc.

11 Interdum sicut sphæra appetitus appetitum, cū incontinentia facta est.

b Themistius.

12 Natura autem semper superior principalior est, & mouet,

13 adeò vt tribus lationibus iam moueatur.

Tex. 58.

1 Scientificum autem nō mouet, sed manet.

2 Quoniam autem existimatio & ratio hæc quidem ipsius vniuersalis est, illa verò ipsius singularis,

3 illa enim dicit, quod oportet talem tale agere, hęc autem quod hoc tale, & ego quidem talis,

4 iam hæc mouet opinio, nō ea quæ vniuersalis,

5 aut vtraque, sed illa quidem quiescens magis, hæc autem minime.

stimulantem partem secum abducit. 12 Quamquam enim voluntas natura sua superior sit, & melior virtus, vincereq; semper deberet, & mouere hominem, si tamen velut seditione facta imbecillior existat hominis vitio, mouet concupiscentia. 13 Quamobrem tribus homo ciebitur motibus, cum aut voluntas cedit concupiscentię, vel concupiscentia voluntati, vel neutra alteri, sed reluctans, & inuita rapitur.

At 1 vero potentia, quæ rerum quidditates contemplatur, haudquaquam mouet, sed perpetua, quam ex rerum cognitione haurit, fruitur quiete. 2 Quoniam autem existimatio, & ratio, quatenus ad actiuum intellectum pertinet, hæc quidem vniuersales agibiles propositiones cognoscit, illa verò singulares percipit, 3 atque illa quidem quodcunq; bonum afficiendum honoribus esse dicit, hæc autem singulare bonum certo, ac determinato prosequendum honore iubet: 4 non ea profecto, quæ vniuersalia dumtaxat percipit, sed quæ singularia apprehendit cognitio mouet, 5 aut certe, si vtraque mouet, asserendum est vniuersalium cognitionem ad motum per se efficiendum ineptam quodammodo quiescere, nullumque imperare motum, accedente verò singularium notitia, ac minori ad singu-

laria

laria contracta propositione ex maiori, atq. vniuersali deducta, mox subsequi motum, qui ad singularia tantummodo prosequenda tendit.

Iam satis de parte animæ loco motiua, & quatuor animæ partibus, quibus diuersa viuentium genera constituũtur, diximus. a Nunc explicatas animæ partes ad inuicem comparare, & conferre consentaneum est.

a S. Thomas.

Necesse [1] ergò est omne, quod viuit, animamq; habet nutritiua anima præditum esse ab ortu, ac generatione vsque ad interitum, & corruptionem. Manifestũ hoc est. [2] Nam omne viuẽs, quod generatum est, augumentum, statum, ac decrementum habet, [3] at hæc absq; alimento fieri nequeunt, alimentum vero solius animæ vegetatiuæ adęquatum obiectum videtur, [4] ergò vegetatiua pars animæ omnibus inest viuentibus, quæ augumentum, ac decrementum suscipiunt.

Tex. 59.

1 Nutritiuam igitur animam necesse est habere omne, quodcunq; viuit, & animam habet à generatione vsq; ad corruptionem.
2 Necesse est enim quod genitum est augumentum habere, & statum, & decrementum.
3 Hæc autem sine alimento est impossibile.
4 Necesse est igitur nutritiuam potentiam in omnibus inesse, quæ augentur, & diminuuntur.

Sensus [1] autem omnibus haud viuẽtibus competit. [2] Etenim corpora simplicia sensu tactus carent, primarum temperie qualitatum ad cõstitutionem ipsius requisita. [3] Atque sine tactu nec alios sensus, nec vllum existere animal possibile est. [4] Item quęcunque formas sine materia, seu species sensibiles, quatenus sensibiles sunt recipere nequeunt,

Tex. 60.

1 Sensum autem non est inesse in omnibus viuentibus.
2 Neque enim ea, quorũ corpus simplex est, contingit habere tactum,
3 neq; sine hoc possibile est esse vllum animal,
4 neque quæcunq; non sunt susceptiua formarum sine materia.

sensu tactus destituta videntur. Quare cum plantæ corpore ad simplices vergente qualitates præditæ sint, speciesq; sensibiles, vt sensibiles sunt, suscipere nequeant, sensu tactus carebunt, nullumque proinde habebunt sensũ. Omnibus igitur viuentibus haudquaquam sensus inest. 5 At sensum animalibus competere, si frustra nihil operatur natura, oportet. 6 Nam omnia, quæ natura conficiuntur, ad aliquem finem ordinata sunt, aut certe ad ea consequuntur, quæ propter finem existunt: quare nihil rebus à natura productis conuenire potest, quod frustra, ac temere factum sit. Iam corpus animalis progressiuum frustra non est, sed ipsum ita disposuit, atque instruxit natura, vt progredi, ac moueri posset, ergo ad aliquem assequendum finem progreditur, ac mouetur, quem alium profecto esse imaginari non possumus, nisi vt alimentum quærat, quo propriam conseruet, ac tueatur vitam. 7 At si progressiuum animalis corpus sensu destitutum sit, non modo progrediendo intentum à natura non assequetur finem, quo propriam suscepto alimento seruare debet vitam, sed potius ad interitum perducetur. 8 Neque enim ad optatum pertinget alimentum, sed huc, atque illuc errans inopia alimenti consumetur, ac

peribit

5 Animal aũt necesse est sensum habere, si nihil frustra facit natura.

6 Omnia.n. quæ natura sũt, propter aliquid sunt, aut casus sunt eorũ, quæ sunt propter aliquid.

7 Si igitur omne progressiuũ corpus non habeat sensum, corrumpetur vtique, & ad finem non perueniet, qui est naturæ opus.

8 Quomodo enim aletur?

peribit cognitione destitutum, sine qua ad certum ac determinatum finem moueri haud potest. 9 Quę autē progressiuū non habent corpus, sed stabilia semper in eodem loco sunt, obuium quidem habent alimentum, sed nisi sensum illius haberent, quo ab alienis illud dignoscerent, ad illud non se expanderent, neq; ad se allicerent.

Nec vero 1 fieri potest vt vllum corpus animalis, quod progreditur, & locum mutat, ortuique, & interitui obnoxium est, animam, & intellectum ratiocinantem habeat, sensu autem destitutum sit. 2 Quod etiam de quibuscumq; alijs animalibus asserendum est, si quæ pręter hominē reperiātur nobis ignota quæ haud genita ratione vtātur, & intellectu viuant. 3 Quæ enim afferri potest ratio, qua huiusmodi corpora sensu carere dicamus? 4 Nam aut his corporibus denegamus sensum, quia sic animę conducat, aut quia sic requirat corpus: 5 at neutrū possibile est, etenim absq; sēsu, nec existēs in ijs anima exactius intelliget, quæ vt experimur sensu ad intelligendū iuuatur, & quasi manu ducitur, nec facilius eorū conseruabitur corpus, iudice optimo existente sensu alimentorū, quibus ad sui conseruationē eget, 6 ergò nullū corpus animalis progressiuū animā, & intellectum absq; sensu habet.

Sed

9 Manentibus .n. inest hoc, vnde nata sunt.

Tex. 61.

1 Non est autem possibile, vt corpus habeat quidem animam, & intellectum discretiuum, sensum autem non habeat, non mansiuum existens, generabile autem.

2 At verò neq; ingenerabile.

3 Quare .n. non habebit?

4 Aut enim animæ melius erit, aut corpori.

5 Nunc autem neutrum est, illa enim non magis intelligit, hoc autem nihil erit magis propter illud.

6 Nullum ergò corpus non manens habet animam sine sensu.

Sed iam quale sit corpus, quo vt instrumento ad sentiendum vtitur animal docendum est.

Ergo [1] si animal sensum habet, aut simplex, aut mixtum obtinet corpus. [2] At simplex esse impossibile est, [3] neq; enim tactum haberet, quem tamen, vt probabimus ex necessitate habet. Quare mixtum animalis corpus erit.

Manifestum [1] autem est animalibus necessario tactum inesse. [2] Nam animal corpus animatum est, omne autem corpus generabile tangibile est, atq; id tangibile videtur, quod tactu percipitur. Iam sic arguo: corpus animalis tangibile est, ergo à tangibilibus qualitatibus alterari potest. [3] Quare si proprium animal tueri, ac seruare corpus debet, sensu tactus præditum esse oportet, vt ea, quæ detrimentum afferre, aut iuuare possint, tangibilia discernat. Hæc vltima consequentia probatur: [4] nam alij sensus per externa media sensibilibus dumtaxat speciebus receptis patiũtur; nec à proprijs sensibilibus, vt sensibilia sunt, destrui possunt, vt olfactus, visus, & auditus, at obiecta tangibilia per se, vt tangibilia sunt, materialibus immissis qualitatibus realiter animalis corpus alterare, ac destruere apta sunt, siquidem medio contactu sentiuntur quo existente realis ex necessitate con-

sequi

Tex 62.

1 At verò si habet sensum, necesse est corpus esse, aut simplex, aut mixtum.

2 Impossibile autem est simplex esse.

3 Tactum enim nõ habebit, est autem necesse hunc habere.

Tex. 63.

1 Hoc autem ex his manifestum.

2 Quoniam enim animal corpus animatum est, corpus autem omne est tangibile, tangibile autem quod sensibile tactu,

3 necesse est & animalis corpus tactiuum esse, si debeat conseruari animal.

4 Alij enim sensus per alia sentiunt, vt olfactus, visus, auditus,

sequitur actio. 5 Necesse ergò est animalis corpus sensu tactus præditum esse, vt ea, quæ nocent, ac iuuant, discernere, & hæc quidem suscipere, illa autem fugere possit. 6 Quòd si hoc sensu destitutum sit animal, proprium seruare, ac tueri corpus nullo modo poterit. 7 Quapropter etiam gustus ad animalis salutem necessarius est, propterea quòd tactus quidã sit, nempè alimenti, quod tangibile corpus est.

5 tangens autem nisi habeat sensum, non poterit hęc quidem fugere, illa autem accipere.

6 Si verò hoc, impossibile est saluari animal.

7 Quapropter & gustus est, vt tactus quidam, alimenti enim, alimentum autem corpus tangibile.

Sonus 1 autem, color, & odor, nec alunt, nec augumentum, aut decrementum faciunt, eorumque proinde sensus nec tactus, nec gustus dicitur. 2 Quamobrem gustum esse tactum quendam oportet, cùm tangibilis, atque alimenti sensus sit. 3 Hi igitur sensus ad salutẽ animalis necessarij simpliciter sunt, & absque tactu vllum consistere animal impossibile est, 4 At cæteri sensus haudquaquam simpliciter animalibus necessariò insunt, sed ijs ad perfectiorem vitæ statum à natura concessi videntur, vt per eos videlicet quam plurima apprehenderent sensibilia. 5 Atque omnia haud animalia hos omnes obtinent sensus, sed ea tantummodò, quæ progressiuo cieri motu apta sunt. 6 Si enim hęc animalia propriam tueri salutem debẽt, non modò alimentum medio contactu percipere, sed alijs quoq; sensibus oportet,

Tex 64.

1 Sonus autem, & color, & odor non alunt, neque faciunt augmentum, aut decrementum.

2 Quamobrem & gustum necesse est tactum esse quendã, quia tangibilis, & nutritiui sensus est.

3 Hi igitur necessarij sũt animali: atque manifestum est quod non est possibile sine tactu animal esse.

4 Alij autem propter bonũ.

5 Et generi animalium iam non cuicunque, sed cuidam, vt progressiuo necesse est inesse.

6 Si n. debeat saluari, nõ solum oportet tangendo sentire, sed & eminus.

tet, quibus ipsum procul existens apprê hendant, ac discernant.

Remota vero tum sensus obiecta cognoscunt,[a] cùm à sensibilibus affectum, ac patiens medium ipsa mouerit, atque affecerit sensoria, prodeuntes ab obiectis transmittendo species. [2] Etenim quemadmodum loco mouens vsque ad certum, ac determinatum mouet locũ, & id, quod proximum pellit corpus facit, vt aliud quoque ipsum contiguum pellat, perq; medium efficitur motus, qui à primo aliquo motore prouenit, [3] adeo vt mouens primum pellat, ac minimè pellatur, vltimum pellatur, & haud pellat, medium verò, & pellatur, & pellat, siue plura sint media, siue vnum tantum, triaq; proinde in hoc insunt motu, & mouens immotum, & mouens motũ & motum haud mouens: [4] eadem ratione in sensatione contingit, vt obiectum mouens immobile sit, medium mouens, & motum, sensorium autem dumtaxat motum existat. [5] Differt verò sensatio à motu, quem diximus, quod mouens, ac pellens è proprio dimouetur loco, sensibile autem obiectum in eodem cùm mouet permanet loco. Atque ipsius medij natura, per quod obiecti ad sensorium transmittitur actio, apto explicari potest exemplo. [6] Vt enim cũ ceram efformat, ac effingit sigillum, ad eum

Tex 65.

1 Hoc autem erit, si per medium sensitiuum fuerit, eo quod illud quidem à sensibili patiatur, & moueatur, ipsum autem ab illo.

a S. Thomas.

2 Sicut.n. mouens secũdum locum vsq; ad permutationem facit, & pellens alterũ facit vt pellat, & est per medium motus,

3 & primum quidẽ mouens pellit, & nõ pellitur, vltimũ autem solùm pellitur, & nõ pellit, medium autem vtraq, multa autem media:

4 sic in alteratione,

5 prӕterquàm quòd manens in eodem loco alterat.

6 Vt si quis in ceram tinxerit, vsque ad id mota est, quousque tinxit.

eum vsque terminum mouetur cera, in quo sigilli imprimitur figura, [7] atque lapis quidem ob duritiē sigilli figuram suscipere nequit, [8] aqua vero profundius, atque intimius impressam recipit figuram, quam cera, [9] aer autem eandem per totam patitur substantiam: [10] sic existimandum est aerem potissimùm ad suscipiendas, atque ad sensorium transmittendas obiectorum species aptum esse, cum vnus, ac minimè distractus permanet. [11] Vnde male est opinatus Plato, ex eo visionem fieri, quod egredientes à visu radij ad obiectū pertingerent, iterumque reflexi ad ipsum redirent visum. Asserendum enim potius est aerem à colore, ac figura pati sensibiles recipiendo species, cum existens læuis vnus, & continuus ad visum pertingit. [12] Quamobrem eadem ratione patitur aer, ac visum mouet, qua figuram sigilli ad vltimum vsq; ceræ terminum imprimi videmus.

Manifestum [1] autē est animalis corpus esse simplex, vt igneum, aut aereum non posse. [2] Etenim absque tactu alius in animali sensus esse nequit, cum animalis quodcunque corpus sensum tactus obtinere probatū sit. Corpus vero simplex tactum habere nequit, propterea quod is in quadam tangibiliū omnium qualitatum mediocritate cōsistat

7 lapis autem nihil,

8 sed aqua vsque procul,

9 aer autem ad plurimum mouetur,

10 & agit & patitur, si maneat, & vnus sit.

11 Vnde & de refractione est melius, quam visum egredientem refrāgi, aerem pati à colore, & figura, vsquequo sit vnus, in læui autem est vnus.

12 Quapropter iterum hic visum mouebit, sicut vtiq; si ceræ sigillum ad finē vsq; succederet.

Tex. 66.

1 Quod autē impossibile sit simplex esse animalis corpus, manifestum est, dico vt igneum, aut aereum.

2 Sine .n. tactu nullum contingit aliorū sensum habere; corpus enim animatum omne tactiuum, sicut dictum est.

vt omnium excessus, ac redundantias percipiat, ergo corpus animalis esse simplex nullo modo potest. 3 Nec dicat quispiam alios sensus ex simplicibus elementis, præterquàm ex terra cõflata obtinere sensoria. Nam per aliud, & per externum medium proprias efficiunt sensationes. 4 Tactus autem absque vllo extrinseco ex parte sensus requisito medio propria tangendo sentit obiecta. 5 Vnde, & proprium sortitur nomen. 6 Quanquam enim alij sensus tactu sentire videantur, ad omnem perficiendam actionem requisito contactu, hoc tamen exteriori intercedente medio cõtingit. 7 Tactus autem solus per seipsum connato existẽte medio sentit. Quamobrem sensorium ipsius oportet solidum esse, ne ab obiecto tangibili applicato dissoluatur, ac pereat, aut certe sensationis turbetur iudicium, minusq; sincere promatur, indeq; ex elementorũ mixtione conflatũ. 8 Non igitur animalis corpus ex aere, aut igne, aquaue similiter potest constitui At nec etiam ex terra constare possibile est. 9 Nam sensorium tactus in quadam omnium tangibilium qualitatum mediocritate, ac tẽperie consistit, & non modo quascumque terræ differentias, sed & calidum, ac frigidum, & omnes alias tangibiles qualitates pati, ac suscipere aptũ est.

3 Alia autem, præter terrã, sensoria quidem vtique fiẽnt, omnia autem per aliud sentiendo faciunt sensum, & per medium.

4 Tactus autẽ est in tangendo ipsa.

5 Quapropter & hoc nomẽ habet.

6 Attamen & alij sensus tactu sentiunt, sed per alia.

7 Hic autẽ videtur solus per seipsum.

8 Quare huiusmodi elemẽtorum nullum vtique erit animalis corpus: neque itaque terreum,

9 Omniũ enim tangibilium tactus est sicut medietas, & susceptiuum est sensorium, non solùm differentiarum, quæcumque terræ sunt, sed & calidi, & frigidi, & aliorum omnium tangibilium.

est. [10] Vnde nec ossibus, nec pilis, nec similibus alijs partibus ob excessũ portionis terreæ sentimus. [11] Hinc verò, & plantę omniũ sensuum expertes sunt, quia & ipsæ terreæ existunt. [12] Quare cum absque tactu alius nullus existat sensus, [13] hic autem, nec ad terram, nec ad alia simplicia elementa spectet, simplex nullum erit animalis corpus sensorij tactus naturam insequens, atq; omnibus proinde elementis ad certam quandam temperiem, ac proportionẽ redactis præditum corpus vnumquodque erit.

Ex his [1] manifestum est animalia, cum hoc soso priuantur sensu, ex necessitate mori. [2] Neque enim fieri potest, vt hunc sensũ id habeat, quod animal non est, neque animal cum sit alium sensum præter hunc habere necesse est. [3] Ob hanc igitur causam aliorum sensuum obiecta, si requisitam excedant proportionem, ac temperiem, vt color, odor, & sonus, ipsos tantummodo sensus destruunt, haudquaquam verò animal corrumpunt, nisi secũdum accidens. [4] Neque enim à sono interficitur animal, nisi cum eo depulsio, & ictus fiat, quemadmodum in tonitruo contingit, nec à visibilibus obiectis corrumpi animal potest, nisi quatenus putridis exalationibus inficitur aer; etsi

 sæpe

10 Et propter hoc ossibus, & capillis, & huiusmodi partibus non sentimus, quia terræ sunt.

11 Et plantę etiã ob hoc nullum habent sensũ, quia terræ sunt.

12 Sine autẽ tactu nullũ possibile est alium esse.

13 Hic autem sensus nõ est, neque terræ, neque vllius alius elementorum.

Tex. 67.

1 Manifestũ est igitur, quod necesse est hoc solo priuata sensu animalia mori.

2 Neque enim hũc possibile est habere nõ animal existens, neque cum sit animal, alium habere necesse est pręter hunc.

3 Et propter hoc quidẽ alia sensibilia exsuperantijs non corrumpunt animal, vt color, & odor, & sonus, sed solùm sensus, nisi secundum accidens:

4 puta si simul cum sono pulsio fiat, & ictus, & à visis, & odore alia moueantur, quæ tactu corrumpunt, & sapor quoque secundũ quod accidit simul tactiuum esse, sic corrumpit.

sæpe ob calorem ex vnione radiorum prodeuntem intereat. Nec etiã ab odoribus, ac saporibus animalis accidit corruptio, nisi quatenus ijs adiunguntur qualitatibus, quæ sensibiles tactu existunt. 5 At qualitates tangibiles, vt calidum, ac frigidum, & alia huiusmodi, si ab ea maximè recedãt proportione, ac temperie, in qua sensus tactus inest, quatenus per se tactus destruunt sensum, ex necessitate ipsum quoq; destruunt animal, quod absq; hoc sensu existere nequit.

5 Tangibilium autem exsuperantia, vt calidorum, & frigidorum, & durorũ, corrumpit animal.

Etenim 1 vnumquodq; sensibile excellens destruit sensum, quare, & excellens quoque tangibile ipsum destruit tactum. 2 At hoc sensu animalis definitur vita, siquidem absque tactu esse animal nõ posse probauimus. 3 Mirum ergo non est, si eorum quæ tactu percipiuntur excellentiæ, non modo sensorium ipsius, verum, & ipsum quoque interimant, & corrumpant animal, cui dumtaxat sensum tactus inesse contingit. 4 Atque alios quidem sensus habet animal, vt diximus, non vt necessario existat, sed vt perfectionem, longioremque vitam agat. 5 Etenim visum habet, vt in aere, aut aqua degens, quæ in ijs, & in quolibet perspicuo remota iacent obiecta, conspiciat, sicque ad ea progrediatur, quæ salutaria sunt,

Tex. 68.

1 Omnis enim sensibilis exsuperantia corrumpit sensũ, quamobrẽ & tangibile tactum.

2 Hoc autem determinatum est ipsum viuere, sine enim tactu demonstratũ est quòd impossibile est animal esse.

3 Quocircà tangibilium exsuperantia nõ solùm corrũpit sensum, sed etiã animal, quia necesse est solum habere hunc animal.

4 Alios autem sensus habet animal, sicut dictum est, non vt sit, sed vt benè sit.

5 Vt visum, quia in aere, & aqua, vt videat, omninò autem quia in perspicuo.

quæ

quæq; videntur nociua refugiat.[6] Gustum autem animal obtinet, ut iucundum, ac molestum in alimento sentiens, aut id, quod appetit quærat, aut ab eo, quod abhorret fugiat; quo pacto haud sumitur gustus, vt tactus quidam est primas respiciens qualitates, sed vt ad saporem alimenti condimentum refertur.[7] Auditum verò, vt eorum, cum quibus versatur cōceptus audiat.[8] Et linguam denique, vt proprios quos efformat conceptus exprimere, alijsque patefacere queat.

6 Gustum autem propter iucundum, atq; molestum vt sentiat id, quod in alimento & cōcupiscat, & moueatur.

7 Auditum autem, vt significetur aliquid ipsi.

8 Linguam verò, vt significet aliquid alteri.

FINIS.

INDEX EORVM QVAE IN TOTO OPERE CONTINENTVR.

Anima

INDEX

Finis

Intel.

Olfactus

Scienti

INDEX

Sonum

EXPLANATIONIS.

Grauiora errata corrigito.

errata	corrigito	errata	corrigito	errata	corrigito
Pag. 24. existentes	existens	95 animalis	animalia	121 & sensorio	ex sensorio
34 animo	anima	108 ocisam	ociosam	124 externe	externo
51 habnes	habens	110 idem	eidem	155 abhæret	adhæret
63 cum	cum	110 ad	ac	177 appositas	oppositas
71 ipsi	ipsa	117 animorum	animatū	242 constet	consfet